

Vatra veche

Vatra veche

5

Români din toate țările, uniți-vă!

Lunar de cultură * Serie veche nouă* Anul XVI, nr. 5 (185) mai 2024 *ISSN 2066-0952

VATRA, Foie ilustrată pentru familie (1894) • Fondatori I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc
VATRA, 1971 • Redactor-șef fondator Romulus Guga • VATRA VECHE, 2009, Redactor-șef Nicolae Băciuț

Laurențiu Ivan-Condache, Galaxie

ANA BLANDIANA DISTINSĂ CU PREMIUL „PRINȚESA DE ASTURIA” PENTRU LITERATURĂ,
acordat de Fundația prințesei moștenitoare a Spaniei

„Îmi este greu să-mi exprim emoția și recunoștința pentru marea onoare pe care o reprezintă pentru mine acordarea Premiului «Prințesa de Asturia», mai ales că - ca întotdeauna când primesc un premiu - nu pot să nu-mi amintesc de gândul lui Platon care recomanda încoronarea poezilor cu lauri și alungarea lor din cetate. Dar dacă pentru mine poezia este, de fapt, o cale spre cetate, o cale de a rămâne, o cale de a însoți suferința altora?! Vă mulțumesc pentru ecoul pe care prestigiosul dvs. premiu îl va da ideilor mele și poemelor mele și care îl va amplifica în conștiința cititorilor spanioli din întreaga lume”. (Ana Blandiana).

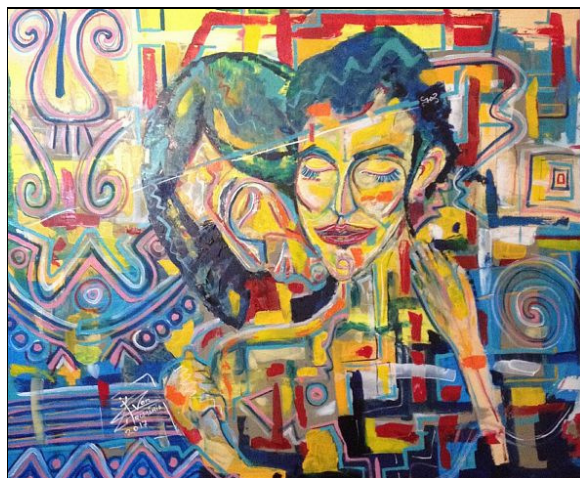
AVANGARDA, CU IONUȚ VULPESCU. INVITAT: NICOLAE MANOLESCU

SUMAR

Ana Blandiana în luna mai, de Nicolae Băciuț/ 3
Avangarda cu Ionuț Vulpescu. Invitat: Nicolae Manolescu/4
Avangarda cu Ionuț Vulpescu. Invitată: Cleopatra Lorințiu/9
Poeme de Cleopatra Lorințiu/12
Vatra veche dialog cu Narcis Zărnescu, de Liliana Popa/13
Vatra veche dialog cu Traianus (Traian Vasilescu), de Luminița Popa/16
Liviu Rebreanu, Crăișorul Horia, de Ionel Popa/19
Roland Barthes și George Călinescu, de Gabriela Mocănașu/21
Proza literară a lui Lucian Blaga, de Ionel Popa/22
Correspondența lui Dimitrie Stelaru, de Gheorghe Sarău/23
Memorialistică. Poziția lui Octavian Goga, de Dorin Nădrău/24
Negocieri..., poem de Bianca Marcovici/24
Restituiri literare. „Fantazianul” (Ion C. Pena), de Zenovie Cârlușea/25
„Mi-ai întins un deget...” (Niculae Gheran), de Rodica Lăzărescu/26
Miezul unui ev aprins. Probleme..., de Aurel Buzincu/28
Iertare..., poem de Shanti Nilaya/29
Jurnal de prezență, de Ecaterina Țărâlungă/30
George Banu..., de Cristina-Rodica Mazălu/31
Cronica literară. La Viena, cu Răzvan Ducan, de Simona Mișuțiu/33
Trecutul unei călătorii viitoare (Răzvan Ducan), de Nicolae Suci/34
Patriotismul în lirica lui Nicolae Crepcia, de Dumitru Hurubă/36
Cununa metamorfă (Ionela Flood), de Olimpia Mureșan/37
Un vers, un univers. Teză la geneză, de Shanti Nilaya/38
La timp de Bunăvestire (Nicolae Băciuț), de Shanti Nilaya/39
Mai puțin decât dragostea (Bogdan Crețu), de Loredana Stan/40
Iancu de Hunedoara... (Petru Todoran), de Ghiuță Nazare/42
Cartea zilelor noastre. Martin Vail, în trei cărți, de Adrian Simeanu/43
Cartea zilelor noastre. Un publicist din Bănie (Nicolae Marinescu), de Adrian Simeanu/43
Călătorind pe contrasens (Silvia Urdea), de Simona Mișuțiu/44
Documentele continuității. De la romani la români, de Ioan-Aurel Pop/47
Transilvania – lacrimi și cruci (Radu Matei Todoran), de de Zenovie Cârlușea/48
Cartea de Aur a familiei Rațiu (Ioan Gheorghe Rațiu), de Iulian Cătălu/51
Convorbiri duhovnicești cu Î.P.S. Ioan, de Luminița Cornea/53
Poeme de Dumitru Ichim/54
Rugăciunea „Tatăl nostru”, de Eugen Mera/55
Predicile lui Petru Maior, de Florin Bengean/56
Călător prin Cappadocia, Țărnuș asiatic, de Cornel Marcu/57
Cimitirul Bellu e în cărți. Interviu cu Gheorghe Sarău, de Nicolae Băciuț/58
Poeme de Miron Țic/59
Poeme de Ion Dumbravă/59
Starea prozei. Poveste de trezit copiii, de Simona Mișuțiu/60
Poeme de Denisa Elena Petreș/61
Povești despre compozitori. Iannis Xenakis, de Veronica Pavel Lerner/62
Starea prozei. Sunt blestemat a fi oricare, de Valeria Bîlț/63
Explorând Delta Dunării. Lupta cu stuful..., de George Dimitriu/65
Ocean întors. Casă de piatră, de Silvia Urdea/66
Asterisc. Conștiința autorului, de Dumitru Hurubă/68
Poeme de Laurian Lodoabă/69
Parisul și lumea impresionismului, de Alex Măroiu/70
Poeme de Luiza Păcurariu/71
În Marea Caraibelor, de Florentin Smarandache/72
Poeme de Luminița Giurgiu/73
Poeme de Dorina Brândușa Landén/74
Ocean întors. „Brain owner”, de Cecilia Maria Nicu/75
Condiționalul, poem de Emilia Amariei/75
Blocnotes. Ciuciur, de Corina Perianu/76
Poeme de Ionuț Caragea/77
Istoria tehnicilor picturii murale, de Dorin Macovei/78
Tineri poeți : Andrei Cuș/80
Proletari din toate țările, fiți DADA... și la centenar!, de Tamara Constantinescu/81
Literatură și film. Visul și radiografia culiselor, de Alexandru Jurcan/83
Catrene alergene de Nicolae Mățaș/84
Lumea lui Larco, de Vasile Larco/85
De la un clasic citire. Corneliu Văleanu/85
Curier. De la Vatra veche la Vatra nouă/86
Panoramic cultural – mai 2024 (foto)/87

Reghin, vernisaj Laurențiu Condrache, „Fericire intercelulară” (Roxana Man, Nicolae Băciuț)

Laurențiu Ivan-Condache

Laurențiu Ivan-Condache

Număr ilustrat cu lucrări de
Laurențiu Ivan-Condache

ANA BLANDIANA - ÎN LUNA MAI

După ce a încheiat luna aprilie în „lumea uniformelor militare”, la Colegiul Militar „D. Cantemir”, din Breaza, și a dus „Mai mult ca trecutul”, într-un loc al „prezentului continuu”, la Brebu, Ana Blandiana a intrat într-un mai incandescent, care a adus poetei momente de reală sărbătoare a poeziei și destinului.

Din densitatea evenimentelor reținem doar câteva repere de mare altitudine.

Mai întâi, a fost Premiul „Observator cultural” pentru Memorialistică/Biografie/Jurnal acordat volumului *Mai mult ca trecutul. Jurnal, 31 august 1988 - 12 decembrie 1989*.

Volumul a ajuns apoi la întâlnirea cu publicul, la Târgul de Carte din Alba Iulia.

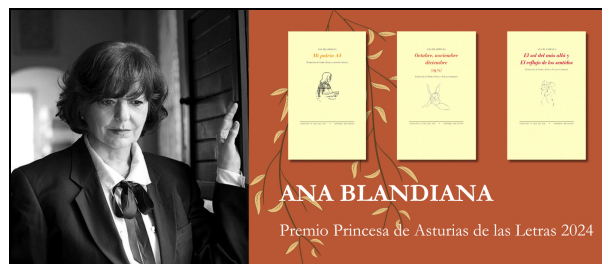
Și cum „dar din dar se face Rai”, Fundația „Ana Blandiana & Romulus Rusan” și Fundația „Spandugino” au acordat lui Dennis Deletant Premiul „Romulus Rusan” pentru cartea de literatură a memoriei pe anul 2023, instituit în 2022, ca un omagiu adus memoriei lui Romulus Rusan, „personalitate extraordinară - scriitor, cărturar, ctitor al unor instituții fundamentale pentru destinul autentic democratic al României, luptător de cursă lungă pentru memoria profundă, în adevăr, a istoriei recente”.

A urmat un eveniment care s-a impus între competițiile care promovează excelența în creație și interpretare, Festivalul Internațional de Creație și Interpretare „Ana Blandiana”, ajuns la a XII-a ediție, și care a reușit, de la inițierea sa în 2012, antrenând mii de elevi și studenți, din țară și din diaspora, să se distingă și prin aceea că a reușit să adune între coperti de carte creațiile premiate, realizând astfel un raft care numără peste șaiszeci de volume.

Ca întotdeauna, prezența Anei Blandiana a fost de natură să întrețină entuziasmul și emulația, solidaritatea unor dascăli în jurul unei idei, care au dat încredere inițiatorului principal, prof. dr. Gabriela Vasiliu, și convingerea că niciun efort nu-i prea mare pentru reușita manifestării.

Totul a fost parcă prefața altui eveniment, internațional, care a confirmat investiția de încredere și opțiunea „grupului de la Brăila” (în care m-am integrat cu arme și bagaje) de a da poeziei ce e al poeziei și valorii ce e al lui Dumnezeu!

Ana Blandiana a plecat de la Brăila la Cracovia (Polonia), ca invitată de onoare la Festivalul de filme documentare, cel mai faimos din lume, pentru a participa la

prezentarea unui film despre viața sa, „ÎNTRE TĂCERE ȘI PĂCAT”, regizori Diana Nicolae și Matt Jozwiakowski

„Într-una dintre cele mai brutale dictaturi ale lumii, poezia a reprezentat ultimele molecule ale libertății, iar poeții care au îndrăznit să spună adevărul au devenit icone – și dușmani ai statului comunist roman”, se menționează pe pagina de facebook a poetei.

„Ana Blandiana, unul dintre cei mai importanți și totuși ignorați poeți din Europa, este un simbol în lupta pentru democrație și libertatea de exprimare, valori care sunt din nou amenințate în întreaga lume.

O istorie refractată prin poezie, ÎNTRE TĂCERE ȘI PĂCAT, explorează puterea cuvântului ca ultimul bastion al sufletului colectiv al unei națiuni în fața opresiunii”.

Despre film, în același loc, se spune că e:

„O biografie intensă despre credințe, cenzură și puterea scrisului, acest film explorează contrastul dintre sensibilitatea poetului și puterea activistului politic. Filmul împletește materiale de arhivă nemaivăzute până acum și cel mai extins set de interviuri realizat vreodată cu Ana Blandiana - punctat cu peste o duzină de poezii scrise de ea de-a lungul a opt decenii. Rezultatul este o vitrină a ușurinței cu care adevărul și propaganda se estompează și a importanței artei ca ultimul bastion al sufletului colectiv al unei națiuni în fața opresiunii.

În timp ce guvernele autoritare luptă pentru control în întreaga lume, în țările considerate de mult timp bastionuri ale democrației și libertății de exprimare, povestea Anei Blandiana este relevantă și actuală. Ea a trăit prin războaie, fascism, comunism și acum o democrație capitalistă, iar poezia ei surprinde esența acelor vremuri și acele provocări unice cu care omenirea încă se confruntă”.

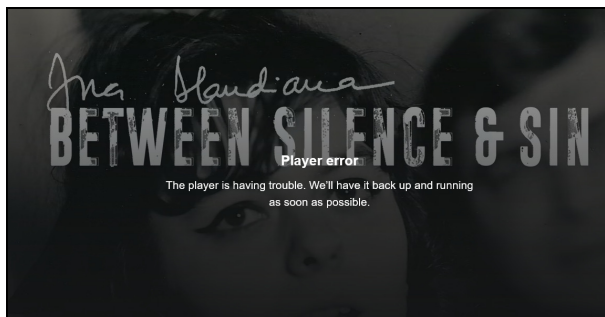
Participarea Anei Blandiana la Festivalul de la Brăila a fost dominată de anunțul care a ținut prima pagină în mass media din țară și din Europa: acordarea Premiului «Prințesa de Asturia», de către Fundația prințesei moștenitoare a Spaniei, poate unul dintre cele mai importante premii care au fost acordate vreodată unui poet român și, de ce să nu credem că e un argument în plus pentru Academia Suedeză, care are încă mari datorii față de literatura română.

Bucuria Anei Blandiana a fost în rezonanță cu reacțiile la acordarea acestui premiu.

Într-una dintre diminețile brăilene, Ana Blandiana m-a întrebat: „Știi cine mi-a scris astă noapte? Regele Spaniei!”

Întrebându-se ce ar fi mai potrivit să-i răspundă, i-am spus să scrie că poezia, fiind considerată regina genurilor literare, doar un rege îi poate recunoaște frumusețea.

NICOLAE BĂCIUȚ

AVANGARDA, CU IONUȚ VULPESCU. INVITAT: NICOLAE MANOLESCU

Nicolae Manolescu, despre deceniul
lui politic, prietenii literare
compromise și partide anticulturale.

Despre școală, oameni, cărți și
imposibilitatea câștigării Premiului
Nobel de către un scriitor român

(I)

Episodul X al *podcast*-ului *Avangarda, cu Ionuț Vulpescu* îl aduce în fața publicului pe criticul și istoricul literar Nicolae Manolescu, președinte al Uniunii Scriitorilor și director al revistei *România literară*. Nicolae Manolescu este, însă, înainte de toate, profesor, după cum îi place să se prezinte și să fie prezentat. Peste 40 de cărți de istorie și critică literară îi încununează cariera, dintre care, cele mai cunoscute rămân *Istoria critică a literaturii române*, *Arca lui Noe* și volumele din ciclul de eseuri *Teme*. Nicolae Manolescu este și un veteran al cronicii literare, dat fiind că timp de 32 de ani, a scris săptămânal cronică literară în paginile revistei *Contemporanul* și, ulterior, ale *României literare*. Dialogul din cadrul acestei ediții ne aduce în culisele destinului lui Nicolae Manolescu. Vom afla, așadar, cum și când a debutat cel mai important critic literar postbelic, care au fost provocările activității de cronicar în timpul epocii comuniste, care au fost scriitorii „nedreptățiți”, la un moment dat, de criticul Nicolae Manolescu, și care sunt șansele reale României de a primi mult așteptatul Premiul Nobel pentru Literatură în viitorul apropiat. Nicolae Manolescu ne vorbește, de asemenea, și despre activitatea sa politică, în calitate de președinte al Partidului Alianței Civice, despre neajunsurile politicii actuale și ale Constituției noastre, precum și despre „pseudoculții” din politica românească de astăzi și despre PNL-ul care a devenit cel mai anticultural partid de pe scena puterii contemporane. Confesiunile din spatele *podcast*-ului dezvăluie relația cu actuali și foști prieteni din literatura română, relații sacrificate pe urma trecerii timpului sau ale unor diferențe de opinie: Nicolae Breban, Eugen Simion și Ana Blandiana sunt câteva dintre numele despre care Nicolae Manolescu a oferit, *en passant*, câteva cronici de viață. Nu în ultimul rând, aflăm de la

Nicolae Manolescu care este destinul literaturii și culturii române și care sunt ideile ce pot duce România în avangardă.

Link-ul la care puteți asculta integral episodul X al avangardei este: <https://youtu.be/qCiRqJzbfU>

O generație care le-a văzut pe toate

Ionuț Vulpescu: – Bună ziua! Astăzi, la *Avangarda*, cu *Ionuț Vulpescu*, avem un invitat cu adevărat special, profesorul, academicianul, criticul și istoricul literar, directorul revistei *România literară* și președintele Uniunii Scriitorilor, Nicolae Manolescu. Mulțumesc foarte mult că ați acceptat invitația mea!

Nicolae Manolescu: – Trebuia să adăugi: „membru în diferite comitete și comiții”, ca personajul lui Caragiale.

I.V. – Dacă ar mai fi ceva de adăugat, la care comitet sau comiție ați ține?

N.M. – La niciuna. Nici la un titlu măcar. De foarte multe ori sunt întrebat, apropo de câte o carte sau de câte o emisiune: „– Cum titrăm acolo?”, „– Nicolae Manolescu, cum altfel să titrați?! Profesor.” *La urma urmei, dintre toate aș alege titlul de profesor, că asta am fost și asta am să rămân toată viața, chiar dacă acum sunt la pensie și nu mai predau. Restul sunt funcții publice sau private.*

I.V. – Spuneți cândva – citez aproximativ: „M-am născut în toamna lui 1939, când a izbucnit cel de-al Doilea Război Mondial. Am mers la școală în toamna lui 1946, atunci când s-a inventat tehnica fraudării alegerilor parlamentare la români. Am mers la facultate în 1956, când a

fost revoluția din Ungaria, și am terminat facultatea în anul când a fost împușcat Kennedy. În momentul Revoluției din 1989, aveam fix 50 de ani.” Coincidențe tari în biografia dumneavoastră. Nicolae Manolescu se consideră un norocos sau dimpotrivă?

N.M. – Asta e o coincidență. Obiceiul, prin cărți, prin filme polițiste, este ca polițistul, detectivul să spună: „Nu cred în coincidențe.” Acum nu știu. Eu am citit o întreagă carte a lui Freud despre coincidențe și am și scris despre asta cândva. Nostim a fost că, în momentul în care citeam teoria lui despre coincidențe, se petreceau o mulțime de coincidențe în jurul meu. Și am zis: „Dumnezeule, uite că ceva o fi!”

Dar lăsând la o parte asta, problema de fond e alta, și anume că eu aparțin unei generații – rămâne de văzut dacă norocoasă sau dimpotrivă – care a trecut prin mai multe evenimente istorice majore și nu numai la noi în țară, ci pretutindeni, în toată lumea – aiurea, cum zic francezii, ca puține altele sau ca niciuna alta. M-am născut deci când a început al Doilea Război Mondial.

Cu totul întâmplător, evident. Socolile nu le-am făcut eu, le-au făcut părinții mei. Nu știu dacă au vrut asta, dar nu cred că știau asta când m-au conceput, că se concepea și războiul al doilea. Poate faptul că am intrat la școală în toamna lui '46, când cu alegerile fraudate – nu primele, că au mai fost fraude, dar nu masive – când rezultatele au fost, pur și simplu, întoarse pe dos. Mulți își închipuie că s-au numărat intenționat greșit. Nu s-a numărat nimic. Ce a ieșit, a →

ieșit, doar că le-au comunicat invers. Era foarte simplu.

Pe urmă, în '47, la abdicarea Regelui, am trecut dintr-un regim burghezo-moșieresc, cum se spunea altădată, într-un regim comunist, imperfect la început. Nu a ajuns niciodată să fie perfect, dar a ținut-o tot așa cu imperfecțiunile, până în '89 când s-a schimbat din nou regimul.

Dar nu cum s-a schimbat în Grecia pe vremuri, în anii '60, parcă, când pleca Regele Constantin și veneau coloneii la putere, după aceea plecau coloneii și venea Regele Constantin. La noi chiar s-a schimbat regimul politic.

În afară de imperfecțiuni, nu e nicio asemănare între cele două regimuri, cel comunist și cel de după 1989. *Am asistat la căderea Imperiului Sovietic și a Uniunii Sovietice, în general. Nu mai am vârsta la care „să sper”, deși nu e bine zis, căci vizez o ironie, că o să apuc și refacerea Imperiului Sovietic, care, așa cum a dispărut, s-ar putea să și reapară...*

Ei bine, vreau să știu și eu o altă generație care a trecut prin atâtea evenimente istorice majore pe durata vieții unui om.

În fond, am început să fiu conștient de schimbarea regimului când aveam 8 ani, vârstă la care nu prea știu dacă eram foarte atent la viața politică, mai ales că problema mea cea mai importantă, după 1947, după abdicarea silită a Regelui Mihai, a fost că ni s-a comunicat că trebuie să învățăm noul imn al Republicii Populare Române. Și cum eu sunt aфон – am avut mari probleme și cu imnul regal să-l învăț, m-am dus la tatăl meu și i-am spus: „– Nu cred că are rost să mă apuc să învăț și imnul ăsta.” Și tatăl meu, care e un ardelean serios mi-a spus: „– Nu e o idee bună, băiete!”

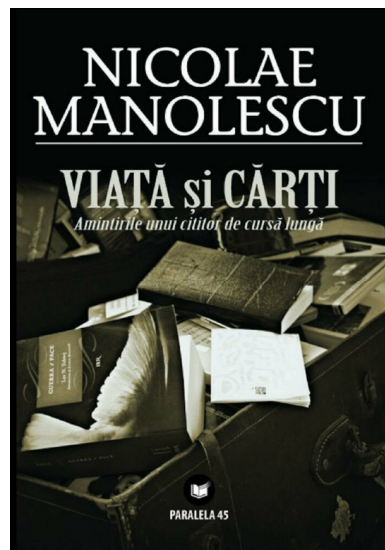
Ceva s-a produs în capul meu, o mică iluminare: „Dacă tatăl meu a spus că nu e o idee bună, înseamnă că nu e o idee bună.” Și l-am învățat atât de bine încât, la primul cor în care am fost să îl cântăm, am fost dat afară, pentru că eu cântam fals. Parcă îl văd și acum pe profesorul de muzică venind, se apleca, pleca urechea când trecea prin dreptul nostru și spunea: „– Tu! Ieși afară!”

Așa am fost dat afară de la cor, spre fericirea mea, căci câștigam o oră pe săptămână.

„Dumneata ai structura unui critic literar!”

I.V. – Acela a fost momentul când v-ați dat seama că nu muzica e destinul dumneavoastră și v-ați apropiat de literatură? Când ați știut că menirea dumneavoastră, vocația dumneavoastră e cea de profesor de literatură și de critic literar?

N.M. – De cea de critic literar am știut abia când am terminat facultatea, când George Ivașcu, după examenul oral din anul al V-lea, la examenul de an, mi-a zis: „– Să vii la gazetă, să-ți dau să scrii!” Eu știam că existau două gazete pe vremea aceea: *Gazeta literară* și *Contemporanul*, care erau într-o oarecare rivalitate, Ivașcu fiind la *Contemporanul*. Și zic: „– La care gazetă?”, și zice: „– Eh, trebuie să-ți spun eu la care...? La *Contemporanul*, bineînțeles!” Și zic: „– Eu nu sunt critic literar. Eu vreau să fac proză.” *Cu poezia mă lămurisem.* „– Dumneata ai structura unui critic literar.”, îmi zice. „– Așa o fi!”, am zis eu. *Drept urmare, mi-a dat trei cărți pentru primul articol. Nu erau cine știe ce. Tocmai de aceea erau trei și nu una. Și am plecat la Sibiu, la părinții mei, unde am stat trei săptămâni ca să fac articolul. După trei săptămâni m-am întors și i l-am dat lui Ivașcu, care mi-a spus: „– Crezi că așa stă treaba în publicistică? Stai trei săptămâni ca să scrii la trei spanacuri d-astea de cărți?! Te rog, o dată pe săptămână pentru fiecare.” „– Să trăiți, am înțeles!” și m-am executat. Și am ținut-o așa 32 de ani, cu o pauză,*

după care am mai avut vreo 3-4 ani.

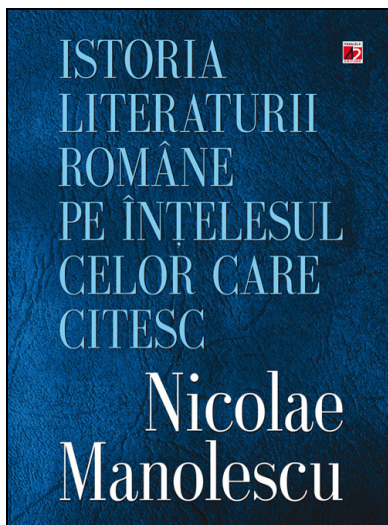
I.V. – După Revoluție.

N.M. – Da, în 1992 am abandonat și după m-am mai apucat o perioadă, când eram la *România literară* în criză de cronicari literari.

Formele fără fond – o necesitate

I.V. – De curând am celebrat ziua lui Titu Maiorescu. Aveți o teză de doctorat consacrată contradicțiilor lui Maiorescu, unde acuzați politizarea excesivă a operelor sale. Dincolo de acest aspect, care sunt formele fără fond ale României de astăzi?

N.M. – Am scris despre Maiorescu de multe ori. Acum nu mă mai recunosc în cartea cu pricina. A fost prima carte despre Titu Maiorescu, după 1947, deci după ce s-a schimbat cu totul cultura română și am intrat sub cenzură – „faza cu cenzura”, cum se zice astăzi. În *Istoria critică*, de pildă, capitolul despre Maiorescu e radical deosebit, așa zice. Unul din lucrurile importante apropo de filosofia culturală a lui Maiorescu este că eu combat acolo ideea că Maiorescu înțelegea prin „forme fără fond” desființarea tuturor formelor oarecum importante din societate, din învățământ și din multe alte domenii de la noi, pentru că sunt împrumutate și deci nu au valoare. Ideea lui Maiorescu este alta. Și, culmea, este un pasaj în unul dintre articolele lui, pe care nu l-a văzut nimeni înainte – l-a văzut Marta Petreu, prima dată, și l-a predat la un curs la facultate, de unde a fost preluat de un tânăr student de-al ei, de la Cluj, și publicat într-o →

carte, unde l-am descoperit eu. Și l-am citat. În consecință, Marta mi-a atras atenția că nu e al lui Șiulea, ci e al ei. M-am corectat, evident. Și pasajul respectiv spunea următorul lucru: „Problema nu este că aceste forme sunt rele și trebuie distruse. Problema este că trebuie știm să le umplem de fond.” Spus negru pe alb! Cum a putut fi citit atât de prost Maiorescu chiar de mine însumi, în teza de doctorat? Cum n-a observat nimeni? Cât s-a scris despre Maiorescu până la o anumită dată, până imediat după al Doilea Război, că după nu s-a mai scris o vreme? De ce n-a văzut nimeni pasajul acesta? Că e acolo, în toate edițiile, nu lipsește. Nu l-a văzut nimeni! *Prin urmare, formele fără fond ale lui Maiorescu sunt niște forme necesare. E adevărat, împrumutate! Problema noastră, a românilor, este că trebuie să învățăm să le umplem de fond. Asta e esențial! A rămas reflexul lingvistic, ca să zic așa, un fel de reflex pavlovian: spunem „forme fără fond” și se înțelege „forme rele” neapărat. Or, la Maiorescu nu sunt rele. Dacă erau rele, ele nu trebuiau umplute de fond. Abia atunci trebuia renunțat la ele.* Din păcate, după 1989, am continuat cu această „politică de împrumuturi”, care nu e chiar o noutate în literatura română. *Eu am mai spus și altădată: există mai multe feluri de literaturi. Există literaturi care inițiază, creează, provoacă mari literaturi. Sunt literaturi care mai mult împrumută, cum e a noastră. Și sunt, la mijloc, literaturi care mențin un echilibru între împrumuturi și creație. Toate literaturile împrumută. Nu există literatură care să nu împrumute.* Și francezii au împrumutat, de pildă, literatură, cultură, în general. Ei au împrumutat Renașterea de la italieni. Germanii au împrumutat Iluminismul de la francezi. Să nu uităm că filosofii germani din secolul al XVIII-lea, începutul secolului al XIX-lea, purtau peruci franțuzești, după moda franceză. Dacă vorbim de modă, acolo împrumuturile sunt și mai evidente. Cu atât mai mult acum, în era globalizării. Ce am împrumutat noi după 1989, nu sunt neapărat forme rele. Unele pot fi discutabile. *Eu am vorbit, de pildă, cu cel care a fost la originea ultimei constituții franceze, pe care politicianii români de după '90, care se ocupau cu chestia asta, l-au consultat. Și el mi-a spus mie că i-a*

sfătuit să nu ia modelul francez de constituție, că nu e bun, deși el îl făcuse, pentru că are o mulțime de lucruri care nu merg. Noi ne-am încăpățânat și am luat modelul francez. Eu simt că am greșit într-un fel, mai ales că nu l-am luat cum trebuie. Modelul francez presupune un președinte care numește guvernul. Deci este o republică semiprezidențială, existând și un prim-ministru în același timp, spre deosebire de Constituția SUA, unde nu există prim-ministru și unde republica este prezidențială 100%. Noi am făcut un mix, un *compositum*, și n-a ieșit nimic ca lumea. Adică președintele, sigur, are puteri mai mari decât dacă ar fi fost ales de Parlament, dacă ar fi președinte cum e în Germania sau Italia, dar în același timp nu suficiente puteri ca să aibă pârghii executive. Neavând puteri executive, e o mare problemă ce poate el să facă, până la urmă. Să dea sfaturi, eventual, sau să profite de crize și să își impună punctul de vedere, împăcând capra și varza, cum s-a întâmplat la noi de curând.

Problemele Constituției

I.V. – Dacă ați putea să aduceți un amendament Constituției, într-un proces mai larg de revizuire, care ar fi acela?

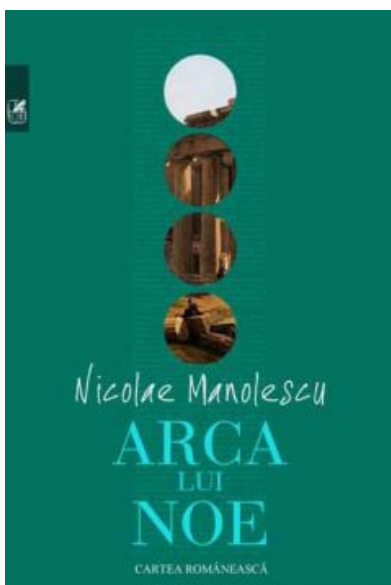
N.M. – Eu cred că pe structura noastră, judecând situația de după Revoluție, cred că cel mai bun ar fi totuși modelul francez, cu puteri mai mari pentru președinte. Pentru că

vedem ce se întâmplă cu conflictul instituțional pe care îl tot amendează Curtea Constituțională mereu. Conflictul vine și de aici – președinte *versus* Parlament. Se cam calcă pe picioare unii pe alții. Iar dacă Parlamentul nu vrea o chestie, îl pune pe președinte în mare dificultate. Mi se pare că președintele nu poate dizolva Parlamentul decât în niște condiții atât de birocratice și de complicate, încât majoritatea președinților se lipsesc de asta. Nu poți, de pildă, să întorci la Parlament o lege decât o singură dată. Dar de ce o singură dată? Dacă ai întors-o și îți dă Constituția acest drept, o întorci de câte ori e nevoie. Mai ales că Parlamentul nu e obligat să o schimbe cu nimic. O poate retrimite, pur și simplu. Ce am făcut cu asta? De aici apar o mulțime de dificultăți. Sau Avocatul Poporului, care are rolul foarte ciudat de a contesta hotărârile de guvern. Parlamentul nu poate să o facă. El nu poate contesta legile, adică Avocatul Poporului e un fel de cenzor al guvernului. De ce numai al guvernului?

I.V. – Recursul la Curtea Constituțională, ca și la Comisia de la Veneția, e făcut la noi cu o insistență pe care alte națiuni n-o practică. Foarte puțini apelează așa cum o facem noi. Asta e și o consecință a conflictului politic, care pare că s-a radicalizat după anii '90.

N.M. – E adevărat, s-a radicalizat, dar a existat de la început și, într-un fel, Constituția l-a permis. Sigur, Constituția a mai fost amendată, după cum știm, în anumite privințe chiar într-un mod hotărât. Țin minte ce discuții interminabile au existat în anii '90, cu ocrotirea, respectiv garantarea proprietății. De nu știu câte ori →

am discutat lucrurile astea. Îmi aduc aminte că i-am spus domnului președinte Iliescu, la vremea aceea, în maniera mea literară de a discuta lucrurile: „Ocrotești un copac, îl pui acolo, ai grijă să îi pui apă, să crească, dar nu ocrotești proprietatea, ci o garantezi.” E o diferență de termeni esențială.

Inculți vs. Pseudoculți în politică

I.V. – Pentru că l-ați pomenit pe președintele Iliescu și pentru că ați condus Partidul Alianței Civice în anii '90, știți că atunci partidele cădeau de acord pe obiective importante. Lucru care nu s-a mai întâmplat în ultimii ani. Pare că acest element de civilizație politică a dispărut. Nu era firesc, odată cu trecerea timpului, ca lucrurile să arate mai bine?

N.M. – Da. Noi ne-am făcut cu toții iluzii, după '90, în euforia momentului, referitor la clasa politică, așa cum arăta ea atunci, neprofesionalizată de loc. *Eu am făcut politică aproximativ 10 ani. Am fost și în Parlament. Eram niște naivi.* Nici nu îmi vine acum să recitesc, chiar dacă așa avea de unde, pentru că toată arhiva PAC-ului s-a dus la PNL și nu știu pe unde o fi, prin ce pivniță – *PNL având multe pivnițe în momentul de față, dar nu știu cu ce sunt umplute.* Cred că mi-ar fi groază să îmi recitesc cuvântările și luările de poziție de atunci. Și am presupus, în naivitatea mea, și nu numai a mea, a multora, că vom avea o clasă politică profesională. *Da, într-un anumit sens, actuala clasă politică e profesionalizată, în sensul că majoritatea parlamentarilor nu au alte meserii foarte sigure.* Pe vremea Parlamentului din anii '90, când eram eu în Senat, erau câțiva care – vorba lui Dostoievski, vorba lui Marmeladov, „fiecare om trebuie să aibă un loc pe lume unde să se poată duce” – n-aveau unde să se ducă. Unul din ei fusese medic ginecolog, dat afară de colegii lui la Revoluție, aruncat pe treptele spitalului, pentru că era incompetent și corupt. Și ajunsese coleg de Senat cu mine în seria '92 -'96. Ajunsese și prefect. Nu s-au lepădat de el, până la urmă. Darăștia erau foarte puțini.

I.V. – Noi nu avem prieteni, noi avem prefecti...

N.M. – Cei mai mulți dintre noi eram oameni care lăsasem o meserie. Asta a

fost problema multora dintre noi. Ana Blandiana nu mai recunoaște acum – am avut o mică polemică cu ea...

I.V. – N-ar fi prima oară.

N.M. – Eu sper să fie ultima.

I.V. – Eu sper să nu...

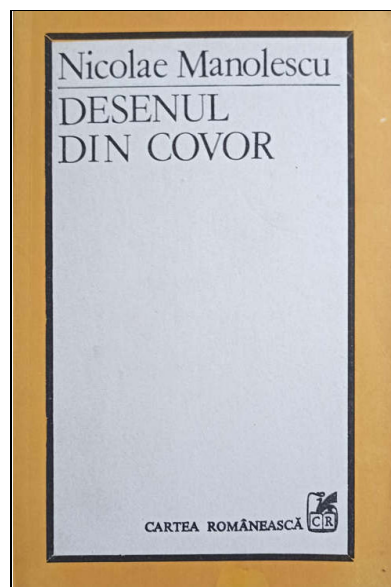
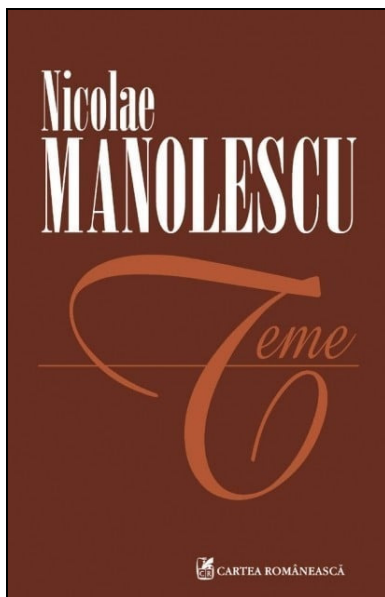
N.M. – Am povestit o întâmplare când ea a fost în prima conducere a CPUN sau CFSN, nu mai știu.

I.V. – Chiar CFSN, prima oară, și apoi Consiliul Provizoriu pentru Unitatea Națională.

N.M. – Era membră în CFSN, cred. Și întâmplător, o dată, de două ori, m-a dus acasă, cu Romi la volan, cu mașina lor, când stăteam eu în Drumul Taberei – era un impas acolo unde opream. Se întâmpla după-amiaza, nu mai știu în ce împrejurări. Eu nu eram în politică pe vremea aceea. *Mi se plângea că se duce acasă, deschide radioul și aude la știri alte lucruri decât au hotărât în CFSN. Și zic: „– Dar cine face asta?” Și zice: „– Sunt unii care rămân acolo, cum e domnul Iliescu...”*, „– Dar de ce nu rămâi și tu până la capăt, dacă e așa? Stai acolo, cenzurează, nu pleca!”, „– Nu, că eu vreau să scriu!” *Aici era o duplicitate interesantă. Toți aveam altceva de făcut.* Eu umblam pe coclauri, când am fost la partid și după în Parlament, toată săptămâna, în afară de vineri, când aveam ore la facultate și le țineam cu sfințenie. Și mă simțeam foarte bine.

I.V. – Și nu online ca acum.

N.M. – Din fericire, nu. Deși eu aș fi putut să fac online, că eram tot timpul pe drumuri, dar nu exista mijlocul, nu exista computerul, nu exista nimic.

Deci noi am avut această situație. Și majoritatea intelectualilor care au intrat în politică în anii '90, și care aveau unde să se ducă și unde să se întoarcă, au abandonat politica, au preferat să își facă meseria lor. Acum ne mirăm cu toții cât pot fi de departe de idealurile noastre de altădată oamenii politici contemporani! Cât de agramați sunt unii dintre ei! De inculți nu mai vorbim! Sau nu inculți, ci pseudoculți – aici eu am o teorie întreagă. *Incultul e un om care nu a făcut școală din motive care îl depășesc de regulă. E vai de capul lui, e un amărât, un bătut de soartă și care n-are nicio pretenție. Nu vine nici să ocupe funcții, nu vrea nimic, nici salariu mai mare, eventual. Se mulțumește cu ce face el acolo. Pseudocultul a făcut școală. Asta e nenorocirea în momentul de față. Democrația ne obligă pe toți să facem măcar zece clase. Sau nu mai știu câte sunt obligatorii acum. El e școlit, doar vorba vine. El a trecut ca rața prin apă. Nu rămâne nimic pe penele lui. Dar, în schimb are pretenții. El te pune la punct. El nu știe să vorbească, dar te pune la punct.* Or, categoria asta a pseudoculților sau a inculților funcționali este enormă în România, în momentul de față. Și din păcate, nu e vorba numai de intelectuali de mâna a doua. E vorba și de profesori, de medici. Cu tot imensul sacrificiu pe care l-au făcut medicii în ultimii doi ani, nu putem să nu recunoaștem că există printre ei o mulțime de specimene care apar la televizor toată ziua. Asta e problema! Că dacă ar sta la ei acasă sau la spital, și-ar face →

ce fac ei de obicei, ar fi una. Dar mai apar și la televizor și încep să ne dea lecții și să inducă populației ideea că vaccinul n-a fost suficient studiat și aplicat, deci mai avem timp. „Cum să faci vaccin copiilor?” Ca și cum ei n-ar fi primii beneficiari ai vaccinurilor. Generația mea a apucat marea epidemie de poliomielită. Am citit în romane americane: autorul fiind de vârsta mea, povestea ce a pățit la 12 ani. A avut colegi de școală cu poliomielită. Eu am terminat liceul în '56 și în '57 a fost pus pe piață primul vaccin împotriva poliomielitei. Dar restul bolilor copilăriei unde sunt? Eu le-am făcut pe toate. Fiul meu n-a mai făcut, mi se pare, niciuna din ele. Iar fiica mea cu adevărat niciuna. Și când am plecat în Franța cu ea, primul lucru pe care l-au cerut la școală a fost carnețelul pe care erau scrise vaccinurile la zi. Altfel n-o înscriau la școală. Și vin acum și îmi spun despre vaccinurile la copii: „– Vai de mine! Cum să suporte vaccinurile?” Și asta o spun doctori.

PNL, un partid anticultural

I.V. – Ați vorbit și despre profesori. Ați avut relativ recent o intervenție, atunci când a fost pus în dezbatere publică proiectul România educată și ați spus că nu se vorbește despre limba și literatura română în acest proiect. Și voiam să vă întreb dacă sunteți mulțumit și dacă vă place cum se predă în acest moment literatura română în școală?

N.M. – Nu, nu-mi place absolut deloc! Nici cum se predă, nici programele. Pardon, se cheamă *curricula* acum. Că dacă tot am scos latina din școli și chiar și din facultăți, că nu se prea mai fac limbi clasice, simțim nevoia să arătăm că „de la Râm de tragem”. Prin urmare, vorbim de *curriculă*, nu mai vorbim de programă școlară. Am constatat chiar săptămânile trecute un lucru. M-am uitat – căutam cu totul altceva – peste niște însemnări ale mele, niște caiete din anii de liceu, când eram aproape de sfârșitul liceului, prin '53 - '54 mai exact, care au fost păstrate de mama mea. Eu nu știu să păstrez. Am un stil de a cheltui, nu bani, că bani n-am avut niciodată destui ca să pot cheltui aiurea, dar am avut grijă să cheltuiesc altceva. Dar mama mea le-a păstrat cu sfințenie. După moartea ei, au ajuns la mine. Și m-am apucat să fac puțină ordine și

am dat peste aceste însemnări. Am constatat ce influențe suportam eu, copil de 12-13 ani, când în fiecare săptămână scoteam la bunicii mei care – părinții mei fiind în închisoare atunci – ne luaseră în custodie, pe fratele meu și pe mine; scoteam în fiecare săptămână o revista, o citeam, o scriam pe niște foi, puneam o banderolă pe care scriam anul și ziua. Deși prima revistă pe care o știam, în '54, era *Gazeta literară*. Altă revistă nu văzusem, dar știam ce sunt revistele. Ideea mi-a venit de la Lenin, care scotea, ca tânăr licean, o revistă care se numea *Familia*.

Am luat și eu titlul de la Lenin. Asta era cultura mea la vârsta respectivă, Lenin...

I.V. – Familia căreia i-a luat Bolojan acum ceva din existență. A desființat-o practic.

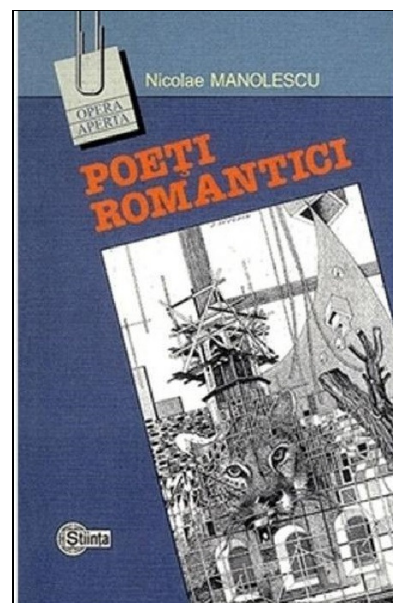
N.M. – *Da, liberalii noștri, care nu sunt la primul accident de felul acesta. E partidul cel mai anticultural. Îmi pare foarte rău!*

I.V. – O spune un liberal.

N.M. – *Cum veneau la putere, primele acțiuni pe care le aveau erau să desființeze o revistă, să facă probleme, în domeniul cultural. Niciodată n-am reușit să ne înțelegem cu ei. În anumite împrejurări, am fost fericit că a venit un PSD-ist la putere, în zona noastră culturală, că de obicei cu PSD-iștii ne înțelegem mai bine.*

Chiar și acum am avut probleme la Uniunea Scriitorilor, pe care liberalii, cât au fost în alianță cu USR-iștii...

I.V. – Da, știu, îmi amintesc. Este

vorba de niște decizii pe care le-am promovat în 2015 și care mi se părea firesc să fie promovate, căci țineau de ceea ce trebuie să facă statul, care trebuie să ajute cultura.

N.M. – Ne-am dus. Am fost chiar eu. Am stat de vorbă cu ministrul liberal, care: „– Da, da!”, dar nu s-a întâmplat nimic.

I.V. – În cultură este mai bine să fii de stânga sau de dreapta? Adică e nevoie de intervenția statului în cultură sau e mai bine să lași, așa cum un alt ministru, tot liberal, credea că totul trebuie lăsat la mâna pieței care va regla totul?

N.M. – Eu zic că trebuie să fii cultivat. Poți să fii și de dreapta, și de stânga. Aici nu ideologia e problema, ci relele acestea „îndătinat” – de la „datină” – care devin ca niște datini. Mă întorc la Constituție.

Să nu uităm că și Constituția din 1923 era copiată după cea mai modernă constituție de la vremea aceea, Constituția Portugaliei. Iar prima constituție din timpul lui Carol era după modelul belgian, care era cea mai democratică constituție de la vremea aceea, cel puțin de pe continentul nostru.

Nu discutăm despre America. Deși Constituția americană este, probabil, cea mai importantă operă de artă din America, de literatură. Este senzațională, și ca frumusețe, și ca stil. Este o carte pe care poți să o citești așa cum citești Biblia, cum citești Homer, cum citești Coranul sau alte lucruri fundamentale. Este extraordinară!

AVANGARDA, CU IONUȚ VULPESCU. INVITATĂ: CLEOPATRA LORINȚIU

(III)

**O căsnicie cu „victime” celebre.
Cleopatra Lorințiu: „Pe hârtie am
fost mai mulți ani împreună, în
realitate am fost mai puțini”**

I.V.: Ați devenit prieteni și după aceea v-ați căsătorit.

C.L.: Da!

I.V.: Câți ani ați fost împreună?

C.L.: Pe hârtie, am fost mai mulți, în realitate am fost mai puțini. Am trăit, apropo de victimă, am fost niște victime amândoi, pentru că demolarea casei în care Tom trăia, în care trăiam toți, mama lui nu avea pensie, Tom avea o pensie de jumătate de normă, de boală, eu nu aveam serviciu, și aveam un copil mic, trăiam la limita supraviețuirii. Pe acest fundal vine demolarea casei, care era pe strada Cluceru Udricani 6. Ei, la această chestie, niciun cuplu nu rezistă, ca să fim sinceri. El era și foarte demn. De ce avea o pensie atât de mică? Pentru că el a făcut Școala de Literatură Mihai Eminescu, a debutat foarte repede, pe la 17-18 ani, a fost în aceeași perioadă împreună cu Labiș, la această școală, împreună cu mulți alți oameni deosebiți, îi știți pe toți...

De ce în familia Tomozei-Lorințiu, singurul venit a fost o pensie de jumătate de normă a poetului?

I.V.: Unii dintre ei ar trebui pomeniți: Radu Cosașu, Nicolae Țic, Fănuș Neagu, o să vreau să discutăm puțin despre școala de literatură, mai cu seamă că este actualul sediu al PSD, din Kiseleff 10.

C.L.: Am o fotografie de atunci, din perioada în care erau ei, și am remarcat foarte multe, împreună cu o doamnă, care se numea atunci Maria Găitan, și care are și ea 90 și ceva de ani, am descoperit-o în Israel. S-a căsătorit cu cineva de origine evreiască și a emigrat în Israel. În primul rând că e foarte lucidă și își amintește cu amănunte tot ce s-a întâmplat atunci. Dar să revenim la Tomozei, să înțelegem de ce nu avea el mijloace de subsistență. Având Școala de literatură, imediat a intrat la Tănărul scriitor, intrase la revistele respective, publicase deja prima carte în '57, și de atunci, carte după carte,

era în succes. Numai că legea învățământului a făcut ca această școală de literatură, care dura doi ani, să nu mai fie recunoscută ca facultate. Deci toată viața Tomozei a fost un om care nu a avut facultate. *Nu avea dreptul să ia salariul respectiv, deși era redactor șef la revista Argeș, să zicem, sau prin alte părți, sau secretar de redacție la Cinema. Nu putea, așa era legea. Și atunci, lucrurile mergând așa, era un fel de muncitor necalificat, așa a fost acest scriitor care a publicat 68 de cărți în timpul vieții, numai ale lui, nu mai vorbim de edițiile pe care le-a îngrijit, din alți scriitori, începând cu Labiș și terminând cu Nichita Stănescu. Asta a fost povestea noastră materială. El era obligat să scrie în fiecare zi la Informația Bucureștilui, sau la diverse alte reviste, se chinuia să aibă o rubrică, să putem supraviețui, eu fiind în perioada în care efectiv nu puteam fi angajată, eu eram oaia mult mai neagră decât el. Dar și el era o oiță mai neagră pentru că nu reușea mai mult.*

Am trecut prin niște mari griji de genul acesta.

I.V.: El a avut Școala de literatură, într-adevăr, absolvită de scriitori importanți, Labiș însuși, prietenul lui. Are Sadoveanu o vorbă...

C.L.: „Labiș e aici?”

Fosta Școală de Literatură din Kiseleff, actualul sediu al PSD

I.V.: Asta, și mai zice ceva: „Domnilor, nimeni nu iese din această clădire mai talentat decât a intrat”.

C.L.: Așa este.

I.V.: Actualul sediu al PSD din Kiseleff 10. Despre Tomozei am citit o vorbă într-o ediție pe care ați îngrijit-o în urmă cu ceva ani, Fragmentarium, unde este și o parte din publicistica lui, de la Literatorul, vorba prietenului lui, Fănuș Neagu: „Îl iubesc pe Gheorghe Tomozei pentru că nu face parte din categoria oamenilor care intră cu capul gol în ploaie, și ies cu pălăriile arse de soare!”

C.L.: Asta-i Fănuș! Avea o imaginație extraordinară.

I.V.: Și îl cunoștea. Un fel de carte cu prieteni.

C.L.: Mi-l amintesc!

De ce a plătit scump Gheorghe Tomozei pentru independența lui? Cleopatra Lorințiu: „Nu a fost atașat de grupări”

I.V.: Ce înseamnă nu intra cu capul gol în ploaie și nu ieșea cu pălăriile arse de soare?

C.L.: Avea o linie a lui. Și-a păstrat tot timpul această independență, pe care a plătit-o din plin. Nu a fost atașat de niște grupări, de niște lucruri, și-a păstrat rangul, ca să zică așa. El zicea că e copil sărac, era copil sărac într-adevăr, nu știa cine fusese tatăl lui, mama lui fusese spălătoreasă. Îl crescuse, copil fiind, la leagănul Sf. Ecaterina din București, cu prețul laptelui cu care alăpta copiii care erau acolo. Și toată această poveste a copilăriei lui, de copil sărac, l-a făcut să fie dârz și să nu își vândă sufletul. Recitesc unele din cărțile lui acum, și după părerea mea, cea mai importantă, dar iarăși, este discutabil ceea ce spun, nu →

eu judec, este Plantația de fluturi. Este o carte de eseuri extraordinară, de o finețe și de o bogăție a limbii, și de un respect față de cultură... el mai scrisese de pildă, Manuscrisele de la Marea Neagră. Tomozei e foarte interesant în proză.

Foarte interesant în proză, și era interesant și în '63, când scria despre actori, actrițe, regizori și operatori, carte pe care mă lupt, de 22 de ani, după cum bine știți, să i-o scot, și pe care am intitulat-o Tomozei iubea filmul. O carte fără noroc, dar poate că cine știe, la un moment dat se schimbă norocul. Știți cum e și cu vacile albe, vacile negre...

I.V.: Tomozei a scris și una dintre cele mai frumoase cărți despre Eminescu. Eu aveam câțiva ani când am citit-o.

C.L.: Ah, *Miradoniz!*

I.V.: *Cartea Miradoniz. Aveam câțiva ani, e una dintre primele cărți pe care le-am citit, și e un Eminescu atât de frumos, în carne și oase! E un om! Nu e acel Eminescu, la care ne raportăm doar de 15 ianuarie. O carte atât de frumoasă, mult peste romanul lui Cezar Petrescu.*

C.L.: *Miradoniz* este o carte pentru copii, și acum, revenind, ca o buclă, pentru că văd că se apropie sfârșitul întâlnirii noastre...

I.V.: Nu. Nu știm când se termină...

C.L.: Nu știm?! E și asta o carte pentru copii. Da!

Premoniția lui Tomozei: DMT. Dacă mai trăiesc...

I.V.: Mai am o amintire. A venit la un moment dat la Târgoviște. În 1993 sau 1994.

S-a întâlnit cu elevii de la Școala Normală, care erau premianți, pasionați de literatură, și îmi amintesc o întâlnire extraordinară.

Foarte distins, un estete! Un om care avea o frază impecabilă, l-a și întrebat cineva: *De ce vă semnați așa? Începu să se semneze la finalul articolelor, așa cum scria Tolstoi, D.M.T., „dacă mai trăiesc”. De ce semna așa? Simțea ceva?*

C.L.: Da, simțea. El era bolnav, nu a fost o boală supravegheată bine, el era cardiac, și de inimă a și murit.

Venind într-o zi de 31 martie, fusese la Reșița, cred. Unde în vestul țării, la o aniversare Nichita.

Cred că ați citit poezia aia a lui, scrisă cu mult înainte.

Gheorghe Tomozei, Cleopatra Lorințiu, 1986

Cleopatra Lorințiu: „Îl obseda ziua de 31 martie, ziua de naștere a lui Nichita”. Tomozei avea să moară la aceeași dată

I.V.: Sigur!

C.L.: 31 martie, care îl obseda, era ziua de naștere a lui Nichita, și avea să fie ziua lui de plecare din lumea asta. Nebănuitele coincidențe. Eu nu cred că există coincidențe. Cine zicea? Sunt momente în care Dumnezeu ne face cu ochiul.

I.V.: Anul acesta e și un an aniversar Nichita, sunt 90 de ani!

C.L.: Nu mi-l pot imagina pe Nichita bătrân.

Mărturii inedite: „Tomozei a fost mai prieten cu Labiș după ce Labiș s-a stins”

I.V.: Ei au fost doi mari prieteni, Nichita Stănescu și Nicolae Labiș. Cum s-a dus spre cei doi? Sau ei au venit spre el și nu spre altcineva? Din Școala de Literatură și, în general, din universul literaturii.

C.L.: Nicolae Labiș era unul dintre prietenii lui, erau amici ca niște tineri de 19 ani, dar nu a fost cel mai bun prieten. Labiș reușea să genereze un soi de fascinație. Toată lumea îl iubea pentru că într-adevăr era genial și impresionant, și nedreptatea morții lui l-a făcut pe Tomozei să îi revigoreze imaginea, pentru că atunci când un scriitor se duce, dacă după aceea nu apar ediții, nu apar lucruri despre el, nu sunt cărți, dispare poetul. Practic, Tomozei a fost mai prieten cu Labiș după ce Labiș s-a stins. Erau amici, pur și simplu. Marele prieten al lui Labiș era Covaci, și era Portic, era Andrițoiu, dar ce poți să spui despre niște tineri care aveau atunci 19 ani? Acum facem un fel de istorie literară. Excavăm niște lucruri care atunci aveau importanța pe care o aveau pentru niște adolescenți. Dar acesta

era Rimbaudul nostru, adolescentul de geniu. Asta a fost cu Nicolae Labiș. Tom a fost foarte bun prieten și cu familia și s-a luptat vreme de 30-40 de ani, pentru memoria lui Nicolae Labiș. În privința lui Nichita, ei s-au cunoscut în frumoșii ani '60, a fost o atracție reciprocă. Erau foarte diferiți unul de altul. Sunt posesoarea multor semne din prietenia asta, care a fost o prietenie foarte adevărată și foarte frumoasă. Nichita avea foarte mulți prieteni, e greu de spus cel mai bun prieten. Prietenia lor era una literară și nu extraordinar de asiduă, dar a fost una creativă. Dar cum să zic, s-au sprijinit ca mîntele unul pe celălalt. La moartea lui Nichita a fost într-adevăr, pentru Tom, o mare, mare lovitură. În anul următor, 1984, au și scos primul album memorial, Nichita Stănescu, la care au muncit zi și noapte. Aveam capacitatea de a se dedica întru totul unei idei.

Nichita, tot mai amintit, Tomozei, tot mai uitat?

I.V.: Spuneți într-un eseu, cine ar vrea să își amintească azi de Nichita și de Tom, care sunt amândoi așezați pe un colț de stea? E tristețe în această întrebare. Eu cred că sunt mulți oameni sau în orice caz, de cei care iubesc cu adevărat literatura română, cred că această generație extraordinară a lor ar merita.

C.L.: Cred că citați dintr-un articol scris în perioada anilor '96-'97, când Nichita era atacat în presă, dacă îmi aduc eu aminte bine, și de acolo amărăciunea mea. Și în care Tomozei era complet uitat. Era reflectarea unei stări de spirit. Lucrurile se așază în timp și dimpotrivă, constat acum că Nichita e din ce în ce mai pus în lumină, și mă bucur mult pentru asta, pentru că e un mare poet, un creator de lume și prin el literatura română a sărit din ceva în altceva.

Pariul lui Gheorghe Tomozei: a fost moartea lui Labiș premeditată?

I.V.: Gheorghe Tomozei credea că moartea lui Nicolae Labiș nu a fost una naturală?

C.L.: Nu, nu, acolo, cum să spun, Moartea unui poet este prima carte gen reportaj modern. un fel de docudramă, în care el adună toate mărturiile, sigur, pune accent, în măsura în care se putea, și pe→

nefericirea și situația complicată în care era Labiș înainte de acest moment, moment nefericit, asupra căruia nu există însă prea multă lumină. Există, dacă vă amintiți, mărturiile balerinei cu care era Labiș, ale persoanelor care erau în tramvai, în ziua aceea nefericită, în dimineața aceea geroasă, și nu, nu... Ideea accidentului este evocată până la urmă în carte, numai că Tomozei nu dă verdicte. El colecționează texte scrise de alții și le interpretează, sau pune comentarii între ele, alcătuind o poveste despre acest moment, în care se poate să ne fi influențat foarte mult mersul vieții literare. Ia imaginați-vă un Labiș de 30 de ani, de 40 de ani, nu putem ști spre ce ar fi mers.

I.V.: Sau un Labiș care putea trăi și astăzi.

C.L.: Sau un Labiș care putea trăi și astăzi, da.

Cenzură sau autocenzură?

I.V.: Tomozei și spune într-un interviu pe care l-ați luat pentru SLAST, pentru Suplimentul Literar, că refuză să se întoarcă la acea carte, scrisă în acel context.

C.L.: Dar e un interviu luat, într-adevăr, și aici trebuie să recunosc, SLAST-ul era o publicație pe care o ținea în mână Ion Cristoiu, care a avut acest rol important pentru mine, în care mi-a dat voie să scriu ce vreau. Ceea ce, în anii aceia... Vreau să vă spun un lucru. Cenzură, toată lumea vorbește de cenzură. Nu fac apologia a nimic, dar cred că tot ce am scris poate fi republicat. Nu găsesc acum – mai am texte de atunci, le dau la republicat – nu am nimic de scos sau de ascuns. Nu am făcut greșeli atunci și nici nu am fost supușii unei ideologii. Mi se pare că e excesiv sau greșit faptul că un scriitor ar fi fost un servanț. Și un servanț al acelei perioade. Ceea ce nu s-a putut publica nu a apărut deloc. Ceea ce a apărut, a rămas, și ca atare, reedităm astăzi.

I.V.: Asta spunea și profesorul Manolescu, pentru că l-am avut invitat. Foarte mulți din cei care se plâneau de cenzură, de fapt, nu aveau curajul să își exprime opiniile în epocă. Cum ție ți-a apărut? Sigur ți-a dat voie cineva. Nu mi-a dat voie nimeni. Am scris și a apărut! Se dezvoltase o formă de autocenzură, de fapt, mai degrabă, care era un instinct de conservare.

C.L.: Pe de o parte, pe de altă parte adevărul e că scriam cu cheie, cu tot felul de subtexte, făceam tot felul de aluzii, ne trimiteam scrisori unii altora prin presă. Cam acesta e adevărul, că exista o formă disimulată de a spune niște lucruri publicându-le.

Pedepse comuniste: munca de jos, la edituri

I.V.: Ați avut vreun episod în care ați simțit brațul lung al cenzurii?

C.L.: Episodul ăsta a durat vreo 7 ani. Ambiția mea a fost atunci, în anul 1983-1984, să îmi public romanul *Abandon*. Care avea atunci 400 și ceva de pagini dactilografiate. L-am rescris de cinci ori. L-am avut la Editura Eminescu și de fiecare dată brațul lung al cenzurii mi-l trimitea înapoi. În final, la ultima variantă, redactorul de carte era un om de o cultură și de o inteligență uriașă, Șerban Velescu, cel care tradusese *L'île de l'autre*, a lui Jacques Peril, un om care înainte fusese Director la Teatre. Fiica lui rămăsese în străinătate, fusese dat la munca de jos. Munca de jos era editura. I s-a întâmplat și unei alte personalități.

I.V.: Mai știm noi pe cineva...

C.L.: La munca de jos.

I.V.: Președintele Iliescu, la Editura Tehnică!

C.L.: Editura Tehnică, da! La munca de jos, Șerban Velescu, la Editura Eminescu, un etaj mai sus sau mai jos nu contează...

De ce are Cleopatra Lorințiu cinci versiuni ale romanului *Abandon*, și totuși, niciuna nu a trecut testul cenzurii comuniste? Scriitoarea, bănuită că ar fi împărțit manifeste împotriva lui Ceaușescu

I.V.: Cred că redactor-șef era Valeriu Râpeanu.

C.L.: Da. Exact! Îl citește, am varianta lui, cu creionul scris pe

margine: „Minunată descriere!” „Vai, ce chestie” Vai, nu știu ce. Minunate. Toate observațiile lui erau o minune. Și se întoarce de la cenzură: mai înfrumusețați atmosfera. Este prea deprimantă atmosfera. *E un roman al perioadei colectivizării. Unor scriitori le-a fost îngăduit acest lucru, pentru că erau foarte importanți. Eu eram un scriitor tânăr, care publicasem 4-5-cărți. La mine cenzura s-a pus că nu: mai înfrumusețați, mai scoateți, de asta am cinci variante de la romanul Abandon, și în final domnul Velescu a ieșit la pensie. A venit o altă doamnă, se numea doamna Cracă. Și mi-a spus: „Doamnă, știți ce? Dați-ne o carte de poezii și v-o public eu imediat.” Și așa m-am dus acasă și am și acum acasă acest roman. A fost partea cea mai vizibilă și un eșec mare pentru mine. Asta a durat ani de zile! Au fost și lucruri mai amuzante, ca să zic așa, pe care le iau retrospectiv, pe care le descrie Ion Cristoiu într-un interviu care i s-a luat, în care l-au întrebat „Care era forma de opresiune pe care o puneau securitatea asupra dvs?” Și dânsul spune, am citit asta, dar nu am mai vorbit cu dumnealui despre asta, de atunci, pentru că așa a fost să fie, nu din cauză că nu aș vrea să vorbesc, dar e foarte ocupat, și el zice: „Vă dau un exemplu de cum intervenea cenzura. La noi, la *Scânteia tineretului*, aveam o colaboratoare. Colaboratoarea asta nu putea fi angajată, era doar colaboratoare. Dar putea merge să facă deplasări. Și la un moment dat am trimis-o la Iași să scrie despre Filarmonică și despre un concert de acolo. Și ea s-a dus și a doua zi s-au→*

Cleopatra Lorințiu, 1983

Lumea, cât este

Un ritm, o înșiruire de sunete.
Provoacă melancolia? Superbă întoarcere-n timp.
La bătrânețe, devin
Fetița care eram. Hei, băieți,
Intrați și voi în conul de lumină al visului!
Un ritm fericit, o desfătare
De dinaintea morții. Intensă și tragică.
Surâzătoare, rănită.
Nu-mi pasă că nu mă iubește.
Nu-mi pasă că frunzele galbene sunt astăzi
Sub brume pierdute.
Că totul e cădere-n tăcere
Iar castorul roade buștenii, tacticos. Lumea,
Cât este, își învârtă
Roata zadarnică
Ascultă marea chemare.

Scurtă întâlnire

M-ai dus într-o poveste adevărată
și tragică. Viața, moartea, suflarea galactică
în ceafă, aburul serii pe lac îl ignoram
deopotrivă. Oamenii, vocile serii
obișnuințele sociale. Atât de dens, aproape palpabil
o iscodire a sufletului întinerit.
Într-o grădină-nflorită. Petunii,
sânziene-nmierate, ramuri dulci, frunzele răcoroase
dintr-o fiestă negustată de noi. Acceptasem deja
mierea-amăruie a poveștii. Umbra celuiilalt
veghea ciudată și magică de pe un țarm.
Și-ntre noi, ani scurși
Neputincioși, fantomatici

Un alt noiembrie

În amintirea Gabrielei Negreanu

Zâmbești? Un saxofon, peste alt noiembrie.
Gabriela e-n cer. Lumina lunii e peste ploaie.
Deasupra norilor prefăcuți, vorbele noastre.
stângace. ce fericire. Lumea, undeva,
îmbătătoare, într-o viață
iresponsabilă, irascibilă, colorată.
Totu-i fâii, fâșii,

De astă dată din revistele colorate
Din podul vechi, din melancolia adolescenței.
Să-ți vorbesc despre școală, la gura sobei
Repetitivele, iluzorii cuvinte...

Bucură-te de clipa ...

Poezia, cea fără rost pentru tine
izbucnește din pricina ta.
Chiar exiști.
Povestea ta e de neînțeles. Detaliind
sensul cinic al vieții
provoci atâta viață năvalnică ...
O secundă nesfârșită, înaltă.
Roua zilei de mâine
nu ne va găsi împreună
Valul blând al lacului
Nu ne va presimți și nimic
nu vom împărți. Nici cerul, nici stelele căzătoare
cu luminile misterioase și singure
care caută, sigur, ceva.
Bucură-te de viață ! îmi strigă în tâmplă
o voce moartă. Bucură-te!
Bucură-te de clipa în care suferi ! Suferința
aceasta-i divină, e minunată, incomparabilă...
Eu sunt mort și pierdut, suflet rătăcitor,
iară tu, cât mai poți, suferă...

CLEOPATRA LORINȚIU

AVANGARDA...

→răspândit manifeste împotriva lui
Ceașescu. Automat, tovarășa de la
Securitate, se numea tovarășa maior
Creța, a venit și a spus: „S-ar putea să
fie dânsa”. Și atunci m-au întrebat: o
dată, de două ori, de mai multe ori: „E
posibil ca Cleopatra Lorințiu să fi
împrăștiat aceste manuscrise?” Eu
asta nu știam atunci. Eu știam că mă
chema miliția în fiecare săptămână
sau la două săptămâni să dau o probă
la mașina de scris. Eu nu scriam
foarte bine, scriam cu două degete.
Dar trebuia să fiu în fiecare
săptămână la 7.30 dimineața la Poli-

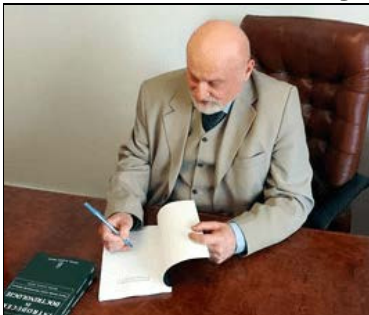
*ția din Drumul Taberei, la subsol, și
acolo să mi se dea un text și să bat la
mașina mea, Olivetti, care era deja un
coșmar. Mașina era mare, nu mergea,
era iarnă, căram mașina tot timpul.
Asta era în paralel cu ceea ce i s-a
întâmpat lui Cristoiu, care a fost
obligat să nu spună treaba asta. El a
zis: „Eu cred că ea nu face așa ceva”.
Și nici nu aș fi făcut așa ceva, eu vo-
iam să fiu, cum să spun Marguerite
Duras, nu era felul meu de
manifestare. Știam că mă pot
manifesta scriind ceva, să fiu în stare
să scriu ceva, nu să împrăști
manuscrise. Asta e chestia cu
împrăștierea de manuscrise, mi-a întu-*

*necat rău de tot posibilitatea de a
publica și, mă rog, s-a adunat
împreună cu acest tăvălug care m-a
dus între 1980, când am terminat
cibernetică și mi-am luat repartiția, la
un centru de calcul din București, și
după aceea, până în 15 ianuarie 1990,
când nu am lucrat.*

I.V.: Deci titlul romanului *Abandon*
s-a dovedit teribil de adevărat.

C.L.: Da, pentru că la sfârșit, cum să
spun, autorul intra, recunoștea perso-
najele și prototipul personajelor era i-
dentificat, iar autorul însuși abandona.
Cartea se termină cu un abandon, ceea
ce se întâmpla în epocă. Adică cenzura
care l-a oprit a înțeles mesajul.

Vatra veche dialog

Narcis Zărnescu

URMUZ - PRECURSOR AL
MODERNISMULUI ÎN
LITERATURA ROMÂNĂ

Liliana Popa: *Urmuz poate fi atribuit mai multor scriitori premergători perioadei în care a trăit și a scris. Notați undeva: "Urmuz merită o ascendență și un blazon, el fiind un martir al luptei cu inerția. Dar, o ironie istorică sau astrală îl va arunca, din nou, post-mortem, pe Urmuz, în cercul hermeneutic, inerțial, al interpretărilor critice, care nu pot depăși grupul de recurențe oficializate treptat".*

Narcis Zărnescu: Urmuz (se) rățește, de aproape un veac, prin pădurea de semne și simboluri, de interpretări critice și istoriografice însoțit, precum un Dante carnavalesc, nu de Virgiliu, ci de Caragiale și Eugène Ionesco.

Este, desigur, un stereotip mental și comparatist, care ar trebui revizuit și reevaluat, așa cum s-ar conveni cu toate stereotipurile. În caz contrar, stereotipurile învechite vor confirma nevoia noastră de inerție, lenea intelectuală, diverse cripto-nostalgii sau un paseism vetust, oarecum fotoshopat. În felul acesta, critica devine o litanie, reglată de calendarul aniversărilor și comemorărilor, care repetă pseudo-canoane sau standarde stabilite de marii critici, sacerdoți inamovibili.

Când modelele hermeneutice propuse de Eugen Lovinescu, George Călinescu sau de alți critici 'canonici' au început să fie puse sub semnul întrebării sau înlocuite, avea loc, de fapt, o revoluție de catifea, soft, aproape firească. Călinescu îl surghiunește pe Macedonski, undeva, la periferia Istoriei literare, fără să prevadă că într-o zi Adrian Marino îl va amnistia, îi va anula exilul acestui Ovidiu modern și

îl va redefini ca autor canonic. La fel se va întâmpla și cu diagnosticul călinescian nemilos, pus lui Urmuz, care va fi contrazis de studiile lui Nicolae Balotă, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, la care se adaugă mulți alți critici tineri.

Istoria ne învață că idolatrizarea unui critic, unui scriitor, a unui filosof este direct proporțională cu erorile de interpretare ale criticii. Această lege nescrisă a funcționat perfect, atât în cazul celui mai mare nedreptățit, Poetul Nepereche, cât și în cazul, mai puțin vizibil și mai puțin empatic, al meta-creatorilor: critici, de la Ibrăileanu și Lovinescu până la Călinescu; istorici, de la Xenopol și Iorga la Pârvan; filosofi, de la Conta la Negulescu și Blaga. Și lista rămâne deschisă.

Aceste resetări, necesare și periodice, explică, parțial, dinamica vieții și gândirii critice, atât în literatură, cât și în știință. Jocurile hazardului, crizelor, modelor și modelelor, provoacă perturbări, mutații și permutări în ierahiile de valori, astfel încât se poate întâmpla, exagerând nu foarte mult, ca un produs cultural, din categoriile cunoscute, de la poezie la critică, să treacă alternativ, într-o anumită unitate de timp, din categoria apocrifă în cea canonică și invers. Fenomenul fusese observat, dintr-o altă perspectiva, de Nietzsche, atunci când scria despre *die Umwertung aller Werte* (1886), răsturnarea tuturor valorilor. Este vorba, așadar, de un fenomen general uman și, mai ales, european, dacă recitim istoria războaielor și revoluțiilor Bătrânului (in)Continent, în comparație cu cele asiatice sau transatlantice.

Am început să observ, prin urmare, de multă vreme fantomele, care bântuie Europa. În topul fantomelor, primul loc este ocupat de comunism, așa cum genial și-l imagina Marx, în *Manifest* (1848): „Ein Gespenst geht um in Europa – das Gespenst des Kommunismus“. Prima traducere românească apare la Iași în 1883: „*O nălucă umblă prin Europa - nălucă comunismului*". Nălucă va deveni, în traduceri ulterioare, fantomă, apoi spectru. Sensul profund rămâne neschimbat. Locul al doilea în top, este ocupat de inerție, care se insinuează și ia forme neașteptate în practica limbii de lemn, ca și a gândirii de lemn, care va bântui prin lume, dar și prin „neo-umanioarele” noastre moderne și postmoderne.

Mi-am propus să studiez cauzele

și efectele inerțiilor mentale, spirituale, morale; istoria lor, oficială și secretă; presiunile și blocajele, pe care le generează. Înainte de a mă declara continuatorul lui Labiș, în *Lupta cu inerția*, care era imperios necesară atunci, ca și acum, mi-am reamintit de Kepler, primul care folosește conceptul de inerție în *Mysterium Cosmographicum* (1597, 1621) și în *Harmonice Mundi* (1599); reluat, mai târziu, de Newton, în *Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica* (1687), care definește inerția, fără să pronunțe cuvântul ca atare: „Lex I: Corpus omne perseverare in statu suo quiescendi vel movendi uniformiter in directum, nisi quatenus a viribus impressis cogitur statum illum mutare.” Traducerea este simplă: „Legea I: Fiecare corp persistă în starea sa de repaus sau de mișcare uniformă, cu excepția cazului în care este obligat să-și schimbe starea prin o forță imprimată.”

Totuși, cineva s-ar putea întreba de ce i-am invocat pe Kepler și pe Newton? Pentru că Urmuz merită o ascendență și un blazon, el fiind un martir al luptei cu inerția. Dar, o ironie istorică sau astrală îl va arunca, din nou, post-mortem, pe Urmuz, în cercul hermeneutic, inerțial, al interpretărilor critice, care nu pot depăși grupul de recurențe oficializate treptat. Nu este nici locul, nici momentul de a căuta explicații la această stare de fapt a receptării critice, explicații care se pot desfășura dinspre mentalul profund și reflexele mimetice până la spaimă și *ακηδία* sau *acedia*, unul din păcatele capitale, după Biblie și Sfinții Părinți. Ioan Scărarul, Simeon Noul Teolog, Isaac Sirul, Evagrie Ponticul, Ioan Casian și alții traduc *akedia* prin lene, plictis, lehamite, silă, urât, lăncezeală, moleșală, descurajare, toropeală sau chiar prin *împrăștierea cugetării*. Din 'fericire', aceste performanțe continuă să fie prezente în genomul intelectualului contemporan, fie el critic, istoric, filosof sau creator/producător de plus/minus valoare.

L.P.: *Mereu nemulțumit, parcă în contratimp cu tot ceea ce îl înconjură, Urmuz devine oglinda neajunsurilor societății în care trăia.*

N.Z.: *Campion absolut și indubitabil în lupta cu monstrul numit inerție, Urmuz, ca orice scriitor de geniu, s-a revoltat împotriva societății, a literaturii, a lui însuși, trei forme de inerție, care conduc la o lignificare și→*

LILIANA POPA

o pietrificare a limbajului. Rezultatul dramatic este non-comunicarea sau zero-comunicarea. În acest caz, singura armă care îi rămăsese era umorul absurd, gotic, lugubru, horror. Personajele sale vor fi ciopârțite, măcelărite, într-o autopsie simbolică, pentru ca după aceea, ciozvârte disparate să fie montate, după o logică a umorului negru, iar părțile care lipsesc să fie înlocuite cu obiecte, formule matematice sau alți substituiți. De fapt, personajele lui Urmuz sunt moarte, sunt un fel de zombi. O lectură din perspectivă thanatică sau în registrul binar *eros vs thanatos*, încă nu a fost abordată de criticii din Generația Alpha, Generația Z sau Generației Y.

După ce pariază pe Urmuz, cititorul participă la o experiență de tip Frankenstein, a cărei intensitate se poate atenua, comparând personajul-hibrid urmuzian cu ființele hibride din picturile lui Hieronimus Bosh (1450-1516) sau cu portretele lui Arcimboldo (1527-1593), compuse din legume, fructe, flori, pești, păsări sau cărți.

Urmuz nu e numai ascendentul lui Eugène Ionesco, ci și al lui André Breton, care avea să definească, în 1939, umorul negru [vom aborda comparativ, într-un viitor apropiat, similitudinile retorice dintre magia neagră și umorul negru!] ca revoltă superioară a spiritului („la révolte supérieure de l'esprit“)

L.P.: *Cum poate fi caracterizat umorul urmuzian, care au fost influențele ?*

N.Z.: Recitindu-l pe André Breton, ai impresia că face o analiză a prozelor urmuziene. Pentru el, umorul negru ar fi o sinteză dialectică și contradictorie, în care se întrepătrund *umorul obiectiv* (Hegel) și hazardul obiectiv. Ca să rezolve contradicția ascunsă, care subminează demonstrația, Breton introduce ipoteza lui Freud, după care umorul, prin mecanismele sale psiho-semantică pare să asigure invulnerabilitatea Eului. Concluzia lui André Breton, obscură și metaforică, este încă funcțională: „Sfinxul negru al umorului obiectiv întâlnește, pe drumeagul prăfuit, Sfinxul alb al hazardului obiectiv”.

Critica a tradus discursul voit abscons și misterios al lui Breton în fraze care descifrează, într-o perspectivă trans-culturală, umorul absurd, negru, gotic, din textele lui Urmuz. Iată diagnoza hermeneutică, în baza căreia critica românească ar putea

iniția un proiect de lecturi alternative, care să blocheze limbajul de lemn, folosit de jumătate de veac, în abordarea lui Urmuz: „Prin umorul negru, omul înfruntă viața sub focurile încrucișate ale morții și ale plăcerii, singurele ‘instrumente’ capabile să pătrundă în ceea ce este încă neexplorat în spațiul uman”.

Într-adevăr, André Breton, deși nu are cunoștință de existența scriitorului român, pare că vorbește despre Urmuz, atunci când perorează despre suprarrealism, umor negru sau dicteu automat. Poate că, în viitorul apropiat, publicația *Curtea de la Argeș*, prin vocea domnului academician Gheorghe Păun, va propune editorilor francezi ca în următoarea ediție a *Antologiei umorului negru* să figureze și Urmuz, care și-a câștigat dreptul de precursor de geniu al suprarrealismului european, recomandat, printre alții, de Academicianul francez Eugène Ionesco.

L.P.: *Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra? , retorică întrebarea, dar actuală și azi*

N.Z.: Pentru a onora mai profund și mai complex misiunea didactică, pe care am desfășurat-o timp de o jumătate de secol, atât la universitățile cu care am colaborat sau colaborez, cât și pe câmpurile de luptă ale scrierului, voi mai adăuga, și în acest eseu polemico-didactic, câteva repere-sugestii, în speranța că tinerele generații de exploratori ai literaturii își vor asuma sarcina de a dezamorsa din cultura română inerția letală, care ne subminează modul de a gândi și a decide.

Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra? este o întrebare retorică de mare forță expresivă, preluată din prima *Catilinară* a lui Cicero, pe care o putem traduce fără Google: „Cât timp, Catilina, vei abuza de răbdarea noastră?” Această întrebare ar trebui să ne-o punem în fiecare zi, ca un semnal de alarmă, dar și ca un strigăt de mobilizare a energiilor spirituale, chemate să se împotrivescă mentalității de tip *akedia* care ne pustiește valorile și identitatea. Această întrebare este, desigur, și un strigăt metaforic de luptă cu inerțiile criticii literare.

L.P.: *Care au fost metodele folosite de Urmuz în proza sa ?*

N.Z.: O temă, plurivalentă, în abordarea reîmprospătată a lui Urmuz, ar putea fi tehnica, pe care el o clonează pentru toate prozele sale, și

care se numește *colaj*. Personajele, al căror desen l-am schițat mai devreme, sunt construite prin decupări și colaje. Simpla analiză a acestei tehnici ar putea deschide portaluri comparatiste, imprevizibile, de comunicare, cu literaturile și artele europene. Câteva argumente: André Breton, Pierre-Olivier Walzer și Pablo Picasso, atribuie principiul colajului literar Contelui de Lautréamont. Georges Braque și Pablo Picasso (*Natura moartă cu scaun și baston*) realizează primele colaje picturale în perioada 1912-1913.

Din 1918 până în 1931, dadaștii și suprarrealiștii manipulează în colajele lor o mare varietate de materiale; în 1911, britanicii E. V. Lucas și George Morrow scriu o poveste (*Quelle vie!*) din imagini decupate dintr-un catalog de produse; în 1918, Raoul Hausmann, Hannah Hoch și John Heartfield folosesc fotografii; în 1919, Max Ernst va utiliza gravuri vechi, pentru colajele sale: *Femeia cu 100 de capete* (1929), *Visul unei fetițe care a vrut să intre la Carmel* (1930) și *O săptămână de bunățate* (1934). Acești creatori sunt contemporanii lui Urmuz. Cu toții au idei, teme, obsesii, spaime, revolte similare. Apare clar o constantă tehnică în transcrierea viziunilor lor despre lume: colajul. Cum se explică această comuniune și concordanță? Aici, se deschide un alt orizont hermeneutic fascinant: sincronicitatea (*Synchronizität*), intuitivă și dezbătută de un mare psihanalist, Carl Gustav Jung, și un mare fizician, Wolfgang Ernst Pauli, laureat al premiului Nobel. →

Așadar, sincronicitatea este o coincidență semnificativă de fenomene fizice și psihice care sunt înlănțuite a-cauzal.

Ea este efectul, dar și confirmarea că un complex psihic sau un conținut arhetipal au fost „constelate”, adică au intrat într-un proces ce angajează, deopotrivă, fenomene din lumea fizică și din universul psihicului individual^[5]. Iată cum solitarul Urmuz poate fi „reinventat”, cu ajutorul unor coordonate și repere existente, dar neexplorate; conectat la arhivele arhetipale și proiectat ipotetic în hyperspațiul sincronicității. Marii artiști plastici, pe care îi listez infra, contemporani, mai mult sau mai puțin, ai fostului mic anonim sinucigaș, Urmuz, ar putea reprezenta, ca să folosesc câteva metafore din zona IT, tot atâtea programe și aplicații, tool-uri, funcționale, pentru inaugurarea de noi lecturi ale operei lui Urmuz. Fiecare din cei care urmează reprezintă o lume.

Cu toții simbolizează o constelație de lumi, o sincronicitate, multiversuri fractale: Carmelo Arden-Quin, Jean Arp, Georges Braque, Marcelle Cahn, Salvador Dalí, Jean Dubuffet, Max Ernst, Simona Ertan, Raoul Hausmann, Marcel Janco, Fernand Léger, Man Ray, Joan Miró, Philippe Morisson, Aurélie Nemours, Pablo Picasso, Diego Rivera, Kurt Schwitters, Michel Seuphor, Nicolas de Staël, Victor Vasarely, Maria Elena Vieira da Silva.

Niciun critic nu l-a studiat pe Urmuz în contextele expresionismelor europene sau transatlantice. Majoritatea acestor creatori sunt contemporanii lui.

Similitudinile de gândire, de viziune și metaforă, imaginar și simbolică sunt copleșitoare. Dăruiesc tinerilor generații de critici și hermeneuți lista scurtă de creatori europeni, din care face parte și Urmuz, care compun o impresionantă fraternitate spirituală, dincolo de frontiere și sisteme politice: Ernst Barlach, Max Beckmann, Fritz Bleyl, Heinrich Campendonk, Otto Dix, Conrad Felixmüller, George Grosz, Erich Heckel, Elfriede Lauckner, Max Kaus, Ernst Ludwig Kirchner, Käthe Kollwitz, Otto Mueller, Emil Nolde, Max Pechstein, Kurt Pinthus, Karl Schmidt-Rottluff, Franz von Stuck, Werner Scholz, Paul Thesing; Richard

Gerstl, Egon Schiele, Oskar Kokoschka, Alfred Kubin, Max Oppenheimer; Constant Permeke, Gustave de Smet, Frits van den Berghe, James Ensor, Albert Servaes, Albert Drosbeke, Pierre Alechinsky; Ivan Albright, Milton Clark Avery, George Biddle, Hyman Bloom, Elaine de Kooning, Willem de Kooning; Frédéric Fiebig, Georges Rouault, Georges Gimel, Eugène Paul, Maurice Rocher, Chaïm Soutine, Antoon Krusen, Vasyl Khmeluk, Bernard Buffet; Francis Bacon, Leon Kossoff; Edvard Munch, Vassily Kandinsky, Marc Chagall, Alexej von Jawlensky, Nathalie Gontcharova, Mstislav Doboujinski etc.

Oricare dintre acești creatori se poate transforma într-un proiect comparativ pentru explorarea și decodificarea operei urmuziene.

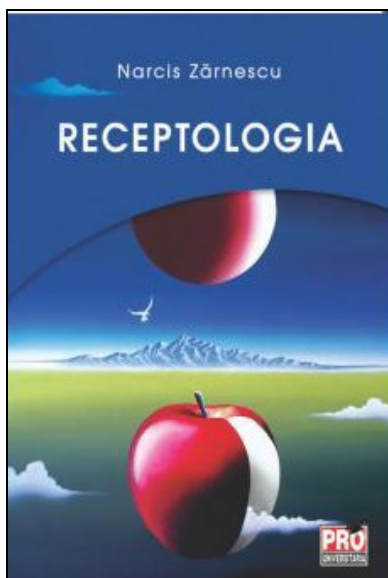
În perioada următoare, voi propune studii de caz, modele de cercetare, ipoteze, proiecte, pentru conturarea unui program complex de studiere a încă necunoscutului și misteriosului Urmuz.

L.P.: *Domnule profesor Narcis Zărnescu, sunteți membru al unor instituții academice, cercetător, scriitor, ziarist, un palmares valoros* (Cavaler al Ordinului Palmes Académiques, Membru al Academiei germano-române [Baden-Baden], Membru al Bibliotecii și Institutului Român de Cercetări [Freiburg im Breisgau], Membru al Academiei Oamenilor de Știință din România, Membru al Uniunii Scriitorilor din România, Membru al Uniunii Ziaristilor

Profioniști din România) . *Care au fost profesorii, personajele întâlnite care v-au marcat, v-au făcut să schimbați calea, verticalul filozofic cu orizontalitatea realității sau invers?*

N.Z.: Primul profesor a fost mama mea, *Elena Violeta Zărnescu*, studenta lui Sextil Pușcariu și Lucian Blaga; profesor universitar, cu studii la Cluj, Oradea, Paris, Berlin, Viena, vorbitoare de franceză, germană, maghiară, idiș, ivrit, specialistă în greacă veche și latină. S-ar putea spune, așadar, că genetic mi s-au transmis unele cunoștințe de la Blaga și Pușcariu, ca și de la ceilalți corifei din generația lor, care au fost mentorii mamei mele, și câte ceva din „poliglosia” maternă. Profesorii mei de la clasa întâia la anul V de facultate au reușit să constituie o masă amorfă, un leș, o arhivă inutilă. Totuși, trebuie să menționez că singurul profesor care a contat și contează pentru mine sunt eu însumi. Altfel spus, deși am colecționat masterate, doctorate, studii postuniversitare și postdoctorale, am rămas un autodidact, evident, după model leonardesc, actualizat în parte de Paul Valéry, ca să fiu modest. Am avut de-a lungul vremurilor corespondențe, publicate parțial, cu André Malraux, Heidegger, Roland Barthes, Albères, Mircea Eliade, Adrian Marino, pe care dacă nu mi le-ar fi ciopârțit, cenzurat sau furat așa-zisa securitate ceaușistă, ar fi fost o mărturie fascinantă, un micro-*Bildungsroman* al unui tânăr romantic și naiv. În acest context, trebuie să precizez că Securitatea a fost pentru mine un adevărat învățător mefistofelic, aproape analfabet, un mentor răsturnat, contraproductiv, carnavalesc și monstruos, care începând cu *Declarația de la Helsinki*, semnată la 1 august 1975, m-a hărțuit și m-a pândit pretutindeni, toată viața, fără să înțeleagă nimic din ce încercam să fac. Mărturie stă dosarul meu de la CNSAS, baroc, absurd și urmuzian.

Bineînțeles că adevărații mei învățători au fost nu numai Platon și Aristotel, filosofii și înțelepții, de la răsărit la apus, ci și marile scripturi sapiențiale, bibliile tuturor religiilor, bibliotecile și arhivele. Cerul înstelat de deasupra noastră, cohortele de zei și zeițe, misterele universului mi-au fost și îmi sunt povățuitori apropiați. Ei mă luminează și mă ocrotesc.

Vatra veche dialog

Traianus (Traian Vasilcău)

Acum știu cui să mulțumesc
pentru TOATE!

Luminița Popa: Cine este și cum este scriitorul și cititorul de astăzi? Se spune că se scrie prea mult și, mai ales, fără talent. Cum poate să facă cititorul obișnuit diferența?

Traianus (Traian Vasilcău): Cândva, dragă Luminiță, am realizat în timp alte două interviuri, dintre care unul a fost transmis în direct la Radio Moldova, dar nu s-a mai păstrat și în arhivă. Rămăsese doar unul, pe care-l includ acum în Volumul XIV de Opere Netăcute, și iată că Pronia Divină ne-a venit întru ajutor ca să mai realizăm un interviu, la depărtări de ani. În memoria interviului pierdut.

Scriitorul adevărat de astăzi este cam necăjit, dacă nu se ține strâns lipit de Creatorul său. Altfel se duce spre o lume a pornografiei și-a nebunului-simț. Uită-te în jur. Scrie tot omul, nu se citește decât pe el și pe cei din clan. Cărțile scriitorilor așa-ziși: *ceialți* sunt întoarse cu fața în jos la orice comisie de jurizare. Ei pentru cei cu pâinea, cuțitul și dreptul de a emite sentințe nici nu există.

Lumea literară seamănă cu un N.K.V.D. Vine câte un ober-procuror, de preferință în rochie și cu sânii la vedere, care, neridicându-se din pat, anunță cine este Talentat și cine nu, iar toți ceialți tac. Ei sunt convinși că oberii nu au dreptate, dar tac. Știind ce au pățit rudele lor, anchetate și condamnate de N.K.V.D.

Tatăl meu a fost arestat în anul 1944 de către N.K.V.D.-iști pentru că a trecut Prutul spre mama, soția și

fiica lui, pe care nu le-a mai văzut, fiind condamnat la 5 ani și jumătate în cel mai nordic loc de pe glob (-68 de grade). A extras aur din minele de acolo, fiindcă a îndrăznit să-și îmbrățișeze Neamul. Eu, pentru că îndrăznesc să spun că albul dat drept alb nu e alb, ci negru, sunt ca și interzis în Basarabia. Neînșușind la timp limba Tăcerii, sunt scos din toate programele de Stat și pedepsit.

Acum cei fără vocație literară scriu, iar cei chemați de cuvântul artistic se chinuiesc și pățimesc, vorba lui Mihai Eminescu. Mai au un pas și vor auzi cum iarba crește, tot eminesciențe vorbind. Talentul a ajuns o perlă rară, nespun de rară, dar și mai rari au ajuns cei care o pot deosebi de balega dată drept Talent și Har, Doamne Iisuse, ne iartă!

Cititorul cult, prea puțin numeros, poate face diferența, căutând un scriitor adevărat, cu fermitate de Tată și cu inimă de Mamă, care să-l conducă spre pajiștile nemânjite de turmele barbarilor din literatură.

L.P.: Cât de interesați mai sunt tinerii de literatură într-o epocă grăbită și aproape devalorizată? Cum îl putem intriga pe un tânăr să citească literatură contemporană?

T. (T.V.): Tinerii de azi aproape că nu mai citesc, de bună voie. Invocă lipsa de timp, mai corect spus: pierderea timpului cu cititul cărților, destul fiindu-le aparatul de telefon din buzunare. Nu-i pot convinge de contrariu decât pe foarte puțini dintre ei. Modelele impuse, forțat și programat impuse, sunt prăpăstioase, de unde și rezultatul nociv obținut. Comparativ cu generația tinereții mele, suntem martori la un început, continuu început, de catastrofă. Îi mai intrigă să citească literatură contemporană doar pornografia literari, dar asta deja nu mai e literatură, ci maculatura de mâine.

Așa precum a ajuns literatura inestetică, ideologizată la maximum, de până la 1989, așa va ajunge, gândesc, și literatura inestetică, urâciunea pustiirii, de azi.

Doar că repercusiunile ei ar putea să fie cu mult mai dureroase pentru omenire decât cele dintâi!

L.P.: A devenit scriitura electronică un neprieten, să-i zicem așa, unui volum obișnuit tipărit? Cât a furat internetul din plăcerea lecturii în aceste timpuri ale rețelelor sociale?

T. (T.V.): Cert este că fără calculator și toate celelalte ustensile tehnice nu vom mai putea trăi și munici. Scriitorul nu poate rămâne la coada creionului, deși eu îmi scriu cărțile mai întâi cu tocul, apoi le dau haina electronică necesară. Ce urât sună când spun: haină electronică necesară!

Nu pot citi cărți netipărite pe hârtie, în acest sens rămân un neadecvat vremurilor bune și noi, care pentru mine nu sunt așa. Văd că omul nu se mai leapădă de satana, ci de sufletul lui, dăruit la naștere de Dumnezeu. Văd și mă îngrozesc de ce văd, însă nu deznădăduiesc, atât timp cât nu-mi smulg mâna din mâna Celui de m-a creat și mă îndeamnă să nu atârnlira în cui.

L.P.: Care a fost cea mai memorabilă întâlnire cu un mare scriitor străin? Prin ce a fost deosebită?

T. (T.V.): Am cunoscut mulți scriitori deosebiți, unici, în viață. Pot și să greșesc, dar cred că în moarte voi cunoaște mai mulți. Nu mi s-au părut străini, fiindcă am vorbit în limba care ne unește: Limba Română.

Cu scriitorii de altă limbă am dialogat doar în internet, lucrând la multele mele volume de traduceri. Dacă au fost de acord să mă ajute înseamnă că și în acele cazuri ne-a unit o limbă: cea a Poeziei și-a Cugetării artistice.

Nu am sperat să fie atât de mare binecuvântul lui Dumnezeu peste inima mea!

L.P.: Literatura poate fi o modalitate de a scăpa de frici, angoase, frustrări sau e, mai degrabă, o capcană?

T. (T.V.): Da, literatura te salvează de frică. Ceea ce nu prea poți spune în public, poți spune scriind. Același lucru se poate afirma și referitor la cel dominat de frustrări și angoase. Literatura omului bun, puternic sprijinită de cea patristică, rodește minuni. Literatura omului dezământat, sprijinită de cea a colegilor lui de obscenități, rodește nimicuri. Lanuri de nimic se văd cu ochiul liber, cum se zice, ori încotro nici n-ar trebui să privim!

Iată unde stă ascunsă capcana pregătită pentru un cititor nevizat și fără un tutore care să-l ghideze spre lanul cu Dragoste înfloritoare mereu. Asemeni salcâmului din apropierea blocului în care trăiesc, copac →

LUMINIȚA POPA

aidoma tuturor salcânilor din jur, dar care din primăvară până la primii fulgi nu-și mai scutură florile mov de pe crengi.

L.P.: Ce părere ai despre literatura română oficială și literatura română Profundă? Cea de la noi, din Basarabia, pe unde se află?

T. (T.V.): Iată o întrebare de aur. Bine ai separat o literatură. Precum a existat și în perioada comunistă, așa există și acum: De jure zicem că este o literatură, de facto sunt două literaturi. Una oficială, a prezidiilor din toate instanțele Puterii și una Profundă, în mare parte ignorată și pusă la zid de ober-procurorii de peste tot.

Cei care nu fac parte din literatura oficială se află într-un GULAG al tăcerii cvasiabsolute. N.K.V.D.-ul cu pretenții de structură liberă, democratică și europeană, taie aceste nume din ordinea oricărei zile a funcționarului, ce face sluj la picioarele Puterii de toate culorile.

Basarabia nu e o excepție. Deschid gura și parcă văd ober-procurorii din 1944, care l-au arestat pe tata, învinuindu-l de spionaj în favoarea Regatului Român, cu pistoalele ațintite asupra urmașului său. Care nu are altă armă cu el decât Cuvântul!

L.P.: Ai o mare slăbiciune, poate chiar o patimă, pentru cuvintele și stările SPIRITUALE. De unde vin, de ce le chemi, sunt doar pentru tine sau și pentru cititorul cărților tale?

T. (T.V.): Nu chem cuvintele, nici stările, ele mă caută, pentru că-n mine își află sălașul dorit, le sunt confidentul dorit. Sfântul Apostol Pavel scria: „De aceea simt plăcere în slăbiciuni, în defăimări, în nevoi, în prigoniri, în strâmtorări pentru Hristos, căci, când **sunt slab**, atunci **sunt tare**”. Cred la fel. Dintr-o lume pur SPIRITUALĂ cuvintele vin, le scriu și ele se duc tot într-acolo de unde-au venit.

L.P.: Care a fost cea mai mare durere, dar și dezamăgire pe care le-ai trăit la o înaltă intensitate?

T. (T.V.): Dragă Luminiță, au fost mai multe. Am răsărit pe lume dintr-o cumplită durere, având doar 5 luni în pântecuțul mamei, când tata nu a mai fost. Mama, dacă nu-l avea pe Dumnezeu Ajutător și Învățător, mă avorta, la insistențele factorilor decizionali ai Puterii Sovietelor de atunci. Ai ober-procurorilor din vremea aceea. Mama avea 40 de ani și a fost Eroină. Nu doar Mamă-Eroină

cu legitimație oficială, dar și Mamă-Eroină pentru Dumnezeu.

Datorită îndârjirii ei trăiesc și scriu, fiind născut pe ascuns în alt sat.

Datorită mării Încrederi, de fapt a Unei Încrederi, pe care a avut-o în Dumnezeu, trăiesc și nu mă lepăd de Cel care ne unește și-n Moarte, nădăjduind că ne va uni și peste ea!

Apoi la 5 (iarăși cifra fatidică 5!) ani urma să mor, dacă nu era tot mama să mă salveze. Apoi când am plecat, dintr-o prostie, în Armata Sovietică, tot ea m-a ajutat să nu mor.

Cea mai mare dezamăgire am trăit-o, vreme îndelungată, față de păcătosul ce sunt. Am fost și sunt. Dezamăgire, fiindcă nu-mi pot depăși starea de pământ, văzând cât cer mă așteaptă în față. Cu toate astea, ani destui am privit mai mult înapoi, precum soția credinciosului Lot, care neascultându-l, s-a transformat într-un stâlp de sare.

Despre faptul că „Orice sfânt are un trecut și orice păcătos are un viitor” am aflat mai târziu și acest Adevăr, verificat în timp, mi-a deschis și alți ochi, decât cei care sunt la vedere.

L.P.: Trăim moda *podcasturilor*, a lucrurilor superficiale, a goanei după *likeuri* și vizualizări, a imaginilor false. Am ajuns să ne trăim viața într-o lume relativă?

T. (T.V.): Mulțumesc pentru întrebare, adresată în urma unei valabile constatări. Suntem înrobiți nimicului, ai slavei deșarte, ai goanei după deșertăciune și vânt, biblic vorbind. Dezbrăcați de divin, chiar de NORMALITATEA de Ieri, am ajuns a crede că tot desfrăul ne este Conduită și Normă de Bună Purtare, călcând peste orice și oricine, numai să urcăm pe podiumul Netrebnicei Fărădelegi!

Pentru omul care vede acest prăpăd și nu poate schimba lucrurile, lumea, relativă, precum zici, e aidoma lumii de pe timpul corăbierului Noe.

Ba mai mult! Astăzi dacă insiști să salvezi un suflet de pe marginea gropii riști să fii aruncat chiar tu, omule bun, în cea groapă, de VIU!

L.P.:Cărțile bune au capacitatea de a ne face să privim lucrurile altfel?

T. (T.V.): Cărțile ziditoare de Suflet au capacitatea să ne salveze de la, parcă iminenta, Pieire! Doar că ele pot fi găsite cu greu din munții de maculatură, în stare să doboare copilul din noi. Trebuie să căutăm cuvântul ce exprimă Adevărul, eminesciențe vorbind, dar și Cuvântătorul de

Dumnezeu, zic eu, din cărțile edificatoare, că demolatoare sunt atâtea pe rafturile librăriilor și bibliotecilor lumii!

L.P.: Unde se află locul pe care îl asociez cu casa de ACASĂ? Ce amintiri teribile ai din copilărie și din adolescență? Ce ai vrea să ștergi definitiv din memoria ta? De ce îți este frică cel mai mult?

T. (T.V.): Uluitoare întrebări, la care va trebui să răspund. Locul pe care îl asociez cu casa de ACASĂ este în inima mea. Îl duc mereu cu mine, nu mă pot despărți de el. Este un DOR nevindecat. Copilăria și adolescența mea au fost sărace în plan material, dar adevărate vistierii sufletești. Mama mi-a înlocuit toate lipsurile, dar mi-a și tămăduit toate rănilile. Umblam desculț prin văile și dealurile din împrejurime. Îmi răniam picioarele, dar mama nu m-a bătut o dată măcar, deși trebuia.

–De ce pe toți i-ai atins, Mamă, iar pe mine nu?-am întrebat-o într-o zi.

–Pentru că tu te-ai născut fără tată (fără a-l cunoaște în realitate), de aceea nu mi s-a ridicat niciodată mâna să te corectez, a răspuns ea.

Dacă aș putea, aș șterge din memorie tot cuvântul rău, toată dojana, toată neghiobia verbală în care m-am scaldat atâtea vreme. Eram și eu ca un ober-procuror, până am deschis dosarul lui tata de la K.G.B.-ul moldovenesc și Biblia din Veșnicia Domnească.

În fiecare zi cel mai mult îmi e frică să nu mă lepăd de Dumnezeu, ca Petru, ca Toma, ca ceilalți, chiar dacă voi fi prigonit de frații mei și răstignit fără milă.

Chipul lui Ioan, unicul Apostol rămas printre femei, cu Iisus, mi-i icoană.

Și adevărul că Mântuitorul i-a dat sfârșit creștinesc și înviere după a treia zi de la așezarea lui în mormânt îmi dă aripi să nu cad, încă o dată, din zbor!

L.P.: De ce mimăm oamenii puternici, când, de fapt, suntem foarte vulnerabili? Ce legătură ai cu Dumnezeu la această vârstă?

T. (T.V.): Legătură directă prin starea de rugăciune continuă. Fără de Dumnezeu sunt, precum spui, foarte vulnerabil. Dar sunt puternic și „pot Totul (numai) în Christos, Care mă întărește”.

Și iată așa îmi scriu cărțile, și iată așa îmi șterg lacrimile și în timp →

ce unii ar crede că am și apus, eu cu brațele-ntinse spre Cer mulțumesc Domnului pentru un nou Răsărit!

L.P.: În ce situații te-a ajutat Puterea Credinței și Puterea Rugăciunii?

T. (T.V.): În toate situațiile-limită și în toate situațiile fără de nici o soluție reală de supraviețuire Calvarului.

Cea mai mare lecție de Dumnezeu și de Atotputernicia Sa am înșușit-o în luna februarie 2021, când eu, soția și fiul am fost internați de COVID în trei spitale. Eram în lista celor 5 % (iarăși fatidica cifră 5!) fără nici o speranță ori șansă de viață. Medicii făceau tot ce puteau, dar într-o seară au transmis unei rude că până în zori nu voi mai fi VIU, așa că să porceadă la pregătirile de înmormântare. Fiul meu a aflat, a scris și a telefonat la 100 de preoți și călugări, pe care i-a găsit în listele mele de prieteni pe facebook. I-a rugat să se roage de urgență pentru un om ce moare, pentru un om ce în câteva ore nu va mai fi pe pământ.

Suntem în anul 2024, când realizăm acest interviu, ca dovadă certă că Dumnezeu aude rugăciunile noastre și acolo unde cineva scrie: „Deces”, El taie și scrie: „Trăiască!”.

Aceasta e una dintre preamulele minuni pe care le-am văzut cu ochii mei, de la naștere și până acum.

L.P.: Cum îți dorești să fii și cum ești în realitate, pentru că nu întotdeauna suntem ceea ce părem a fi?

T. (T.V.): Adevărat spus. Cădem, așa cum și Sfinții au căzut deseori. Important e să ne ridicăm din căderi și să ne scuturăm de praful păcatului, „că nu este om, care să fie viu și să nu greșească; numai Tu singur, Doamne, ești fără de păcat; dreptatea Ta este dreptate în veac și cuvântul Tău, adevărul. Că Tu ești învierea și Viața, și odihna robilor tăi, Christoase, Dumnezeul nostru, și Ție slavă înălțăm, împreună și Celui fără de început al Tău Părinte și Preasfântului și Bunului și de Viață Făcătorului Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor”.

Nu sunt cum ar vrea Creatorul meu să mă vadă, de aceea mai am de lucrat, mai am de spălat cămășile murdărite de noroiul cuvintelor și faptelor mele, de aceea în fiecare dimineață îmi spun că e vremea să pun și eu început bun în fața Sfintei Treimi și-a apropielui!

L.P.: Scrișul nu este doar inspirație, este și multă muncă. În ce mod te ajută familia să îți poți urma destinul de scriitor profesionist?

T. (T.V.): Fără muncă, rămas doar la cheremul inspirației, nu poate ajunge un om la 86 de cărți, nici la mai multe. E necesar un sacrificiu. Dezicându-te de unele, obții altele, chiar dacă ultimele nu sunt vizibile pentru tot omul. Am parte de o familie, al cărei stindard e Cultura adevărată, majoră, necontrafăcută.

Datorită acestora am scris cât și cum am scris, cât și cum poate scrie un fir de nisip în timp ce își jinduie marea din apropiată-îndepărtata Visare!

L.P.: Filmul vieții tale cum s-ar numi? Ce titlu de carte ai alege dintre toate pe care le ai deja?

T. (T.V.): Ar putea fi „Literă din Dumnezeu” sau „Regăsit în Cer”, sau „Călugăr fără schit”, sau „Sfeșnic în Rugăciune”, sau „Omul-Lacrimă”, sau „Sinceritatea ca Sentință”, sau altul. Să fie bun scenaristul, regizorul, producătorul, și să aleagă titlul potrivit, că au de unde alege.

L.P.: Când ai fost ultima dată la Uniunea Scriitorilor? Ce ai găsit acolo și pe cine?

T. (T.V.): Merg o dată în an, ca să plătesc cotizația de membru și să prezint noile mele cărți, fiecare apariție editorială în 3 exemplare, știind că vor fi aruncate la coș, așa cum se procedează, de fapt, cu lucrările scriitorilor ce nu se încadrează în paradigmă conducătorilor noștri!

L.P.: Care a fost cel mai neadevărat lucru care s-a spus, scris despre tine și dacă te-a afectat cumva?

T. (T.V.): Au fost mai multe. Că n-aș avea gram de talent, că aș fi țigan borât, că aș fi un hoț și-un impostor, care se hrănește din munca altuia... Numai pedofil nu m-a numit nimeni, deocamdată.

Credeam că sunt glume, știam că la începutul studenției mele turbulente am avut parte de mai multe înșcenări și capcane întinse, știam că nu putea K.G.B.-ul în perioada Mișcării de Eliberare Națională să lase vreun om revoltat neurmărit, deși promisem de la ei un răspuns oficial că pe numele meu nu există dosar fabricat de instituția în cauză. Lucrătură fină. Cu toate acestea, în anul 2022 m-am dus la Agenția Națională a Arhivelor a Ministerului Justiției a Republicii Moldova, ca să

dau de urmele neiertatei mele vinovății, iar de acolo, după un timp, mi s-a răspuns în scris că, spre regret, „documentele solicitate nu au fost predate (?) spre păstrare Direcției Generale Arhiva Națională”.

Citesc și recitesc acel răspuns, între timp aflând și alte date despre diabolica lucrare a satrapilor ideologici, de pe când eram un biet student, de-un Ideal înaripat și de Securitate vânat.

De exemplu, prezint doar următorul extras arhivat:

„La manifestarea anticomunistă, organizată de Cenaclul literar-muzical-social-politic „Alexe Mateevici”, la 01 iulie 1989 Traian Vasiliu (corect: Vasilcău) a recitat două poezii. În aceste poezii a răsunat tendențios dorul aprig de Munți și Mare, și de Dunăre. (No. 75)”. Materialul face parte din Arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, inclus în cartea lui Igor Cașu și Igor Șarov „Republica Moldova de la Perestroikă la Independență, 1989-1991. Documente secrete din arhiva Comitetului Central al PCM”, Chișinău, Editura „Cartdidact”, 2011.

Acum nici nu mai știu cum să mulțumesc unor colegi pentru că din cauza prea marii lor griji am ajuns din anul 2016 cardiac și dependent de mai multe medicamente compensate de Stat.

Mă rog lui Dumnezeu să le înmulțească zilele și să apuce vremea când sufletul meu iertător îi va putea saluta fără pic de ură și nu-și va mai aminti niciodată de răul, din sminteală, făcut!

L.P.: Ce mare bucurie ai trăit recent și ce așteptări mai ai, de la... tine, dar și de la alții?

T. (T.V.): După învierea din moartea numită COVID orice clipă o văd sinonimă cu Bucuria! E mare miracol viața ce ni s-a dat, ce ni s-a REDAT! Acum știu cui să mulțumesc pentru TOATE!

În această continuă stare fiind, nu mai am prea mari așteptări de la mine. Din voia vântului și-a pământului m-am transferat în Voia Preasfântului!

Lucrez în via Lui, el mă mângâie, mă muștră și mă hrănește.

Și cărțile ce mi le dă să le-mplinesc, cu plânsul Pocăinței le închei și tot Lui le trimit, cu pietate!

Liviu Rebreanu

CRĂIȘORUL HORIA

Revizuirea dosarului critic
(VII)

Scriitorul încearcă integrarea celor două planuri într-una și aceeași desfășurare epică pentru a șterge „granița între mișcarea colectivă și avaturile eroului, să dispară totodată și diferența specifică dintre romanul istoric și biografia romanțată” (Nicolae Gheran). Din păcate, cele două planuri sânt de valori inegale, și unitatea lor nu este atinsă la nivelul dorit de scriitor. Cauzele se întrezăresc în mărturisirile lui Rebreanu despre scrierea romanului, la care mai putem adăuga relatarea reportericească a desfășurării răscoalei. De pildă în capitolul întâi, Horia „rostește” în fața Notarului Enyedi, un adevărat expozeu despre situația socială și politică a românilor transilvăneni, pe baza cărui notarul îi va redacta „jalba” către împărat. Dar, cititorul uită repede de aridul expozeu în momentul când în capitolul doi ia cunoștință cu biografia lui Horia. Capitolul conține premisele mitice și legendare ale destinului tragic al lui Horia. Această alternanță **sus/jos** în narațiune, afectează realizarea literar-estetică a capitolelor: 3,4,5,6, în care sânt descrise acțiunile anarhice ale răsculaților. Începând cu capitolul 7, narațiunea câștigă în tensiune, înaintând spre finalul tragic al lui Horia. Acum apare laitmotivul „Vin cătanele!”

În descrierea răscoalei, Rebreanu urmează în deaproape documentul istoric, devenind umbra narațiunii. Spiritul realist al scriitorului și respectarea riguroasă a etapelor răscoalei obturează dimensiunea epopeică pe care evenimentul o cerea. Lipsa acesteia a fost considerată una din carențele romanului. Dar, problema prezenței ori a trsagicului epopeicului și a tragicului în *Crăișorul Horia* este mai complexă și ține, nu de narațiune în sine, ci de ceea ce a urmărit Rebreanu să realizeze în romanul său. Scriitorul a dat romanului său, subtil și discret, o miză politică, care îl înalță, iar lui Horia o dimensiune tragică, făcând din el un autentic personaj modern. (cf. Liviu Malița).

În legătură cu incipitul romanului considerat anost, fără puternica expresivitate cu care ne-a obișnuit *Ion*

și *Pădurea spânzurașilor*, sânt de făcut câteva observații. În primul rând aprecierea trebuie plece de la adevărul tablourile nu sânt realizate în scop plastic, totdeauna descrierea de natură conține componente cu potențe simbolice. E drept că începutul *Crăișorului Horia* e cam lung, dare necesar pentru a da posibilitate scriitorului să nu lase pe dinafară vreun detaliu semnificativ, astfel că incipitul conține toate datele necesare indicării cronotopului acțiunii romanului. Prin potențele simbolice ale detaliilor meteorologice și prin întâlnirea flăcăului cu gornicul, întregul tablou sugerează starea de tensiune care stăruie asupra Țării Moșilor. Toate elementele cu valențe simbolice fac din acest tablou o cvasialegorie a istoriei de nedreptăți și suferinți a românilor ardeleni. Acest început pregătește intrarea în scenă a protagonistului. Primei imagini a acestuia nu i se poate nega înțelesul simbolic: în casă „Pe pat, cu fața în sus, cu mâinile pe piept, se odihnea Horia”.

Romancierul renunță la simetria dintre începutul și sfârșitul romanului, folosită în *Ion* și *Pădurea spânzurașilor*; între cele două momente există *continuitate*.

Finalul (capitolul *Roata*) răscumpără toate neîmplinirile de car a fost acuzat romanul: „Scenele din urmă sunt magistrale [...] sub relatarea necruțătoare, în exactitatea, neșovăitoare a detaliilor psihologice și materiale, regăsim pe adevăratul Rebreanu” (Lucian Raicu, p.208).

Descrierea execuției lui Cloșca și Horia devine sub pana rebreniană, nu de realitate, ci de pură halucinație cutremurătoare. La început descrierea e făcută prin prisma protagonistului care privește supliciuul lui Cloșcuț, ca apoi, din cea a mulțimii.

Cloșca în fața morții se comportă ca orice *profan*. Privind execuția tovarășului de luptă, „neclintit, fără o mișcare pe față și fără o lacrimă” Horia murmură: „-Doamne-ajută, frate Cloșcuț!”

Când îi veni rândul, Horia urcă pe eșafod „fără șovăire, cucapul sus, liniștit, parc-ar fi mers la cuminicătură. Apariția lui pricinui o rumoare în mulțime:

-Horia! Horia! Horia!

Sute de buze șopteau în același moment numele lui, cu intonații diferite, cu simțăminte diferite. Înfașurarea bărbătească și liniștită cu care pășea în fața morții uimi pe toată lumea”.

În timp ce Horia era zdrobit de roata mânăuită „cu artă” de călău, „Popa Nicolae Rațiu tremura în tot corpul, ținea crucea întinsă înaintea și bolborosea tot mai repede rugăciuni. Pe frunte îi răsărise broboane de sudori și inima îi tremura și se zvârcolea în piept. La prima lovitură a călăului „Popa cu degetele înțepenite pe cruce, cu ochii la călău cu roata, cu urechile sfâșiate de urlul durerii [primul și ultimul scos de Horia] se prăbuși grămadă”.

Descrierea execuției Lui Horia și Cloșca conține o triplă opoziție, ezpresivă și cu putere de semantizare a textului: opoziția de comportament psihologic în fața morții dintre Horia și Cloșca, menită să sublinieze dimensiunea de personaj tragic a Crăișorului; opoziția de aceeași natură dintre popa Rațiu și Horia; opoziția dintre rigoarea și raționalitatea ofițerului imperial care conducea execuția și funcționarul ungar care, revoltat că ofițerul a grăbit executarea loviturii finale, strigă cu ură: „-Ați procedat nelegal, domnule maior! strigă funcționarul ungar cu ochii roșii. Asta e inadmisibil! ... Asta e bătaie de joc față de nația maghiară!”

În final, „Grupul de ofițeri felicită pe maior pentru lovitura de grație ce a ordonat-o.

-Cel ce primește moartea atât de liniștit, orice ar fi greșit, e om! Murmură un locotenent.→

IONEL POPA

-Un om? ... Mai mult decât un om! Zise maiorul cu ochii umezi”.

Acest final dialogal scutește pe narator/scriitor de orice comentarii concluzive asupra suplicului. Orice comentariu în plus ar fi anulat tragicul.

În general, critica interbelică (Perpessicius, Cioculescu, Pompiliu Constantinescu) a primit favorabil romanul în primul rând pentru tema abordată, prin care Rebreanu demonstrează încă o dată capacitatea de înnoire, dar, probabil, și din respect față de reputația bine consolidată a scriitorului.

Cu tot entuziasmul primirii, totuși *Crăișorul Horia* a fost împins în raftul doi, al operelor minore, fiind considerat doar un exercițiu pregătitor pentru *Răscoala*, capodopera din 1932. De pildă, G. Călinescu sancționează toate elogiile aduse romanului susținând: „Revoluția lui Horia, deși narată cu îndemânare, nu e adâncită epic și scrierea rămâne o rece biografie romanțată”.

Cei care au scris negativ despre *Crăișorul Horia*, raportându-l mereu, nu totdeauna justificat, la capodoperele *Ion*; *Pădurea spânzuraților*; *Răscoala*, lasă impresia că mai mult au răsfoit romanul, decât l-au citit.

Dintre aprecierile postbelice, aflate în siajul călinescian, amintim pe Ov.S.Crohmălniceanu, care în *studiul critic*, din 1953, în stilul prolecultist, scrie, parcă acum alfabetizat: „Chiar *Crăișorul Horia*, deși își propune să evoce răscoala din 1784, nu se concentrează aproape de loc asupra analizei raporturilor dintre clasele sociale și păreșește frământările maselor de iobași, pentu o artificială intrigă sentimentală, ocupând primul plan în roman și creînd în jurul lui Horia un fel de aureolă stranie în complet contrast cu figura reală a eroului popular”. În *Istoria literaturii...*, vol.1, din 1967, romanul e expedit în două propoziții, reluate din „studiul critic” amintit: „Chiar *Crăișorul Horia*, deși își propune să evoce răscoala din 1784, se concentrează mai mult asupra frământărilor sufletești ale eroului, decât asupra dramei sociale” (p.316).

Și Ion Negoïtescu are aprecieri dure. În numele esteticului (!) consideră că între *Ion* și *Răscoala*, două construcții „cezaro-crăiești”, *Crăișorul* e un „biet castel cochet de Spania”. De altfel nu e singura ieșire anti Rebreanu. Pe Apostol Bologna

(*Pădurea spânzuraților*) îl acuză de „galimatism obsesional”, nici *Ion* nu se bucură de aprecieri drepte (Ion Negoïtescu, *Analize și sinteze*, 1967, p.161).

Ion Simuț așează *Crăișorul Horia* alături de *Jar* și *Amândoi* considerate eșecuri literare, creații de „al treilea raft” (p.381). Or, respectând specificul fiecărui roman, *Crăișorul Horia* e superior lui *Adam și Eva*, roman de raftul doi, conform clasamentului lui Ion Simuț. Partea forte a romanului *Adam și Eva* nu o constituie dimensiunea „metafizică” (asta nu înseamnă că trebuie ignorată), ci dimensiunea realistă a cronotopului istoric în care este plasată povestea de iubire din cele șapte secvențe narative ale romanului.

Schibarea de optică în citirea romanului, dincolo de tema istorică și de raportare la *Răscoala*, aduce Nicolae Gheran, punând în lumină miza politică a romanului și cum tema socială a pământului și tema națională, permanent prezente în creația lui Rebreanu, se întâlnesc într-o unitate în cuprinsul aceleiași opere.

Liviu Malița pune în evidență caracterul modern al personajului titular al romanului.

Printre cele mai pertinente judecăți asupra romanului este cea a lui Mircea Zăciu: „Dar nici acum, când protagonistul romanului se confruntă cu modelul istoric, scriitorul nu ezită să apeleze la scrutarea concretă a istoriei, prin frământările unei psihologii sinuoase, și nu prin reducere la fibra virtuților eroice pur și simplu. Ni se lămurește, din textul rebrenian, o întregă concepție a romancierului despre modul original în care înțelege el să facă translația de la istoria concretă la istoria semnificată. [...]”

Laurențiu Ivan-Condrache

De aici și refuzul lui Rebreanu de a considera atât *Crăișorul* cât și *Răscoala* drept romane <<istorice>> într-o accepțiune tradițională sau didactică. Valoarea de exemplaritate a figurilor, a dramei înăși, vizează imanența de dreptate națională și socială, iar din ideea că Horia e, în fond, <un om din vremea noastră, muncit de un gând pe care-l urmărește cu o perseverență neînfricoșată nici de amenințarea morții>, înțelegerea istoricității capătă o dimensiune contemporană” (p.258).

După ce a fost primit cu entuziasm ca roman istoric, entuziasmul a scăzut aproape de cota zero, după unii, datorită concurenței sadoveniene.

Oare se menține afirmația?

Care e situația romanului istoric românesc în 1929, când e imprimat *Crăișorul Horia*?

El, romanul istoric românesc, e minunat, dar lipsește. Arhiva literară a reținut cu același subiect: *Noști carpatine* (1867) de Joachim C. Drăgănescu; *Horia* (1885) de Florentin I. Pop; *Când a venit în Ardeal Iosif împăratul*; *Când s-au sculat moșii lui Horia*, *Cum a murit Horia la Bălgrad*, bucăți literare din volumul lui Sadoveanu, *Lacrimile ieromonahului Veniamin* (1926). După 1929 mai văd lumina tiparului mediocritățile: *Duhovnicul Satanei* (1935) de A. Clococeanu; *Horia* (1935) de A. Nanu. Din perioada 1867-1929 nu sunt de citit decât *Cu paloșul* (1905), romanul de „capă și spadă” cu subiect istoric, de Radu Rosetti și *Neamul Șoimăreștilor* (1915). În 1929, când Sadoveanu publică *Zodia Cancerului*, roman considerat capodoperă, autorul lui, încă nu poate fi considerat întemeietorul și maestru romanului istoric românesc. Capodoperele genului, care îl îndreptățesc la acest titlu, apar după câțiva ani mai târziu: *Creanga de aur* (1933), interludiul, din 1934, *Viața lui Ștefan cel Mare* (carte inferioară cărții lui Nicolae Iorga din 1904, *Istoria lui Ștefan cel Mare*); epopea *Frații Jderi* (*Ucenicia lui Ionuț – 1935, Izvorul alb – 1936, Oamenii Măriei Sale – 1942*).

Deci și în acest domeniu, Liviu Rebreanu are înțietate.

Perspectiva realist obiectivă, subordonată documentului istoric, îl deosebește pe Rebreanu de spiritul prozei lui Sadoveanu, de tendința acestuia de a mitolozica realitatea istorică. Dar, chiar dacă a căutat să rămână, →

Roland Barthes și George Călinescu

O întâlnire probabilă?

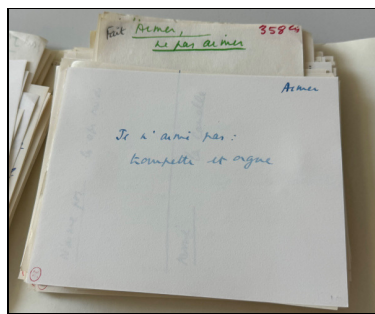
Nu de mult descopeream un manuscris al lui Roland Barthes – „*Îmi place/Nu-mi place*”. Și gândul m-a dus instantaneu la capitolul cu același titlu din cartea lui Eugen Simion, „Moartea lui Mercurio”.

Lăsând deoparte, fără investigație, această coincidență, un coleg de la Iași, căruia îi împărtășesc surpriza, îmi spune că Roland Barthes a fost lector de limbă franceză, cândva, la București.

După câteva căutări rapide, aflu că, într-adevăr, Roland Barthes are un an școlar bucureștean în carieră: 1947/1948.

În Franța, doctoratele sunt considerate inferioare concursului de agregare. Roland Barthes avea, în 1945, un doctorat în Litere, dar nu reușise să treacă concursul de agregare. Câțiva colegi cu același statut au format la Sorbona, în anii 40, un grup de rezistență intelectuală: „*Grupul non-agregabilor*”. Citeau, cercetau, analizau – dar munca lor nu era recunoscută și nici remunerată. Cu sprijinul unui prieten agregat, Philippe Rebeyrol, care era numit în acea perioadă Director al Centrului Cultural Francez la București, Roland Barthes ajunge să aibă un prim post literar (ca bibliotecar).

La București, Roland Barthes a avut de furcă cu mașinăria birocratică

Manuscris din Fondul Roland Barthes la Biblioteca Națională a Franței (foto: Gabriela Mocănașu)

sovietică aflată în plină instalare în societatea românească, mai cu seamă în lumea intelectuală. *Războiul rece*, extrem de violent, l-a ținut în loc, frânându-i elanul. Viitorul mare semiotician și-a început drumul spre succes în astfel de condiții vitrege – minciuna, vrajba, procesele de intenție, retragerea a cel puțin patru mii de volume din Bibliotecă de către PCR, l-au făcut să fie mai atent la „semne”. Barthes, în corespondența de atunci, se arată uimit că cititorii care căutau volume în limba franceză erau considerați *suspecți* și, în consecință, supravegheați atent de puterea politică. Cât despre prezența sovieticilor, se confesează unui prieten astfel: «*Bătrîne, dacă vreodată rușii invadează Franța, șterge-o cât mai repede.*» (André Lepeuple, „Chambre 18. Témoignage”, *Revue des Sciences humaines*, nr. 4, 2002, text redactat în 1995).

La un moment dat, lui Roland Barthes îi sunt încredințate cursuri de muzică, ocazie cu care l-ar fi cunoscut pe George Călinescu, după cum amintește, în treacăt, tot Alexandre Matei într-un articol din 2021 (*Revue d'Histoire littéraire de la France*, 121e Année, n° 4, OCTOBRE-DÉCEMBRE 2021, p. 939-960 - 22 pages). Dialoguri pornind de la recenta publicare a *Istoriei literaturii române* au existat între cei doi, întrucât, același Alexandre Matei amintește într-un articol din 2017 că Barthes și Călinescu era adeptii unei critici subiective care refuza orice ierarhizare a operelor. Critica literară ar avea mai multă consistență dacă s-ar axa mai mult pe bagajul lingvistic al operei decât pe judecarea ideilor acestora.

Roland Barthes a îndurat cu greu violența cu care regimul de la București îi trata pe reprezentanții Franței în România. Un articol virulent a fost trimis la Ministerul Afacerilor Externe împotriva lor: „*Imperialiștii și la cheii lor. Stricata cultură a țărilor imperialiste*”.

Nu știm sigur dacă o amiciție s-a putut lega între George Călinescu și Roland Barthes, nici dacă Roland Barthes a apreciat cumva cultura română la acea perioadă. Din câte se pare, accesul la gândirea autentică a intelectualilor români îi era frânat. Știm cu siguranță, însă, că a înțeles perfect pericolul pentru umanitate al societăților de tip sovietic.

GABRIELA MOCĂNAȘU

→Liviu Rebreanu

obiectiv Rebreanu e implicat subiectiv în roman, mai ult ca oricare altul.

*

Crăișorul Horia relevă încă o dată capacitatea neobișnuită a lui Rebreanu de a se reînnoi cu fiecare nouă operă: *Ion* (1920) – roman social; *Pădurea spânzuraților* (1922) – romanul conștiinței; *Adam și Eva* (1925) – roman metafizic; *Ciuleandra* (1927) – roman psihanalitic; *Crăișorul horia* (1929) – roman istoric; *Răscoala* (1932) – roman social; *Gorila* (1938) – roman politic. Această permanentă înnoire nu înseamnă îndepărtarea ori renunțarea la crezul său literar, la viziunea sa ideologică asupra celor două teme axiale ale operei: pământul și problema națională, ci dimpotrivă confirmarea lor.

Crăișorul Horia este „jertfa de

sânge” a autorului necesară capodoperei care este *Răscoala*. Romanul *Crăișorul Horia* nu este o capodoperă, dar are toate atuurile pentru a nu-l îngropa în uitare.

În mod cert, într-un mod sau altul, romanul a fost model și imbold pentru scriitorii care au abordat un asemenea subiect social-politic, despre românii transilvăneni aflați sub stăpânire străină până la Marea Întregire Națională. Din posibilele exemple amintim pe Ioana Postelnicu, autoarea romanelor despre Neamul Vlașinilor: *Plecarea vlašinelor* (1964) și *Întoarcerea vlašinelor* (1979).

BIBLIOGRAFIE

1. Liviu Rebreanu, *OERE 7*, ediție critică de Nicolae Gheran, Ed. Minerva, 1975

2. Lucian Raicu, *Liviu Rebreanu*,

E.p.l., 1967

3. Mircea Zăciu, *Liviu Rebreanu și conștiința istoriei*, în *Liviu Rebreanu, După un veac, O carte gândită și alcătuită de Mircea Zăciu*, Ed. Dacia Cluj, 1985

4. Ion Simuț, *Rebreanu - Dincolo de realism*, Biblioteca revistei *Familia*, Oradea, 1997

5. Liviu Malița, *Mistică și revoluție*, studiu introductiv la *Crăișorul Horia*, Ed. Cartimpex, Cluj, 1998

6. Gheorghe Glodeanu, *Liviu Rebreanu – ipostaze ale discursului epic*, Ed. Dacia, Cluj, 2001

7. Ionel Popa, *Recitiri din Literatura română*, vol 3, Ed. Sfântul Ierarh Nicolae, Brăila, 2012

8. Ionel Popa, *Problema națională în romanul Ion, Jurnalul literar*. Nr. 6, 2017, reluat în *Spațiul în opera lui Liviu Rebreanu*, Ed. Limes, Cluj, 2017.

PROZA LITERARĂ a lui LUCIAN BLAGA

(VII)

UN STUDIU REVIZUIT ȘI DEZVOLTAT

Cei care au scris despre LC mai mult au inventariat minusurile romanesti ale textului și mai puțin procesul creator prin care datul biografic a fost metamorfozat în ficțiune literară și ridicat la semnificații general umane. În paginile ce urmează ne propunem să identificăm elementul românesc de ficțiune și posibilele grile de lectură.

Un ptim semn a trecerii datului biografic în ficțiune e scindarea personalității autorului în două personaje distincte: poetul Axente Creangă, căruia i se încredințează rolul de narator, și filosoful Leonte Pătrașcu. În al doilea rând, cartea lui Blaga îndeplinește una din condițiile romanului realist: veridicitatea. În textul blagian recunoaștem chipul real al unei societăți dintr-un anumit moment istoric și mai ales a chipului politic al ei. Personajele și întâmplările sunt atât de real-verificabile, încât putem asocia cartea lui Blaga literaturii realiste promoatoare a nonficțiunii.

Pornindu-se de la ideea preconcepută că LC e proză memorialistică, nu roman, lui Blaga i s-a refuzat obiectivitatea. Se afirmă că-i lișește puterea de detașare, i se reproșează că se prea implică în timpul și evenimentele trăite, în „calitate” de victimă. Subiectivitatea există, dar ea nu trebuie văzută vulgar, pedestru, deoarece „subiectivitatea” lui Blaga asupra *evenimentelor* în care a fost implicată persoana sa este confirmată de similitudinile cu imagini, păreri, judecăți din alte *proze memorialistice* și romane, foste pagini de sertar despre aceeași epocă, însă, să reținem!, scrise după consumarea faptelor. Reproșându-i-se aceste neajunsuri, se trece peste faptul că Blaga își scrie „cronica” într-o epocă și despre o epocă când omul se afla sub vremi. Or, Blaga relatează evenimentele *la cald*, cum se spune metaforic. De aici și conținutul și caracterul politic al romanului. Trebuie să mai spunem că subiectivitatea lui Blaga nu este una care e legată de jurnal ori de memorialistică, ci una ce are tangență cu egotismul din romanul

modern al secolului XX, în care cele ce vede, aude, cunoaște scriitorul, sunt permanent raportate la conștiința și sensibilitatea sa. Sub acest aspect, prozatorul Blaga seamănă lui Camil Petrescu. Câți n-au „confundat” pe Ștefan Gheorghidiu, protagonistul din *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, cu autorul. A pierdut romanul ceva din valoare? Și dacă tot am făcut trimitere la Camil Petrescu, să mai menționăm faptul că și Blaga introduce în textura romanului său documentul personal: scrisori, poezii, extrase din opera filosofică. Având în vedere cele spuse în legătură cu subiectivitatea scriitorului și cu cele ce vom consemna despre alte aspecte ale prozei lui Blaga, trebuie subliniat că LC nu este roman de tip *obiectiv-social*, prin urmare nu se caracterizează prin *robustețe epică* și personaje *puternice*, precum *Moara cu noroc* și *Mara* de Ioan Slavici sau romanul lui Liviu Rebreanu. Deci, romanul LC nu trebuie judecat cu criteriile cu care sunt judecate opere precum cele menționate.

Romanul realist al secolului XIX, cu puternice prelungiri până târziu în secolul XX, a încetățenit o formă de *incipit*, adevărată emblemă pentru tot ceea ce urmează să nareze scriitorul. Cu un astfel de *incipit* își începe și Blaga romanul său: „Începutul primăverii coincidea cu începutul unui haos ce se revărsa peste meleagurile țării (de reținut puterea de plasticizare a verbului *se revărsa*). Fraza, paragraful, capitolul de început conțin indici ai determinării în timp și spațiu, în cea mai pură tradiție a romanului clasic: „Foaia calendarului de perete indica pentru noi, pașnicii cetățeni ai patriei ajunsă la răscurie, ziua acestui început de primăvară și de haos: 15 aprilie 1944”.

Urmează descrierea stării de neli-

niște, de frică: „Sirenele de alarmă intrau în funcțiune cam din două în două ore, cu stridente ce sfâșiau sufletul și urechile. Locuiam la marginea dinspre Dumbrava Sibiului, un loc umbros unde de ani de zile ne simțeam oarecum la adăpost față de multe neajunsuri și vicisitudini ale vremii [e vorba despre perioada de după Dictatul de la Viena], [...] ni s-a atras luarea-aminte că [...] Dumbrava, cu frunza ei deasă și cu stejarii seculari, era predestinată de a deveni ținta atacurilor din văzduh. O stare aproape neîntreruptă de panică [...] ne cuprinse, și aceasta mai vârtos după bombardarea capitalei, din 4 aprilie”¹³.

Refugiul era iminent: „O studentă de-a mea din Căpâlna, sat așezat într-o vale minunată pe râul Sebeș, ne-a îmbiat să ne refugiem în casa părinților ei [preotul Bunea]. Argumentul ce cădea cel mai greu în cumpănă pentru a lua o hotărâre era fără îndoială acel leagăn al copilăriei. După atâția ani de război, după atâtea neajunsuri îndurate, cari ni se păreau numai preludiul unui haos ce va da peste noi, simțeam nevoia de a mă refugia cu familia, nu numai în spațiu undeva, ci și înapoi, departe în timp” (p.10).

Din comentariul nostru se va vedea de ce am insistat cu extrasele din textul blagian.

Tot romanul realist a impus o anume funcționalitate descriției spațiului fizic exterior și interior, estopându-i-se funcția plastică, decorativă, atribuindu-i-se în schimb înțelesuri simbolice (mitologice, psihologice, morale, sociale). Astfel de descriții sunt numeroase în LC. Deocamdată menționăm descrierea interiorului locuinței medicilor Salva (p.194-201).

Una din speciile romanesti născută din realism este *romanul cronică*. Cartea lui Blaga prin densitatea narativă (evenimentială și ideatică); prin mulțimea personajelor al căror destin este detaliat mai mult ori mai puțin; prin cuprinderea pararelă, prin relație reciprocă, a evenimentului istoric cu destinul personajelor; prin paginile, nu puține, pline de observații psihologice morale și politice, se poate înscrie în această specie romanescă.

Prin dimensiunile și semnificațiile conținutului LC are caracter de frescă social-politică.

IONEL POPA

Corespondența lui Dimitrie Stelaru

(LXXI)

București, 20 august 1997

„Domnule Stan V. Cristea,

Vă trimit, alăturat, o fișă bibliografică pe care mi-a dat-o Corcheș Victor (ne-am întâlnit la „Manuscriptum” pentru un volum Stelaru) și, de asemenea, o autoprezentare făcută de domnul [n.n.: Ion] Mustăcioară, vecinul meu, mare instrumentist suflător [n.n.: teleormănean din Conțești].

Aștept să vă văd pe la Ministerul Învățământului, să vă dau și un exemplar din „Culegerea de texte în limba țigănească” și din ce-am mai publicat. Eventual să vă dau și lista bibliografică la zi.

Al dvs.,

Gheorghe Sarău

Strada Elena Cuza (Maria Tănase) nr. 79, Bl. 13, sc. 1, et. 5, ap. 20, Sectorul 4, București, Cod 75168”.

*

1998

Scrisoare trimisă de Emil Manu, de la București, lui Pavel Chihaiia, în 7 august 1988, la München (publicată la p. 151-152, în vol. “Pavel Chihaiia, Corespondență. Scrisori primite. Scrisori trimise, Constanța: Ex Ponto, 2012”), sub titlul *Dragă Domnule Pavel Chihaiia. Reproducem: “/.../ Eu, personal, am făcut o muncă de salahor istorico-literar, publicând opera din exil și din arhiva securității a lui Ion Caraion./.../ De asemenea, chiar anul acesta, prin decembrie, cred că voi scoate a doua ediție completată și revizuită a monografiei consacrată lui Dimitrie Stelaru, pentru care vă rog să-mi dați o mână de ajutor, prin contribuțiile despre care mi-ați vorbit în câteva epistole. Va fi, sper, o carte mai mare și mai bine făcută*. Dacă puteți, eu ies mai greu din casă, mergând în cărje și însoțit, până la bibliotecă, vă rog să-mi scrieți câte ceva despre prietenia cu poetul cel mai boem și poate cel mai contestat al erei noastre. Mă voi consulta și cu prietenul nostru comun, care mă vizitează uneori, Barbu Cioculescu./.../”.*

Notă

* Se referă la cartea care avea să apară abia în anul 2002: Emil Manu, *Dimitrie Stelaru. Opera poetică*. Ediție îngrijită și prefață de Emil

Manu, București: Editura Profile Publishing. Coperta: Dan Oancea. Tehnoredactare: Beatrice Dinulescu, 400 p. Bun de tipar: 7.06.2002. “Cartea a apărut cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor”. ISBN: 973-85520-8-7.

*

Pentru Lucian [Scrisoare – poezie trimisă de Dimitrie Stelaru “fiului său spiritual”, Lucian Teodosiu, pe vremea când acesta din urmă era student, descumpănit, așadar „între 1962-1967”, v. p. 27 în “Lucian Teodosiu, Dimitrie Stelaru, așa cum l-am cunoscut” (Iași: Editura “Junimea”, 1998)], având conținutul: “Pentru Lucian. E sub picioarele Soarelui un fiu/ despuiat și cu goluri în ochi -/ uită-mi-l cupă a septentrionului/ până când durerea o să-i moară,/ până când buzele sparte vor prinde rădăcini/ în pământul neîmblânzit al mării literelor domoale/ din marea mărilor./ Stelaru”.

2000

Scrisoarea lui Victor Corcheș, trimisă din Constanța (B-dul Al. Lăpușeanu, 189, Bl. 7, sc. B, et. 1, ap. 28, Constanța – 8700), în 22 martie 2000, lui Gheorghe Sarău, la București (str. Maria Tănase nr. 3, sect. IV, cod: 75168, sosită în 23 martie 2000), privind proiectele editoriale dedicate operei și vieții lui Stelaru.

Constanța, 22 martie 2000

„Distinsă doamnă, stimate domnule Sarău,

După ani de trudă și de căutări, insuficiente, totuși, semnatarul acestor rânduri a ajuns, cu ediția critică

Dimitrie Stelaru, în faze avansate de lucru și de proiecte editoriale ...

Editurile *Minerva* și *Eminescu* m-au asigurat că îl vor tipări integral pe Stelaru, dar mă strâng cu ușa timpului, cerându-mi să le dau, în câteva luni, *integrala poeziei!* Eu, însă, nu pot să le satisfac cererea, din două motive esențiale:

1. Aparatul critic nu e definitivat și nu poate fi terminat pentru că îmi lipsesc scrisorile, corespondența lui Stelaru, epistole din care aș prelua, probabil, unele informații utile, inedite, despre om și operă;

2. Nu posed placheta *Blestem*, deținută, cred și sper, de dv. Este posibil ca dv. să posedăți și alte documente sau informații necesare unei asemenea acțiuni de valorificare și care și-ar avea locul într-o ediție ca aceasta.

De aceea, vă rog mult, vă implor ca, în numele pasiunii noastre pentru Stelaru, să aveți bunăvoința de a-mi trimite câte o copie xerox după placheta *Blestem* și după corespondența aflată la dv.

Dacă, însă, dv. nu mai sunteți în posesia acestor *acte*, vă rog să-mi dați noua lor *adresă*; de asemenea, dacă, din motive care nu mă privesc, nu puteți să-mi trimiteți cele solicitate, eu vă voi cita ca pe o sursă posibilă de informație, așa cum voi proceda cu toți bibliografii lui Stelaru. Dar, ar fi păcat să nu colaborăm, pentru că o altă ediție critică nu are cum să se realizeze curând.

Constrâns, deci, de timp – nu de răbdarea și de înțelegera mea, care pot fi îndelungate – *mă văd obligat să nu pot aștepta decât până la sfârșitul lunii aprilie, anul curent.*

Cu speranța că veți înțelege, la proporțiile juste, prilejul ce ni se oferă de a-l tipări integral pe Mitia Stelaru, vă mulțumesc anticipat și vă doresc sănătate și succese în viață!

Cu stimă și sinceră afecțiune,

Victor Corcheș

P.S.: Corespondența - programată, într-un volum viitor, pentru editare – urmează să o prelucrăm împreună, cum este firesc.

Dacă dețineți alte surse sau informații utile mie, vă rog mult să mi le transmiteți, asigurându-vă că le voi cita onest.

Regret dactilografiatul acesta, dar nici eu, nici mașina mea de scris nu ne aflăm în forma necesară. **C.V.**”

GHEORGHE SARĂU

Memorialistică
Poziția lui Octavian Goga
în privința Unirii, consemnată în
jurnalele sale

O cercetare atentă a evenimentelor istorice pe care le-a trăit la cea mai înaltă tensiune pune în lumină cu evidență personalitatea lui Octavian Goga, ca una marcantă, complexă, înzestrată cu mult talent, dominată de preocupări multidimensionale (poet, dramaturg, traducător, academician, exponent de frunte al politicii naționaliste românești din perioada interbelică). Goga a fost cronicarul incontestabil al momentelor cruciale ale existenței sale. Jurnalul politic (1931) al lui Octavian Goga și Jurnalul de război al poetului (1916 -

Fărămituri dintr-o prăbușire), includ extraordinare descrieri ale evenimentelor unei epoci deosebit de frământate din istoria României. Primele cuvinte din mănunchiul de opinii și gânduri adunate sub titlul „Fărămituri” sunt grăitoare: „Carte de pribegie - carte de vorbe rupte din viforul unei tăceri - iar te-am luat cu mine... iar suntem tovarăși. După o iarnă - cu aceleași goluri întretăiate de râuri de lavă - iar bat largul Europei... și te duc cu mine... De-ar vorbi filele tale, mult s-ar plânge pe urma lor...”

Poziția lui Goga în privința Unirii a fost consecvent activistă, profund polemică, mai ales față de neutralitatea României. Memorialistica sa denotă cu precădere acest lucru, așa cum rezultă fără echivoc și din cele trei fragmente pe care le reproduc în continuare.

Primul fragment surprinde momentul în care Goga, aflat la Paris la izbucnirea războiului, vine la București și se angajează în luptă pentru a determina ieșirea României din neutralitate și participarea la război, în dorința de împlinire a Unirii. S-a dezlănțuit energic și toți cei care erau împotriva acestei poziții au intrat în vârtejul împunsăturilor sale acide, indiferent de statutul avut în stat.

Referitor la cel de-al doilea fragment, trebuie precizat că Goga a avut o atitudine critică dură (deseori excesivă) față de toți scriitorii care aveau altă părere și se situau diferit față de evenimente. Cazul cel mai cunoscut a fost cazul lui Slavici, față de care s-a manifestat nedrept. Probabil că Goga, dintr-un exacerb

orgoliu, nu a înțeles poziția lui Slavici. Aceeași atitudine a avut-o Goga și față de Coșbuc și, în general, față de toți oamenii de cultură sau de politicieni (cazul Al. Marghiloman) care au rămas în București când nemții au ocupat Capitala. Textul fragmentului este relevant.

În fine, relativ la al treilea fragment, se cuvine spus că el a fost consemnat cu ocazia întâlnirii cu generalul Presan. Octavian Goga avea intenția să se înroleze și să meargă pe front, dar a fost reținut de generalul Presan pentru activitatea sa de propagandă, unde era considerat mai eficient, iar scopul era de a înființa o revistă.

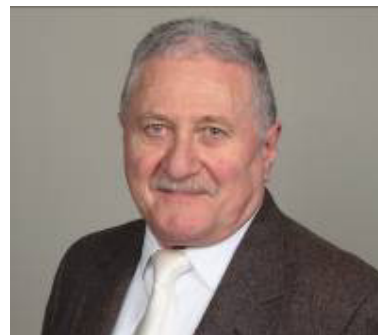
Negocieri pentru ostaticii noștri

nici o pasăre pe cerul albastru
nu poate zbura între avioane tancuri
sau drone rachete,
nici din cauza zgomotelor
răstălmăcite
și de noi,
mai ales când ostaticii sunt deja
aduși morți în țară,
iar noi am distrus betoane, tuneluri
fără sfârșit, negăsind decât trupuri în
putrefacție
identificate cu greu!
oare mai au față?
serial de lungă durată dar real fără
speranță!
îmi îngădui să visez sub pastile
adormitoare
poate mâine dimineață va fi un fel de
pace
cu garduri noi,
dușmanii s-au pregătit ani de zile
doar să reediteze Holocaustul,
de neînchipuit.
de 76 de ani suntem o țară cu numele
Israel.

Dușmanii de pretutindeni vor
libertate pentru terorism, dar nimeni
nu-i primește
în casa lor.
se negociază pământul nostru de mii
de ani, ultimatumuri,
rădem unul de altul...pozele
ostaticilor fluturate în piața
TEL-AVIV,
nu sunt transmisiile directe, doar o
mulțime împrăștiată
cu furtunul cu apă!!!

Sodoma și Gomora e pe aproape.

BIANCA MARCOVICI

Fragmente:

= „Vasăzică la Iași... Bucureștii, dezorganizat, părăsit de lume, e aninat de-un fir de păr. Evacuat, dezorganizat, părăsit de lume, așteptăm să cadă în toată ziua. [...] Țară de secături, țară minoră, căzută rușinos la examenul de capacitate în fața Europei... Aici ne-au dus politicienii ordinari, hoții improvizati astăzi în moraliști, miniștri cari s-au vândut o viață întreagă, deputații contrabandiști. Am maimuțărit Occidentul, ne-am spoit pe rezezeală o fațadă, amăgindu-ne că după ea, avem aceleași rosturi și noi ca și oamenii civilizați. Acum fațada a crăpat și-n urma ei ni s-a desvilit dincolo de paravan cel mai murdar colț de Orient putred... Brătienii, mici negustori sectari, girează cu numele lor falimentul public... Va mai avea atâta putere furnicarul ăsta nenorocit să-i măture cândva cu toată șleahța de bandiți și găinari care mișună în umbră... Cine știe, nu-mi vine să cred că generația noastră morbidă de astăzi va mai fi capabilă de-un val de represiune morală.” (*Fărămituri dintr-o prăbușire, 1916, 17 nov.*)

= Să fie un reflex postum al arde-lenismului copleșit de respectul în fața *Împăratului*, sau să fie un caz simplu de ramolire a unui om, lipsit de orice răsunset în fața durerilor publice?... Nu știu, în orice caz Coșbuc e, prin activitatea lui, o figură reprezentativă și din atitudinea lui se poate descifra un fenomen sufletesc al vremii și al societății...” (*1916, 23 [nov.]*)

= „Ne-a primit generalul Presan care ne-a spus planul lui de-a înființa o revistă de front. Presan face impresia unui om cinstit, hotărât, fire delicată, cu oarecari nuanțe feminine, trădează multă ambiție.” (*1916, 26 dec.*)

DORIN NĂDRĂU

Restituiri literare „FANTAZIANUL”

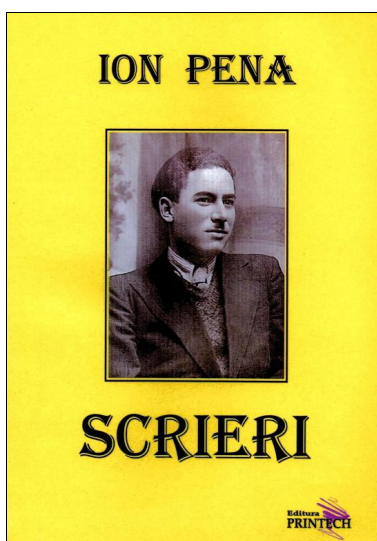
SCRIITOR ION C. PENA ȘI
DEVANSATUL LUI SIMȚ
„ORWELLIAN”
(IX)

La „10 Octombrie, 1924”, ieșind în oraș, amicul englez constată „în toate părțile o animație extraordinară”, grupuri-grupuri de oameni discută plini de voie și zăbovesc entuziaști în fața marelui afiș cu „reforma lui Fan”, „răspândit în sute de mii de exemplare pretutindeni”. Se aducea la cunoștința națiunii prin Decret „hotărârea istorică” de a pune capăt suferințelor și mizeriei în care înnota poporul fantazian și anume „exproprierea tuturor moșiilor mai mari de 100 hectare și împărțirea lor în loturi de câte 5 hectare la fiecare familie țărănească”. Doar cu 100 de ha vor rămâne familiile marilor proprietari, iar pentru pământurile expropriate „vor fi despăgubiți în proporție de 40% din valoare în rente de stat, amortizabile în 30 de ani”. Departamentul Agriculturii era însărcinat cu executarea până la 1 februarie, 1925.

La „2 Februarie, 1925”, corespondentul notează o „convorbire cu Fan” din care rezultă că Marea reformă a fost dusă pretutindeni la bun sfârșit, „sute și mii de ingineri au lucrat neprecupețind nici un efort la desăvârșirea ei.” Urmează ca Fantazia să păsească acum „victorioasă pe calea păcii și prosperității”. Țărănimea, împroprietărită cu 5 ha, refuza să mai muncească pe moșii, în primăvara ce se apropia „izbucnea cu siguranță revolta cea mare, revolta cea atotpustiitoare, ai cărei crainici înroșeau tot mai insistent nopțile țării. În ultimii șase ani revoltele țărănești au băgat în pământ aproape 6.000 de țărani și 200 de boieri și logofeți, la care mai sunt de adăugat incalculabile pierderi ale economiei naționale”.

Boierimea nu s-a împotrivit Reforme agrare, statul lăsându-le 100 de ha și despăgubindu-i onorabil pentru terenurile expropriate. Se temeau, însă, și de o „revoluție țărănească” în iureșul căreia nu-i aștepta decât spânzurătoarea și cimitirul.

Odată cu exproprierea s-a făcut și „comasarea generală, pentru ca lotul de 5 hectare să fie complet la un loc

pentru fiecare împroprietărit”. O nouă viață, plină de entuziasm și energii, se trezește în sufletul „poporului fantazian”, sărăciții de ieri, în număr de 2 milioane, stăpânesc acum „10.750.000 de hectare din pământul arabil al țării”, înseamnând 97% față de 3% cât a mai rămas marilor proprietari.

„Unică în istoria lumii, atât prin natura sa, cât și prin amploarea și repeziciunea înfăptuirii”, reforma fantaziană a curmat orice vânt de anarhie, promițând pace, prosperitate, progres, în general „un glorios viitor”. Țara întreagă este ca „un nou și mare edificiu social”, înălțat în soare...

La „1 August, 1930”, se împlinesc cinci ani și jumătate de la Marea Reformă. O nouă călătorie prin țară a celor doi prieteni, conducătorul Fan și prietenul său, corespondentul englez, prin aceleași localități străbătute în 1924, constată un peisaj cu totul schimbat. Pământul este lucrat de țărani care au dobândit „o aspră dragoste de muncă și de țarină”, oamenii sunt veseli, bunăstarea se vede peste tot. Revizitat, țăranul Manor I, curat îmbrăcat și părând întinerit, îi primește ca un proprietar cu inima deschisă, într-o casă „înaltă, încăpătoare, cu ferestre mari de sticlă”, care nu mai amintește prin nimic de „cocina” de odinioară. Are curte cu grajd și hambare de cereale, copiii sunt mari și sănătoși, iar soția din umbra de altădată a devenit o „matroană romană”. Pe scurt, se vede de departe că „nu mai sunt robi ai mizeriei ci stăpâni îndestulați”. Țăranul mulțumește lui „marelui Fan” că i-a scos „din suferințe de iad și din

dobitoace ne-a făcut oameni”. Pe fața conducătorului „surâde bucuria că a dat țării sale și mântuirea și pacea. E sfântă această operă și incomensurabilă în măreția ei”.

La „3 August, 1945”, după 20 de ani de la reformă, Fantazia era „o țară puternică și prosperă, dar în adâncurile sale iau naștere probleme grave, care se proiectează sumbre pe ecranul viitorului”. Încetul cu încetul „reforma își pierde efectul mântuitor de la început”, căci lumea nu este „încremenită”, ci în mișcare, în schimbătoare, în veșnică evoluție, înmulțindu-se fără încetare, „pe când pământul rămâne mereu același, neîntinzându-se ca un gumilastic”.

Lotul de 5 ha cu care familiile au fost împroprietărite s-a cam „pulverizat pe calea moștenirilor, împărțit din tată în fiu, an cu an, și continuă să se pulverizeze tot mai vertiginos pe aceeași cale” și, pe nesimțite, „un val nou de sărăcie și mizerie se apropie să năpădească neiertător lumea”.

Sena lumii este ocupată de noi și noi generații, pământul se împuținează, excedentul de populație rurală nu poate fi absorbit de industrie și astfel că se ivește „o perspectivă întunecată, aceea a legiunilor de șomeri agricoli, milioane și milioane la număr”. Privită în perspectiva unui secol, situația devine înfiorătoare și cutremurătoare... „Poporul fantazian galopează către altă prăpastie, către prăpastia întra-devăr mare și cu adevărat pustiitoare. Căci ce va face această lume atunci când, din pulverizare în pulverizare, se va ajunge la o proprietate țărănească în stare să dea existența unei capre sau unui cal, dar nicidecum unei familii de oameni?”, se întreabă naratorul. Ce cale de salvare ar putea exista, când latifundii nu mai există „ca să astupe încă odată gura molohului”.

La „3 Septembrie, 1945”, într-o nouă călătorie, aceiași vechi prieteni se opresc iarăși la vechea cunoștință Manor I. Acum sunt întâmpinați de un alt gospodar, un țăran tânăr, chipeș și sănătos: „E Manor II, fiul mai mare al lui Manor I. Are cam 37 de ani. Cu glasul trist ne povestește ce s-a întâmplat de la ultima noastră călătorie.” Tatăl îi murise de câteva luni, la 55 de ani, după tinerețea plină de lipsuri, chinuri și mizerie pe care a dus-o, istovindu-se pe moșia boierească.

ZENOVIE CÂRLUGEA

„MI-AI ÎNTINS UN DEGET ȘI IATĂ CĂ ȚI-AM LUAT MÂNA”

„O bibliografie concurează prin finețea datelor cu ceasornicăria.”

Niculae Gheran

(II)

Fericită întâlnirea dintre spiritul ordonat, *clasic*, al editorul Niculae Gheran (care simțea pe propria-i piele lipsa instrumentelor de lucru) și entuziasmul, exuberanța *romantică* a tânărul istoric Alexandru Zub, cercetător abia ieșit, după anii de detenție, de sub povara interdicției de publicare!

Corespondența celor doi revelează aspecte mai puțin știute, oculate într-un fel de activitatea eclatantă de editor al operei rebreniene, iar în anii din urmă de cea de prozator (fie el și) „păgubaș”, legate de contribuția lui Niculae Gheran, decisivă, la elaborarea unor instrumente de lucru esențiale (dicționare, biobibliografii, cronologii, cataloage), unele de pionierat pentru istoria noastră literară. (Acestei exemplare colaborări i se datorează trei biobibliografii, dedicate lui M. Kogălniceanu, 1971, A.D. Xenopol, 1973 și Vasile Pârvan, 1975).

Redăm mai jos două epistole, prima, copia misivei lui N. Gheran către Al. Zub, a doua refăcând drumul invers, ambele nedatate, în plus, epistola istoricului păstrându-se fără plicul aferent, deci fără data poștei. Însă, având în vedere că volumul 6 din Rebreanu, *Opere*, la care se face la un moment dat referire, a apărut în anul 1974, iar biobibliografia *Vasile Pârvan* (subiectul corespondenței) va apărea în anul 1975, se poate aprecia că dialogul epistolar al celor doi a avut loc în toamna lui 1974.

În fine, ar mai trebui subliniat rolul acestui schimb epistolar, un fel de *aviz amatorilor* sau *à bon entendeur salut!* – fie că „amatorii” se numesc ei autori, editori, redactori, tipografi. Ce altă „lecție” mai bună le poate fi oferită celor care, postrevoluționar, se ocupă (vorba vine!) de „facerea” cărților?!

[1]

Dragă prietene,

La boala care mă țintuiește în pat, aveam să adaug astăzi o nouă supărare: discuția cu Căzănișteanu¹.

Ca un nor negru a căzut grindina peste mine descărcându-mi toți acumulatorii. Ore în șir am discutat la telefon, el continuând să-și susțină referatul, eu ambiționându-mă să-i demonstrez că o asemenea carte ne onorează existența. Am căutat să-l conving că unitatea de concepție a seriei mă obligă să renunț la unele exigențe ale Domniei-sale, asumându-mi integral riscurile. Ca un Crist, răstignit pe crucea „incompetenței” mele, m-a umilit, fără să-și propună, chinuit că nu pricepem ceea ce pot pricepe nu numai militarii, dar și civilii. Ore în șir am discutat despre volum, despre note, chitanțe, scrisori, recenzii și invitații, necroloage și pomeni, condoleanțe și manifestări misticoide. M-am încăpățânat să-i demonstrez utilitatea informației integrale, câtă vreme ea nu deranjează ansamblul politic al lucrării; i-am explicat că asemenea isprăvi au valoarea unor acte de cultură; realizate cel mult de două ori într-un secol: i-am adus ca argument că o simplă trecere în revistă a raporturilor administrative îmi poate ilustra un mediu ambiant, un cadru real, un cerc de colaboratori etc., fără de care greu de reconstituit o viață și o operă. „Mă interesează”, „nu mă interesează”, „e important”, „nu e important”, „lungeste”, „nu lungeste” sunt replici lapidare, menite să-ți sugereze cadrul discuției. Probabil că nici eu nu sunt prea deștept dacă, plecând de la convingerea că nu e rău intenționat, m-am căznit să-l conving că „și nimic mișcă” – vorba lui Caragiale. Mi-aș reproșa dacă, în lipsa lui, l-aș insulta, ajungând la concluzii nefericite. E vorba de netoleranță, de inapetență la un anume gen de scrieri. Asta n-are nici o legătură cu capacitatea lui sau lipsa lui de capacitate. Am văzut asemenea nostimade și la persoane ilustre: Arghezi nu-l suporta pe Rebreanu, Rebreanu era incapabil să descifreze modernitatea poeziei, Iorga nu-i înțelegea pe amândoi ș.a.m.d. Comparațiile par deplasate; apelez la ele pentru a-mi înțelege confratele bucureștean. Să nu mai lungesc discuția! Până la urmă, fără să exclud că eventual dreptatea ar putea fi de partea lui (dracu mai știe ce înseamnă dreptate!), l-am rugat să accepte în principiu că tot atât de bine adevărul poate să fie de partea mea. Cum fiecare avem dreptul să ne susținem un punct de vedere, rămâne să-mi asum

integral răspunderea editării, tipărint volumul precum Slavici și Agârbiceanu. Cu aceeași prudență mi-a spus că o asemenea hotărâre trebuie discutată cu conducerea Centrului² și cu Editura Militară, deoarece, altfel am încălca un protocol deja încheiat cu ani în urmă. Cum nu doream să creez o problemă Pârvan, l-am informat că-mi iau și această treabă pe propria mea răspundere, rămânând ca pentru „dezertare” să cer iertare prietenului Bantea³. Diabolic, i-am spus în același timp că s-ar putea ca ziua de mâine să-l contrazică, rămânând ca el să răspundă de ce a izolat forurile armatei de realizarea unui act editorial important. În fața acestei hotărâri mi-a promis că semnează alături de mine „bunul de cules”, prevalându-se că, în fond, el și-a spus punctul de vedere în referatul știut. Te rog să mă crezi că niciodată, nicăieri, nu am pledat pentru o carte de-a mea așa cum am făcut-o de data aceasta, convins că sunt sincer cu mine însumi că această carte merită să apară. Cu aceeași sinceritate însă îți spun că, întorcându-mă acasă, am fost tare supărat pe Domnia-ta. O bibliografie concurează prin finețea datelor cu ceasornicăria. Manuscrisul abundă în greșeli de dactilografie, unele putând compromite nu numai pe autor, dar și întreaga instituție care l-a luat în serios. În loc [de] Ifor (prenumele unui străin), în bibliografie apare „Ilfov”; alte nume, ale acelorași oameni, apar în transcrieri diferite; la abrevierile, discutate cu Domnia-ta, textul adaugă altele care, inevitabil, m-ar determina să reiau totul de la început pentru generalizare; lipsesc unele date bibliografice din formulele practicate.

Cu răbdare mi-am zis că voi reveni asupra textului în „pagini 1”, corectând acum ce pot. „Colac peste→

RODICA LĂZĂRESCU

pupăză” mi-au sosit indicii de la Iași, tocmai după terminarea discuției cu Căzănișteanu. De la bun început titlul: „Indice cronologic al principalelor publicații pârvaniene” m-a nemulțumit. N-a fost vorba de așa ceva. Rămăsese stabilit să reparăm, în mers, abaterea de la profilul seriei noastre (volume, periodice, manuscrise), adăugând un indice al *volumelor și broșurilor*, eventual cu o notă de subsol care să explice „civililor și militarilor” că au de-a face cu producția majoră a lui V[asile] P[ârvan]. Obiecția dumitale: „nu mă interesează așa ceva” nu e tocmai inspirată, câtă vreme ignorarea concepției în care apare seria de bibliografii mi se poate imputa ca neatenție, lipsă de exigență etc. etc. Aduăgă că nici trimiterile nu sunt corecte din nou abundând greșelile de tipar. În atare condiții am refuzat să citesc după prima pagină altceva, rugându-te să apelezi în Iași la oficiul unui corector. Am înțeles că prietenia cate ne leagă și pe care o prețuiesc mă obligă să las corecturile de la „Dacia” de-o parte, dar nu să și fac corectură, câtă vreme treaba asta o mai poate [face] și altcineva.

În consecință, te rog întocmește o listă distinctă cu volumele și broșurile lui V[asile] P[ârvan], orânduite cronologic, însoțită de elementare date bibliografice (an de apariție, număr de pagini), făcând trimiteri de rigoare la *edițiile* din bibliografie, în nici un caz la publicații. Poate că n-ar fi rău ca într-un subsol de jumătate de pagină să suplonești lacuna informației: câte volume a publicat, câte broșuri, câte extrase etc. Am încercat să te înțeleg, să te înregistrez ca atare și, mai mult, să conving pe cei din jurul meu că trebuie să mergem mai departe împreună, urmând „pașii Profetului”. Te rog lasă nazurile cercetătorului grăbit, presat de cine știe ce treburi mai importante, și asigură rigoarea informației. La sute de greșeli de literă, ce garanții mai poate avea, fie și un prieten, în aritmetica bibliografiei? Bântuie la Iași o gripă, având ca centru marea bibliotecă ieșeană, care și-a ucis „Albina românească”, trimițându-mi o zăpăceală de date, demnă să fie studiată de neurologi? Ce dracu, a strănutat cineva în preajma dumitale? Să nu fii supărat pe mine, numai prietenia sinceră pe care ți-o port mă face să-ți spun sincer ceea ce gândesc. Încredințază manuscrisul

unui călugăr credincios într-ale cărți și cere-i să depisteze, fără nici o prejudecată, toate abrevierile, să întocmească o listă ca lumea, iar apoi să le generalizeze pe întregul volum. Măcar atât, dacă nu și abrevierea altor cuvinte. Eu trimit cartea la D.G.P.T. după ce voi primi completările de rigoare, dar, să știi, nu o bag în tipografie până nu-i corectăm ținuta (abrevieri, precorectură, reducerea prozei la 40 de coli – cifră obligatorie). Nu uita că pleci în Germania și că aici orice tulburare oprește în loc tiparul.

Cu prietenie,

Niculae Gheran

P.S. Scrisoarea a fost dictată la mașină, știind că dacă o scriu de mână nu-ți ajunge niciodată. Îți urmez exemplul și nu mai verific dactilografia, urmând ca păcatele să le suportе prea-înțelegătoarea (și discretă) Valeria Dumitrescu.

P.S.2 Indicele de materii păstrează-l pentru zile negre; nu mă obliga să-l tai în fază de tipar, că n-are cum să intre în volumul, și așa îngrijorător, al cărții.

P.S.3 Fii bun și cere-i prof. Ciopraga adresa de acasă; cere-i scuze, te rog, că n-a primit până acum volumul 6 din *Rebreanu*. Transmit același lucru și lui Al. Zub.

¹ Volumul se publică de Editura Științifică și Enciclopedică în colaborare cu Editura Militară, din partea căreia responsabil e col. Constantin Căzănișteanu.

² E vorba de Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară, actualul Institut pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

³ Eugen Bantea, istoric militar, publicist, director al Editurii Militare (1959-1969), era, la acea dată, directorul Centrului de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară.

[2]

Dragă prietene,

De la masa suferințelor mele de tot felul (de când m-am întors din voiaj lupt cu o gripă și încerc să mă țin pe picioare, ba mai să și fiu atent la virgule) îți trimit paginile 462-467 din „Pârvan”, completate cu adnotările pe care mi le-ai propus. Le-am dactilografiat eu însumi, de aceea arată atât de jalnice. Sper, totuși, să nu se fi strecurat prea multe greșeli de tipul celor care te-au indignat atâta în scrisoarea din urmă. Am avut grijă să se încadreze în același număr de pagini, pentru a nu impune o repaginare a manuscrisului. Cum însă, spre regretul meu, a fost extirpat indicele

de materii, vor trebui repaginate foile care conțin indicele de nume și sumarul: de la 626 (exclusiv) înainte.

Cât privește indicele cronologic de volume și broșuri (oribilă formulă), l-am refăcut așa cum mi-ai cerut, și cum, din parte-mi, n-aș fi vrut s-o fac. Fiindcă nu interesează, în cazul lui Pârvan, dimensiunile unei lucrări, ci gândul nou, contribuția pe care o aduce. În cazul acestui indice special și complementar, eu reținusem și câteva titluri din periodice spre a da puțința unor spirite preocupate numai de „esențe”, cum pare a fi reprezentantul Centrului de istorie și teorie (sic) militară, să parcurgă repede opera de bază a lui Pârvan, dar și să urmărească trecerea de la un domeniu la altul, pendularea continuă între acestea. Așa cum îl făcusem în început, nu din grabă, cum înclinai să crezi, ci fiindcă așa mi se părea mai util, indicele era mai adecvat volumului. Pe de altă parte, cred că normele fixate de conducerea Editurii pentru această colecție nu trebuie privite prea rigid. O anume adaptare la specificul unei personalități sau alta, cu repercusiuni și în latura „tehnică” a biobibliografiei, ar trebui tolerată. Am făcut însă precum ai spus. Îți înapoiez și paginile din manuscrisul „primar”, spre a vedea și cei ce nu văd cât s-a lucrat pentru ameliorarea lui etc.

Și încă o chestiune, ca să vezi că ți-am înțeles nervozitatea din epistolă: după ce se întoarce lucrarea de la „Direcție”, trimite-mi-o prin poștă ca să o citesc din nou și să îndrept eventualele erori și inadvertențe care s-au mai păstrat. Ca să fiu sincer, deși țin la acuratețea unei lucrări, nu taxez niciodată de păcat capital absența unei paranteze sau lipsa cutărui detaliu tehnic din descriere.

O ultimă chestiune în legătură cu „Pârvan”: pentru textul autograf de pe supracopertă ți-am indicat în scrisoarea trecută care anume fragmente mi-ar conveni, găsibile amândouă la Academie. Ceea ce am eu nu se prea potrivește sub raportul conținutului.

Mulțumindu-ți pentru toate (inclusiv pentru perdaf), îți strânge mâna cu veche prietenie

Al. Zub

P.S. Pe dl Ciopraga nu l-am putut aborda, neafându-l la telefon (41386). Adresa lui e însă aceasta: Str. Golia 10.

(va urma)

Miezul unui ev aprins Probleme... (V) Lingvistul Stalin

Privit vreme de mulți ani în lumea supușilor lui ca *genial* și *vizionar* în mai orice privință în care și-a expus părerea – și n-a prea fost un abinent în materie, iar opiniile lui au generat imediat și numaidecât legi –, Stalin s-a pronunțat și în chestiuni de lingvistică. Asta poate fi greu de înțeles azi pentru cineva familiarizat cât de cât cu delicatețea domeniului fie și luându-se de bună versiunea de o anumită răspândire că Stalin *citea* sau chiar *studia*. Știa – ce și cum știa – despre Don Quijote, pe care îl invocă într-unul dintre textele lui de *lingvist*, dar cu știința limbii nu e la fel de simplu.

Fapt e însă că într-un număr al *Scântei* din iunie 1952, Leonte Răutu, tot atât de lingvist și el, evoca pe limba propagandei, ca pe o *neprețuită armă ideologică*, la împlinirea a doi ani de la apariție, lucrarea lui Stalin *Cu privire la marxism în lingvistică*, reluată și completată cu texte ulterioare în *Marxismul și problemele lingvisticii* – traduse îndată și în română, îndelung dezbătute în toate forurile posibile și, spune înaltul activist fără să exagereze, având o *înfrâurire imensă asupra vieții științifice din Republica Populară Română*. Într-adevăr, Academie, universități, școli de toate felurile și gradele, publicații și edituri, cercuri profesionale de dezbateri a problemelor importante ale lumii – nu doar cele de gazetari și de scriitori – au preluat în mare viteză ideile lingvistului Stalin și deopotrivă, dacă nu chiar în primul rând, pe cele rezultate colateral, piesele propriu-zise ale *armei ideologice*, și s-au înregistrat peste tot rapide adaptări, schimbări de perspectivă, modificări de viziune, de programe de cercetare și de studiu, de concepere a manualelor. Inclusiv, deloc de ignorat, dimpotrivă, schimbări, uneori majore și în general importante, cu rol și rost obligatoriu de luat în seamă, în ce privește înzestrarea cu argumente noi în motivarea și legitimarea unor atitudini și acțiuni – unii chiar crezând că au motive să-l vadă pe autor, poate că nu întru totul nejustificat, nu mai puțin orgolios și autoritar, însă parcă începând pe ici și pe colo să devină un pic altul decât fusese, un vârstnic ceva mai pământean.

Că la apariția lucrării tovarășului Stalin, *lingvistica română trecea printr-o criză gravă*, cum susține Leonte Răutu, nu pare să fie adevărat, dar nici relevant. Bolșevismul a invocat crize ori a combătut peste tot unde a avut de înlăturat ceva pentru a se așeza pe sine în loc. Tot așa a fost și cu identificarea și numirea vinovaților și a vinovaților aici și acum. *Cauza principală* – la noi – *a acestei crize consta în dominația teoriilor idealiste burgheze în lingvistică*, iar *dintre exponenții acestor teorii, profesorul Rosetti, epigon al idealistilor din Europa occidentală, susținea deschis în lucrările sale că limba nu poate reda în mod exact realitatea, că limba ar fi "o operație, distinctă de natura lucrurilor reale"*. Pe lângă vina, la modă, a *plonirii cosmopolite* dinaintea Occidentului *putred*, vine proba *disprețului față de cele naționale și mai ales populare sau naționale în sensul de ale poporului muncitor*, a absenței *patriotismului*: *Printre lingviștii burghezi avea circulația ideea antipopulară că limba română n-ar fi adecvată pentru exprimarea adevărilor științifice abstracte. Studiului limbii române vii, contemporane, nu i se acordă atenția cuvenită* – de unde *decăderea și sterilitatea științei lingvistice românești*, *aceasta exprimată prin aceea că în perioada 1944 – 1950 lingviștii români nu au publicat nicio lucrare de valoare, mărginindu-se îndeosebi să retipărească vechile lor lucrări perimate*. Se înțelege, *perimarea este ideologică*, precum *patriotismul în discuție este cel socialist*.

Dar articolul nu-și propune să fie unul *științific* – și nici n-ar putea fi așa decât în înțelesul pe care îl capătă termenul în orizontul marxism-leninismului, unde calificativul acesta desemnează conformitatea cu *adevărul ideologic*. Numai în baza

unui atare *adevăr*, spre exemplu, poate fi *de datorita lingviștilor să curețe limba de ceea ce este accidental, de ceea ce nu s-a înrădăcinat în limbă, n-a fost primit de popor și nu este înțeles de popor*, de jargoanele *de clasă* ale celor care, după un Marx în lectura lui Stalin, *au spurcat limba națională unică prin lexicul lor mercantil*. În rest, cine să fie *lingviștii* și ce puteri să aibă ei, cine anume este propriu-zis *poporul*, ce anume din limbă este și ce nu este *în rădăcinat, primit, înțeles*? Tot așa și când combate – probând o dispoziție de ignorare a realității gravă și periculoasă dacă nu o neînțelegere de nivel oarecum elementar – ideea că *limba nu poate reda în mod exact realitatea*, că *limba este distinctă de natura lucrurilor reale* din susținerile savantului Al. Rosetti, doctor la Sorbona, fost rector al Universității din București, academician din 1948 (!), specialist, între altele, în istoria limbii. Devine vizibil și aici, ca și în mediile activiste moscovite, dacă se pun alături textele lui Stalin și cele ale interpreților lui de pe palierul *transparenței în viață* a ideilor, cum zelul, nepriceperea și interesul ori combinații în felurite proporții ale acestora fac mai întotdeauna să se schimbe cuvântul emitențului primar pe traseul lui către *punerea în aplicare*, adesea oricât și până oriunde și într-o constantă antipopulară și coborătoare în orice privință care e marcă certă și la vedere a autoritarismului și a comportamentului aferent, pentru că e întotdeauna greu de crezut că servanții pot face asta altfel decât atribuind ucuzului înțelesul dorit de ucuzitor și, de asemeni, altfel decât tolerați sau chiar îndrumați în atare practică a lor prin care se dă viață jos celor ce, din varii motive, sus nu s-au putut rosti direct de la bun început.

E cel mai probabil ca, în misiune fiind, ideologul și propagandistul Leonte Răutu să se afle la această dată în căutarea unui Nicolai Iakovlevici Marr autohton. Întâi și-ntâi pe acesta dăduse Stalin vina pentru răul din lingvistica sovietică *greșită, lacunară, neștiințifică și vulgarizatoare* cu marxismul. N.I. Marr, chiar dacă *are unele opere bune, scrise cu talent, în care, uitând de pretențiile sale teoretice, cercetează unele limbi în mod conștiincios și, trebuie spus, în mod competent*, totuși *a introdus în lingvistică elemente de marxism* →

AUREL BUZINCU

Iertare nopții inimii

Mă iartă inimă, mă iartă!
Căci s-a-nântâmpat ca într-o doară
Să port spre tine ce e ceartă
Și tot ce-n lume-aș vrea să moară.

În zilele ce-s ieri, mă iartă
Că am vazut Casa Cerească
Și nu te-am nimerit pe poartă
Și te-am dat lor... să te rănească...

Cum te-au iubit, cu ce măsură
Și cum te-am pus răscrucii Sale,
Mă iartă, inima mea pură,
Că n-am știut mai bună cale.

Urmează-mă! Bătăi să-ți iasă
Din toți atomii tăi! Fii vie,
Urmează-mă și nu mă lasă
Ca pasăre... în colivie...

Când fi-va să mă-ntorc și poate
În fața Sa să spun... 'Mi-e bine,
Pentru că-n drumurile toate
Am luat și inima cu mine

Și n-am trecut de multe vămi
Mai goală decât m-ai făcut...
Te uită, Doamne, câte-s răni
Și cât de multe m-au durut!

Mă iartă chiar de noaptea pusă
În scrisul din aceste versuri,
De clipa-n veșnicie dusă
Și de-un ocean... de ne-nțelesuri!

SHANTI NILAYA

Miezul unui ev aprins

→într-o formă denaturată și nu numai atât, pentru că – interesant prin ceea ce poate sugera portretizarea – e responsabil și de faptul de a fi adus în domeniu un ton îngâmflat, fulul, lipsit de modestie, impropriu marxismului, care duce la negarea ușuratică și stearpă a tot ceea ce a existat în lingvistică până la el (Cu privire la unele probleme de lingvistică). Or, e nevoie și la București de un țap ispășitor. Nu identic, nici n-ar fi cum și nici interesul n-ar cere-o, dimpotrivă. N.I. Marr, cu teoria lui monogenetică și cu reprezentarea limbii ca având caracter de clasă, fusese, cât a trăit și după aceea, până în 1950, exponentul poziției sovietice oficiale în materie, se înțelege că acceptată de Stalin. România, ca să nu dea semne de nesupunere prin contrazicerea reprezentării ei consacrate, trebuia să arate în primul rând cosmopolită și occidentalizată. Ideologic lucrurile nu sunt în regulă nici colo, nici colo, boala există și e aproximativ aceeași, doar că în lingvistica de la București, N.I. Marr nu e, după Leonte Răutu, cauză principală, ca la Moscova. El s-a adăugat ca influență nefastă a lucrărilor lui greșite – ceea ce nu e deloc o surpriză, ci deplin dialectic, întrucât ar fi foarte caracteristic faptul că o serie de adepți înveterați ai teoriilor idealiste burgheze, făcând cunoștință cu faimoasa "teorie nouă a limbii", [i-au devenit apărători fervenți. Se sprijină, măcar în parte și stând mai bine înfipt în solul ideologic, pe constatarea comunicată de Traian Săvulescu, președintele Academiei R.P.R., în sesiunea pe această temă de la începutul lui iulie 1951: *Lingviștii noștri au avut însă și un mare noroc: norocul că, deși își făcuseră bagajele, nu s-au urcat în trenul lui Marr și*

când erau gata să se urce în trenul lui Marr, trenul a deraiat, iar lingviștii noștri au rămas pe peron cu bagajele făcute, cu Marr tradus, gata, gata să intre și ei pe această linie. Puțin, puțin i-a atins scara vagonului pe unii. Dacă nu li se poate aduce această învinuire de marxism [n.n. – A.B.: denaturat], deoarece nu l-au practicat, ei au avut însă un bagaj idealist saussuranist și structuralist de care am pomenit mai sus.

Prin urmare, la Moscova se află începutul, motorul, soluția, modelul, dar există diferențe de care se cere ținut seama și deși trebuie să se ajungă în același loc, la același rezultat – impunerea învățaturii, a viziunii marxiste dialectice și îndepărtarea în totalitate a vulgarizărilor și a influențelor occidentale –, sunt motive temeinice ca tratamentul să fie diferit. *Cosmopolitismul și, în felul lui, naționalismul burghez au generat în România dezinteresul deja vechi față de limba vie a întregului popor (adică varianta mai impregnată de elementul slav și cu precădere păstrătoare a acestuia ori măcar nefranțuzită și neenglezită și în general nemaculată de jargoanele și de artificiile cultivate la vârful înstrăinat al vechiului regim burghezo-moșieresc!) și, de asemeni, într-un cârd de probe de citire relativă a lui Stalin însuși, îmbrățișarea unor teorii precum cea a nașterii limbii române prin încrucișare sau, opusă acesteia, prin moștenirea nemijlocită a latinei și, de dată mai recentă, a latinei populare (vulgare).*

Dar Leonte Răutu nu se oprește la domeniul lingvistic. În atenție are mai ales opul lui Stalin ca armă ideologică și, de fapt, terenul acesteia îl vizează în primul rând – probabil că, de pe poziția în partid pe care o deține, dând chiar tonul într-un uz românesc de

respectiva armă. În executarea unui plan nu chiar anevoie de identificat în mersul lucrurilor, ar fi, în sinteză, de împletit convingător și cu folos elogiul și plecăciunea față de Stalin și de Uniunea Sovietică, pe de o parte, cu ridicarea tot mai sus, pe de alta, în temeiul existenței și al recunoașterii concretului, particularităților, specificului, a oricăror elemente de natură să propună și să afirme, tolerabil dinaintea Moscovei, o identitate națională românească distinctă. Contextul ar cere această perspectivă asupra faptelor momentului: a apărut deja, cu, din nou, unele elemente de conținut ciudate, lucrarea lui Stalin *Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.*, este în pregătire Congresul al XIX-lea al P.C.(b) al U.R.S.S., ultimul sub Stalin și care își are și el ciudățeniile lui, iar acest articol al lui Leonte Răutu apare mai întâi în publicația *Kominformului, Pentru pace trainică, pentru democrație populară*.

Mai nimic nu poate fi și nu trebuie privit ca întâmplător acum în gestică eșalonului superior decident al comuniștilor români – unde pare cert că, discret, se concepe și se construiește politic într-un sens nu al vreunei imposibile și de la sine înțeles că nici dorite separări, dar unul al impunerii diferenței în relație cu Moscova și cu lagărul socialist, de natură să asigure un anume grad de autonomie în exercițiul conducerii. Pesemne că experiența Tito, încă neîncheiată și recunoscută mai târziu drept costisitoare moral pentru puterea de la București, poate că și altele cu același efect de evidențiere a emacierii de autoritate, deopotrivă internă și externă, și chiar a riscului de accentuare a situației într-o opoziție fermă cu mentalitatea populară, în aceeași idee de evitat, vor fi dus către o astfel de aspirație.

JURNAL DE PREZENTĂ

(XIII)

1971

23 ianuarie

Azi am aflat de la doamna Bratu cine face parte din comisia mea de doctorat: Macovescu, Iosifescu, Vera Călin. Am citit în continuare din Georges Poulet și am răsfoit Starobinski, Weber. Am făcut o sinteză pentru critica tematică. Am ascultat la radio Ceaiikovski – *Francesca da Rimini* și Schumann – *Simfonia a III-a în mi bemol major Renana*.

24 ianuarie, duminică

Am citit pentru examenul de admitere la doctorat.

25 ianuarie

Am citit pentru doctorat.

26 ianuarie

Am fost admisă la doctorat cu 10. Sincu dobitoc. Mi-a spus să-l duc la Intercontinental și să-i dau de băut...

Am fost la Savin Bratu, care mă consideră studenta lui. A căzut cu capul pe umărul meu... Vrea să modifice sumarul la antologia cu structuralismul. Ei, așa...

27 ianuarie

Chef cu felicitări la editură pentru admiterea la doctorat. Haralambie Grămescu foarte emoționat. Mi-a dat cu dedicație traducerea lui din Balzac, *Fata cu ochii de aur*. Teică mi-a spus în șoaptă să fiu blândă cu el, a făcut ceva pușcarie. Grămescu și Teică sunt olteni, amici. Grămescu e de la Plenița, Teică nu știu de unde, știu doar că a fost crescut (înfiat) de un unchi de mic. Dar de ce?! Oricum, nu mă așteptam la un ton atât de prietenos din partea colegilor de redacție apropo de intrarea la doctorat. Am dormit mult...

28 ianuarie

Am luat de la Biblioteca Academiei Bergson și Plotin. La BPT am citit în „bun de difuzare” *Comitele Belizarie*. I-am telefonat lui Savin Bratu să ne vedem sâmbăra la ora 15 la el.

29 ianuarie

Rață16 mi-a dat adresa și telefonul lui Macovescu. Am citit din Sainte Beuve. Sunt mici vâtejuri – semnificative – de după admiterea la doctorat. Am primit pachet de-acasă. Ai mei nu știau nimic de doctorat. Am ascultat Mendelssohn Bartoldi – *Visul unei nopți de vară*.

30 ianuarie

A venit Sincu pe la redacție și mi-a spus că luni aduce referatul la structuralism. Am fost la Savin Bratu. Era acolo și Paul Culiuanu (mâncase la Bratu), am stat de vorbă. E un tip interesant, foarte citit, din familia junimistului Culiuanu de la Iași (francmason). M-am întâlnit cu Mariana Ionescu și m-a felicitat pentru doctorat. I-am cerut lui Grămescu o bibliografie pentru poezia română contemporană. A fost încântat. I-am telefonat Gabrielei Negreanu la spital (stă să nască).

31 ianuarie, duminică

Citesc *Estetica* lui Hegel. Foarte grea. M-a vizitat Miralena și mi-a povestit despre cercul literar de la „Vraja”, al lui N.I. Copoiu.

Plan pentru săptămâna viitoare:

- de înapoiat Read (Gabrielei Negreanu);

- de luat referatul despre structuralism de la Sincu;

- de vorbit cu Crohmălniceanu despre Bachelard (o eventuală antologie); la fel cu Nae Manolescu.

- de vizitat Aura Matei cu un dar pentru puștiul ei abia născut. De recenzat pentru editură cartea lui Achiței;

- de telefonat lui George Macovescu și Miralenei.

1 februarie

Sincu a fost la mine la editură. Și el, ca și Savin Bratu, vor să se amestece în sumarul antologiei structuralismului destul de mult. Avramescu mi-a propus o discuție ca să vadă dacă mai vreau să rămân la BPT. În caz că nu vreau, a spus că face el tot ce poate (dar nu poate!) ca să mă mut la Universitate.

2 februarie

După amiază la Biblioteca Academiei, unde e și Cornel Simionescu de la redacția de Ediții critice a Minervei. N-am putut vorbi cu Avramescu. Am primit scrisoare de acasă. Ai mei topiți de fericire. Ce oameni minunați!

3 februarie

M-am ciondănit cu Sincu la bibliotecă. A schimbat tot sumarul antologiei. Până la urmă a cedat.

4 februarie

Nu prea mă bazez pe Avramescu. Oricum, important e doar să am suficient timp să citesc...

5 februarie

Am discutat cu profesorul Dim. Păcurariu17, care mi-a spus că e o trădare să fiu în siajul lui Savin Bratu și că nu mă poate lua la Catedra lui. Zice să-mi iau doctoratul mai întâi și până atunci se va face un Laborator de sociologie a literaturii. Avramescu nu mi-a dat nimic de citit pentru editură. Sincu mi-a adus un referat pozitiv pentru antologie, dar a reținut sumarul.

6 februarie

Azi Avramescu mi-a dat să lipesc Delavrancea pentru reeditare. N-a mai adus vorba de universitate. Am vorbit cu Crohmălniceanu și o să ne vedem joi (se aude că se însoară!). Am vorbit cu Aura și ne vedem săptămâna viitoare. Am fost la Institutul de Lingvistică și m-am consultat cu Sanda Golopenția, vecina mea de cartier, cu privire la structuralism. Am spălat rufe. Am ascultat Bach – *Suita franceză*.

7 februarie, duminică

Citesc Hegel – *Estetica*, alternativ cu Mircea Eliade – *Le Sacré et le profane*. S-a ars siguranța. În seara asta nu pot citi și nu pot asculta muzică. Pfff...

Am reparat-o!! Ce bine că mi-a plăcut fizica în liceu!

Pentru săptămâna viitoare:

- de văzut cu Crohmălniceanu

- de văzut cu Aura Matei.

- de început studiul la Cabinetul de lectură al Institutului de Teorie literară.

ECATERINA ȚĂRĂLUNGĂ

16 Ion Rață, lector la Catedra de Teorie Literară.
17 Profesor, decan al Facultății de Filologie.

GEORGE BANU

Între împliniri de spectator al scenei lumii și presentimente

În curând, în ultima decadă a lunii următoare, va începe FITS, ediția cu numărul 31, dar cu absența resimțită, pentru a doua oară, a celui care dădea greutate discursului teatrologic, critic între critici (președinte de onoare al Asociației internaționale a criticilor de teatru), regretatul George Banu, scriitor, fost profesor universitar la Sorbona și la Louvain, în Belgia, plecat pe neașteptate dintre noi, în ianuarie 2023. Nimeni nu avuse presentimentul dispariției sale. Doar el însuși: „Moartea e lângă noi, în noi. Aici, acum.” conchide meditănd încă, poate, la cele trei puneri în scenă ale piesei „Plugarul și moartea”: prima, în regia lui C. Schiaretta, a doua, versiunea Marcel Bozonnet, cea de-a treia, în regia lui Silviu Purcărete, spectacol care a și deschis Festivalul de la Sibiu din acel an (cap. „Dialogul cu moartea, dialog nesfârșit” din volumul *Ultima oară*, apărut în 2023, postum, la Ed. Muzeului Lit. Române, București). Colectionar neastâmpărat și călător neobosit pe meridianele lumii, din Țara Soarelui Răsare până în țările Americii de Sud sau Africa, spectator documentat al sălilor de teatru și colindător al anticariatelor din capitalele traversate ale Europei, cu toate acestea sau poate tocmai de aceea, prolific în ale scrisului, folosind, în majoritatea cărților sale, un limbaj de profesionist, mai degrabă filosofic, care, pe alocuri, impune cititorului - mai ales celui neavizat - un efort de concentrare pentru decodarea corectă a mesajului, iată o palidă schiță a personalității omului de cultură George Banu. Eu voi face trimiteri numai la câteva lucrări, mai ales la cele din urmă, la ale căror lansări am participat: *Obiecte rânite* (Ed. Nemira, 2022), *Ultima oară* și *Privirea de aproape* (Ed. Junimea, 2023, postum), prefațată de Matei Vișniec și urmată, pe post de postfață, de o admirabilă „scrisoare” de recunoștință a lui Călin Ciobotari, adresată dispărutului, un laudatio ca o datorie de restituit pentru toate întrebările fundamentale care, grație regretatului dispărut, îi fuseseră revelate, introspecții fie cu privire la menirea teatrului, la posibilitatea unei filosofii a spectacolului, la direcțiile posibile sau influențele scontate asupra mersului lumii, faptul că spectatorul, respectiv cel care scrie despre, este implicat, conținut el însuși în spectacol, valoarea tăcerii, eleganța analizei în fața unui eventual eșec - așa numita „critică afirmativă” - delectarea stilistică resimțită în fața argumentației meșteșugit adusă din condei, arta citării la locul potrivit dintr-un arsenal de cunoștințe despre cele șapte arte sau de

istorie, care pot intimida dacă nu chiar complexa, naturalețea hermeneutului, o altfel de înțelegere a lui Cehov, abisală... „Ați binevoit de curând să treceți dincolo, domnule Banu... Nu știu cum îmi voi plăti toate aceste datorii... Pot doar să le mărturisesc public...” încheie criticul ieșean.

Dragostea lui George Banu pentru teatru încolțise încă din copilărie, ca urmare a șansei de a-l fi putut admira pe George Vraca, „un fel de Lawrence Olivier, unanim respectat” de pe la noi, poposit la Buzău, de unde își trăgea rădăcinile și teatrologul, pentru un recital susținut în spațiul oferit de... piața de pește, în care se adunase mulțimea ca și cum ar fi așteptat să pice o cometă din alte lumi... Dotat cu un ascuțit spirit de observație, copilul de atunci ieșise de la spectacol intrigat de câteva detalii, dar totodată vrăjit de fascinația emanată. Peste câțiva ani, la Teatrul din Iași, adolescentul în devenire descoperă o altă dimensiune a teatrului, ficțiunea, întrupată concret de același actor interpretând rolul lui Vlaicu Vodă și, în același timp, simte impactul energiei pe care prestația unui actor, vocea și forța cuvintelor roștite într-un mod unic o pot degaja. *Privirea de aproape*, carte pe care autorul dorește să o lase drept testament, unul „modest și empiric” -privire necesară, de altfel, în fiecare artă pentru a evalua o operă ca produs - fiind o abordare atipică, „artizanală”, de critic atotcunoscător, atât despre meșteșugul construcției teatrale, cu amănuntele sale, dar și al receptării, ca viziune de ansamblu, din perspectiva spectatorului împlinit, îndrăgostit de scenă, o analiză a detaliilor menite să construiască, global, reușita finală care încântă: postura actorilor, corpul ca punct nodal legând actorul „acum și aici” de modelele altor corpuri mai vechi, de exemplu, Gérard Philippe în rolul Cid-ului sau al lui Hamlet ori Sarah Bernhardt, considerată “regină a gestului”

(Fotografiile sau crochiurile imortalizând clipa fulgurantă - așa cum o făcea Degas, Delacroix, Mallarmé, Pallady - au asigurat durata, continuitatea între prezent și odinioară), „punctumul” scenic, termen propus de Roland Barthes, cel care absoarbe privirea spectatorului, protagonistul și restul, gestul emblematic, amprenta vocală a actorului unic, luminile, testul proporțiilor, durata și ritmul, închiderea și deschiderea spectacolului, iată câteva repere din cele pe care insistă, acel sine qua non din eșafodajul ridicat, de regulă, în speranța atingerii succesului unei puneri în scenă. Autorul lasă drept moștenire o „competență artizanală”, acea cunoaștere dinlăuntrul dobândită din mers, prin prezența în sălile de spectacol, fără să excludă necesitatea unor puncte de sprijin teoretice. Astfel, vorbește despre „jocul cu spatele”, impus grație lui André Antoine, moment marcând începutul regiei, care a înlocuit tradiția clasică a „jocului cu fața”, așa cum șoapta va înlocui țipătul, de la vocea „statutară” se trece la vocea rugăciunii. „Adevărul ființei se află în voce”, spunea Peter Brook. În voce se află secretul, „cel mai greu lucru este să găsești vocea [potrivită] personajului”, constatase și George Banu. „O voce este o semnătură și o mărturisire...”, atâtea mici mari secrete din care este plămădită magia teatrului.

„Nimic nu e mai puternic decât ceea ce a fost salvat.” își încheie George Banu pledoaria în apărarea vestigiilor, din cartea *Obiecte rânite*, ilustrată cu 35 de planșe color, aproape un album de artă, fotografii reprezentând statuete sau marionete invalide, adunate cu mult interes, în cursul peregrinărilor sale culturale: două măști de dincolo de timp, o mască nădărmă, un fragment de statuie grecească, un înțel baroc adus din Chile, numeroase ipostaze ale lui Isus răstignit, o sfântă cu mâinile amputate, o icoană cu „cicatrici”, figurine orientale, o statuie africană reproducând un omuleț fără brațe, în mers... Pentru aceste mici întrupări ale unor talente rămase anonime, care alcătuiau decolul intim al interiorului său, avea o afecțiune specială. Rănilile obiectelor sale chinuite nu erau însoțite de strigăt nici de sânge, tocmai de aceea, resemnarea lor mută îl mișca, devenise sursă de atracție și nevoie de ocrotire, așa cum cultivase prietenia cu persoanele în vârstă, de care se simțise întotdeauna mai aproape decât de cei tineri, dorind mereu să-i protejeze pe cei bătrâni măcar pe prezența sa în anturajul lor. Obiectul nu vorbește, dar rana sa este o amprentă biografică, obiectul rânit a fost martorul mut al unor evenimente istorice (tabloul, purtând urme de gloanțe, al unei tinere citind) sau al unui accident, ceea ce îl transforma pe el în detectiv incitat să descopere avatarurile acestuia în spațiu și timp. „Rana” unui obiect se poate transforma în enigmă. →

CRISTINA-RODICA MAZĂLU

stimulând imaginația. Făcea distincție între rana brutală (spărtură, ciobire) și erodarea progresivă, degradarea în timp (estomparea culorilor, de exemplu). Dacă pentru un obiect de uz casnic "rana" (defectul) implică o devalorizare, un obiect de artă "rănit" seduce, spune o poveste, reclamând un surplus de afectivitate. „Ar fi injurios față de obiectele rănite să le supunem unei operații estetice” (unei operații de restaurare integrală), apreciază unul de artă George Banu. „Oare aceste obiecte ciobite nu mă seduc... fiindcă eu însumi sunt prefăcut în cioburi? Fracturat, crăpat, uneori chiar bandajat, port cu mine *rănille sacre* ale vieții, dar răni mai puțin tragice decât cele ale tinerilor întorși din războaie...” subliniază el.

Volum special de la prima pagină și până la sfârșit, *Ultima oară* este structurat pe trei secțiuni, precedate de o mică introducere purtând același titlu ca cel de pe copertă: prima secțiune este alcătuită dintr-un număr de 26 poeme originale, cea de-a doua reunește mărturiile, iar ultima cuprinde 16 eseuri, unele scurte, punctuale, altele de întindere. Presentimentul morții se ițește din chiar pagina introductivă, în câteva rânduri scriitorul reproducând ultimele gesturi sau cuvinte rostite în pragul morții, atribuite unor personalități, mesaje relevante pentru concluzia obținută la final de viață: „Din ce e făcută tăcerea?” (Peter Brook), „Jetzt, Ich sterbe” - Și acum, mor. (Cehov), „I know not what tomorrow will bring.” (Fernando Pessoa), Alfred Jarry a cerut o scobitoare, unchiul său, privind liniștit o partidă de șah, anunță: „A sosit”, apoi închide definitiv ochii. Semnificative în același sens sunt și câteva dintre poeme. Astfel, cel intitulat „Locul” se termină cu aceste cuvinte: “Nu să rămâi la locul tău, ci să ajungi la el... Acesta-i pariul. Doamne, unde mi-e locul?” sau, acest paralelism între amurgul unei zile de vară și sfârșitul vieții, în „Penumbra”: „Între lumina care se stinge și umbra care apare/ Plăcere a trecerii/ A unui entre-deux cosmic / A unui sfârșit iminent / A unui apus prelungit/... O resemnare.” Și se gândește, pentru a căta oară, la „Livada cu vișini”, care îi amintea mereu de livada copilăriei sale, livadă ce le fusese luată cu japca, de Cehov, scriitor pentru care avea o prețuire anume fiindcă, cu inteligență, acesta știuse să valorifice, în teatru, moștenirea tradiției, îmbinând-o cu deschiderea și atracția spre nou. În „Tăcerea”, se confesează: „Dragostea de tăcere/ E o presimțire finală... / Lubirea de tăcere vine târziu... / Azi o caut... și mi-o doresc. Un ultim refugiu.” Poemul „Nu” trimite cu gândul la titlul primei cărți a lui Eugen Ionescu, care și-a construit opera spunând, în sens figurat, mereu „Nu”. „Optimismul în artă / E lipsit de posteritate/ Doar marile Nu-uri o obțin”, pare a fi avut o revelație identică și George Banu. Despre lecturile sale, George Banu afirma cu modestie: „Eu citesc încet, mă

opresc pe cuvinte, mă las invadat de ficțiune pentru a mă reîntoarce la real: sunt un amator, nu un profesionist al cărților cum sunt al spectacolelor!”

Revine la obsesia morții și a ecurilor culturale a durerii în fața acesteia, în eseu „Printre lacrimi”, în care vorbește despre atitudinile de adoptat pe scenă, citându-l pe Lessing cu al său punct de vedere despre cei doi „poli” antici: al romanilor, care cenurau orice reacție vizibilă a durerii, respectiv țipete, lacrimi, impunând un cod de conduită demnă, iar, pe de altă parte, atitudinea contrară din teatrul grecilor, care acceptau expresiile emoționale accentuate, Lessing preferând-o pe cea din urmă.

De-a lungul secolelor, există un întreg istoric al lacrimilor de scenă, desigur, împărțite melodramatic și de public. Cehov, autor de tranziție între două secole, a fost cel care a reușit joncțiunea, asocierea celor două atitudini, nerespingând total efuziunile lacrimogene, cu simpla indicație „printre lacrimi”, acest alt „entre-deux”, echivalent al sugestiei și discreției. Primul dintre eseurile incluse în acest volum, căruia îi acordă o atenție specială, examinează problematica artiștilor emigranți și relația lor cu originea, aducând în atenție exemple comparabile, dar nicicum similare, de altminteri, foarte cunoscute: Brâncuși, Cioran, Eugen Ionescu, Pallady. Scrupulos din fire, G. Banu începe prin a relata procesul de conștiință pe care și l-a impus atunci când a fost invitat să participe activ la un colocviu pe tema valorilor culturale românești pe plan european - titlu intenționat “valorizant”, notează el - pentru că intuia o posibilă alunecare într-un naționalism exacerbant, nuanțat cu efecte de nedorit.

Cum să gândească și să expună cât mai sănătos, nu cum să elogieze exagerat, aceasta era frământarea sa. Ajunsesse deja la unele concluzii referitoare la motivul pentru care locul predilect al emigrației culturale a fost, pentru mulți scriitori sau pictori din Europa și nu numai, Parisul, centru ce a atras mereu, grație căruia mari nume s-au impus, în Franța, valorile fiind detectate și promovate, indiferent de origine, iar Parisul, oraș devenit un fel de „arbitru al culturii occidentale”, convertit deja după Primul Război Mondial în teritoriu de acceptare a artiștilor străini (Beckett, Brecht, Joyce, Picasso, Robert Willson etc.), nemulțumiți de îngrădirea libertății de expresie antrenată de instaurarea unor dictaturi. Precum în cazul altora, plecarea lui Brâncuși la Paris, ca spre o insulă de libertate artistică, era un fel de căutare profundă și de afirmare a sinelui, cu păstrarea zestreii native, dar și dorință de cunoaștere a altor modalități de lucru, de confruntare. El învață de la Rodin, dar se desprinde ulterior de acesta, construindu-și un alt stil, așa cum Pallady se apropiase de Matisse revelându-i,

printre altele, frumusețea iei românești, dar drumul său va fi diferit. Dacă, într-o expoziție, poți admira unele pânze, în toată splendoarea lor, doar depărtându-te ușor de ele, tot așa, la distanță de casă, amintirea locurilor și a experiențelor lăsate în urmă sunt amprintate în suflet.

La Paris, identitatea națională a artistului era conservată, dar, în același timp, îi era permisă integrarea în contextul cultural local și internațional. Emigrând, Brâncuși s-a descoperit pe sine purtând, nealterate, elementele oltenești care îi erau încrustate în memorie. „Distanța i-a fost necesară, îndepărtarea ajută pentru a vedea mai adânc în sine.”, scrie G. Banu. Ca și Shakespeare, a căruia identitate nu e certă, dar ale căruia piese sunt nemuritoare sau ca Borges, dornic la bătrânețe să lase o operă anonimă, impersonală, care să se impună prin ea însăși, aidoma unui mit, Brâncuși ceruse să i se ștergă semnătura de pe monumentalul triptic de la Târgu Jiu. Dacă Brâncuși s-a afirmat, la Paris, ca român, Cioran și-a deplorat originea, mult timp cu vehemență.

Dar, explică G. Banu, atât vocabularul cât și „accentele” sale, uneori cam violente, erau, volens-nolens, cele ale unui emigrant nedespriș încă de prima sa limbă. Ce să mai vorbim despre mirarea lui față de un anumit concetățean care se lupta pentru obținerea poșaportului, deși “acasă avea paradisul acela care e Poiana Sibiului”... sau despre faptul că, după reușitul recital al lui Ion Caramitru din poeziile lui Eminescu, organizat la Paris, Cioran i-ar fi spus actorului: „Astă-seară m-am reconciliat cu țara.” Cât despre Eugen Ionescu, el având deja, prin biografie, statut bilingv, s-a integrat cu ușurință în cultura franceză, în primul rând pentru că bariera lingvistică era fluidă. El s-a afirmat ca scriitor româno-francez, un „dublu” scriitor. Ca emigrant, George Banu a avut șansa să se întoarcă mereu, iar acest “du-te vino” i-a încărcat bateriile spirituale și l-a consolat.

Presentiment există și în originalul poem adresat Marelui Anonim, Will, din finalul volumului *Ultima oară* („facerea” teatrului à la Shakespeare, parabolă a facerii lumii: în prima zi, prăpăstiile sufletești, în a doua, celelalte sentimente, apoi gusturile, două zile pentru răs, în a șasea, furtuna cu celebrele personaje...) „În ziua a șaptea... W. Shakespeare s-a gândit că, după atâta trudă, ar merita să vadă și el un spectacol, dar, mai întâi, fiindcă era peste măsură de istovit, s-a dus să moară puțin...”, precum și în cele câteva cuvinte, reproduse pe scurt, adresate de un țaran din Poiana Sibiului, lui Noica, așezat la o masă într-un parc: „Ce faci, domnule?”/ „Lucrez...”/ „Păi, la vârsta matală, nu crezi că e vremea să gătezi?”

Premonitriu, George Banu adaugă: „Cu *Ultima oară*, ascult și respect înțelepciunea țaranului.” Au fost ultimele sale cuvinte tipărite la noi...

Cronica literară

La Viena, cu Răzvan Ducan

Volumul de poeme **Români la Viena** (Editura Vatra veche, 2024) al lui Răzvan Ducan se constituie într-o lecție de istorie mai vastă, purtând ecourile suferinței românilor transilvăneni obidiți de pretențiile hegemonice ale unui imperiu.

Primul gând pe care l-am avut citind titlul cărții m-a purtat spre mama. Suferea de o boală incurabilă cu o evoluție galopantă. Știind cât de mult i-ar fi plăcut să călătorească, cât de mult își dorise să vadă Viena, am făcut împreună această călătorie și, fiindcă nu putea merge mult pe jos, am închiriat o caleașcă din fața palatului Hofburg. Primele cuvinte ale mamei, văzând impunătoarele clădiri – mărturii ale gloriei austriece de altădată, pe care nu ai cum să le ignori, au fost: „Vai, cât de mult ne-au furat!”

Aceasta a fost și reacția lui Răzvan Ducan: „Fiecare frumusețe ce arde admirativ, / sufletele privitorilor, ca un rug, / are în spate opinteli de obidiți, ce-au tras ca boii la jug” (poezia *În fiecare castel din Viena*).

Viena! Frumoasă și rece – aceasta a fost impresia mea dintotdeauna despre capitala Austriei. „Burg arogant” o numește Răzvan Ducan care nuanțează: „apreciez doar Viena culturală”. Este cu adevărat impresionantă, de apreciat, dar nu pot uita că și ea s-a clădit cu sudoarea popoarelor pe care Imperiul Habsburgic le-a supus, le-a obidit. „De aceea când ne facem selfie, / În spate vor apărea în imagini lacrimi amare”, spune poetul Ducan.

O mare cultură înflorește acolo unde nivelul economic e ridicat. Sunt destui aceia care afirmă că Imperiul Habsburgic a adus un plus de civilizație în zonele ocupate, unde mai mici răspândite din epicentru spre periferie. Este adevărat, dar în Transilvania, de aceste mici „unde” nu au beneficiat cei mulți, românii, ci populația etnică maghiară, favorizată, prin intermediul căreia Imperiul Austro-ungar și-a exercitat dominația asupra celor majoritari, trăitori de veacuri pe aceste plaiuri transilvane, bănățene, bucovinene. A fost aplicat sistemul de recompensă și trădare care a putut face posibilă o astfel de anomalie istorică. De amintit versurile: „Știu, Vienă, să fiu și înțelegător, / Și tolerant cred că știu să mai fiu, / Dar nu-mi cere ca

poporului meu / Să-i tac nedreptatea sau s-o propag în pustiu” (poezia *Da, Vienă, nu sunt deloc ipocrit...*).

Nu putem nega faptul că Viena a permis accesul în universitățile sale a unor oameni străluciți de pe întreg cuprinsul românesc, aceștia devenind elite ale științei și culturii naționale. Departe de a fi „contaminați” de spiritul imperialist austriac, acești români și-au fortificat la Viena conștiința națională, devenind repere, vârfuri de lance, în lupta lor pentru libertate, dreptate și unitate a tuturor românilor.

Deloc întâmplător, prima poezie inclusă în volum, este dedicată lui Mihai Viteazul, cel care a fost numit de occidentali „Rex Daciae”, cel care a însămânțat ideea unității naționale a românilor. „*Trebuia doar udată cu speranță, / Și la ora astrală, să fie pusă-n picioare*”, subliniază Ducan.

Lecția de istorie continuă cu reprezentanții Școlii Ardelene. Nu sunt uitați Ioan Molnar Piuriu, pentru care iubirea de libertate a fost „*cea mai importantă și valoroasă danie*”, Petru Maior cu a sa „*Istorie pentru începutul românilor în Dachia*”, Gheorghe Șincai cel care a scris prima gramatică a limbii „daco-romane”, fiind mereu „*cu ochii doar pentru neamul său*”. Ca un element inedit pentru poem, Răzvan Ducan inserează citate relevante în versurile sale, cum ar fi, spre exemplu în poezia dedicată lui Samuil Micu: „*Urât iaște românului să nu știe începutul său, să nu știe neamul său, pre mai marii săi și istoria neamului său*.” sau în poezia dedicată lui Tudor Vladimirescu: „*Țara în-seamnă norodulși nu tagma jefuitorilor!*”

Demersul său istoric este și mai amplu de atât, nelăsând deoparte importanța răscoalei lui Horea, Cloșca și Crișan. Răscoala a fost înfrântă, dar conștiința și speranța de libertate și dreptate s-au pus în mișcare deodată cu osiile roții pe care au fost sacrificați căpeteniile răscoalei. „*Horea, (...) / E acum spîță de roată, / Pe care nemulțumirea o poate face să renască*”. Este corectă opinia lui Ducan.

Românii nu s-au „*luptat pentru jucării!*”, ci pentru drepturile lor, cum avea să spună Avram Iancu, iar Viena, din păcate, a însemnat multe lacrimi vărsate. Nici trecerea timpului nu reușește să le șteargă. Dictatul din 1940, parcă simbolic, la Viena s-a semnat, iar umilința nemeritată încercată chiar și în zilele noastre prin

neprimirea în Schengen a României (primiriile pe cale aeriană și maritimă fiind doar resturile rămase de la o masă împărătească), nu face decât să ne reamintească și să întărească spusele lui Eminescu, menționate și de Răzvan Ducan într-una dintre poezii: „*austriacul estedușmanul dibaci al oricărei naționalități*”.

Badea Cărțan își primește prinosul de recunoștință din partea lui Răzvan Ducan, precum și numeroase personalități, părând că autorul acestui volum n-ar vrea să uite pe nimeni. George Enescu, Nicolae Teclu, Agatha Bârsescu, Aurel Vlaicu, Gheorghe Opresan etc., pe toți purtându-i pașii pentru mai mult timp sau doar pentru o clipă, prin Viena.

Încă se mai vede umbra lui Eminescu la Viena, încă se mai poate simți în aer emoția iubirii lui cu Veronica Micle, poți vedea cum „*chimia dintre ei devine fizică*”, iar când intri într-o cafenea de prin preajma Universității, poți asista aieva la o „discuțiune dusă cu multă râvnă”, între Eminescu și Ioan Slavici, după cum o descria scriitorul ardelean.

Pentru Răzvan Ducan, Eminescu reprezintă o icoană sau cum declară el însuși, „*boală și medicament*” deopotrivă. Nu avea cum să nu facă referire în acest volum la personalitatea marelui poet național care a studiat și s-a format la Viena. „*Se făcea că Eminescu mi-a vorbit*”, mărturisește Ducan. Ba chiar Ducan o ia agale pe urmele pașilor Eminului, ajutat de „zborul” metaforei și al imaginației, trecând printr-o poartă a timpului, conștient că→

SIMONA MIHUȚIU

„Lumea-i clipă suspendată / Între recut și viitor”. Astfel, îl surprinde pe tânărul Mihai mergând la Dobling să-l întâlnească pe domnitorul exilat, Al. Ioan Cuza, apoi pe „Pozellangasse 9, Dianagasse 8, / Unde Eminescu avea „cvartir” stabil, / Kollengasse 3, Gärtnergasse 5 / unde, de fapt, nu prea avea stabil cvartir”, sau la „Troidl de pe Wollzeile, la cafenea”, dar și „Pe străzi mărginașe, / Cu felinare lipsă”, la cursurile Universității etc.

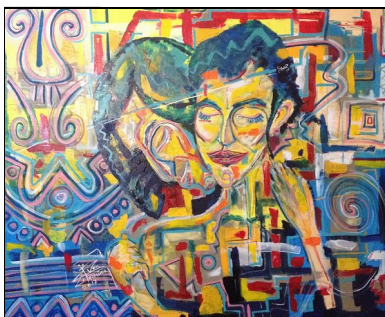
Viena a fost pentru Eminescu un prilej de a vedea cu luciditate situația românilor din Transilvania și Bucovina. Poeziile lui Ducan fac o incursiune în opera eminesciană scrisă în acea perioadă, având știință despre toate inițiativa și atitudinile acestuia, cum ar fi, bunăoară, aceea de a înființa un teatru românesc în Transilvania. Iosif Vulcan avea să ducă la îndeplinire acest vis eminescian.

Titu Maiorescu, apropiat de Viena, este și el „încartiruit” în versul lui Ducan. Îl menționez pentru că are valoare sintetică, de aforism: Marele critic literar, „De se trage linie, la socoteală, / Rămâne dealul ce-a ajutat un munte!”

Răzvan Ducan, patriot pur-sânge, se lasă condus și în acest volum de convingerea că „Nu trebuie lăsate să se răcească / Mărturiile, puține sau multe, / Nici în neuitare formală, că pot lăncezi, / Pradă neinteresului și să se uite”. Lecția de istorie și dragoste de patrie îmbracă o mantie poetică, pentru că o altă convingere a lui Ducan este aceea că „Dacă timpul a avut un început, / dincolo de acel început / nu putea exista decât poezia”.

Volumul său actual, „Români la Viena” e salutul lui Răzvan Ducan, preluat de la Luceafăr și care va fi rostit în inima Austriei: „Trăiască Nația!”

Noi, firește, o să-i răspundem, tot în inima Vienei: „Sus cu dânsa!”

Laurențiu Ivan Condrate

TRECUTUL UNEI CĂLĂTORII VITOARE

Viețuiesc în Anul Domnului 2024, când ar fi cazul, ca, în sfârșit, acei „clari homines, non pugnis, sed libris certabunt” și, cu toate probele de microfon ale ultimelor invazii umane, să se deschidă „dosarul cu procesul poporului român, intentat Vienei de ieri și de azi, care va ajunge, până la urmă, și la Judecata de Apoi” (p. 6), încercând să rememorez pașii *von denikenieni*, făcuți de jurnalul liric „al unei călătorii viitoare” (p.6) și să-mi răsfaț pașii pe caldarâmurile, cândva extrem de imperiale, mai mult decât pietruite cu piatră cubică, atât la propriu, cât și a figurat, stând chitit de veacuri, ca să văd când va catadicsi Curtea de Habsburg, să împace națiile *moșiei* sale, care și astăzi, așteaptă artificii trase de păr.

Jurnalul liric¹ al lui Răzvan Ducan se deschide triumfal, cu elogiul celor patru nume care au „aprinș flacăra emancipării”, opunându-i „orei depășite de istorie./ ca recviem./ ora astrală a deșteptării nației române, ca alt *carpe diem*” (p. 15) - sau „măduva osului./ care a ținut carnea pe os” (p. 10), după care detaliază pas cu pas, contribuția fiecăruia la luminarea poporului de iobagi. Între ei, Petru Maior, unul dintre semnatarii *Supplici*..., elogiat pentru „ruperea lanțului tăcerii anateme”(p. 11); Gheorghe Șincai, directorul școalelor din Transilvania, cu al său *Hronic al românilor și a mai multor neamuri*, care e „o altă dovadă de a ne legitima” (p.13) și nu în ultimul rând, primul dintre corifei, Samuel Micu, rămas călugăr și baron de Sad, traducător al Bibliei și expert în lingvistică, „ce-n zorii apariției conștiinței de sine a nației noastre./ *A pus temelia socială a limbii române*” (p. 14).

Oricât de luminoasă cultural ar fi fosta capitală a imperiului, de-a lungul secolelor, ea tot rămâne de-a pururi, „o rană deschisă, nevindecabilă”, cum opinează prefațatoru Nicolae Băciuț, și totodată editorul cărții. De la acel „Rex Daciae” care la 1600 a făcut „din Carpați o coloană vertebrală./ A unei proiecții, devenită mai apoi deziderat” (p. 7) și până la cel care „a devenit el însuși împărat./ ridicând obidiții din Transilvania./ din munte-n munte și din sat în sat” (p. 16). Nimeni altul,

decât Nicolae Ursu, zis Horea, „ce horea și-n temnița împărătească”, care „e acum spiță de roată” (p. 17) și se întinde în timp și peste Viena de astăzi, adică peste cea cu concertele de Anul Nou, ca o imensă rană, care din an în an, crește tot mai tare. În poezia „Roata cu care au fost zdrobiți...”, poetul târnăvean atât este de marcat de ideea suplicului concretizat, încă se vrea justițiar: „Le voi duce această imagine./ La aproape 250 de ani și ceva de an distanță./ Ca să-mi ceară clemență, în numele lor./ Fiindcă îi voi fi, de data asta, instanță” (p. 18). Odată cu această poezie, jurnalul liric al autorului *Autodumnicilor* găsește un alt ritm al pașilor de jurnal liric, deoarece se vede încărcat „cu dovezi și altele” pe care „le voi lua la Viena, pentru drăguțu de-mpărat./ Unde mi se va spune să nu-i la Schonbrunn./ Fiind cu propria moarte ocupat”. Atunci le va spune „și despre Eminescu și Veronica./ Și despre a lor iubire./ Și că apreciez doar Viena culturală./ Unde providența le-a dat întâlnire” (p. 19). Acolo, urcat „în vârful Domului Sf. Ștefan o să strige „peste toată Viena./ numele Viteazului, al lui Horea și-al lui Badea Cârțan” (p. 20).

Mulți vor crede că, pe data de 31 august 2024, noi vom merge la Viena, doar în calitate de vizitatori și mai ales de admiratori ai găzdăciilor acumulate cu japca, de Sfântul Imperiu Roman German, de-a lungul unui car de veacuri. Să înțelegem din cartea lui Răzvan că, dacă el va fi justițiarul, noi îl vom susține cu mic, cu mare. Mai mult decât atâta, noi vom merge la Viena și în calitate de evaluatori ai semnelor de bună purtare ale elegantului oraș (semnul palatului imperial și cucuiul acestuia sau cucuiul și semnul), dar nu cu armele (*pugnis*), ci cu graiul cărților (*libris*), unele dintre ele tipărite chiar la Buda. Cărți care nu au cum să nu vorbească despre toți românii noștri, fie iobagi, fie urmași de-ai iobagilor, care au trecut prin capitala imperiului și în al cărui caldarâm le-au rămas amprente pașilor, imortalizate pe vecie. Imortalizați atât pașii celor „cu bătăture în palme de țaran”, care au tras „ca boii-n jug” (p. 22) și ale căror lacrimi „au fost aduse să se solidifice/ în cofraje de castele și dantele./ în trai pe vătrai și aroganță./ menită să țină truditarii ei la distanță” (p. 23). Urmând exemplul lui Argezi, pentru care truda amară a robilor →

NICOLAE SUCIU

¹ RĂZVAN DUCAN, *Români la Viena*, Editura Vatra Veche, 2024

se va răzbuna „Durerea noastră surdă și amară/ O drămadăi pe-o singură vioară./ Pe care ascultând-o a jucat/ stăpânul, c un țap înjunghiat” (T. Argezei- Testament), autorul *Viețuirii-n clepsidră* subliniază: „De aceea când ne facem selfie./ În spate vor apărea în imagini lacrimi amare./ Și bogățiile Vienei ar trebui ./ În numele acestora, să ne ceară iertare” (p. 23), de altfel cel mai eficace act justițiar, într-o lume în care Justiția e și mai coruptă decât orice, este remușcarea.

Rama *Jurnalului liric* este conferită, în partea de început a cărții, de cele aproape zece pagini de proză cu titlul: *Eminescu la Viena: locuri, oameni, fapte, amintiri*, un relevant periplu prin scrisori, mărturii ale celor care l-au cunoscut pe Eminescu, cu inserții de fragmente din cartea *Licurici sub Luceafăr* a autorului, apărută în 2014, iar în ultima parte, de alte două proze: *Gheorghe Opresan, Iuliu Maniu...la Viena* (p. 115) - fragmente din *Gheorghe Opresan - o viață închinată unirii românilor și îndălțării bisericii ortodoxe* - semnată de autor, și *Mureșenu în sentimentul românesc al ființei, la Viena și Wiener Neustadt, Austria* (pp. 120-123), pagini despre vizita la Viena, de *Ziua Lmbii Române*, la invitația lui Ioan Godja, președintele Cercului Cultural Româno- Austriac „Unirea”. Nu întâmplător, următoarele pagini (73 de pagini - pp. 36-109) sunt dedicate marelui nostru poet care, în anii de studenție, sfințise, cu prezența sa, Viena. Voi spicui doar câteva dintre imaginile care au rostul de a-l aduce pe Eminescu în prezent: „Angstromii și micronii/ de pe tălpile lui Eminescu/ Poartă caldarâmul și-acum” (p. 40). Tot așa, „o lumânare aprinsă acolo”, la „Crăiasa Ardealului”, icoana provenită de la Nicula, din Domul Sf. Ștefan, care „era parte din *Dacia Mare*” „arde și acum./ Cu ceară de *Înger și demon*” (p. 41). Se pot observa în unele poezii, inserții, atât din consemnările celor care l-au „văzut pe Mihai Eminescu”: „Mi-a spus-o chiar Slavici că/ nu mânca zile întregi/ și petrecea nopțile în neadormire” (p. 57); „...această țară care e mai mult a noastră decât a lor/ Va trebui să-și apere vetrele./ Altfel, dacă va continua așa./ ei vor maghiariza și pietrele” (p. 63), cât și din propria vorbire a poetului nostru național: „*Sus cu dansa./ răspundeau cu fală./ la salutul inițial Trăiască Nația*” (p. 58); „*S-a stins viața*

falnicei...Viene./ Desigur, parafrază din iubitul Enim./ valsurile de altădată abia păstrează./ Rimul arhaic în galopantul destin” (p. p. 102) sau a Veronicăi Micle: „*Îngerul meu blond, Te-aș acoperi toată cu sărutări.../ A spus el, dând curs isonului./ ...cum argintarii îmbracă în pietre scumpe./ Icoana Maici Domnului*” (p. 68); „*Tu, bătrână Vienă./ tu, leagăn străvechi al/ împăraților./ Auzi tu la poartă/ Pasul greu al eroilor (Mihai Eminescu - mss. 2290)*” (p. 65). Răspunsul lui Răzvan, la aceste versuri, nu putea să nu vină în contact cu spiritul satiric și cu ironia-i specifică: „*Tu, bătrână Vienă./ Acum cu proteza-n pahar./ Îți mai amintești./ De românul nostru genial ?*” (p. 66).

Răzvan intuiește, în ceea ce privește identificarea dorului de țară cu dorul de Eminescu, ceea ce nouă, poate, nici nu ne-ar trece prin gând: „Nu-i așa, români de la Viena, / Că, atunci când vă e dor de țară./ Mergeți pe unde a mers Eminescu./ Pentru o cură cu aerul de-odinioară” (p. 75).

Primii detractori ai marelui poet, ca să nu-și piardă credibilitatea în fața Puterii de atunci, jucau pe două planuri, Titu Maiorescu și P.P. Carp: „Cel ce ulterior va da și Direcția Nouă./ în Literatura Română./ Îi va da un deget lui Eminescu./ Ca să-i ia, din păcate, întreaga mână” (p. 81); „*Mai potoliți-l pe Eminescu!* Venea de la Viena, mai târziu./ Mesajul intransigent al lui P.P. Carp./ Nici mort nu-l voiau, dar nici viu” (p. 83).

Alături de remușcări: „Am să merg să-i întreb pe acei vienezi./ dacă nu au în somn zvârcoliri./ cu sufletele prinse/ în arcanul altor trăiri” (p. 94) și de sincere mărturisiri de poet: „Îl voi căuta cât îmi permite timpul./ Speculând orice poveste, orice stabiliment./ Ca în final să-mi recunosc în Eminescu/ Boala, ce-i deopotrivă medicament” (p. 101), tronează Răzvan Ducan justițiarul: „Fiindcă îi voi fi, de data asta, instanță” (p. 18); „Nu trebuie lăsate să se răcească/ Mărturiile, puține sau multe./ Nici în neuitare formală, că pot lăncezi./ Pradă neinteresului și să se uite” (p. 96). Față-n față cu remușcările vienezilor și în ciuda detractorilor de ieri și de azi, ai lui Eminescu va fi salvat de însăși poezia: „Eminescu va fi recreat de poezie/ ca un părinte, scos de copii./ din gheara morții./ primul dintre poezii sfinți./ cumintele dintre cumiți” (p. 104). În

concepția autorului, Eminescu „acuma-i o boltă./ ce ține frumusețea neamului./ ca pe-o revoltă”; „este o axiomă de lumină”; „Eminescu este/ adevăratul nostru drapel”; „Iar pentru alții e recuzită/ sau o problemă./ ce-i încurcă la școală” (p. 105), iar destinul românului va fi, pentru totdeauna, marcat de roată: „Degeaba!/ Roata pe care sunt trași acum românii/ a fost bine unsă să nu scârțâie și să fie silențioasă./ Degeaba dai un deget, când iei toată mâna./ Tot Horea și Cloșca suntem./ Numai forma supliciuului e mai sofisticată, dar tot oneroasă” („*Zeci de români au luat în timp Premiul Herder...*”, p. 108).

Jurnalul liric ducanian se oprește și în dreptul altor personalități cum ar fi: George Enescu, Badea Cârțan, Aurel Vlaicu, Nicolae Teclu, Agatha Bărsescu, care, în poezii, sunt tot atâtea dovezi că neamul nostru românesc este și va fi vrednic de laudă.

De remarcat, și în acest volum de poezii, este, alături de inedite analogii - unele devenite comparații: „trădat, prins și tras pe roată ca un drum./ lăsat viitorimii de terminat”; (Horea) „E acum spiță de roată./ Pe care nemulțumirea o poate face să renască” (p. 17); „L-ar fi dus din postum în antum” (p. 37); „Angstromii și micronii/ de pe tălpile lui Eminescu/ Poartă caldarâmul și-acum” (p. 40); „Ce a compus simfonii prin cuvinte” (p. 94), sunt metaforele (carnea de libertate, lanțul tăcerii, sfărca de libertate, castele de conjunctură, arcanul neîndurării, ceară de *Înger și demon* ș.a.), tautologia („Cu toții, împreună, au fost măduva osului./ Care a ținut carnea dreptății pe os” (p. 10) și nu în ultimul rând, inventivitatea limbajului: „Eu voi merge la Viena studenției →

PATRIOTISMUL

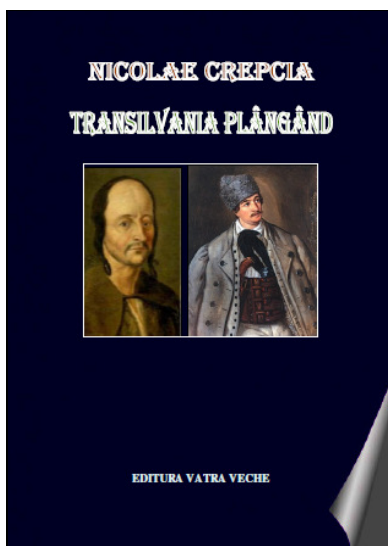
ÎN LIRICA LUI NICOLAE CREPCIA

...În ce mă privește consider că, prin creația poetică a lui Nicolae Crepcia, poezia hunedoreană face față onorabil unei existențe perene, iar prin valoarea creației, seriozitatea exprimării și construcția textului, poetul asigură textului ca atare exact însemnătatea necesară pentru a rezista în timp, deși, în context spus, simt nevoia să afirm imediat că acest lucru se petrece cu toată „agresivitatea” creației lirice actuale de a încerca ruperea de orice tradiție care să salveze ce e de salvat din mai toate punctele de vedere...

Spun aceasta cu bucuria că, de-acolo, din localitatea cu simpatie-exotic nume, Brotuna, Nicolae Crepcia trimite spre lume câte-un volum de versuri în stare să țină la respect și la iubire de lectură, și iată, de patriotism, pe oricare cititor cu anumite pretenții. Abordând temele nu rareori complicate, ori/și complexe, poetul reușește să le exploateze riguros, profund, iar printr-o exprimare epică fluentă și grijulie – aș zice – să le asigure o frecvență mereu coincidentă cu aceea a destinatarilor scrierii.

Și îi reușește!

Iar aici, în prezentul volum, avem argumentul poeziei patriotice de calitate, profundă, în stare pură, limpede și bine articulată, deoarece modalitatea tehnică folosită – terțet și nu numai, tehnic vorbind – constituie latura forte a aplicației. Concret: vorbind despre această nouă carte a lui Nicolae Crepcia, cu un titlu cum nu se poate mai potrivit, ne vom surprinde, poate, însoțindu-l pe poet într-o normală călătorie virtual-ideatică: patrioți, iubitori sinceri de neam, revoltați, sentimentali, neiertători... De fapt, asta a urmărit și asta a reușit să realizeze autorul! „**Transilvania plângând**” este, volumul cu o semnificație și o simbolistică absolut impresionantă și vom observa lesne cum autorul driblează cu succes atât metaforizarea excesivă, uneori chiar sărăcăcioasă, și astfel comunicarea cu cititorul, direct și în forță, eludând modalitățile lirice modernisto-enigmatice, ori cele infestate, nu de puține ori, de pretinse detournări spre filozofie, de exemplu... Pe când la Crepcia, poeziile, eliberate de metafore dubioase, ori de ecuații cu aglomerare de „ics”-uri, devin mesaje clare: „*Pădurile, de doine învechite, / Fabnicii munți cu burțile de aur, / Nouă ne-au fost de Domnul hărăzite. // Oh, câți nu au pohtit acest tezaur... / Și a venit cu urlet săngerose, / Cu vultur bicefal, ca un balaur. / A sfârtecat tot ce a fost frumos / Și a făcut cuib în chiar*

inima țării, / Și ne-a lăsat numai piele pe os.” // (Plânsul I, p. 9). Nu, nu e un plâns al unui anonim, un plâns fals, ci chiar al lui „*Hora, poem în douăsprezece lacrimi*”, după cum ne precizează Crepcia. E în regulă, posibil să-și spună cititorul, iar problemei nu i se mai construiesc ramificații, însă, dintr-odată se pot descoperi anumite nervuri care duc, la pagina 24 (Plânsul IV), unde se tensionează lucrurile și situația, fiindcă Horea constată: „*Nici după cel din urmă-al nost demers / La împăratul nu ne-a fost mai bine, / Ci ni s-a desenat un drum invers.*” //, așadar, încet-încet, se instalează în sufletul dezamăgitului revolta încă incipientă, aceea a molcomului ardelean, în care se simte o discretă, dar fermă amenințare pe care poetul o și explică pe loc, însă și într-un fel de crescendo subtil materializat în versurile-terțet: „*Nimic nu va putea să mă despartă / De visul meu, îi privesc măreția, / De-aș ști că am a lui Pugaciov soartă, (...)*” (Plânsul IX, p. 44).

Sigur, pe Nicolae Crepcia, ca poet înfîpt puternic și... moștește în ținutul Munților Apuseni, îl simte cititorul asemenea unei forțe greu, ori imposibil de deznădăcinat, iar poeziile din această carte consolidează ideea ducându-ne la celebra formulă euclidiană: „*Quod erat demonstrandum*”. În realitate, **Transilvania plângând** e un poem cu tentă și realizare de-un adânc și puternic eroism cum puține cazuri sunt în literatura noastră, desigur nu actuală! Dramatismul și tragedia sunt perfect reflectate în versuri din partea a doua volumului – „**Eu sunt umbra**, (Spovedaniile Iancului, descoperite în anul 2009 de Nicolae Crepcia), precum: „*Horeo, Horeo vin la tine / În căință a iertare / Nu ce-am făcut mi-e rușine / Ci cum s-a sfârșit mă doare.*” // (p. 84), o strofă cât un poem izvorât, parcă

direct din titlul volumului. aș cataloga-o eu, poetul, fără a fi pătimaș, ori o „forțată tragere la temă”, degajă prin creația sa lirică inclusiv garanția clară că știe ce are de făcut pentru a convinge că este stăpânul greu de contestat al trăirilor de orice fel: existențiale, sentimentale, iubiri, sociale, patriotice, politice...

Deci, dotat cu vigilența cu care ne-a obișnuit, poetul se descurcă onorabil, chiar cu brio proiectând ideile cu precizie uimitoare atât spre suflet cât și spre mintea lectorului, iar experiența și profesionalismul îi înlesnește... atacul. Astfel, cu această nouă apariție editorială, autorul își consolidează pe diriguitor al ideilor gospodărite cu atenție pentru ca acestea să-și poată atinge scopul. Însă ar fi nedrept, și nesimțite poziția sa de stăpân și cumva necuviincios fără să mai citez o poezie, ultima din volum!, în care Crepcia se dovedește, nu răzbunător, dar priceput în a-și atenționa unii comentatori. Iată: „*În ochii multor văd dispreț și mără / Îi ocolesc umbra-mi să nu-i atingă / Doar brazii-n munți nu mă privesc cu silă / Ci parcă-ar vrea durerea să mi-o stingă.*” (p. 127).

Citat-zicere, citat-zicere, dar nu cam aduce a un pic de răfuială personală?

Ne mai gândim, nu?

DUMITRU HURUBĂ

Nicolae Crepcia, *Transilvania plângând*, Editura „Vatra veche”, Tg-Mureș, 2024

TRECUTUL UNEI CĂLĂTORII VIITOARE

→sale, / Ca să mă pot în numele lui...viena” (p. 77); „- N-aveți cumva în plus un secol 19 / Ca să mă vienez în anii '69-'70?” (p. 78); „De aceea, Nicolae Ursu, zis Horea, / Ce horea și-n temnița împărătească”; „Dar nu-mi cere ca poporului meu / Să-i tac nedreptatea sau s-o propag în pustiu” (p. 25); „Și până la urmă: / Ce-ți pasă ție, chip de lut: / Dac-oi fi eu sau... / Arthur...?” (p. 45); „Să mă șpațir pe cele / Șapte cărări, deodată!” (p. 79); „Filozofa tăcerea prin cuvinte” (p. 66); „Că de POET, niciodată n-o să-mi fie preaplin” (p. 130).

Jurnalul liric aproape *avant vu*, al unei călătorii viitoare (31 august, 2024) nu este altceva decât un generos prilej de omagiere a celor mulți care au trecut de-a lungul veacurilor, prin atât de tentanta, dar și atât de compromisa capitală habsburgică: „Și cei mai mulți veți fi uitați, / Așa cum și noi uitați, cei mai mulți, / Vin încălțat să mă-ntălnesc cu voi, / Dar în fața curățeniei sufletelor voastre, mă descuț” (p. 138).

CUNUNA METAMORFĂ

Motto:

„Te colind cu o iubire atât de mare,
încât să vindece orice durere și
neîmplinire, îți urez să găsești drumul
către tine, cel adevărat!

Îți urez să ai puterea și curajul să
fii complet și fericit oriunde te-ai afla
în lume. Pentru că ne-am întâlnit
suntem norocoși, pentru că ne iubim
suntem invincibili, pentru că suntem
împreună suntem nemuritori!”
(Colind amar)

Volumul de poezii și proză lirică
cuprinde trei secțiuni: *Tărâmurile
iubirii, Parfumul îngerilor și Scrisori
de la poarta nemuririi.*

Autoarea ține să precizeze într-un
cuvânt *de Bun găsit!* că ceea ce scrie
reprezintă un răspuns la nenumăratele
întrebări pe care viața i le-a dat în
această călătorie: „Am avut nevoia ca
aceste experiențe să le aștern pe hârtie
ca să nu mai simt durerea prin care
iubirea și lumina spirituală se lasă
dezvăluite și transformate.”

Cartea e străbătută de la un capăt
la altul de încercarea de exprimare cât
mai potrivită a tumultului sufletesc în
problema iubirii, acest sentiment
sublim : iubirea față de patrie, față de
sinele poetic și față de iubitul visat,
imaginat sau ideal: „Doar tu Patrie/ ai
rămas stâncă pe care stau/ și visez.”
(Certitudine)

Aseară am intrat pe poarta întregirii
Am zăbovit năuci de-atâta împlinire
să dăm un sens acestei întâmplări
Vegheate din mister de Bunul Sf.
Andrei:

Mihai Viteazul ne-a dat mâna
căci ne așteaptă în fiecare an
să dăruimască unitatea

acelora de-același neam.

Cu Eminescu am pășit sfioși printre
cuvinte

Și am jurat credință Limbii Românești
Cu stema și cu roade de speranță
La poarta Catedralei Strămoșești.”
(Noaptea regăsirii la Alba Iulia)

Există un „EL” și o „EA” -
autoarea care se-nâlneșc pe această
planetă albastră numită Pământ, se-
ntâlneșc în acel mod în care ar trebui
să realizeze un întreg, să fie perechea
perfectă-ideală, dar... cum idealul în
iubire e greu de atins... apar tot felul
de întrebări care să-i aducă mai
aproape de perfecțiune.

„Cununa fericirii” se apropie, în

același timp se îndepărtează prin
exprimarea dorului - sentiment
inconfundabil:

„dorul de tine
mă macină visceral
în inima celelei.

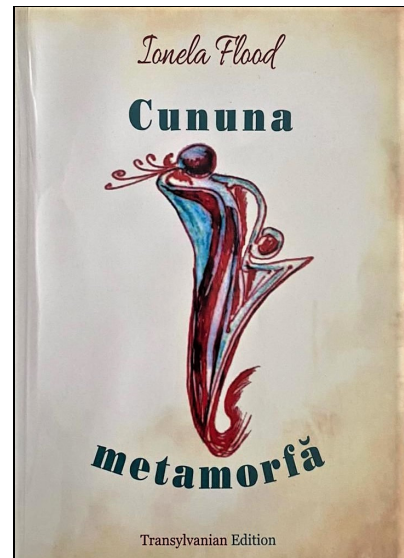
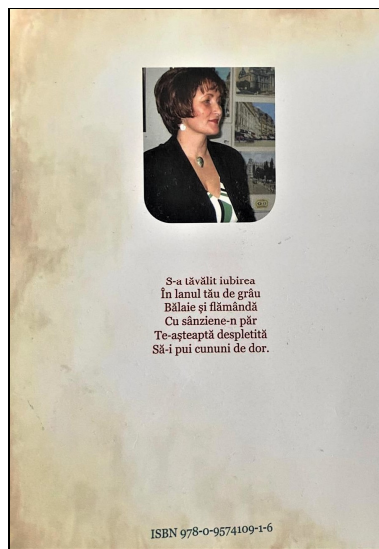
parfumul atingerii tale
se impregnează
cu împlinirea din vis.

durerea se sparge
de pragul umbrelor
navigând pe o stea
și-ți simt sărutul fierbinte
vibrând în aerul
sticlos al nopții.” **(Dor)**

**În Scrisori de la poarta
nemuririi** soarele își răsfrânge razele
cu lumina lui asupra iubirii absolute,
spre Marea Iubire, spre vise
nemuritoare și realități sublime ale
situației în care se găsește femeia
îndrăgostită. Ea este (cum singură se
denumește) „o visătoare incurabilă”;
iubirea neîmpărtășită rămâne „un vis
neîmplinit” legat de o experiență
excepțională”, e o eternitate
românească ce-i leagă de plaiurile
ardelenești, se simte ca un „fluture
dus” către o lumină numită dragoste
care o arde puternic în acest tărâm
tăcut al iubirii... „sunt bolnavă de
dragoste, iubitul meu... și tu nu vii...”
Și cum altfel aș putea scrie despre
aceste scrisori decât prin cuvintele
autoarei Ionela Flood:

„Aștept răspunsuri ca să vie
La întrebări pe care le-am pus
Soarelui meu.

Sunt acasă cu tine în suflet
Cavalerul meu răătăitor
Să fii pentru o secundă al meu.
O secundă cât o eternitate

iubire împărtășită
dar neîmplinită.
Soarele meu, zburătorul meu
sentiment de uniune cosmică
înțelege: Suntem UNA!

Trezește-te!

Bine ai venit, dar...

Rămâi cu bune!”

„La poarta nemuririi ne oprim în
trecere, văd linia orizontului neutru
sub zodii tăcute, sunt cu tine în
cărările tale, în șoaptele vântului și
mireasma florilor.”

Uneori omul se îndepărtează de
sine, de natură - iar durerea și arderea
pe rugul iubirii îl duce spre acceptarea
unor iluzii; iubita din scrisori iubește
necon condiționat prin „FOCUL”
conștiinței sale de femeie îndrăgostită,
deși nu primește răspunsul mult
așteptat, visat sau imaginat. Metafizic
e legată de pământ(cum zicea
Milarepa - (ne vedem din carne și
sânge) dar... suntem formați din
lumină, iar sufletul tinde spre înălțimi.

Înțelegerea libertății e apropierea
de sine, e necesară apropierea omului
de natură, sufletul tinde spre înălțimi
iar existența fizică a femeii e legată de
pământ, ea încearcă să se ridice prin
sufletul pur și iubitor deasupra legă-
turilor terestre și să se transforme în
iubire necon condiționată, care e, de fapt,
ceea ce ne definește ca oameni și ne
apropie de Dumnezeu. Astfel aceste
scrisori de dragoste scrise de o femeie
îndrăgostită devin adevărate, „NEMU-
RITOARE” - purtând o cunună
metamorfă din Copacul Bucuriei..

OLIMPIA MUREȘAN

IONELA FLOOD, CUNUNA METAMORFĂ,
Transylvania Edition, Antologie de autor,
2023

UN VERS, UN UNIVERS.

Teză la geneză...

„De ce n-am geniul exprimării,
Să pot cuprinde într-un vers
Simultaneitatea stării
Unei secunde-univers?”

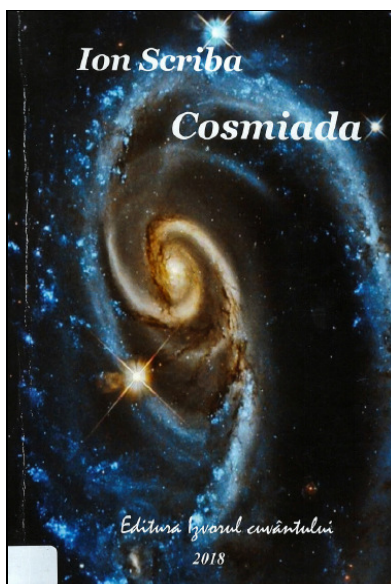
Ion Scriba

Fie că am făcut ceva sau nu pentru noi, pentru omenire, fie că am mers doar turând în gol strigăte de război sau de pace, sentimente nebune sau bune întru uzufructul înțelepciunii, aripile nu ne sunt smulse năcivând de vreun for etern. Prin urmare, dacă epoeții marilor confrerii, ai recunoașterii de sorginte socială pot fi dați jos pământeste de o scurtă rafală de vânt, apoi aripile nu ți le poate lua nimeni: ele rămân cu osârdie acolo, grație îngerilor însoțitori dăruți de la începuturi... Că ne deshidem altor dimensiuni, ascultării de veghetori nevăzuți sau nu, părem a face slalom prin viață între stâlpi protectori – oricât am fi de „greșiți”, de anonimi sau de simpli – de la naștere până la (re)Naștere, o trecere în dimensiunile adevărului...

A vorbi despre aripi interioare, când vine vorba de semenii noștri, este o provocare reală care necesită o așezare armonică în propria matrice; căci acolo – la altitudinile harului ce nu se știe pe sine, încă, a fi har – domnește singurătatea. Or, despre singurătate și har, despre aripi crescute dinlăuntrul ființei către în afară până la atingerea Îngerului este vremea să dăm mărturie azi, ca într-o îndatorire frățească, dacă ne-a atins, deghizat în haină modestă, astfel de spirit.

M-am întrebat și eu, în clipa întâlnirii cu *Ion Scriba*, acum vreo câțiva ani – în valul de unde ale mediului *online* – ce om mai scrie astăzi așa?!? Într-un anume "cod morse" al cărui algoritm mai bate cu aripi crude și puternice eterul deopotrivă cu materia, înaintând; o picătură de *clinamen* în puhoiul de scrieri, și scrieri de scrieri ce încă îmi taie respirația! Părea că găsindu-i versul pescuisem din marea cea mare sticla aruncată a vreunui naufragiat și încercam să îi extrag, să îi decodific misiva. Dar nu, nu venea autoritar mesajul său nici atunci, cum nu vine nici acum, nu venea să se impună, ci doar exista în sine însuși expandând lecția de zbor a înaltului. Altfel de *Pescăruș Livingston*...

Așa l-am primit – într-o clipă de Grație – cu muzica lui clasică de rafinată simfirie, cu gluma așezată ca un scut „antiANTIspirit” (recunoscând în primele confesiuni a o fi purtat drept

„protecție”), prelucrând, distilând, cernând bob cu bob fire de nisip ale exprimării până la “Metafora de Foc” înspre care, ca o obsesie de intuitivă împlinire, tânjea.

Metafora menită să echivaleze creația, misterul ei, fără însă a-l devora, devoala... “Aici e cheia sau e slăbiciunea: UNIFICAREA abordării noastre cu O ALTĂ REALITATE!” mi-a mărturisit o dată, în diminețile de împărtășire *online*.

Căci vreau să văd cu ochii Culmea Adâncului și Maelstromul
De unde izvorăște Lumea,
Metamorfozele și Omul.

Vreau setea de-Absolut să-mi sting.
Înaltul în Adânc înoată.

Spiritul Cercului mi-arată

Extremele cum se ating...

”Din rotire și cadere”, ”Tubind în legitimă apărare”, ”Cosmiada”, ”Scribura profană” și ”Odiseea spiritului” sunt volumele de autor semnate de Ion Scriba, al cărui nume și operă sunt de găsit “cu trimitere la raft”, în cadrul Bibliotecii, începând cu *acel aprilie 2019*. Un neluat în seamă „anonim”, având o incommensurabilă cultură literară, științifică și muzicală. Dar, am reușit...

”Țesut din raze”: un titlu ilustrând pe autorul trilogiei scribiene,

în momentul unei mult-visate lansări (Pașcani, Biblioteca Municipală “Leonard Gavrilu”).

Cum altfel, dacă nu mi-aș fi setat atenția iubitor către semenii, l-aș fi putut vedea cu câțiva ani de zile în urmă pe acest „om mic” (eu însămi fiind „mică”) despre care vreau astăzi să povestesc, și care scria, dintotdeauna, dumnezeiește! Prezența sa incipientă pe o pagină de cenaclu poetic la vremea aceea era deja

periclitată prin necuprinderea celorlalți... Vă mirați?! Credeți că suntem de la prima privire în stare să cuprindem geniul creator în raza noastră de acțiune, de înțelegere, de acceptare!?

Un om care, alungând monotonii, doar cu câteva strofe și o stare continuă de ludic – stupefiant creator în răspunsuri sau comentarii, câte apucasem să citesc – își pusese aproape toată suflarea aceluia spațiu pe cap! Și-atunci m-am întrebat... “ce-i cu noi?”.

Am primit cu o îmbujorare stacojie în obraji plângerile la adresa lui: “Dar nu îl înțelegem nici pe el, nici intențiile sale! Ne strică armonia! Să scăpăm cumva de-această zarvă iscată în cenaclu, lipsită de reverențe!”

Ei bine, am înlăturat spinul care răsucea necuprinderea lumii în rană, îmbrățișându-i simbolic ființa și cu cât l-am citit mai mult, cu atât mai tare mi-am făcut o datorie din A NU LĂSA SĂ PLECE ÎNTRISTAT DIN ACEASTĂ VIAȚĂ UN SUFLET CARE, PRIN “DICTATUL PROPRIULUI SPIRIT”, VENISE ATÂT DE CREATOR. Atât de înalt! Atât de pur! Atât de neștiut... Atât de jucăuș, spontan, profund și proaspăt, încât să scape mijloacelor de detecție ale omului obișnuit să se îndrepte mai degrabă către sine însuși. Grăbit judecător de azi...

Către apusul descompus,
Cocori cu nostalgia verii
Pornesc spre Țările de Sus
Pe drumul neînăpoierii.

La gândul iernii-apropiate
Nu am putere să mai curg
Și peste sufletu-n amurg
Cad simfonii neterminate.

Nu-i nimeni pentru-un vis pe stradă

Iubirea a luat alte cărări.

La un etaj, de-o ruptă balustradă

Mi-atârnă trupul peste așteptări.

(Ion Scriba –Târziu de toamnă)

Ce rămâne în urma sa? Nu rămân recunoașteri și înalte onoruri, pentru că trăia *transparent la lumină*, iar lumina nu trage salve de tun.

Dar... rămâne visul de a căpăta la timp potrivit omenirea ochi văzători, apoi rămânem noi, cei ce ne-am lăsat atinși de miracol: rămân, imense, CINCI CARȚI... *Și mă străbat meridiane / Și paralele, mii și mii, / Și vise trec în galioane / Ecuatorul inimii...* Căci “Eon” – cum hătru își semna unele “jucării” de scriere, “poeme dintr-o respirație” fiind – uitase să își pună haina de pământ peste umeri, pentru a putea fi recunoscut pământeste!

Aripile, însă, crescute mult dinăuntru către în afară, îi atingeau Îngerul...

SHANTI NILAYA

La timp de Bună Vestire

De fapt, nici nu există trecerea timpului. Timpul trece numai când noi îl imaginăm.

Cît timp sîntem și noi de față, nu există timp.

(Nichita Stănescu)

A-l întâlni pe scriitorul Nicolae Băciuț la Iași semnifică o dublă sărbătoare. Mai întâi, pentru că de atâtea ori domnia sa a străbătut drumul de la un Târg la altul – dinspre cel al Mureșului către „dulcele Târg al Ieșilor” –, încât, se pare că în căldura sufletească de cuiub părintesc simțit-a la un sfârșit de martie rece, orașul nostru cu parfum și Bună Vestire în aer, să și-l apropie ca pe un fiu.

Mai apoi, semnifică bucuria spirituală trezită celor care-i stau în preajmă domnului profesor, la așa întâlniri... O atare trăire se subscrie profunzimilor pe care cărțile domniei sale le reiterează astăzi, ca pe un tratament, unei societăți ce din durere în durere pare a merge către un foarte periculos autism social: un dialog al surzilor în care *nimeni nu mai ascultă pe nimeni*.

Dar, strașnic glas mai capătă atunci când întâlnesc oameni dragi, **CĂRȚILE!**

Cum altfel să vorbim de întâlnirile cu scriitorul Nicolae Băciuț fără a pomeni *Cărțile de recitare*, parafrazând titlul unui volum aparținând celui supranumit „Îngerul blond” – poetul Nichita Stănescu – cel ce nu căuta adevărul ca o potrivire între cuvinte și lucruri, ci tocmai invers... Nepotriviri și *necuvinte*, o nouă lume, născând încă o dată limbii române sintagme care continuă să provoace și acum reverie și uluire. Toate aceste alchimizări în căutarea pietrei filosofale par a se fi făcut în sens invers, dinspre *necuvinte* înspre om, după cum el însuși afirma: *Eu nu caut absolut nimic în poezia mea, ea mă folosește, ea singură, nu eu pe ea...*

Revenind la magia purtătorului de cuvânt al *Antologiilor*, odată cu dubla lansare a acestora, am putea spune că Nicolae Băciuț a provocat peste noi – cei ce ne-am regăsit în sala plină-ochi drept trudituri / visători / fideli ai condeiului – dușul de meteori a unor inefabile „întoarceri”. Omul care aduce asemenea ploaie nu poate fi decât ucenicul întru crez al Maeștrilor, difuzându-le luminozitatea și căldura

umană, amintindu-ne aceeași paradigmă a prieteniei în care poeții Nichita Stănescu și Grigore Vieru credeau.

Totodată, nouă, luptători cu sabia nimicului în mână, ni s-a amintit de *visul inteligenței libere* a întâiei Junimi, cum ar fi spus Maiorescu la vremi junimiste, și – ca o punte între ființări – ni s-a amintit aparența liniarității timpului, prin antologia „Întoarcerea lui Enghidu”... Dar, cum arată, oare, pentru ochi văzători un “Timp” transcendent?

Horn invers, cu fumul
în rîpă, cu ceru-n prăpăstii atras.
Poate de-aceea, mărit ca de
lupă se-arată ce ne-a mai
rămas.

Uite-l: nu seamănă cu nici un
cuvânt.

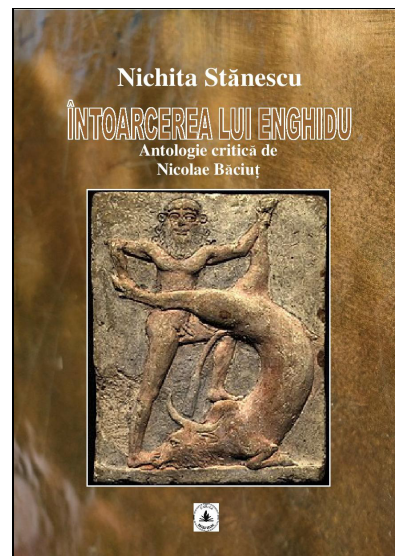
Nici nu poate fi spus, nici văzut.

Stă între cer și
pământ și n-are sfârșit și nici
început.

Nichita Stănescu

În cazul „fratelui” Grigore Vieru, prin antologia „Întoarcerea lacrimii” ni se reamintește de un timp cu acoperire doar în doine românești, în ochii mamelor înviind icoane și în rugi, în plai și în întoarcerea la rădăcini, așa cum însuși poetul s-a definit: „Sunt iarbă. Mai simplu nu pot fi”...

Chiar dacă „uneori cei tineri pleacă”, ca într-o secvență de destin fără puțință de ocoliș – cum în morfologia basmului a punctat cândva Vladimir Propp – și eroii literaturii noastre pleacă, dar de această dată urmând linia românească de destin pe care Mai Marele Frate al lor și al

nostru ne-a făcut-o posibilă – Eminul: *Căci toți se nasc spre a muri și mor spre a se naște...*

Prin urmare, spălați cu apă de înger și cu dor de Acasă omenesc, poeții ca și eroii se întorc, cu puterea unei perene rodire. Între lumesc și nelumesc – sat pământean și sat cosmic – aflați în viață mereu prin expansiuni creatoare dincolo de oricare dimensiuni, Grigore și Nichita își pulsează versul prin sufletul vorbitorului – scriitorul Nicolae Băciuț – direct pe obrajii ascultătorilor. Ce alchimie... Din prea marea plăcere de a îngenunchea în fața desăvîșirii, domnul profesor ne-a reamintit forma lacrimii!

Constatăm cu toții cum cărțile – mereu prezente, mereu prilej de întâlnire cu noi – dublate de numărul din urmă al revistei „Vatra Veche” și de suplimentul acesteia, veridică și vie ilustrare a vieții și operii nichitastănesciene își transformă invariabil paginile, la ceas de taină, în stări.

Și dacă pe vremuri „om cu scaun la cap” semnifica persoana căreia spătarul jilțului i se înălța până la nivelul creștetului – semn al unei distincții, al unui rang social de excepție –, acum jilțul pe care domnul profesor Nicolae Băciuț a fost invitat să „șadă” moldovenește în „dulcele Târg al Ieșilor” pentru oricând va mai fi ostenit de drum lung, semnifică demnitatea de a fi cetățean de onoare al bătrânului oraș. Adică, la rîndul său, pentru noi, un Frate mai de departe apropiat la timp de sărbătoare, la un timp de Bună Vestire...

SHANTI NILAYA

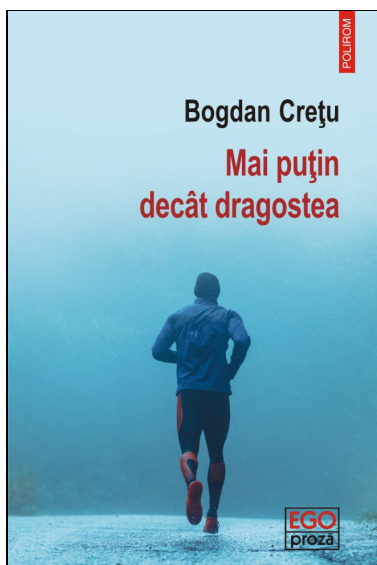
Mai puțin decât dragostea

Cel mai recent roman al lui **Bogdan Crețu**, *Mai puțin decât dragostea* (a treia sa operă de ficțiune) este o carte în care Povestea este personaj principal. Poveștile se cheamă unele pe altele, naratorii trăind un catharsis, istorisind, de fapt, niște întâmplări cu oameni mai buni sau mai răi, ca și viața.

Bogdan Crețu e un scriitor implicat în viața culturală, de apreciat fiind și activitatea sa de critic literar, intervențiile sale din timpul pandemiei despre literatura română postbelică propunând o interpretare actuală, o „recitare” a scrierilor din timpul comunismului. E profesor doctor la Universitatea din Iași, redactor-șef al revistei „Timpul”. Născut în 1978, la Medgidia și copilărit în satul dobrogean Cobadin, s-a stabilit încă din perioada studenției la Iași, în prezent, locuind pe strada Marin Preda, privind cu admirație Dealul lui Dum-nezeu în alergările sale, o pasiune care îmi amintește de Haruki Murakami, scriitor și maratonist. Este autorul a opt lucrări de critică literară, premiate, dar și apreciate de public (de exemplu, *Inorogul la Porțile Orientului. Bestiarul lui Dimitrie Cantemir*, ediția a II-a, Editura Cartier, 2021 sau „Nichita. Poetul ca și soldatul”, Editura Polirom, 2022). Este prezent în studiouri de televiziune, dezvăluind carismatic latura sa umană (are un frate geamăn, este soț și tată), dar și activitatea profesională, participă la interesante lansări de carte, la întâlniri cu elevii ieșeni, cu cititorii și realizatorii vestitei reviste „Alecart” etc. Are pe rețelele sociale o activitate care inspiră mai ales generația tânără, promovând imaginea unui scriitor modern, observator lucid al lumii în care trăiește.

Romanul *Mai puțin decât dragostea* a apărut în 2023, la Editura Polirom, și a fost lansat la Târgul de Carte Gaudeamus. Cartea a fost foarte bine primită, bucurându-se de cronici elogioase, fiind lăudată pe rețelele sociale chiar de scriitorul Mircea Cărtărescu: „un roman care mie mi-a plăcut mult, *Mai puțin decât dragostea* de Bogdan Crețu. Construcție solidă, clasică, problematică morală discutată cu finețe, poveste de dragoste emoționantă, toate ingredientele pentru o lectură foarte plăcută.”

Din laboratorul de creație al acestui volum, autorul a mărturisit că romanul a fost scris în aproximativ patru luni, neavând de la început în minte șlefuită povestea. Scriitorul a pornit la drum cu două personaje cărora le-a dat viață prin crearea unor tensiuni epice. Eroi săi au fost plasați la „capetele opuse ale

istoriei, ale comunismului”, astfel încât totul să îi despartă: ea, fiică de torționar, el, fiul unui deținut politic, relația victimă-călău nefiind prezentată banal și simplist, ci nuanțată, ținând cont de profunzimile și complexitățile vieții.

Ca formulă de compoziție, scriitorul alege tehnica povestirii în ramă, această strategie narativă fiind anticipată de cel de-al doilea motto al cărții: „În clipita aceasta a povestirii sale, Șeherezada văzu zorii sclipind și se opri sfoasă”. „O mie și una de nopți”. Rama este reprezentată de întâlnirea dintre Maria și Vlad la Zănești, unde se desfășoară un maraton la care bărbatul, o celebritate în domeniu, participă în calitate de invitat, lăsându-se atras în capcana unei propuneri care îi va schimba viața. În apartamentul din București al Mariei, cei doi încep să parcurgă în sens invers, prin poveste, drumul „șerpuit” al existenței lor, întorcându-se la începuturile „aventurii conștiinței” lor: „În viață și în cărți nu există drumuri drepte. Cine o ia pe scurătură nu rezistă.” (De la „drumul” care introducea lectorii în universul ficțional al lui Rebreanu, la „drumul” lui Vlad care face un popas obligatoriu prin viața Mariei este o „distanță” intertextuală, e semnul că motivele și temele literare transcend epocile, este continua evoluție a creațiilor literare.) Povestea curge astfel pe două planuri temporale, planul trecutului ramificându-se complex, cei doi naratori principali spunând propriile povești eliberatoare, dar transformându-se și în mediatorii istorisirilor altora, purtători de cuvânt ai unor personaje care fac parte din harta relațională a protagoniștilor romanului: „Tu ai nevoie să ascuți și să povestești. Măcar ca să-ți dai seama că povestea ta e o bucăciță din alta mai mare, care, la rândul ei, e o

verigă din alta și tot așa. Poate asta o să te ajute să te-mpaci cu toate.”

Titlul cărții lui Bogdan Crețu situează iubirea în vârful valorilor și experiențelor personajelor, interpretând romanul, în primul rând, ca unul de dragoste. De altfel, *Mai puțin decât dragostea* vorbește despre o iubire paradiziacă, trăită în 1988 și „concentrată în câteva luni de fericire”, și despre toată viața ulterioară (30 de ani) a lui Vlad maratonistul în care acesta a fugit nu de Sara, ci către Sara, marea și singura sa dragoste.

Povestea începută ca o istorie sentimentală, aparent, pentru Maria, naratorul de conjunctură, ajunge să se confunde cu anii în care îndrăgostiții cunosc fericirea, teroarea și privațiunile sistemului politic estompându-se, pentru că dictatura este „mai puțin decât dragostea”. Iubirea o face pe Sara „conștientă că lumea nu e atât de îngustă și de luminoasă pe cât o crezuse”, romanul transformându-se în unul politic, și despre „obsedantul deceniu”, replică la „Cel mai iubit dintre pământeni” scris de Marin Preda. Capitolul „Îngerul cu vână de bou” așază față în față lumea torționarilor din închisorile comuniste cu cea a deținuților politici, propunând și o confruntare între copii și părinți, de altfel o problematică a întregului volum. Vlad „scotocește” prin viața tatălui său, Ștefan Păcuraru, obținând cu greu o mărturisire de la acesta despre arestarea pentru vina de a fi cântat „Deșteaptă-te, române!”, alături de alți tineri, într-un cimitir. Bătăile din timpul anchetei îl fac pe adolescentul îndrăgostit de atunci să conștientizeze că nu va putea să rămână demn, că va fi anulat ca om, semnând toate documentele puse în față și transformându-l într-un țap ispășitor. Va fi acuzat de „crimă de agitație contra ordinii sociale” și va primi opt ani cu executare. Închisorile prin care va trece (Iași, Malmaison, Gherla), lumea diversă întâlnită aici, ororile, limbajul grobian al gardienilor care, printre alte torturi, loveau deținuții recitând poezia *La noi*, de Octavian Goga, transformând victimele în bucăți de carne zdrobită, sunt pagini-mărturie împotriva unui sistem politic represiv, inuman (documentate atât de atent din *Memorialul durerii*, după cum afirmă Bogdan Crețu).

Titlul-metaforă al capitolului al patrulea, „Îngerul cu vână de bou”, leagă povestea despre trecutul lui Ștefan Păcuraru, deținutul politic, de viața Sarei, al cărei tată este gardianul care cu o mână lovește și cu alta ajută, acesta declarând că ispășește astfel păcatele săvârșite. Explicația acestui comportament îi este revelată lui Vlad de către torționar în capitolul „Dumnezeu a murit! →

LOREDANA STAN

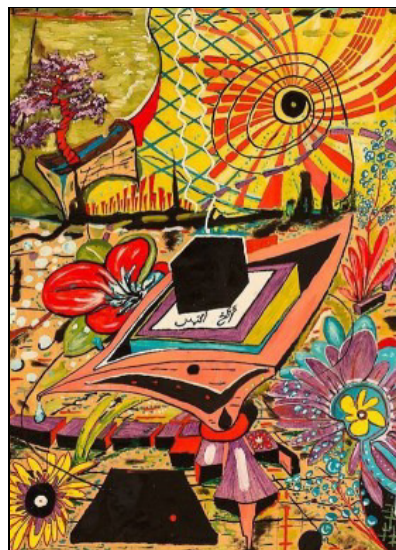

Trăiască Partidu' ” și este legată nu de vreo străbateră de moralitate, ci de faptul că soția sa fusese iubita părintelui personajului principal al cărții: „De-asta l-am ajutat. Că așa am zis să-i arăt ei cât sunt eu de domn. Că o iert, am grijă și de ea, dar și de trecutul ei de domnișoară cu ifose. Da' s-a meritat. Că ea a-nșeles. M-a respectat toată viața.” Scena aceasta se petrece în 1988, în arest, după ce Sara și Vlad își trăiseră iubirea clandestin, la Fundata, departe de ochii lui Iacoban, care își va folosi toate relațiile pentru a-l aresta pe tânăr, considerându-l vinovat de răpire și viol. Astfel, Vlad Păcuraru retrăiește experiența tatălui la aceeași vârstă, fiind interogat, bătut, umilit. Este eliberat din închisoare după ce influentul tată al Sarei le aranjează celor doi un viitor departe de țară, planificând în detaliu „fuga” lui Vlad și excursia fiicei sale, ascunzând în felul acesta rodul ilegal al iubirii lor.

În capitolul „Singura variantă posibilă” scriitorul reunește la o masă a reconcilierii lumea părinților și pe cea a copiilor, pe călău și pe victime, puterea politică abuzivă și pe omul oprimat. Scriitorul desfășoară veridic o comedie umană din anii comunismului, surprinzând încă o dată complexitatea vieții și a naturii umane. Magda Iacoban se confesează recunoscându-și „trădarea” față de Ștefan, declarându-se o prizonieră a fricii, Iacob preamărește Partidul, lăudându-se cu bunăstarea sa materială și gândindu-se încă la câștiguri materiale, mama lui Vlad vede în Sara tot ce nu fusese ea, tatăl lui Vlad n-ar vrea să facă schimb de soartă cu necizelatul său „cuscru”, Sara Iacoban, rostind un discurs „ca din cărți”, are revelația continuității experiențelor umane, indiferent de generație, dincolo de voința oamenilor, legând ca un arc peste timp iubirea din trecut, dintre mama ei și cea a tatălui lui Vlad de iubirea de acum, care pare a se împlini: „O poveste de dragoste între doi adolescenți. Curată, decentă, cum se întâmpla pe atunci. Dacă ar fi avut norocul să trăiască în vremuri mai așezate, poate că ar fi fost fericiți și acum. Nu știm. La vârsta aia, o fi fost mai puțin decât dragostea. Dovadă că n-a rezistat. [...] Totul începe cu o poveste de iubire între doi adolescenți și se sfârșește cu o altă poveste de iubire între doi adolescenți. Eu și Vlad. Fiica și fiul primilor îndrăgostiți. Și, dacă primii n-au putut rămâne împreună, cei din urmă se agață cu tot de ce au de iubirea lor. Vor avea și un copil. Asta e tot. Pare simplu. O poveste de iubire care n-a avut șanse, dar care a renăscut prin intermediul copiilor. Asta înseamnă că

era scris să se-implinească. Prin voi sau prin noi- nu cred că e important. Dar trebuia să se-implinească.”

Povestea de iubire dintre Sara și Vlad mai are de trecut niște probe: plecarea tinerei, „refuzarea dreptului de a deveni tată” lui Vlad, treizeci de ani de ani trăiți de bărbat doar pentru a-și găsi din nou dragostea, regăsirea celor doi foști iubii în prezent și despărțirea definitivă. Istoria lor de iubire nu se încheie cu o nuntă, ci cu amintirea unui trecut în care Vlad a trăit pentru a o găsi pe Sara, iar Sara și-a crescut fata și a luptat cu răul moștenit de la tată, pentru a nu-l duce mai departe: „A fost un drum frumos și sărac, născut în anii de început ai tranziției, cu un tată alcoolic și o mamă mereu istovită de muncă. În acest plan narativ, cartea lui Bogdan Crețu capătă și o dimensiune socială, pe lângă cea politică și morală, prezente în reconstituirea poveștii de iubire. Fundalul pe care e proiectată povestea de viață a Mariei e reprezentat de imaginea societății românești postcomuniste, marcate de o tranziție dificilă, cu șomaj și scăderea nivelului de trai. La treisprezece ani, Maria își pierde tatăl, condiția de copil orfan și sărac făcând-o să cunoască umilința și discriminarea. Dacă pentru Vlad, marginalizarea trăită în copilărie fusese mai demnă, determinată de o alegere a tatălui său (demisia sau pensionarea pe caz de boală), pentru Maria sărăcia era un dat, umilința trăită în fața colegilor de clasă, când este privită ca „un animal ciudat.

Laurențiu Ivan Condrache

Ceva lipicios, un fel de târătoare ce stârnește mai multă repulsie decât teamă” este prima lecție de viață care va fi resortul acțiunilor ei viitoare, când va face orice să nu fie săracă. Frumusețea va fi trăsătura definitorie care va completa portretul adolescenței, devenind o povară perpetuă pentru Maria. Descrierea vieții trăite în jurul gropii de gunoi din Glina, „fauna” pestriță, cu aurolaci, șuți, proxeneți, este memorabilă pentru conturarea unui tablou expresiv al unei realități complexe, în capitolul „Ești prințesa vieții mele”. Tizicul, cunoscut în literatură, grație romanului „Sînt o babă comunistă” scris de Dan Lungu este prezent și în viața Mariei, încălzind sărăcăcioasa casă din Glina. În aceste pagini scriitorul Bogdan Crețu mănuieste cu măiestrie penița lirică, dar este și un vibrant „poet” al spațiilor marginale, periferice.

Elementul de intersecție al destinelor celor doi povestitori este reprezentat de faptul că mama Mariei va ajunge menajeră în casa părinților Sarei, fiind un ajutor în educația adolescenței frumoase. La sugestia Magdei, Maria intră în casa Iacoban, locuind aici, în camera Sarei, după ce aceasta plecase din țară, conform planului pus la cale de tată, ulterior contestând autoritatea părinților, dispărând, nelăsând decât un bilet de adio lui Vlad. Maria va fi un substitut al fiicei pierdute, alinând ultimele zile de viață ale mamei Sarei. După moartea Magdei, Maria primește o propunere scabroasă din partea torționarului, care o determină să părăsească locuința acestuia, detestându-l din tot sufletul pe Iacoban, completând imaginea unui om condamnat. O istorie #metoo trăiește Maria și în viața de studentă la Drept, fiind hărțuită de un profesor, dar și în cea de femeie căsătorită cu Robert.

Poveștile celor două „Șeherezade” moderne se derulează de la sine, ceea ce părea a fi, pentru Vlad și Maria, o aventură se transformă într-o întâlnire providențială, la capătul căreia ei văd ivindu-se „zorii” unor ființe metamorfozate, cu sufletele regăsite. Privindu-se în povești ca în apele unei oglinzi a memoriei, naratorii devin niște oameni înțelepți, care extrag învățături din seva existenței lor.

Mai puțin decât dragostea, de Bogdan Crețu va rămâne una dintre realizările remarcabile ale prozei românești contemporane, fiind un roman al condiției umane, o carte a memoriei, dezvăluind nu doar aspectele exterioare ale vieții în timpurile tulburi ale trecutului recent, ci și adâncimile sufletești ale personajelor.

IANCU DE HUNEDOARA

APĂRĂTORUL CREȘTINĂȚĂII EUROPENE*

Cronicarul-istoric de neam și de țară, Petru Todoran, săvârșește încă o izbândă scriitoricească și vine pe piața cărții cu o nouă *LINIA VALAHĂ*. De fapt, Petru Todoran „circulă” prin istoria neamului românesc, precum a circulat în viață din Toplița harghiteană a nașterii și a copilăriei sale în „dulcele târg al Ieșilor”, unde s-a instruit în inginerie, și de aici pe platforma siderurgică a Galațiului, statornicindu-se cu familia în orașul de la Dunărea de Jos. Trăind o istorie de martir (vezi, *Coroana de martir*, Editura InfoRapArt (devenită Ed. Boem@), Galați, 2021, mândru de *Lungul drum al Răbdării spre Înțelepciune sau cu transhumanța prin veacuri*, vol.I-II (2022-2023), admirându-l pe *Reformatorul Constantin Mavrocordat* (2022), impresionat de faptele lui *Pazvan Oglu. Băiatul cel rău din Balcani* (2019), supraviețuiește după o mare *Furtună la Dunăre* marcată de *Haiducii lui Neagu Papură* (2020), împlinindu-și menirea profesională la *Sidex-o viață de om*, vol. I-III (2018).

Volumul asupra căruia zăbovim acum, recomandându-l cu căldură virtualilor cititori, pasionați de istorie și în sufletul cărora mai există un dram de patriotism, e, în primul rând, un document-argument care pune în valoare o pagină eroică din trecerea neamului românesc prin istoria europeană, reprezentând apărarea creștinătății în calea politicii expansioniste a Semilunii otomane, epoca marelui Iancu de Hunedoara, la mijlocul celui de al XV-lea veac. Petru Todoran pune în circulație o informație deosebit de bogată, care uneori pare că sufocă textul dar care, în același timp, dovedește acribia, munca și documentarea bogată a autorului privind tematica istorică a demersului său.

Cele 19 capitole ale volumului, adunând aproape 400 de pagini, au titluri semnificative privind momente istorico-militare complexe, subiecte ale secolului al XV-lea, dintre care menționăm: *Prima luptă cu vrăjmașul, Prima bătălie, prima victorie, Aprigele bătălii, Campania cea lungă, Bătălia de la Varna, Pe câmpia Mierlei nu mai cântă păsările, Înfrânt din nepăsarea Apusului, Asediul Belgradului* etc. De asemenea, impresionează marea areal geografic și politic în care se desfășoară acțiunile evocate de autor, din zona Balcanilor spre răsăritul și centrul Europei, cuprinzând un mare număr de entități etnice: turci, bulgari, sârbi, albanezi, români, unguri, austrieci, slovaci, cehi, polonezi, italieni etc.

Petru TODORAN

LINIA VALAHĂ

Editura Boem@

Personajul central al acțiunii e marele strateg militar, apărător al creștinătății europene, Iancu de Hunedoara, autorul multor isprăvi în campaniile militare de la Niș (1443), Varna (1444), Câmpia Mierlei (1448), Belgrad (1456). Autorul urmărește, pas cu pas, ascensiunea militară și politico-administrativă a acestuia (Comite al Timișului, Ban al Severinului, Voievod al Transilvaniei, Regent al Ungariei), făcând față cu brio acuzațiilor și uneltirilor marilor nobili maghiari, uneltiri care ajung la urechile regelui Ladislau Postumul al Ungariei, un copil de numai 12-13 ani, care reacționează: „Hellena, unchiul Ulrich începe să mă supere, din ce în ce mai tare, de la o zi la alta. Nu încetează să-l ponegrească pe Ioan Corvin, mereu zice că acesta îmi va lua viața și tronul. Dar tot ce spune despre Iancu este o minciună! Nimic din purtarea lui Iancu de Hunedoara nu arată că ar fi un viclean care se pregătește să mă omoare. Înțeleg foarte bine acum că Iancu este întocmai cum mi l-ai descris când soseau la Viena știri despre bătăliile lui cu turcii. De partea cealaltă, unchiul Ulrich o ține morțiș că Ioan Corvinul trebuie înlăturat, îndepărtat de la conducerea oștirii și de la administrarea visteriei” (p.330, Cap.16)

Viziunea politico-militară și strategică a lui Iancu de Hunedoara, un adevărat avertisment adresat Apusului, este dovedită și prin intervenția sa în sala tronului maghiar, la vestea căderii Constantinopolului în mâna turcilor, în anul 1453: „Constantinopolul a căzut sub asediul zidurilor de către o sută de mii de oameni, dar cel mai mult din cauza nepăsării Apusului. Acum vom vedea cum Satana de sub Semilună își va purta urdiile în galop, spre Serbia, Ungaria, Bosnia, Croația, Veneția, Milano, Roma, Austria, țările germane și restul Europei. Vor auzi acum, în ceasul al 12-lea, regii

și principii Europei, dangătul clopotului care bate în dungă, a primejdii? Și se vor așeza cu oști să stăvilească puhoiul turcesc?” (p.336, Cap.17).

Calitățile de mare strateg militar ale lui Iancu de Hunedoara sunt puse în evidență, în mod deosebit, în pregătirea și în timpul bătăliei pentru apărarea Belgradului, dn iulie 1456. Iancu de Hunedoara e investit cu organizarea armatei pentru a lupta cu turcii în Dieta de la Frankfurt, septembrie 1454, la care au participat reprezentanții capetelor încoronate ale Europei, delegați, ambasadori, împuterniciți, ca răspuns la „jihadul” cu care marele sultan Mahomed al II-lea amenința creștinătatea europeană. Las plăcerea cititorului să vibreze la lectura textului privind strategia și eroismul armatei conduse de Iancu de Hunedoara pentru apărarea Belgradului, poarta care, deschisă, ar fi putut favoriza turcilor drumul liber spre centrul Europei. Din păcate, la mai puțin de o lună de la marea bătălie pentru apărarea Europei, la 11 august 1456, Iancu de Hunedoara e răpus de ciură chiar în tabăra militară de la Zemun, înmormântat la Alba Iulia, pe piatra sa de mormânt fiind înscrispționată, ca o recunoaștere a posterității, inscripția: „S-a stins lumina lumii”.

Prezenta LINIE VALAHĂ a lui Petru Todoran nu e doar o carte despre lupte, despre războaie, ci și o carte despre viața socială, de familie, chiar despre dragoste, despre intrigile dintre diferite fracțiuni nobiliare ale vremii. Iancu, spune autorul cărții, propunea adesea „măsuri de îmbunătățire a traiului celor ce plătesc biruri la visteria Țării”, încălzind „inimile celor mai de jos locuitori ai Ungariei, iobagii. Nimeni până la Iancu nu s-a interesat de viața acestor amărăți, nimeni nu s-a gândit să dea jos din poverile care apăsau pe umerii lor. După răscoala condusă de Anton cel Mare de la Buda (Budai Nagy Antal) din 1438 nemeșii cei mari deveniseră nemiloși cu acești amărăți. Iancu a cerut adunării celei mari – Dietei, n.n. – să-i lase pe iobagi să se mute dintr-un sat în altul, de la un boier la altul după ce își vor fi plătit datoriile. Era puțin, își ziseră săracii, dar măcar primiseră, nu li se lua iarăși.” (p.227).

Iancu, deși copleșit de obligațiile militare, trăiește sentimente omenești, este sensibil la iubirea soției sale, Betti, care în momente de tristețe încearcă să-i alunge gândurile negre prin gesturi de tandrețe: „Vino, iubitul meu și lasă-mă să îți risipesc norii de furtună din ochi, de la tâmpilele cărunte și să-ți spun povești, așa cum făceam nu cu mult timp în urmă, când încă eram tineri.” (p.285).→

GHITĂ NAZARE

Cartea zilelor noastre

Martin Vail, în trei cărți ...

...pe care le-am citit, cu nesăț enorm, în câteva nopți. Fiindcă regretatul William Diehl a făcut din cel menționat în titlu un erou de anvergură notabilă în țara de peste Atlantic. Atât ca avocat, cât și ca procuror. Martin dovedindu-se în ambele ipostaze un jurist de mare clasă. Care dă prilejuri cititorilor de pretutindeni să afle cum se desfășoară un proces penal în patria lui. Câtă intuiție în structurarea acestuia, spre a-l câștiga, fiind necesară. De asemeni, câtă acribie în construirea de nezdruccinat a dosarului. Ce muncă de nivel presupune documentarea profesionistă a unui caz penal de răsunet național. Indiferent de ce parte a barei te-ai afla. Cât e necesar a-ți merge mintea ca să lupți cu judecătorii ori cu jurații, ca să triumfi potrivit legii și adevărului. Mai cu seamă că astfel de cauze sunt și foarte costisitoare...

În deplin acord cu ilustrul autor, socot și eu, din propria-mi experiență

Un publicist din Bănie

Nimeni altu` decât Nicolae (Nucu) Marinescu. Unu` dintre cei care-au făcut o profesiune de credință din a scrie consecvent despre orașu` natal. Și de-a promova asiduu cultura. Printr-o editură, actualmente. Sper eu fructuoasă. Dar, îndeosebi, ca publicist neostenit și director al mensualului de tradiție, „Mozaicul”. Cartea* consemnată-n astă tabletă stă și ea mărturie în susținerea afirmației. Căci în articolele și interviurile adunate între filele sale eu am aflat sau regăsit informații istorice și culturale despre străvechiul oraș din sud-vestu` țării. Util și de interes pentru mine neîndoios. Căci prin centrul său am umblat ori de câte ori am pășit în sala de teatru. Sau, mai ales, în cea a filarmonicii. Fiindcă Bănia are un colectiv teatral de elită și-un altu` simfonic. Frecventat ades acesta până-n pandemie. Am și azi relații cordiale cu Emil Boroghină, fost director la „Marin Sorescu”. Activ și-n prezent laudabil. Sau cu scriitoru`, publicist redutabil, Nicolae Coandă, tot de acolo. În special, cu dirijorul Alexandru Iosub. Tustrei, sfătuitoari avizați la nevoie. Iar când i-am întâlnit

profesională, că tribunalul e un teatru. Și justiția e o piesă. Mai mereu o dramă, dacă nu o tragedie. Pentru că, inevitabil, ies multe la iveală. Orice justițiar, orice justițiabil reprezentând o viață de om. Cu bune și rele. Un destin, în esență. Pe care William știut-a să-l evidențieze după convingeri intime și necesități narative. Ancorând ”piesa” cum se cuvine într-un ”decor” pe măsură. Conturat echilibrat și convingător. Fie că-i vorba de crimă sadică sau de terorism și război civil. De politică imundă, răutate fără margini și răzburare. De nebulie, fanaticism, crimă organizată prin jaf armat, șantaj și corupție la nivel statal. Toate, înfiorătoare semne că lumea a luat-o razna apocaliptic aproape. Și nu-și revine corespunzător, determinând înăsprirea normelor juridice, a tehnologiei de profil și a procedurilor odată cu trecerea vremii...

Diehl a fost fotojurnalist și, precum arătai până acum, novelist de marcă. A luptat în Al Doilea Război Mondial și a primit decorații militare pentru bravură. S-a inspirat nimerit din fapte

în discursuri, recitaluri sau la pupitru am urmărit prestațiile lor cu atenție maximă. Lărgindu-mi benefic orizontul ideatic. Cu mare folos în activitatea-mi de jurnalist cât o mai fi ea să fie...

Pe Nicolae Marinescu l-am cunoscut cu niște ani în urmă la filarmonica olteană. Grație lui citesc „Mozaicul” contemporan. Ba chiar public uneori în paginile sale. E, clar, o revistă de ținută, valoare și faimă națională. Iar volumu` semnat de profesoru` Marinescu dă amănunte numeroase despre apariția și evoluția lui în timp. Desigur, și despre alte puncte de cultură din urbe. Ori despre oameni de elită locali și de pretutindeni legați cumva de ea. Inserează, de asemeni, și constatări în privința evoluției postdecembriste a României. Cu deziderate sociale pierdute, inevitabil, din cauza politicii neferece de care avem parte, crescând, în ziua de azi...

Mulțumindu-i autorului pentru dedicația onorantă, sper să-mi îngăduie viața a-i ceti și alte puncte de vedere cu rost, adevăr și-nțeleș pe măsură...

ADRIAN SIMEANU

*Nicolae Marinescu, *Spre Europa făgăduinței*, Ed. Aius PrintED, 2019

de arme în documentare. Împletind ficțiunea cu realitatea când nevoia s-a impus. Dând culoare, credibilitate, atracție maximă opurilor scrise până la deces. Neștirbite și azi, după ani o droaie. Atât literar cât și cinematografic. Martin Vail, de pildă, dovedindu-se și-n prezent pregnant personaj romanesc. Iubit pretutindeni și greu de egalat compozițional. Neapărat de studiat de oricare jurist chitit pe succes real. Sfătuieste, știutor, un coleg de breaslă în viață. Astăzi, publicist, semnatarul acestei tablete. Succintă, dar izvorâtă din plăcerea imens-a lecturii tripletei literare menționate-n subsol. Combinație nemuritoare de psihologie, drept și talent scriitoricesc vădit, concluzionez. Neîndoios, meritat omagiu, chiar peste ani, maestre William!

ADRIAN SIMEANU

*William Diehl, *Ființa răului, Chipul răului, Domnie în iad*, Ed. RAO, 1993, 1997, 2001

IANCU DE HUNEDOARA

→Petru Todoran excelează, așa spune în mod obișnuit în scrierile sale, în folosirea artei dialogului în descrierea evenimentelor, întâmplărilor, relațiilor sociale, politice și militare, conferind textului atractivitate și curiozitate, făcând lectura cărții deosebit de agreabilă.

Limbajul folosit este atrăgător, uneori neaoș, folosind cuvinte și expresii specifice diferitelor zone geografice: arvacska, fușăraie, a sta ciotcă, noaten, familiarii nobilului, meterhana, beglerbeg, sangiac, marele imbrohoro, camera Nișanciului, ocoș, hasnă, iugăr, nemeș, bompres, ispan, csupor, polgameșter, lug, urdie, niumurug, leaț etc. etc.

LINIA VALAHĂ, o nouă carte care întregeste succesul de scriitor-cronicar al istoriei noastre, adăugându-se bogatului CV al lui Petru Todoran. Felicitări autorului!

Cuvinte de laudă se cuvin și Editurii *Boema* (director, Petre Rău) și Tipografiei *Opanis*. Spor la lectură cititorilor!

*Petru Todoran, *Linia valahă*, Editura *BOEM@*, Galați, 2024

CĂLĂTORIND PE CONTRASENS

SILVIA URDEA – UN CRITIC

LITERAR DE EXCEPȚIE

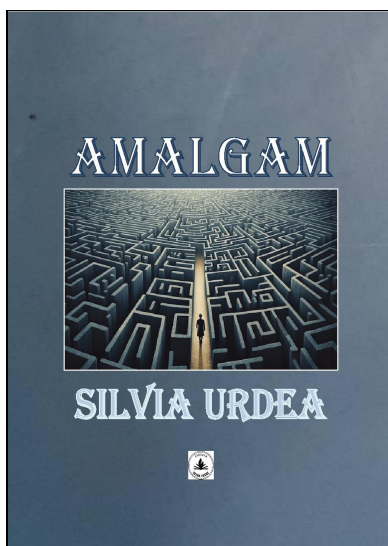
(II)

Dacă vrei să afli ceea ce îți rezervă viitorul, cercetează trecutul, spunea Confucius. Dacă vrei să cunoști ceea ce îți va oferi ziua de mâine, caută adevărul, aș adăuga eu. Dacă vrei să ajungi la adevăr, analizează faptele și cauzele, trece-le prin sita propriei gândiri, cântărește argumentele și contraargumentele, deschis spre opinii diverse.

Partea a II-a a volumului *Amalgam, Puncte de vedere despre lumea noastră*, este o incursiune în căutarea adevărului întâmplărilor contemporane, un adevăr zguduitor pentru omenire, pentru ceea ce poate deveni istoria ei. Silvia Urdea, erudită și foarte documentată, atentă la realitatea înconjurătoare și analitică, are curajul sincerității. În expunerile sale eseistice aduce la suprafață informații deloc comode, schimbă perspectivele, realizând un panoramic al lumii contemporane, iar pentru asta circulă adesea în contrasens pe drumul informațional oficial, marcat cu indicatorul „sens unic”. Eseurile ei, scrise de pe malul vestic al Atlanticului, chiar din inima unui „Babylon”, cum a numit ea America (romanul de excepție *Fragmente din Babylon*), invită la reflecție și la dezbateri interioară, la geneza propriilor opinii. Autoarea știe că pentru aflarea adevărului trebuie să consulți mai multe surse, să ascuți mai multe păreri, fie că îți plac sau nu îți plac.

Unele dintre *Punctele de vedere despre lumea noastră* ale Silviei Urdea sunt adevărate pietre filosofale! Autoarea acceptă ideea că pot exista și alte opinii contrare (chiar titlul sugerează asta), dar, pe de altă parte, ea își susține „punctele de vedere” cu fermitate, dar mai ales cu argumente logice, bazate pe studii și analize derulate de personalități ilustre din diverse sfere sociale, politice, economice. Adică sunt, așa cum le place americanilor să spună, „evidence-based”.

Nu ezită să numească America „imperiu”, dar „nu un imperiu formal, bazat în esență pe extindere teritorială, ci unul care și-a asigurat hegemonia prin cele 716 baze militare în 38 de

țări și prin trupele americane răspândite în 148 de țări și 11 teritorii”. Silvia Urdea îi citează pe Richard Lachmann (*Pasageri de clasa întâi pe o corabie care se scufundă. Elita politică și declinul marilor puteri*), pe istoricul Patrick Buchanan (*Sinuciderea unei supraputeri*), pe profesorul Noam Chomsky, scriitorii Chris Hedges, Diana West, Arthur Schlesinger (*Dezbinarea Americii*) etc. Toți, în tonalități diverse, afirmă că America este un imperiu în implozie, cauzele acestei decăderi fiind:

1.) economice - subordonarea producției americane altor state, făcând-o dependentă de entități străine prin intermediul „creațiilor globaliste” și al corporațiilor transnaționale, de-industrializarea, orientarea unidimensională spre servicii și finanțe, abandonarea naționalismului economic în favoarea globalismului, împrumuturile externe masive, în acest sens, Silvia Urdea numind cele două partide tradiționale americane ca fiind un „partid unic, corporatist”.

2.) politica externă abordată - „politica belicoasă a complexului militar industrial”, având drept consecință pierderea încrederii opiniei publice mondiale în corectitudinea „arbitrajului” american.

3.) politica imigrației și conflictele sociale dintre clasele sociale, adâncită de diferențele tot mai mari dintre bogați și săraci, de crizele economice și de pandemie.

4.) pierderea încrederii în instituțiile statului, în instituțiile media și de presă care îndepărtează individul de realitate și adevăr (o cenzură mascată?).

5.) morale, criza morală având un rol important în opinia autorilor citați de Silvia Urdea.

Este arătată cu degetul *Școala de la Frankfurt*, refugiată la Columbia University, care și-a creat prozeliti pentru răspândirea ideilor neo-marxiste demolatoare de valori culturale, sociale și morale tradiționale, având drept consecință decadența la care asistăm astăzi. Diminuarea importanței creștinismului, atacul dat familiei tradiționale, promovarea unui multiculturalism prost înțeles și perfid care are drept consecință supremația minorității cu risc de conversie spre totalitarism, construirea unui „om de tip nou” (expresia folosită în anii comunismului ne dă fiori!) egocentric, promovarea individualismului, a hedonismului și a promiscuității, a inculturii și a lipsei de educație – toate sunt elemente ale crizei morale contemporane. Personal, mă întreb, nu fără noimă, cum de astfel de idei au prins un astfel de avânt în societățile vestice și cred că această influență nu ar fi fost posibilă fără o susținere financiară ascunsă și perfidă, în interesul beneficiarilor acestei stări de fapt. Qui prodest? Sortit eșecului, prototipul de societate propus de globaliști este un fel de „anus contra naturii”, bazându-se pe teorii false, neconcordante cu realitatea. În condițiile în care SUA exportă acest model, iar ca oponente acestuia există actual doar regimurile dictatoriale comuniste de tristă și nedorită amintire, cred, în asentiment cu Urdea, că omenirea se află într-un mare impas al existenței sale.

Niciun curent filosofic nu a rezistat la infinit, cred că și acesta va fi sortit eșecului, dar îmi exprim îngrijorarea, în ton cu autoarea acestei cărți, că, până la eșecul total, vor fi făcute multe victime, vor fi multe jertfe umane.

Nici imperiile nu au rezistat la infinit, istoria înregistrând decăderea lor. Și au fost 69, ne informează Silvia Urdea. Folosind cuvintele autoarei, am spune: *Au și imperiile soarta lor*. În acest eseu, este interesantă comparația făcută între simptomele și semnele decăderii americane cu cele ale prăbușirii Imperiului Roman. Fabulos este slalomul autoarei printre momente ale istoriei, printre rândurile scrise de Horia Vintilă despre epoca romană (*Dumnezeu s-a născut în exil*) și→

SIMONA MIHUȚIU

cele scrise de Chris Hedges (*Turnul de adio*). „În toată această degringoladă, cel mai mare pericol îl reprezintă distrugerea instituțiilor democratice, cum ar fi: sistemul de justiție, corpurile legislative, instituturile academice, presa, sindicatele, partidele lucrătorilor care odinioară au asigurat un discurs civil înșurubat în faptele realității, contribuind la segregarea adevărului de minciună. Astăzi se profilează la toate palierele instituțiilor fals democratice o perpetuă minciună, susținută în ciuda copleșitoarei evidențe care o discreditează”, ne spune Silvia Urdea.

Ca un corolar al acestei analize, este citat Aristotel: „*democrația nu poate supraviețui disparităților uriașe de avere, nici politicilor imperiale*”. Va avea America puterea să-și revină? Este o întrebare la care autoarea nu poate da răspunsul, la care nici alți mari analiști nu-l pot da.

Cu un simț al dreptății și al echilibrului nepărtinitor, Silvia Urdea remarcă atât greșelile administrației democratice, cât și republicane, responsabile de *Eșecul excepționalismului american*. Îl citează pe economistul Jeffrey D. Sachs și cartea acestuia, *O nouă politică externă*: Conceptul de excepționalism este periculos în special azi, când America este parte a unei lumi cu provocări comune, cerând soluții comune.

Silvia Urdea nu se sfiște să abordeze teme spinoase, cum ar fi „cimitirul de imperii”, Afganistanul (*Eșecul excepționalismului american*), situația actuală din Israel și fâșia Gaza (*Genocidul palestinian*) sau războiul din Ucraina, abordat în mai multe eseuri.

Cinismul n-are limite, iar când este vorba de atingerea scopurilor, fără pic de respect pentru viață, nu doar că sunt însângerate alte țări, ci este sacrificată machiavellic chiar populația proprie, în dorința de a crea cadrul motivațional al unor intervenții militare în forță. Toți știu, toți se prefac că nu înțeleg. Este un model periculos preluat și de alte state, cum ar fi Israel și Rusia. Silvia Urdea o citează pe europarlamentara irlandeză Clare Daly și pe Jeffrey D. Sachs, care sesizează fricțiunile care apar între SUA și UE, urmare a politicii externe desfășurată de americani și chiar pe președintele Franței, E. Macron, care s-a referit, cu ocazia vizitei recente efectuată în China, la o „necesitate a unei autonomii strategice

a Europei”. Silvia Urdea își exprimă convingerea că această concluzie ar fi valabilă și pentru țara noastră: „autonomie strategică și nu parteneriat strategic”, pentru a evita „înghimarea românilor în războaiele absurde ale Americii”. Ar fi grozav, dar, oare, putem?

Ca persoană echilibrată, inteligentă și profund etică, Silvia Urdea nu avea cum să scape din analiza crizei morale a prezentului american ipocrizia unor mișcări având pe firmament drepturi democratice firești sau pornind de la acestea, dar transformate subsecvent prin exacerbare în atitudini profund nedemocratice, impunând o minoritate deasupra unei majorități. Silvia Urdea critică aceste mișcări manipulatorii, cum ar fi Black lives matter”, dar nu de pe poziții rasiste. În eseu *Neliniști americane*, deplânge soarta oamenilor de culoare, folosiți, manipulați, „tratați de poliție ca cetățeni inferiori, sunt încarcerați, ca apoi să fie folosiți ca brațe ieftine de muncă”. Regăsim preocuparea autoarei referitor la aceeași temă și în eseu *America în fierbințeli*. Eseista subliniază aberațiile care sfidează rațiunea, logica și istoria însăși (aici încadrându-se și dărâmarea și personalități istorice, făuritoare ale civilizației americane, dar și a cenzurii caraghioase impuse clasicilor ruși, cu referire expresă la Dostoievski). Autoarea îl citează și pe acad. I.A. Pop: „Cu ce drept - în afară de dreptul forței brute, al ignoranței și al manipulării - ne ridicăm noi contra memoriei lor?”

Personal cred că aceste schizofrenii ideologice își propun demolarea societății, stârnirea de nemulțumiri, inversarea scării de valori, destabilizarea, dar și că majoritatea populației – o populație tăcută însă, după cum remarcă Urdea, nu îmbrățișează acest curent ideologic.

Silvia Urdea este un adversar al ignoranței. „Necunoașterea istoriei îi poate împinge pe oameni să aplice unor vremuri apuse norme morale, sociale, idei politice total necunoscute atunci”, scrie ea, numind acest lucru „nerozie”. Întrebarea se pune, în opinia mea, cu ce fonduri sunt susținute aceste ideologii și mișcări globaliste, difuzate și în Europa, inclusiv la noi în țară, favorizate de promovarea scăderii nivelului de educație a maselor, care le este scopul

real și cui folosesc. În eseu *Ignoranții atacă istoria*, Silvia Urdea incriminează „procesul de globalizare și manipularea de către democrați a nemulțumirilor populare în scopul cuceririi puterii”. În tot cazul, chiar dacă un partid ar avea vremelnice de câștigat, îmbrățișarea acestor idei se va contabiliza cu minus pentru viitorul statului pe care-l conduc, indiferent despre care stat am vorbi, o combustie internă.

Silvia Urdea disecă criza socială a nației. În eseu *Neliniști americane*, autoarea devine virulentă: „Obsedate de misiunile militariste de pe atâtea meridiane ale lumii, de continua căutare a unui adversar fictiv, care să le permită elitelor să aburească masele, aceste elite au cheltuit nesăbuit banii americanilor, neglijând economia, infrastructura, educația, îngrijirea medicală, orice acțiune comunitară”. Esuul *America în fierbințeli* adâncește observațiile asupra recente perioade pandemice, dar și a erodării situației sociale. Pornind de la observația lui Aristotel, conform căreia „*democrația nu poate coexista cu o uriașă inegalitate socială*”. Silvia Urdea își manifestă îngrijorarea în legătură cu pericolul de degradare a democrației. Exemplifică și afirmă răspicat: „Când elitele conducătoare abandonează virtuțile civice și lupta pentru binele comun, se ajunge la corupție, luptă pentru putere și declinul inevitabil al democrației”. Este inspirată citarea din Biblie a îndemnului lui Moise: „*alege-ți din tot poporul oameni dreți și cu frica lui Dumnezeu, care urăsc lăcomia și-i pune căpetenii*”.

Nu m-am putut abține să nu mă gândesc cât de mult ar conta și pe plaiul nostru mioritic respectarea acestui îndemn!

Falia socială s-a adâncit din cauza crizelor economice recente și a pandemiei, generând conflicte, pe care Silvia Urdea le detaliază în eseu *Reforme la calendele grecești*.

În eseu *Rusofobia – a doua ediție a războiului rece*, dar și în *La răspântie de istorie*, autoarea analizează cauzele care au avut ca efect războiul din Ucraina, în care americanii nu sunt disculpați, ba dimpotrivă, aflăm că s-au implicat subversiv în treburile interne ale acestui stat încă din 2004, orchestrând cadrul de desfășurare a unui război fratricid (valabil mai ales pentru partea →

estică a Ucrainei). Putin amintește de crearea artificială de către Stalin a statului ucrainian, cu înglobarea și a unor teritorii smulse din geografia țărilor vecine, ceea ce e în conformitate cu realitatea istorică, dar uită convenabil să amintească de teritoriile aparținând altor popoare și pe care rușii înșiși le-au încarcerat postbelic! Cu alte cuvinte, Putin amintește românilor de Bucovina de Nord și de alte regiuni românești înglobate în Ucraina după 1944, dar folosește dubla măsură când e vorba de Basarabia, negându-i apartenența românească. Din perspectiva est-europenilor, este greu să-și uite istoria recentă, cruzimea ocupației sovietice, comunismul adus deodată cu bocancul rusesc. Comportamentul rușilor de-a lungul istoriei nu a fost de natură să stârnească încredere. În plus, majoritatea popoarelor est-europene, inclusiv românii, au avut dintotdeauna o vocație europeană. Silvia Urdea citează în eseu *Restaurarea moralității în politică* - (titlul mă face să mă întreb dacă politica a fost vreodată morală!), discursul lui Putin în care acesta critică Occidentul pentru „*rutina în care s-au complăcut în secole de colonialism, dictat și hegemonie*”.

Dar, oare, Rusia nu a fost de secole la fel? Românii nu au cum să ocolească discursurile laudative ale lui Putin în ceea ce privește Imperiul Țarist, nici visul imperialist al acestuia, după cum nu pot rămâne indiferenți la problema Basarabiei, iar prietenia noului „țar” cu Orban creează temeri fiecărui român din Transilvania!

În opinia mea, sunt în beligeranță nu doar concepte „globaliste” versus „naționaliste”, capitaliste versus comuniste, unipolariste versus multipolariste, ci și două imperii disperate în a căuta resurse economice, zone de influență, iar în pretențiile lor lacome și hegemonice, sunt la fel de lipsite de scrupule. În schimb, sunt de acord cu autoarea când afirmă că „Războiul nuclear stă ca sabia lui Damocles deasupra capului nostru. Acest secol trebuie să devină mai moral decât cel de dinaintea lui. Este un imperativ dacă nu vrem să fim incinerati cu toții” (eseul *Secolul al XXI-lea va fi mai moral sau nu va fi deloc*). Și eu mă întreb, ca și Silvia Urdea: „Ce vom face oare noi, românii, la sfârșitul războiului ucrainean, când știm că bucăți importante din trupul țării noastre au fost înșfăcate de Stalin sub

privirea îngăduitoare a aliaților lui, pe atunci Marea Britanie și SUA? Cum se va învăța acum istoria pentru noi și cât de capabili vom fi să ne susținem revendicările?”

Amalgamul Silviei Urdea nu avea cum să omită din analiză „singura civilizație antică renăscută după ce a căzut de patru ori”. Miracolul chinezesc este de natură să dea frisoane Statelor Unite ale Americii, pretențiilor ei hegemonice, așa după cum menționează scriitoarea în eseurile *Ora Chinei și Imperativul unei strategii comprehensive pe termen lung*. Nu ai cum să nu apreciezi ritmul de dezvoltare al Chinei și să nu remarci, așa cum face autoarea, faptul că reușita se datorează motivației poporului chinez de redeșteptare după haosul generat de războaiele anterioare în care a fost antrenată, politicii externe apreciată ca echilibrată, pledând pentru neamestec în treburile interne ale altor state, de construire a unui climat de încredere în abordarea relațiilor economice, a politicii interne de industrializare, dar și manufacturare a tuturor produselor, a creșterii nivelului de trai al fiecărui chinez în paralel cu creșterea economică a țării sale, a existenței unei „dictaturi luminate”, mulată pe nevoile tradiționale și istorice ale poporului chinez și, poate, necesară menținerii în unitate a peste 50 de etnii. Totuși, nu întâmplător, Silvia Urdea alege un citat fabulos al lui Napoleon, referitor la China: „*Lăsați China să doarmă, când se va trezi va cutremura lumea*”. Eu, personal, consider că o anumită prevedere trebuie să existe și în raport cu China, pentru că nimeni nu ne poate garanta că va aborda, în postura de mare putere mondială și nucleară, aceeași atitudine pacifistă și echilibrată și în viitor. Mi-e greu să uit că din Wuchan s-a răspândit virusul

Laurențiu Ivan Condrache,
Abundență

SARS-Cov-2, iar detaliile apariției și ale răspândirii acestuia nu au fost încă devalate. Problemele relevate de pandemie pe teritoriul american și descrise de Silvia Urdea pe larg în câteva pagini ale acestui volum le-am întâlnit și la noi. Nu pot uita nici de faptul că au murit în timpul acestei catastrofe mai mulți oameni decât într-un război mondial.

Cu umanism și mult echilibru, Urdea evaluează o altă catastrofă umanitară: genocidul palestinian care, finalmente, are mai mulți autori morali, întâmplându-se într-o zonă geografică extrem de complicată, în care statele islamice din zonă au cutremure sociale majore, în care „Primăvara arabă” a adus deservicii mai mult decât beneficii, radicalizând populația islamică. Nu există, în opinia mea, concordantă cu a autoarei, nimic care să justifice cuiva un astfel de genocid. Nici măcar „dreptatea” clamată de israelieni, și ea discutabilă, mai ales că ei înșiși au suportat, la rândul lor, un alt genocid de tristă amintire: Holocaustul.

Admir spiritul de analiză al Silviei Urdea, documentarea, sinceritatea și curajul opiniei. Cum, citind, m-am întrebat care pot fi consecințele evoluției istorice în spațiul geografic românesc, ajung la concluzia bătrânilor din popor care spun că „până să ajungi la Dumnezeu, te mănâncă sfinții.” României îi trebuie luciditate și veghere asupra propriilor interese în noua lume multipolară care se configurează, o re-industrializare în raport cu nevoile zilei de azi și o reorientare economică (atât timp cât și alte state europene au început deja o facă), valorificarea propriilor resurse, investiții în educația maselor, renunțarea la o vasalitate totală, nediscriminatorie, perdantă, atât timp cât marile puteri nu au scrupule în sacrificarea altor popoare pe altarul intereselor lor.

Cartea Silviei Urdea este un adevărat manual din care am putea să învățăm, de la mic la mare, să nu luăm cu „copy-paste” modele și concepte care nu ni se potrivesc nici la nivel individual, nici la nivel național. Ea pledează pentru analiza critică, ascultarea democratică a tuturor punctelor de vedere, pentru a descifra cauzele unui efect atunci când dorim să înțelegem un fenomen, dacă vrem să ajungem la adevăr. Dacă dorim.

DOCUMENTELE CONTINUTĂȚII

De la romani la români

pledoarie pentru latinitate

(VII)

Particularități ale românilor

Firește, un popor și o limbă se află în continuă evoluție și schimbare, de aceea termeni ca „primă atestare”, „naștere”, „aparitie” etc. trebuie considerați relativi.

Românii s-au aflat, de la finalul etnogenezei lor (secolele al VIII-lea – al IX-lea), la frontiera dintre cele două mari arii culturale și confesionale ale Europei, aria latină și catolică, pe de o parte, și aria bizantină, slavă și ortodoxă, pe de alta. Unii autori au înțeles această „frontieră” ca pe o precisă și severă linie de demarcație, trasată de la Marea Baltică la Marea Adriatică, linie prin care s-ar fi stabilit pentru eternitate destinul extra-european al românilor. De o parte a „liniei” s-ar situa popoarele (națiunile) catolice și protestante, germanice și romanice, creatoare de civilizație și cultură, întreprinzătoare și tenace, europene, iar de cealaltă parte s-ar afla popoarele ortodoxe, slave, stagnante și tradiționaliste, „orientale”, un fel de „istm” între Europa și Asia.² La o analiză atentă însă, această schemă de tratare se dovedește superficială, simplistă și, prin urmare, lipsită de temei. De altminteri, românii, grecii, ungurii, albanezii, balticii și alții nu se încadrează decât foarte vag în această schemă. De exemplu, românii nu sunt slavi, dar sunt ortodocși, iar polonezii sunt slavi, dar sunt catolici. În plus, românii s-au format, au trăit întotdeauna și trăiesc și astăzi de o parte și de alta a acestei inventate linii de demarcație și au avut mereu, în esență, același profil identitar, aceeași limbă, aceeași credință (răsăriteană, de rit bizantin) și aceeași *forma mentis* (manieră de concepere de viață și a lumii, mentalitate). Frontiera pe care sunt situați românii există cu adevărat, dar ea nu este o linie, ci o fâșie cu lățime de câteva sute de kilometri, care pornește de la Marea Baltică și ajunge până la Dunărea de Jos, Marea Neagră și Marea Adriatică. În această vastă regiune, spiritualitatea occidentală și cea răsăriteană nu au

trăit despărțite, ci au interferat plener, de la nivel oficial și elitar până la nivelul vieții cotidiene a oamenilor de rând. Izvoarele istorice pun în lumină pentru Evul Mediu, în această regiune, chiar persoane și comunități care și-au asumat concomitent, pentru un timp, o dublă identitate (bizantină și latină, ortodoxă și catolică, creștină și islamică, mozaică și creștină etc.), spre a se putea manifesta în societate, spre a se afirma, a supraviețui sau a se adevca exigențelor. De aceea, în regate și principate precum Ungaria, Polonia-Lituania, Țările Române, Bulgaria, Serbia etc., sunt consemnate deopotrivă ierarhii bisericești bizantine (ortodoxe) și latine (catolice) care există concomitent, „conviețuiesc” pe aceleași teritorii, se transformă, se influențează reciproc. Mai mult, în țări considerate catolice, ca regatul Arpadienilor sau al Jagiellonilor, în care biserica oficială era cea occidentală (latină, numită ulterior catolică), anumite mărturii indică încă din secolele al XIII-lea – al XV-lea proporții covârșitoare, de până la jumătate din populație, ortodoxe, cu biserici, mănăstiri, episcopii și mitropolii corespunzătoare. La fel, în Principatele Române (Moldova și Țara Românească), alături de ierarhia oficială ortodoxă, funcționează în Evul Mediu dioceze latine (catolice), pentru destul de numeroasa populație alogenă, mai ales urbană, locală sau venită din Transilvania. Prin urmare, interferențele în această zonă largă a frontierei sunt maxime.

Poporul român, format azi din circa 30 de milioane de oameni, locuind în cea mai mare parte la nord de Dunăre, este, așa cum era și în Evul Mediu, cel mai numeros popor din sud-estul Europei. Acest popor trăiește în marea sa majoritate (peste 23 de milioane) în România și în Republica Moldova, dar și în țările din jur, adică în Ucraina, Serbia, Bulgaria, Macedonia, Grecia, Albania, Ungaria (circa 2 milioane în total), în Italia (peste un milion), în Spania (aproape un milion), în Germania, Franța, Marea Britanie, SUA, Canada, Australia, Noua Zeelandă, țările din nordul Europei etc.

El e singurul moștenitor actual al romanității orientale³, singurul

izolat de marea masă a latinității, singurul popor romanic european a cărui limbă are un superstrat slav⁴, singurul popor romanic de confesiune creștină răsăriteană (de rit bizantin, adică ortodoxă și greco-catolică), singurul popor romanic ale cărui elite au avut în Evul Mediu ca limbă de cult, de cancelarie și de cultură slavona, singurul popor romanic european care a trăit izolarea recentă din spatele „Cortinei de Fier”, cauzată de regimul comunist. Românii sunt poporul romanic cu istoria cea mai puțin cunoscută în Occident, datorită relativei lor izolări față de restul popoarelor romanice. Românii nu au participat la marile curente ale culturii apusene, n-au construit catedrale romanice și gotice, nu au dat epopei eroice, *chansons de geste*, *romans courtois*, *commedia dell'arte*, nu au avut universități scolastice în secolele al XIII-lea – al XIV-lea, nici Renaștere ca-n Italia sau Franța, nici mari filosofi, dramaturgi sau fabuliști în secolele al XVII-lea – al XVIII-lea. Au avut, desigur, alte valori, dar nu dintre acelea care au creat faima culturii occidentale.

Astfel, printr-o componentă fundamentală a identității lor, românii se revendică dinspre apus, iar prin alta din răsăritul și sud-estul Europei. Însă, dincolo de această dualitate, românii, cel puțin prin numele lor, prin limba lor, ca și prin latura esențială a originii lor, fac parte din latinitate.

Acad. IOAN AUREL POP

romanice în relativa apropiere a românilor, poporul dalmat, dar acesta s-a stins treptat și a dispărut în jurul anilor 1900.

⁴ Carlo Tagliavini, *Le origini delle lingue neolatine*, ed. VI, Bologna, 1972; versiunea românească idem, *Originile limbilor neolatine. Introducere în filologia romanică*, coord. Alexandru Niculescu, București, 1977, pp. 253-257.

² Samuel Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order*, New York, 1996.

³ Haralambie Mihăescu, *La romanité dans le sud-est de l'Europe*, București, 1993, passim. A mai existat un popor

Pagini dintr-o epopee martirică a Ardealului

TRANSILVANIA - Lacrimi și cruci

Om de știință în domeniul chimiei, cu abilități manageriale dovedite în plan cultural (fondator, împreună cu scriitorul Dumitru Mălin al incitantei reviste „ZENIT '22” de la Alba Iulia, aflată în anul al III-lea de apariție), și membru al breslei noastre scriitoricești, dar și al *Société des Poètes Français* etc., Radu Matei Todoran (n. 11 oct. 1954, Pianu, Alba) e autorul unor volume de poezie marcate de „un nevindecabil romanticism” (A. D. Rachieru), mai exact al unor melancolizări reflexive în cadrul unor peisaje liniștitoare și tânjind după celestele năluci ideatice ale poeziei, precum în „Lumina din propria-mi umbră” (2019), „Aș vrea să fiu iarăși mesteacăn” (2021), „Pergamentele Uitării” (2022), „Conspirația clepsidrei” (2023).

Culegerea de povestiri *Transilvania - Lacrimi și cruci*” (Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2023, 207 p.) se adaugă volumului „Clopote de lemn” (2020), reconfirmând obținerea premiului acordat în 2021 de Filiala Alba-Hunedoara a U.S.R. și a altora venite din partea unor societăți cultural-literare, chiar a unei „Diplome de Excelență” acordate de Uniunea Ziaristilor Profesioniști din România.

Sub un titlu care ar trimite literal doar parțial la o celebră carte a lui Emil Cioran („Lacrimi și sfinți”, 1937), de cu totul altă factură specifică acutelor reflecții filosofice scepticului apatrid, cartea de povestiri „*Transilvania. Lacrimi și sfinți*” face dovada unui prozator indiscutabil talentat, numit de prefațator, într-un „Cuvânt de însoțire”, drept „fantasmolog”, cu reale virtuți compoziționale de a aduce „în rama fabulosului mitologizant” oameni, fapte, întâmplări și evenimente din istoria opresivă a Ardealului – „Ardealul cel urgisit” (p. 76), fie că este vorba de românii din regimentele grănicerești înființate, în vremea împărătesei Maria Tereza, de-a lungul Carpaților, de la Porțile de Fier și până în Maramureș (trei, alcătuite numai din români, din cele șapte regimente care alcătuiau „Miliția Națională Grănicerească”), comandant militar și guvernator al Marelui Principat al Transilvaniei fiind baronul Adolf Nicolaus von Bukow (criminalul general austriac de cavalerie care, timp de trei ani, a distrus cu tunurile peste 150 de biserici și mănăstiri ale românilor ortodocși!), fie că, în același veac al XVIII-lea, e rememorată acțiunea călugărului *Sofronie de la Cioara*, fostul preot Stan Popovici, cel care „a semănat în conștiința omului

de rând sământa apartenenței la credința străbună” și despre care în aceeași notă de la finalul povestirii autorul scrie răspicat: „Fără Sofronie, țara de astăzi a românilor n-ar mai fi fost țară, ci o felie de pământ mușcată, la mijloc, de balaur (...) N-a construit cetăți de piatră și cărămidă arsă, așa cum este cea a Bălgradului, ci a zidit un Bălgrad în inima românilor!” (p.95).

Toate cele șase povestiri – ilustrate cu laitmotive picturale realizate de talentați artiști precum graficianul Emanuel Cernătescu (coperta cu simbolul de cruci, în culori semnificativ violente) și plasticiana Antonela Giurgiu (autoarea „laimotivelor” picturale „care însoțesc nuvelele din această carte”) – evocă o imagine mai generală a Transilvaniei de altădată, aflată sub stăpânire străină, cu opresiunea, disprețul și abuzurile inimaginabile venite din partea nemeșilor și tuturor slujitorilor Guberniei de la Viena, care, prin hotărârile tribunalului aulic, au săvârșit istoricele crime împotriva românilor ardeleni, mereu mințiți și amăgiți chiar sub promisiunea „Unirii cu Roma”, populația cea mai numeroasă dar și cea mai lipsită de drepturi și libertăți față de cei erijați sub scutul ticăloșiei numite „Unio Trium Nationum”.

Ne-au reținut, așadar, atenția, în mod special, cele două nuvele reunite sub titlul ce dă și numele cărții, nu numai prin ecoul de largi rezonanțe istorice, dar și prin talentul de a pune în pagină destinul unor oameni de excepție, martiri ca *Atanasie Todoran* (capul mișcării grănicerești, condamnat la moarte prin zdrobire cu roata, la 1763, de tribunalul Curții de la Viena) sau persecutați ca Sfântul Sofronie de la Cioara, „*Sfântulețul Ardealului*” care, în final, pentru a doua oară după călugărirea sa la Cozia, trece munții, pe aceeași *Via Carolina*, luând

calea bejeniei...

Pretutindeni în cuprinsul cărții se simte o anume empatie, autorul – născut în comuna Pianu din Alba – aduce, în rama povestirii, odată cu topografia pitorească a satelor din valea „chienarilor”...., figura lui *Picu Lobonț* din Pianu de Jos, om aspru, cu apucături de oștean și lipsit de credință, un fel de Lică Sămădăul, însoțit de două „namile”, care pretinde de la un biet „chienar” să-i spună „tot ce mișcă în sat”, să facă „lista cu bogătoii”, pentru a duce, lunar, cetei de haiduci cu flinte, la fagul trăznit, banii („cine nu dă banul, îi ardem averea: casa, hambare, șura, tot ce are!”). Am fost pe aceste văi cu vestigii preistorice și pe urmele tinereții lui Lucian Blaga, la Tărtăria și Săliște (Cioara), dar și la Pianu – Mănăstirea Strungari – Măgura – Purcăreți, la Petrești-Sebeșel-Săsciori-Căpâlna (pe la Tău-Bistrița și Jina, pe linia munților, ajungând la stațiunea gorjeană Rânca din muntele Parâng, cu Novacii la poale)...

Avem și aici, la Pianu, o „Moară cu noroc”, precum hanul de la Făgădău, devenit dintr-o dărărmătură „un han arătos”, al crășmarului Niculae a Grecului (*Plăsele de os*, pp. 159-203). Pe la han trec „chienii”, oamenii din partea locului, dar și „sărarii în căruțe cu roți butucănoase și loitre înalte”, moșii ascunși în coviltire, neguțătorii de vinuri, țărani cu traista în bătă, lăptarii încovoiați sub dozițe ori mărginenii încotojmăniți în cojoace, cu șerpăre și bate ghintuire de amenințat lupii... Crășmarul are și el o femeie tânără și supusă, slujnică la bucătărie, și, desigur, cal de umblat la oraș după marfă. Dar drumul mare e nu numai al căruțelor de marfă ci și al hoșilor, așa că hangiu se pomenește într-o ploaie de plumbi: erau haiduci legați la față cu basmale negre, între care Lobonț, un moș de la poalele Zarandului, dădea ordine de prădare a căruțelor, hangiu fiind luat de niște „matahale” și dus în pădure, unde șeful tâlharilor îi impune să-i devină om de încredere, precum Lică sămădăul lui Ghiță, hangiu de la slaviciana „moară cu noroc”: „Pe la Făgădău trece lume multă: jendari, grofi, conțopiști ai puterii... Tu mai trai cu urechea, mai adu-meci vreun zvon de poteră și-mi trimiți vorbă. Omul tău de legătură e...” (și astfel Surdu devine „sluga” crășmarului, om de legătură în sat, p. 168). Din biografia lui Picu Lobonț, reținem că de la șapte ani a fost încredințat de tată unui văr din Vidra, pentru a fi inițiat de solomonarul Salaman de pe Vârful Curcubăta. Plecarea are loc a doua zi după Duminica Tomii, de *Paștele Blajinilor*, cu obiceiul aruncatului în apa de →

ZENOVIE CÂRLUGEA

la Cascada Văul Miresei a cojilor de ouă și cozonac, întru cinstirea Blajinilor. Și astfel, la semnul *blajinilor*, intrăm în plin fabulos, cu șapte zile și șapte nopți de mers pe poteci ascunse de codru, cu popasul de șapte luni inițiatice în *peștera lui Zamolxes*, marele zeu, săvârșitorul „lucrării de zidire a Daciei, Mama noastră sfântă, a românilor!” Singurul dintre cei șapte tinerii inițiați care va putea să citească, în *Sala Minunilor*, din „Cartea de Înțelepciune”, va fi Lică Marta a lui Bica din Strungari, cel mai smerit, spre deosebire de cei mai buni: Picu ori Andrușca... Acela va fi ales să rămână, ceilalți vor trebui să plece și să devină cioplotori în piatră, învățând lumea „să fie altfel”. Trecuseră șapte luni, ceea ce pentru lumea de afară însemna șapte ani.

Devenit calfă la un măcelar ungur Șandor-baci (precum Națl, fiul măcelarului Hubăr, la Bocioacă, starostele cojocarilor din Lipova – v. romanul „Mara”, de I. Slavici), Picu Lobonț îl înjunghie, în urma unei bătăi primite, după care fugarul ajunge la Deva, în preajma unui contrabandist de arme, Holdea, implicându-se în tot felul de furturi și ticăloșii prin podișurile transilvane, prin pusta ungară și pe drumurile șerpuite ale Cehiei. Aducea arme din Austria și Cehia, vânzându-le în Ungaria, Serbia, România. După o vreme, însă, acest Holdea ajunge la hanul lui Nicolae al Grecului, în Făgădăul de la Pianu, unde află de banda lui Lobonț, care se ascunde prin împrejurimile păduroase, în „Pădurea Orașului”. Pădurea este luată cu asalt de oamenii stăpânirii, de potera venită din Sebeș. Însuși cârciumarul, precum Ghiță al lui Slavici, va pleca în urmărirea lui Lobonț, răzbunându-și umilințele... Într-un final, cu miraculoasă apariție a solomonarului Salaman, Holdea și Lobonț vor fi secerăți de gloanțe... (*Plăselele de os*, 159-203).

Foarte pitorească această lume de veac trecut, care de la Slavici încoace nu prea s-a schimbat mult, fie că ne aflăm la Lipova sau prin împrejurimile Ineului, fie în zona Pianului de lângă cetatea Sebeșului săsesc. De unde impresia de *western* în spațiu transilvan, care-i reușește autorului fără a copia realități de aiurea, căci totul este autentic, de la realități de epocă, tipuri de oameni, comportamente, psihologii, obiceiuri, până la culoarea locală susținută de limbajul diegezei, cu vocabular și expresii specifice...

Dacă în nuvela „*Femeia din pustie*” am avea de a face cu un fabulos de aventură exotică, cu o expediție a patruzeci de „prietși”, cu o goeletă, spre Lumea Nouă în care Răul „încă nu a prins rădăcină”, povestirea „*Despicata*”

își plasează acțiunea în lumea băieșilor din Apuseni, cu implicații magice, căci, sfătuit de Vâlva Băii, solomonarul Bologna va descoperi în mina Despicata o „vână lată” de aur, înzestrând cu biserici Țara de Piatră. Și „*Nuntă sub salcâmi*” are o anume localizare, într-un oraș săsesc din Ardeal, în care băntuia Moartea Neagră. Aici vine, la stăruința comitelui Lulay, un medic tânăr, poet premiat de împărat, pe nume Sulis, cu studii de medicină la Viena și practică în Moravia, apoi cu studii doctorale în Italia, la Mantova, luptând cu „*Pestilentia*” (*Moartea Neagră*), punându-se în serviciul comunității și reușind să oprească răspândirea ciumei, în opera de salvare dându-și concursul primarului, starețul dominican și, desigur, fratele Orola, pustnicul vestit. În impunerea unei igienizări radicale, sunt convocați toți duhovnicii, preoții, călugării, dându-se un fel de „decret” rezumat într-o „*Doctrina de salute corporis, animo ac fide*”, salubritatea vizând deci *corpul, sufletul și credința*...

Drama este că tânărul medic se va îndrăgosti de Clara, „o blondă angelică”, „una din cele mai scilpitoare frumuseți ale Transilvaniei”, fiica unui spîțer, Petru Albu din Căpâlna cu cetate dacică, devenit Peter Weiss (*leacurile* erau și ele provenite din practicile magice imemorabile ale locului, precum, bunăoară, „apa vie”/ seva de mesteacăn, arborele protector – din lemn de mesteacăn era și crucea călugărului Sofronie din nuvela respectivă). Pentru a fi pusă la adăpost din calea molimii, ferită de „*Pestilentia*”, fata va fi dusă la mănăstirea carmelitelor din *Mühlbach* (numele vechi al Sebeșului săsesc, n.n.), unde, îmbolnăvindu-se, va deceda, tânărul rămânând a se consola printr-o „nuntă fără mireasă” (o „nuntă a morții”). Localizat undeva pe locul vechii așezări daco-romane Cedonia („care se întindea cândva pe aceste locuri”), burgul în care descinde medicul vienez Sulis este veghet și el de *Muntele magic* al Daciei, cu „peșteră sfântă” și „Templu al Uriașilor” (în care, consultându-se „cristalele sfinte” și intrând în rezonanță cu „spiritele vechilor zei”, se fac prevestiri și se obțin sfaturi...), unul din cei șapte înțelepți ai Regatului Dac fiind fratele Orola, „căruntul îmbrăcat în haine albe” care dezvăluie celor de față, medicul Sulis și starețul Valerianus, că Moartea Neagră este aproape – „Ciuma va lovi și de această dată fără milă!” (p. 136). „Alesul – spune el – este un tânăr, un doctor, un om cu dăruire față de semenii”. După trei luni de luptă cu „*Moartea Neagră*”, orașul este salvat, prin întronarea

igienizării ca disciplină de fier pentru toți locuitorii: „Am venit aici – spune medicul vienez – să demonstrez că orice molimă poate fi învinsă dacă oamenii își fac zilnic igiena corporală și trăiesc într-un mediu curat” (p. 153).

Zona evocată, cu numita așezare daco-romană Cedonia, pare să fie Sibiul și Sebeșul, de pe drumul roman ce lega Romula, capitala *Daciei Malvensis*, de Apulum, capitala *Daciei Apulensis* (v. *Tabula Peutingeriana*).

Revenind la nuvelele „Sofronie” și „Atanasie” așezate sub genericul „*Lacrimi și cruci*” (pp. 65-96, respectiv pp. 99-121), putem aprecia intenția vădită a autorului de a aduce un omagiu martirilor români din Ardeal, în anul în care se împlinesc două secole de la nașterea lui Avram Iancu, eroul eponim, „Crăișorul munților”, la a cărui acțiune istorică duce amintirea marilor martiri ardeleni, de la Horea, Cloșca și Crișan, la călugărul Sofronie de la Cioara și judele Atanasie Todoran din Bichigiu. Acesta, punându-se în fruntea grănicerilor din zona Nășăudului ridicăți împotriva fărdelegilor, amenințării și schingiurilor, neînfricați, în poiana de la Mocirla, va înfrunta cu demnitate pe „ucigașul cu zulufi von Bukow”, venit împreună cu episcopul român unit de la Blaj, Petru Pavel Aron, la depunerea jurământului de credință față de Împărăție și sfințirea steagurilor. Autorul trece în revistă narativă biografia lui Atanasie Todoran, care fugise din regimentul de pază din suburbia Vienei și, după o vreme bună petrecută meleagurile Maramureșului, pe la Seini, pe Valea Chioarului și Țara Lăpușului (unde îl va cunoaște pe Pinteza haiducul, „nobil de origine română și căpitan de oaste”, care a căzut în ambuscada austrieșilor, în fața Bastionului Măcelarilor, la asediul Băii Mari), împreună cu un solomonar pe nume Fildan, își vor pierde urma prin codrii Bucovinei „celei tainice”, în speranța că Atanasie va scăpa de sub urmărirea potetelor austriece pentru vina de dezertare din regimentul de gardă. Nu a scăpat deloc, căci, după zeci de ani de pribegie, la șaptezeci și șase de ani, va fi întemnițat la Bistrița. Reîntors, la casa lui din Bichigiu Bistriței, pe valea Sălăuței, și ales de comunitate jude, se va pune în fruntea românilor nemulțumiți de lipsa de drepturi și libertăți, de umilințele și presiunile asupra românilor ortodocși, drept care, după protestul de la poiana Mocirla, din mai 1763, împotriva generalului Bukow, Atanasie împreună cu cei trei capi ai mișcării grănicerești vor fi condamnați la moarte, el prin „zdrobirea cu roata, de →

sus în jos”, ceilalți: Vasile Dumitru din Mocod, Marin Grigore și Vasile Oichi din Zagra, „condamnați la moarte prin spânzurare”. Ceilalți cincisprezece capi ai răzmeriței au fost condamnați la „șase mii de lovături de vergi”, ceea ce nu însemna decât „moarte prin biciuire”...

Cu puțini ani înaintea, uneori chiar simultan, se petrecuseră și fapte evocate în nuvela „Sofronie” de la schitul din Plăișorul Ciorii, fostul Popa Stan, care-și purta la gât o cruce găsită și tăiată dintr-un lemn găsit la Strugari vopsită în albastru, cu *mândră-mărie* (azi este acolo o mănăstire). După ce-i murise soția, Popa Stan se retrăsese la vechiul schit din plăișor, alături de frații Visarion și Pahomie. Dar trăgându-l așa spre meleagurile tatălui, născut și trăit la Călimănești, va pleca și Popa Stan, luând drumul Sebeșului, apoi al Săliștei Sibiului (unde îl cunoaște pe protopopul Ioan), iar de aici spre Sibiu și Boița, coborând pe *Via Carolina* spre Turnu Roșu și ajungând la Mănăstirea Cozia. Aici va rămâne ardeleanul nemulțumit de presiunile „greco-catolice”, însă mulțumit de mărturisirea fratelui Gherasim că „aici, în Răsărit, ne ține împreună credința”, „numai prin credința ortodoxă putem face față papistașilor și islamului!” Tuns în monahism, călugărul Sofronie s-a mutat o vreme la mănăstirea din Curtea de Argeș, ctitorie a lui Neagoe Basarab, ocrotită de moaștele Sfintei Filoftea. Monah învățat, se va întoarce în Ardeal, la Cioara, la căsuța părintească zidită de mâna preotului Ioan, unde nu va zăbovi, căci datoria față de frații ortodocși din Transilvania îl cheamă la adunarea de taină de la Apold, condusă chiar de protopopul Ioan din Săliște, unde au venit preoți din Mărginime, de pe Valea Hărtibaciului, de pe Mureș, din Țara Moților, de pe Târnavă și chiar din ținutul Bistriței. Acolo, călugărul Sofronie va fi aclamat ca „noul nostru învățător și conducător în lupta pentru dezrobire”. Și de aici, fără vorbă multă, o acțiune concretă de contactare și mobilizare a creștinilor ortodocși, împotriva „Uniației”, refuzând a fi „supușii Vienei”. Nici nu va sosi bine acasă, la Cioara, „că pe drum auzi zvonuri cum că bisericile și mănăstirile ortodoxe vor fi iarăși atacate de autoritățile imperiale, de data aceasta chiar în Săptămâna Floriilor.” Lucrurile se întâmplară, nescăpând de urgia papistașă nici schitul din Plaiul Ciorii. Merge în Serbia, la mitropolia din Karlowitz, care avea jurisdicție asupra bisericilor ortodoxe din Transilvania, „marea noastră speranță”, unde îl întâlnește pe protopopul Ioan din Săliște.

Apropierea de mitropolitul din Karlowitz a făcut lumea să-l numească „*vicăraș* al Sfinției sale de la Karlowitz”. Aflând de demersurile sale, stăpânirea austriacă avea ordin să-l prindă și să-l pună în lanțuri. În ciuda amenințărilor, împreună cu trei preoți cu inimă de sfinți vor construi la Pianu de Sus o biserică nouă peste cea veche din lut și nuiele. A mers să-i întărească în credință pe frații români din diferite zone ale Ardealului, de la Șibot pe Mureș în jos, oprindu-se la Sărăscău, Băcăinți, Gelmar și Geoagiu... Va fi arestat în preajma Crăciunului din 1759, pus în obezi și lanțuri, întemnițat la Bobâlna, în timp ce protopopul Ioan de la Săliște aduna oaste de țărani la Rapolt. Acolo l-au dus oamenii care l-au eliberat pe *Sfântuleț*, acesta mergând apoi în Țara Zarandului, oprindu-se la Abrud, „capitala aurului european”. La sfârșitul slujbei, va fi arestat de oamenii stăpânirii, pus în lanțuri și dus la Zlatna. Dar mii de moți, venind în apărarea preotului, l-au eliberat, întocmindu-se apoi un memorandum ce va fi trimis împărătesei Maria Tereza, prin care se cerea îndepărtarea episcopului unit Petru Pavel Aron, numirea de către Mitropolia din Karlowitz a unui episcop ortodox, retrocedarea bisericilor, încetarea prigonirii preoților ortodocși, eliberarea din închisori a românilor acuzați de nesupunere etc. Se pregăti apoi la Alba Iulia, convocarea Sinodului Național Bisericesc, pentru februarie 1761. Dar urmărit de armată și de iscoadele stăpânirii, condamnat la cinci, apoi la zece ani temniță grea, „Sfântulețul” Ardealului se va refugia pentru a doua oară în Sudul Carpaților, la Cozia și Curtea de Argeș... Când ajunge la Turnu Roșu, spiritul lui se dizolvă, împreună cu crucea cea albastră de mesteacăn, „într-un roi de fluturi albaștri plutind spre tării amestecându-se cu cerul Transilvaniei” (*Sofronie*, p. 94).

Un final poetic, desigur, ca în nuvela „Nuntă sub salcâmi”, căci Sofronie, cum se știe, a decedat la Curtea de Argeș. Va fi canonizat la 28 februarie 1950, împreună cu Visarion Sarai și Oprea Nicolae (Miclăuș), la aceeași dată cu Calinic de la Cernica, mitropoliții Ilie Iorest și Sava Brancovici ai Transilvaniei, și Ioan Valahul...
*

Povestirile istorice ale dlui Radu Matei Todoran – preferăm să le numim astfel, într-atât spiritul auctorial prezidează diegeza, realizând inserții ale fantasticului în registrele evocărilor social-istorice – aduc în pagină realități crude din istoria Transilvaniei, precum viața istovitoare a băieșilor din Apuseni,

care scoteau din galerii coșurile pline cu minereu de aur, molima care a măcinat multe vieți în burgul săsesc din zona Cedonia (Cetatea Sibiului), lupta unor Sofronie de la Cioara și Atanasie Todoran din Bichigiu pentru dobândirea de drepturi și libertăți a românilor ardeleni, aflați de secole sub talpa administrației austriece și nemeșimii, chiar vremurile nesigure când așezări și oameni se aflau sub amenințările bandelor haiducești, care făceau legea locului după bunul lor plac...

Sunt povestiri preponderant realizate într-o bogată pastă social-istorică, ușor controlabilă de documente, ceea ce nu înseamnă că modalitățile de a crea ficțiuni artistice ar lipsi. Dimpotrivă, autorul face dovada unor creații literare onorabile, dezvoltându-și narațiunile prin ficționalizare episodică, prin dialoguri convingătoare, ținând firele epicii sub control, inclusiv prin reveniri în timpul concret al vieții personajelor, reușind a crea opere de o rotundime evidentă, chiar memorabilă (E. M. Foster).

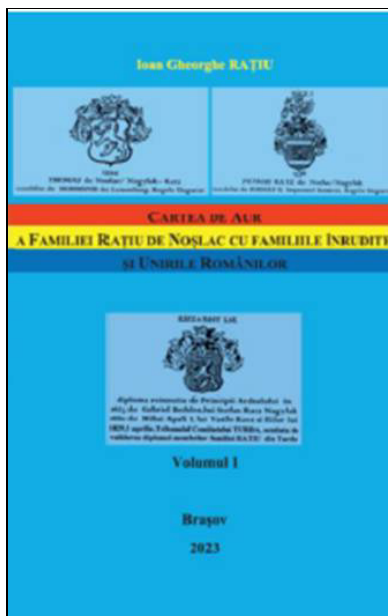
Dar există în toate aceste narațiuni istorice o anume fabulozitate, prin anumite elemente evidențiind un trecut fabulos de areal dacic și practici magice (Muntele Magic, Peștera sfântă, ritualuri, credințe și superstiții), legate fie de preoții zalmoxieni, fie de sărbătoarea legată de Paștile Blajinilor, fie de inițierea solomonarilor, ca în „Atanasie” și „Plăsele de os”, fie de credințe creștine, care completează arsenalul de teme și idei *precreștine* la care fac trimitere nu puține din paginile acestor povești de lume veche, de *medievalități* transilvane transfigurată în literatură de bună calitate, onorând o anume tradiție a genului ce îmbină registre ale realității cu elemente de fantastic privind obârșii ancestrale și extinderi până în zonele poeticului (o *poetică a fantasticului* de care s-ar putea vorbi în cazul prozei lui Radu Matei Todoran). Poetul „romantic”, de care vorbea criticul A. D. Rachieru, nu se dezmente nici în cadrul povestirilor, multe pasaje tremurând în aburul unei indeceniabile sensibilități lirice. Este vorba de o proză social-istorică referitoare la realități transilvane, cu evidente inserții în fantastic care aduc o aură de mister atât personajelor cât și unei „poeticități” a textelor – o *poetică* a fantasticului deloc rebarbativă, dimpotrivă inteligentă, plăcută, cursivă, dăătoare de sens, semnificativă sub multe aspecte.

De ce nu și o carte reprezentativă pentru Transilvania, *eponimă*, așa zice, cu oameni, locuri și fapte care nu se uită, totul ținând de tezaurul unei culturi și civilizații de autentică viețuire, dintr-un spațiu primordial românesc.

Cartea de Aur a familiei Rațiu

de Noșlac cu familiile înrudite și
Unirile Românilor

Cartea de Aur a Familiei Rațiu de Noșlac cu familiile înrudite și Unirile Românilor de Ioan Gheorghe Rațiu (n. 1951 la Turda), conferențiar universitar și doctor în științe inginerești, apărută la Brașov în anul 2023, reprezintă o combinație interesantă de memorialistică, genealogie și istorie, despre una dintre cele mai vechi familii nobiliare românești de pe teritoriul Transilvaniei, Rațiu. Aceasta a rămas “singura familie veche nobiliară românească în Turda, celelalte fiind maghiarizate și dispărând treptat din istorie”. Potrivit autorului, care este și “cercetător acreditat al CNSAS”, scrierea masivei lucrări în două volume a pornit de la prezentarea, în cadrul Sesiunii naționale de comunicări științifice “Țara Bârsei” de la Muzeul “Casa Mureșenilor” din Brașov, a articolului intitulat “Familia Rațiu și Marea Unire de la Alba Iulia”, care a avut parte de “semnale pozitive”. Astfel, Ioan Gh. Rațiu a extins articolul și l-a transformat într-un eseu cu structură de carte care să poată fi tipărit, lucru care a dus în final la publicarea acestor două volume gigantești, cuprinzând 952 de pagini! Totodată, *Cartea de Aur* este o istorie a familiei nobiliare românești din Transilvania, Rațiu de Noșlac, de la prima atestare documentară la 1298 a primului nobil de Noșlac (Alba), Banul Micu/ Micud al Lonei (Luna de Sus, Cluj) și Feneșului Săsesc (Florești, Cluj) și până astăzi, autorul fiind descendent direct al familiei Rațiu de Nagylak (Noșlac) din Turda. Sub egida ideii faimosului istoric roman Tacitus *Sine ira et studio*, și prelungirea răfuielii cu istoria sau în numele ei ce reprezintă o “stupizenie inacceptabilă”, schița sau linia generală a cărții, de un patriotism ardent, ce poate părea astăzi desuet, e focalizată cu precădere pe contribuția membrilor familiei Rațiu și a familiilor înrudite cu ea la Unirile Românilor. În același timp, Ioan Gh. Rațiu acreditează ideea, poate hazardată, că istoria ar consemna *cinci uniri ale românilor*, inițiate sau realizate de către Ștefan cel Mare,

Sigismund Bathory, Mihai Viteazul, prima sub sceptru românesc, Unirea Principatelor din 1859 sub Alexandru Ioan Cuza și Marea Unire din 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia.

Cartea este rezultatul unei munci de 5 ani de cercetare și documentare intense începută în 2009 în biblioteci, arhive, muzee, biserici, și chiar cimitire, pentru a nu mai vorbi de Internet, Arhiva CNSAS, cuprinzând sinteza rezultatelor cercetărilor privind 725 de ani a Familiei Rațiu de Noșlac cu familiile înrudite și este divizată în două volume, primul fiind subdivizat în 5 capitole și 29 subcapitole, în timp ce volumul al doilea conține 42 de subcapitole și un capitol al VI-lea, care cuprinde la rândul său subcapitolul “Martirii noștri” (în care sunt înfățișate cazurile a 32 de membri ai familiei Rațiu care au avut de suferit de-a lungul vremurilor sau chiar au murit onorându-și numele pe care l-au purtat), apoi un Epilog, Bibliografia selectivă, Addenda, o Scurtă biografie, Lista de lucrări și un Cuvânt de mulțumire și recunoștință. De asemenea, primul volum este centrat pe cele mai interesante evenimente istorice în care s-a exprimat dorința de încercare sau unire a tuturor românilor într-un singur stat. În timp ce al doilea volum este focalizat pe importanța familiei Rațiu din Transilvania.

Primele capitole ale volumului întâi sunt dedicate celor 5 încercări și uniri a celor trei țări locuite de români, dintre acestea, ne vom opri asupra primelor trei, deoarece Unirile din 1859 și 1918 sunt arhicunoscute.

Astfel, primul care a încercat Unirea tuturor teritoriilor românești ar fi fost voievodul moldav Ștefan cel Mare, autorul citându-l în acest sens pe însuși președintele Academiei Române, istoricul Ioan Aurel Pop care a afirmat, printre altele, că domnitorul menționat a fost un “unificator al românilor”, *ante-litteram* (adică precursor); Ștefan al III-lea cel Mare și-a numit țara căreia îi zicem azi Moldova, Țara Românească. De asemenea, Ștefan a adus țara de la sudul Carpaților sub ascultarea sa de mai multe ori și timp de 16 ani și 8 luni a fost numit domn al Valahiei propriu-zise, adică al Munteniei, același Ștefan fiind numit conte sau guvernator al Transilvaniei, el stăpânind peste 100 de sate, târguri și cetăți în Transilvania, fiind “cel mai bogat feudal” din această țară, care a fost un voievodat autonom al Regatului Ungariei, până în 1541 când a devenit principat. Prin urmare, Ștefan cel Mare este *restitutio Daciae*, cel care a refăcut Dacia, fiind domn al Moldovei, domn al Țării Românești și conte al Transilvaniei, cu un secol înaintea lui Mihai Viteazul. Potrivit altor istorici (Șerban Papacostea, de exemplu), o primă constantă a politicii externe a lui Ștefan perioada 1470-1486 a fost atragerea Țării Românești în coaliția antiotomană, iar întâiul episod l-a reprezentat conflictul cu voievodul Radu cel Frumos (care potrivit traducerilor în latină ale cronicarului grec bizantin Laonic Chalcocondil, a devenit un prieten intim și un favorit al sultanului otoman Mehmed al II-lea), concretizat în patru campanii militare desfășurate între 1469-1473, încheiat cu victoria lui Ștefan.⁵ În același context, Ștefan cel Mare a intervenit și a numit 4 domni în Țara Românească: Laiotă Basarab, Vlad Țepeș, Basarab cel Tânăr Țepeluș și Vlad Călugărul, împotriva unora dintre aceștia fiind nevoit să poarte campanii militare pentru a-i scoate din domnie, pentru că i-au trădat încrederea.⁶ Desigur, de la încercare de unire la unirea →

IULIAN CĂTĂLUI

⁵ Șerban Papacostea, “Relațiile internaționale ale Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare”, în *Ștefan cel Mare și Sfânt. 1504-2004: Portret în istorie*, Editura „Mușatinii”, Putna, 2003, online.

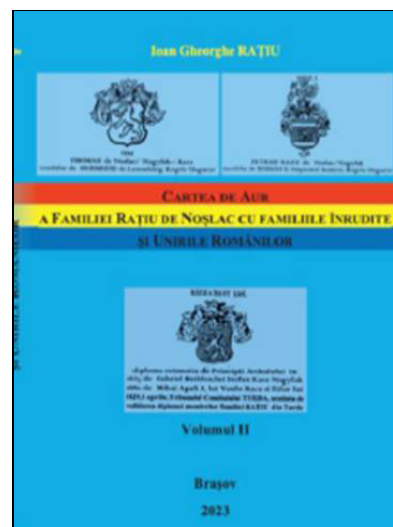
⁶ Andrei Eșanu (coord.), *Ștefan cel Mare și Sfânt (1457-1504). Bibliografie*, Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Chișinău, 2004, online.

propriu-zisă era un drum lung și, oricum, dacă s-ar fi realizat, ar fi fost o unire de tip personal, și nu național.

A doua încercare, reușită, de unire a celor trei țări românești, Principatul Transilvania și Voievodatele Moldova și Valahia a avut loc la jumătatea anului 1595, a fost realizată de către principele maghiar al Transilvaniei, Sigismund Báthory, artizanul din umbră al acestei uniri fiind cancelarul Transilvaniei, Ștefan Josika (Lojică) de Caransebeș și Brănișca, nobil ungar de origine română din Banatul Montan, foarte bogat, vestit și puternic în epocă, conform lui Marius Diaconescu. Potrivit istoricului Constantin Rezachevici, Sigismund a avut o încercare de realizare a primei uniri a Transilvaniei cu Țara Românească și cu Moldova, așa-numitul „plan dacic”⁷. Încercarea lui Sigismund Báthory, Principe al Transilvaniei, de a-și impune stăpânirea peste Carpați a fost socotită la vremea respectivă o “tentativă de refacere a Daciei”. Ioan Gheorghe Rațiu precizează în cartea sa că în timpul celor patru domnii ale lui Sigismund, printre curtenii săi de încredere au fost și trei membri ai familiei medievale românești Rácz (Rațiu), notorii în epocă: Petru Rácz (Rațiu), L. Mihail Rácz (Rațiu) II (ctitorii bisericii medievale românești din Teiuș) și Gh. Rácz, curtenii ai împăratului Rudolf al II-lea și ai Principilor Transilvaniei, Ștefan și Sigismund Báthory. Deși istoricul Ioan Aurel Pop susține că această unire a fost precedată cu un secol înainte de Ștefan cel Mare, Ioan Gh. Rațiu recunoaște onest, deschis și principial că această încercare a unire a teritoriilor evomediene românești a fost realizată de către un principe transilvan ungar, suzeranul voievozilor români din Valahia și Moldova. Această încercare de unire, de scurtă durată, nu a rămas fără urmări, 5 ani mai târziu, un alt principe, de data aceasta un voievod român, Mihai Viteazul, reușește Unirea și stăpânirea sub un singur sceptru a celor trei țări românești, pe durată ceva mai lungă, de aproape 1 an. În cadrul capitolului dedicat celei de-a treia uniri, a lui Mihai Viteazul, Ioan Gh. Rațiu menționează că puțină

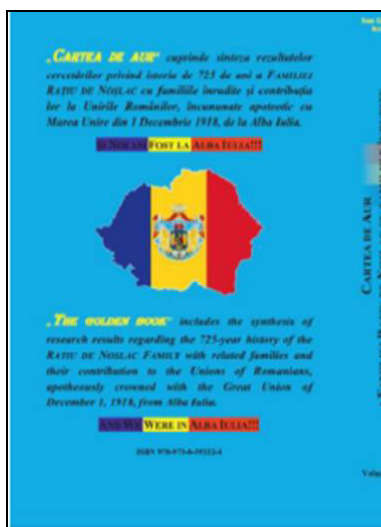
lume cunoaște faptul că principalul făuritor al planului de unire a țărilor române de la 1600 sub sceptrul lui Mihai Viteazul, a fost logofătul Ioan Noroceca de Pitești și Szászsebes, foarte cunoscut în epocă, dar ocultat după dispariția lui Mihai Viteazul, până astăzi, care a slujit sub 7 domnitori. Când Mihai ajunge voievod, Ioan Noroceca devine mâna sa dreaptă, „un sftenic foarte bine informat” despre stările de lucruri din cele trei țări românești, iar în Transilvania, domnitorul valah i-a avut ca aliați pe Petru, Mihail și Gheorghe Raț din marea și vechea familie nobiliară românească Rațiu. Cele cinci uniri ale românilor, cât degetele de la o mână, cum îi place lui Ioan Gh. Rațiu să spună, reprezintă “cele mai binemeritate momente ale istoriei nobilului popor român”.

În alte numeroase capitole, mai ales din volumul al II-lea, autorul prezintă biografia acelor reprezentanți ai familiei Rațiu sau înrudite cu ea, care și-au adus o contribuție importantă în istoria românilor: dr. Ioan Rațiu (1828-1902), președinte al Partidului Național Român, unul dintre principalii autori ai *Memorandului*, redactat de Iuliu Coroianu și adresat în 1892 împăratului Franz Joseph I al Austro-Ungariei; Viorel-Virgil Tilea (1896-1972), mare diplomat interbelic, jurnalist și scriitor român, membru al PNR, membru fondator al PNT, deputat în Parlamentul României și membru în mai multe guverne național-țărăniște; Iuliu Maniu (unul dintre cei mari oameni politici români, un apropiat al lui Ioan Rațiu, prim-ministru al României, președinte al

PNR și apoi al PNT, deținut politic după 1947, exterminat în Gulagul românesc de la Sighet); Ioan Lupaș, academician, profesor universitar, istoric, “unul dintre cei mai proeminenți cărturari ardeleni”; Ion Rațiu (1917-2000), politician care după întoarcerea în țară din Marea Britanie, în ianuarie 1990, a fost direct implicat în refacerea PNT-ului alături de Corneliu Coposu, devenind vicepreședinte al partidului, ce poartă de-atunci numele de PNȚCD și care a candidat la funcția de președinte al României la alegerile din 20 mai 1990 (din „Duminica orbului”) unde a obținut 4,29% din voturi, ocupând locul trei, ulterior, fiind ales deputat de Cluj din partea PNȚCD. De asemenea, aici îi putem aminti și pe Alexandru Ion Herlea (n. 1942 la Brașov), vărul și coautorul din umbră al lui Ioan Gh. Rațiu, inginer, profesor universitar român și francez (cunoscut în Franța ca Alexandre Herlea), fost ministru și ambasador al României și pe Șerban Lupu (1952-2023), stră-strănepotul de soră al dr. Ioan Rațiu, marele violonist de talie internațională și exeget enescian.

În epilogul cărții de aur, și ca o concluzie, Ioan Gheorghe Rațiu consideră că toți cei pomeniți în ea au fost exemple de mare curaj, de mare moralitate, un model demn de urmat pentru generațiile care le-au urmat și din această cauză autorul crede cu tărie că avem datoria morală să le cinstim memoria și să le vizităm, atunci când avem ocazia mormintele, acolo unde se odihnesc pe veci, să depunem o floare sau o coroană cu tricolor și să aprindem o candelă sau o lumânare.

⁷ Constantin Rezachevici, “Legenda și substratul ei istoric. Mihai Viteazul ‘Restitutor Daciae’?”, în *Magazin Istoric*, Octombrie 2000.

Îoan al Banatului

Mesajul privegherii

Luminița Cornea: Înaltpreasfințite Părinte Mitropolit, vă rog să vă opriți în continuare la o cunoscută pildă care se citește la Sfânta Liturghie din Duminica a 16-a după Rusalii. Este vorba despre *Pilda talanților*, narată de Sf. Evanghelist Matei (25, 14-30).

Înaltpreasfințitul Ioan: Ce ne-a lăsat nouă și tuturor celor de pe pământ, cuvintele scrise de Sfântul Evanghelist Matei și rostite de Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru Iisus Hristos, cuvintele din această evanghelie nu reprezintă un eseu literar, ci sunt cuvinte dumnezeiești. Ia să auzim aceste cuvinte.

L. C.: Încerc să rezum, dar voi și cita. Un om, plecând departe, și-a lăsat averea slugilor. Unuia i-a dat cinci talanți, altuia, doi talanți și altuia, un talant. Fiecăruia, după puterea lui. Lucrătorul cu cinci talanți a lucrat și a câștigat alți cinci talanți. Cel cu doi talanți a mai câștigat alți doi talanți, iar cel cu un talant l-a îngropat în pământ. După o vreme, venind stăpânul înapoi, a făcut socoteală cu slugile. Cel care primise cinci talanți a adus alți cinci talanți, zicând: „Doamne, cinci talanți mi-ai dat, iată alți cinci talanți am câștigat cu ei. Zis-a lui stăpânul: Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria domnului tău!” (Matei 25, 20-21). Asemenea s-a întâmplat și cu cel care primise doi talanți. Apoi, apropiindu-se cel care primise un talant, a zis: „Doamne, te-am știut că ești om aspru, care seceri unde n-ai semănat și aduni de unde n-ai împrăștiat. Și, temându-mă, m-am dus de am ascuns talantul tău în pământ; iată, ai ce este al tău. Și răspunzând, stăpânul său i-a zis: Slugă vicleană și leneșă, știai că secer unde n-am semănat și adun de unde n-am împrăștiat? Se cuvenea, deci, ca tu să pui banii mei la zarafi, și eu, venind, aș fi luat ce este al meu cu dobândă. Luați deci de la el talantul și dați-l celui ce are zece talanți. Căci tot celui ce are i se va da și-i va prisosi, iar de la cel ce n-are și ce are i se va lua. Iar pe sluga netrebnică aruncați-o întru întunericul cel mai din afară. Acolo va fi plângerea și scrâșnirea dinților” (Matei 25, 24-30).

Îps. Ioan: Doamne, vai și iar zic vai! Să n-auzim cuvintele acestea la sfârșitul vieții noastre! Mântuitorul, în contextul acestei evanghelii, intrase în Ierusalim, de Florii, se întorsese înapoi în Betania, și în perioada aceasta, până joi, și-a luat ucenicii lângă El, și a stat cu ei mai mult în Ierusalim. Urcându-se pe munte, a privit Ierusalimul și a spus că nu va rămâne piatră peste piatră să nu fie dărâmată. Deci, Hristos le spune apostolilor că Ierusalimul va fi distrus, demolat. Îi va veni, într-un fel, sfârșitul. Într-adevăr, suntem pe la anul 34, ori 35-36, când Hristos rostește asemenea cuvinte, iar în anul 66 izbucnește la Ierusalim o revoltă iudaică împotriva stăpânirii romane. În anul 70, generalul Titus ajunge cu oștirile romane pe culmea Ierusalimului și-l distruge întru totul. Se dăduse poruncă de la Roma să se tragă cu brazdă prin cetate. Însemna că trebuie demolat totul din temelii și așa s-a întâmplat.

Dar, Mântuitorul le mai spune apostolilor încă două pilde: *Pilda celor zece fecioare* și *Pilda talanților*. Acestea au un mesaj cu totul deosebit și anume acela de priveghere, de pregătire pentru venirea a doua a Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Privegheați și vă rugați! Pentru a le menține atenția și a intra mai profund în cuvintele rostite de El, le spune cele două pilde.

L.C.: Desigur, Înaltpreasfințite Părinte Mitropolit, există aici un mesaj al privegherii. Vă rog să ne deslușiți.

Îps. Ioan: Care este mesajul privegherii, al așteptării lui Hristos? Nu este o așteptare pasivă, ci o priveghere lucrătoare. Fecioarele trebuia să-și adune untdelemn în candelă și unele nu și-au luat. Cei care au primit talanți: iată, din cei trei, doi au lucrat și unul, nu. Iată, fecioarele, care au lucrat și au dus candelă, au intrat în Împărăția și bucuria lui Dumnezeu, cei cu talanții, pe care i-au înmulțit, au intrat și ei, iar leneșul n-a fost lăsat să intre în Împărăția lui Dumnezeu. Deci, priveghere și lucrare! Niciodată, Hristos Domnul, în

toată învățătura Sa și a sfinților apostoli, n-a încurajat lenea. Cum îi spune celui care și-a îngropat talantul? *Slugă vicleană și leneșă!*

Moneda BUCURIE

L.C.: Înaltpreasfințite Părinte, vă întreb, totuși, de ce stăpânul nu a dat tuturor același număr de talanți?

Îps. Ioan: Da, de ce stăpânul din parabolă – Dumnezeu - nu a dat tuturor același număr de talanți? De ce a dat diferențiat? Spune Hristos în parabolă că a dat fiecăruia după puterile lui. Adică, Dumnezeu nu ne-a creat pe toți egali. Nu toți au aceeași râvnă și dragoste. După râvna și dragostea fiecăruia împarte Dumnezeu darurile Sale. Tuturor ne-a dat Dumnezeu inimă. Niciunul dintre noi nu este fără inimă. Însă, unii lucrează mai mult cu inima, alții mai puțin, dar pe toți îi iubește Dumnezeu, pentru că fiecăruia i-a dat inimă și minte cu care să lucreze.

Cum vi se pare, apoi, faptul că stăpânul nu spune, când pleacă: *ți-am dat cinci taleri, să-mi aduci încă cinci*; nu-i spune celui căruia i-a dat doi talanți: *să-mi câștigi încă doi talanți cu ei!* Și nici celui căruia i-a dat un talant: *să-mi aduci măcar încă un talant!* Oare ce înseamnă lucrul acesta? Că stăpânul nu stabilește cât trebuie să câștige fiecare. I-a dat cinci talanți și îl lasă pe om să câștige cât poate el. Este libertatea omului. Dumnezeu ne-a creat liberi și atunci când i-a dat cinci talanți, și, dacă ar fi câștigat numai un talant, Dumnezeu l-ar fi lădat și l-ar fi primit în Împărăția Sa. Și dacă ar fi câștigat doi-trei, oricât, dar numai să câștige, să lucreze ceva cu harul lui Dumnezeu. De aceea și nouă, Dumnezeu ne va spune și ne va întreba: cât am iubit? Cât L-ai iubit pe Dumnezeu? Cât ai iubit pe semenii tăi? Chiar dacă nu am adunat nu știu câte averi, bani...rămâne întrebarea de fond: Cât L-ai iubit pe Dumnezeu? Cât i-ai iubit pe semenii tăi? Și cât te-ai iubit și pe tine, păstrându-ți viața curată? Aici, vă aduceți aminte, mai spune Mântuitorul o pildă, cu lucrătorii care au lucrat la vie, unii au venit mai de dimineață, unii mai târziu, și pe toți, și pe cel venit în ceasul al 11-lea, și aceluia i-a dat plată ca celui venit dintâi.

Și aici este mesajul către aceia care încă, încă, nu au pornit spre sfânta biserică și sunt mai în vârstă, →

**A consemnat
LUMINIȚA CORNEA**

OCHIUL NEGRU AL FLĂCĂRII

Pentru cei care știu să plângă,
drumul Muntelui
se oprește până la nori.
Fericți cei care pot să plângă...

Pentru cei care iubesc,
vârful de Munte
e dincolo de cuvinte.
Acolo se vorbește
numai în graiul nou,
așa cum ochiul negru
al flăcării
atât de adânc își hrănește
întreaga-i lumină din jur!

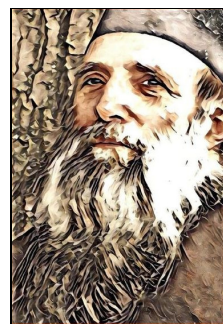
Fericiți nefericiții care
știu lacrima să-și ardă
și să privească prin ea
în tot ce ați fost!
Numai aceia

fiii copilului vostru
vă vor face pre voi,
doar pentru o singură zi
neînserată
vistiernicii
vârfului de Munte.

Fericiți
nefericiții cu inimă curată...

***

"Nimeni nu a văzut
suflet de piatră murind",
doar atât a grăit spre grăire
vulturul alb către oameni,
apoi dându-le aripile lui
a-ngenucheat de trei ori
pe locul numit Athabasca,
de trei ori
a căzut în genunchi
la locul numit Athabasca

unde piatra roasă-n genunchi
până astăzi se vede
pe cele trei izvoare-ale lumii,
fiecare spunând spre ocean diferit
că iubirea
niciodată nu a văzut vreo piatră
murind.

DUMITRU ICHIM
(Portret de Radu Iațcu)

Convorbiri duhovnicești

→încurajați-i! Pentru că cei mai în vârstă spun: *Ei! Atâtea păcate și rele am făcut în viața mea, că nu mă mai poate ierta Dumnezeu!* Vă rog, fie-vă milă de părinții dumneavoastră! Poate aveți pe cineva, vreun părinte care trăiește, spuneți-i că până se aude dangătul de clopot, încă nu e târziu, se poate întoarce și poate dobândi încă Împărăția lui Dumnezeu.

L.C.: Dar cum plătește Dumnezeu munca fiecăruia? Bineînțeles, zic eu, după o anume calitate sau cantitate?

Îps. Ioan: Tot din această parabolă deducem că au fost răsplățiți cei doi care au lucrat cu talanții, iar cel care nu a lucrat și a îngropat talantul a fost pedepsit. Întrebarea este: *În ce monedă plătește Dumnezeu?* Moneda în care plătește Dumnezeu și răsplătește Dumnezeu pe slugile Sale se numește BUCURIE. Așa zice: *intră întru bucuria Domnului tău!* Auziți? Dumnezeu nu plătește în monede schimbătoare, ci are o monedă care nu-și schimbă valoarea niciodată. E o monedă a veșniciei, care se numește BUCURIE. Auziți care e starea celor care în viața aceasta au lucrat cu talanții pe care i-a dat Dumnezeu? Ei sunt în stare de bucurie. Așa sunt părinții noștri dincolo. Sunt în stare de bucurie. Aceasta este starea sfinților și a îngerilor care se află împrejurul tronului Prea Sfintei Treimi Dumnezeu.

Înainte de a ascunde talantul, ce a făcut sluga care a primit un talant? L-a judecat pe Dumnezeu. A zis: *știi că ești om aspru.* L-a judecat pe

Dumnezeu și s-a dus și a îngropat talantul în pământ. În centrul acestei parabole, mai este un adverb: *îndată*. Spune Mântuitorul că cei care au primit cinci și doi talanți *îndată* s-au dus și au lucrat, iar celălalt *îndată* s-a dus și l-a îngropat în pământ.

Să nu vă fure cineva talanții!

L.C.: Cum adaptăm această parabolă la situația noastră actuală, cum apreciem astăzi comportarea celor trei care au primit un număr de talanți de la stăpân?

Îps. Ioan: Nu este om care a văzut raza soarelui să nu primească de la Dumnezeu talanți. Unii îi lucrează, alții îi îngroapă. Eu vă îndemn... Mai este o situație foarte delicată. Ne-a dat Dumnezeu și mie și frațiilor voastre, cititorilor noștri, nu puțini talanți. Însă aveți grijă *să nu vă fure cineva talanții!* Ai grijă, tinere și tânără, cu cine te însoțești pe drumul vieții acesteia! Ai grijă cu cine te însoțești, nu cumva să-ți fure talanții!

Iată, cei doi au lucrat cu ei, celălalt l-a ascuns în pământ. Dar mai este și situația aceasta când cineva, un tânăr cuminte, se căsătorește cu cineva nu prea...și-i distruge viața, îi fură talanții, încât la sfârșitul vieții se află fără talanți. Soția poate să-i fure talanții, să-i risipească. Sau invers, soția să fie jefuită, tâlhărită de bărbat, care n-o lasă să vină la biserică, care n-o lasă să nască prunci. O tâlhărește! Ce talant mai poate să aibă o tânără decât să primească darul nașterii de prunci, darul vieții! Și vine tâlharul și-

i spune: *nu, nu naște prunci; noi trebuie să ne trăim viața, noi trebuie să ne risipim talanții peste tot.* Apoi sunt prieteni, așa-zii prieteni, care pe mulți dintre cei care sunt ai lui Dumnezeu îi iau prietenii și-i duc în timpul sfintei liturghii în alte locuri, în alte părți. Iară le-a furat talantul! Și atâtea și atâtea situații! De aceea, vă îndemn pe fiecare: cercetați-vă inimile mereu ca să vedeți cum stați cu talanții! Mai sunt sau vi i-au furat prietenii, casnicii din lumea aceasta?

Toți aveți talanți, păziți-vă să nu vi-i fure și lucrați cât puteți! Chiar și o centimă de veți câștiga, veți intra în bucuria Stăpânului, a Domnului nostru Iisus Hristos! Cel cu un talant și l-a îngropat în pământ, iar eu vă zic: *Nu vă îngropați în pământ viața!* Nu vă îngropați în pământ viețile! Nu le îngropați în pământ!

Știți cine își îngroapă viața în pământ? Cei care n-au lucrat cu talantul dat de Dumnezeu, aceluia le va fi rușine să se întâlnească cu Hristos și de aceea și-au îngropat viețile în pământ. Ați auzit despre oamenii care și-au îngropat viața în pământ? Vă dau doar un exemplu. Cei care își pun capăt zilelor, aceia, în mod cert, că și-au îngropat viața în pământ și le este rușine să se întâlnească cu Hristos Domnul, când va veni pe norii Cerului. De aceea, dacă știți pe cineva că și-a îngropat talantul în pământ, spuneți-i ca *îndată* să-l scoată de acolo și să lucreze cu el, căci doar așa va primi plata cea de Sus a bucuriei în Împărăția lui Dumnezeu.

RUGĂCIUNEA „TATĂL NOSTRU”

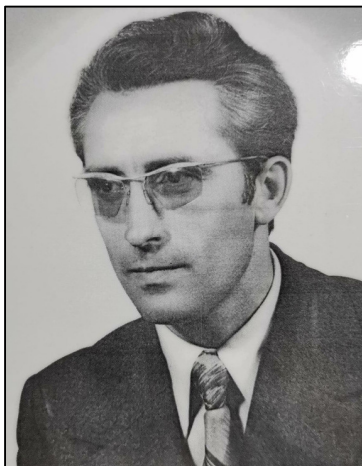
AL SFINTEI VINERI (VENUS)
(II)

Trecut atât în calendarul creștin ortodox, cât și în cel romano-catolic, profetul este sărbătorit în ziua de 20 iulie. În spiritualitatea românească, sfântul veghează și contribuie la buna desfășurare a ordinii cosmice. Sub „patronajul” sacru al profetului sunt puse **ploile de vară**. Când fulgeră și **tună**, conform tradiției, Sfântul Ilie îl fugărește pe diavol. Sfântul este un paznic al dimensiunii sacre a existenței și intervine atunci când sărbătorile nu sunt respectate.⁸

Ilie (ebr. „Dumnezeul meu este Iahve”), este un proroc din **Tesba**, în ținutul muntos **Galaad**: cca 850 î. Hr. (VT: 3 Regi, 17-19; 4 Regi, 1-2; NT: Matei, 11, 12-14; Marcu, 9, 2-13).⁹

Iisus Hristos arată că **Ioan Botezătorul este Ilie** și că **Ilie a venit deja**: «Și dacă voiți să înțelegeți, el este **Ilie**, ce va să vină. Cine are urechi de auzit să audă».(Matei, 11, 14-15). Într-adevăr, în **Noul Testament** se spune: «Iar îngerul a zis către el, Nu te teme, Zaharia, pentru că rugăciunea ta a fost ascultată și Elisabeta, femeia ta, îți va naște un fiu și-l vei numi **Ioan**. Căci va fi mare înaintea Domnului. (...) Și va merge înaintea Lui cu **duhul și puterea lui Ilie**, ca să întoarcă inimile părinților spre copii și cei neascultători la înțelepciunea dreptilor, ca să gătească Domnului un popor pregătit».(Luca, 1, 13, 15, 17). Și tot Domnul Iisus Hristos spune: «Acesta este cel despre care s-a scris:”Iată trimit înaintea feței Tale pe **îngerul Meu** care va găti calea Ta, înaintea Ta. Zic vouă: Între cei născuți din femeie **nimeni nu este mai mare decât Ioan**; dar **cel mai mic în împărăția lui Dumnezeu este mai mare decât el**».(Luca, 7, 27-28).

Ioan Botezătorul este **înger și duh**, este **duhul lui Ilie**, are puterile proorocului Ilie, dar și el s-a întrupat ca **om** („Între cei născuți din femeie **nimeni nu este mai mare decât Ioan**”), însă în împărăția lui Dumnezeu este cel mai mic, neavând puterea de a purta norii ori a folosi **trăsnetul** sau

tunetul, care sunt atributele lui Iisus Hristos. (Pentru a aduce ploaia, seceta sau trăsnetul din cer, **Ilie se roagă lui Dumnezeu** în muntele Carmel).

Rugăciunea „**Tatăl nostru a Sfintei Vineri**” este o rugăciune păgână, „încreștinată”.

În primul rând, rugăciunea „**Tatăl Nostru**” se adresează lui Dumnezeu-Tatăl, așa cum ne-a învățat Iisus - Fiul lui Dumnezeu.

În al doilea rând, personajele amintite în rugăciunea „**Tatăl nostru a Sfintei Vineri**” sunt divinități păgâne, așa cum rezultă și din analiza „rugăciunii”:

„**Pe râul la Rusalim***
Era un domnișor.
D’acol ce făce ?
Flori dalbe stränge.

Domnișorul de pe o câmpie la Ierusalim, era **Apollo** sau **Soarele**. Apollo era patronul tinerilor care trec pragul bărbăților.¹⁰ Influența creștinismului se vede din faptul că Apollo este pe o câmpie la **Ierusalim**. Se culeg plantele la Ierusalim fiindcă aici a fost Iisus Hristos.

«În privința valorii **magice** și farmaceutice a anumitor ierburi, ea se datorează, la fel, unui **prototip celest** al plantei sau faptului că a fost **culeasă pentru prima oară de un zeu**. Nici o plantă nu e prețioasă în sine, ci numai prin participarea la un arhetip sau prin repetarea anumitor gesturi și cuvinte care, izolând planta din spațiul profan, o consacră. Astfel, două formule de incantații anglo-saxone din secolul al XVI-lea, care se pronunțau în timpul culegerii plantelor medicinale, precizează originea virtuților lor te-rapau-

tice: au crescut pentru prima oară (adică *ab origine*) pe muntele sfânt al Calvarului (în „centrul” Pământului): „**Bună ziua, iarbă sfântă care crești pe pământ și ai răsărit mai întâi pe muntele Calvarului, tu ești bună pentru tot felul de răni; în numele blândului Iisus eu te culeg**” (1584). „**Sfântă ești verbină care crești pe pământ și care prima oară te-au aflat pe muntele Calvarului. Tu ai vindecat pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos și i-ai închis rănilor sângerând; în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh te culeg.**” Se atribuie eficacitatea acestor ierburi faptului că prototipul lor a fost descoperit într-un moment cosmic decisiv („în acel timp”) pe muntele Calvarului. Și-au primit consacrarea pentru că au vindecat rănilor Mântuitorului. Eficacitatea ierburilor culese nu se valorifică decât prin faptul că omul care le culege repetă acest gest primordial al vindecării. Iată de ce o veche formulă incantatorie spune: „**Vom culege ierburi ca să le punem pe rănilor Mântuitorului.**”

Aceste formule de magie populară creștină continuă o veche tradiție(...) O lungă invocație figurând în Papyrusul lui Paris indică statutul excepțional al ierbiilor culese. „**Tu ai fost semănată de Cronos, culeasă de Hera, conservată de Ammon, născută de Isis, hrănită de Zeus cel ploios; roua și Soarele te-au crescut...**” Pentru creștini, ierburile medicinale își datorau eficacitatea faptului că au fost găsite pentru prima oară pe muntele Calvarului. Pentru cei vechi, ierburile medicinale își datorau virtuțile curative faptului că fuseseră pentru prima oară descoperite de zei. „**Betonică, tu care ai fost pentru prima oară descoperită de Esculap sau de centaurul Chiron...**”, acesta este invocația recomandată de un tratat erboristic.»¹¹

Un întreg **CALENDAR AL CULEGERII PLANTELOR DE LEAC** îl găsim în lucrarea lui Ion Ghinoiu, **Vârstele timpului**, la p.213-217.

«În religie, ca și în magie, periodicitatea înseamnă înainte de toate utilizarea la infinit a unui timp mitic **readus în prezent**. Toate ritualurile posedă proprietatea de a se petrece **acum, în această clipă**.

Prof. EUGEN MERA

⁸ **SEPTUAGINTA**, vol.2, COLEGIUL NOUA EUROPA, Editura POLIROM, București, Iași, 2004, p.451.

⁹ MARTIN BOCIAN, URSULA KRAUT, IRIS LENZ, **Dicționar enciclopedic de personaje biblice**, Editura ENCICLOPEDIĂ, București, 1996, p.174.

¹⁰ WALTER F. OTTO, **ZEH GRECIEI. Imaginea divinității în spiritualitatea greacă**, Seria RELIGIE, Editura HUMANITAS, [București], 1995, p.76.

¹¹ MIRCEA ELIADE, **Mitul eternei reînnoarceri**, Colecția HISTORIA RELIGIONUM, Editura UNIVERS ENCICLOPEDI, București, 1999, p.34-36.

Predicile lui Petru Maior

moralizatoare și stimulent pentru săvârșirea binelui

Pe tărâm omiletic și pastoral, Maior a căutat să planteze idei sănătoase, să sădească virtuți creștinești și civice, a căutat să stabilească un echilibru perfect al omului în cadrul societății. Predicile lui Maior, foarte moralizatoare, fondate pe exemplul propriu, convingător, tindeau spre stimularea săvârșirii binelui, a datoriei și a asemănării cu Hristos. El atacă necruțător în cuvântări unele vicii generale, nedreptăți sociale, de aceea omiletica lui Maior, dublată de un talent oratoric deosebit a avut și are un ecou ce se prelungește până astăzi.

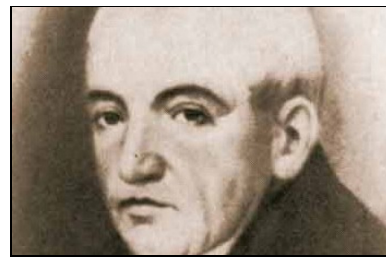
Cunoscutele lui predici la înmormântare au fost adunate și publicate în lucrarea *Propovedanii*, Buda, 1809, *Prediche sau învățături la toate duminicile și sărbătorile anului* (Buda, 1810). Ciclul de *Didahii* sunt adevărate îndrumătoare omiletice și îndreptare etico-sociale. Din opera lui socială și scrisă, reiese limpede cât de strâns s-a împletit la el activitatea de slujitor al altarului și al patriei. El singur o mărturisește când ne spune că: „într-o mână ținea condeul și molitvenicul pentru treburile parohiei și în cealaltă sapa pentru a se întreține“, delimitând oarecum cele trei sectoare în care Maior s-a dăruit cu ce a avut mai bun: cărturăresc, pastoral-misionar și social. Prin tot ceea ce a făcut Maior, va rămâne o pildă vie în conștiința neamului.

Pentru protopopul de la Reghin, predicarea constituia una din obligațiile categorice ale slujitorilor Domnului. Predica nu este legată însă exclusiv de biserică, sau de ziua de sărbătoare. Ea se poate săvârși în orice împrejurare prielnică unei puternice manifestări. Nu toți preoții sunt competenți însă a răspunde unei asemenea obligații. Cărțile de predici ale lui Petru Maior au cucerit un întins orizont de influență, având un puternic ecou printre clerici. Susținea în 1921 diaconul dr. Gheorghe Comșa, viitorul episcop ortodox al Aradului, că predicile învățatului profesor de la Blaj și protopop, au avut cea mai mare răspândire nu numai în biserica unită cu Roma, ci și în Biserica Ortodoxă românească.

Predicile lui Petru Maior veneau în primul rând din partea unui autor ce întrecea în cultură și forță stilistică proprie pe toți înaintașii săi în ogorul omileticii românești. Doctor de Roma, unde stătuse cinci ani studiind filosofia și teologia, Petru Maior cunoștea mai multe limbi decât oricare dintre contemporanii

săi din orizontul „Școlii Ardelene”: latina, greaca, italiana, franceza, germana, maghiara și chiar și unele dialecte sârbești. Artele și literatura nu l-au atras în orașul Columnei lui Traian; disciplinele teologice, filosofice, istorice și pedagogice i-au stat însă aproape de inimă. Ecouri din cele mai neașteptate și o puternică logică se remarcă astfel în predicile sale, o simplitate aspră și profundă, o emoționantă putere de sugestie în avântul căreia se deschideau mari aripi retoricești.

Pentru demonstrarea talentului oratoric al lui Petru Maior, putem aduce spre exemplificare mai multe predici ale cărturarului, dintre care una ar fi predica la *Patima cea mântuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos*. În această predică teologul Maior descrie pe larg patimile Mântuitorului Iisus Hristos, arată rostul acestora în iconomia mântuirii neamului omenesc, prezintă starea de păcătoșenie umană. Pentru a dezlănțui fiorul inimilor și pentru a le așeza în contact direct cu patimile Mântuitorului, Maior începe, în cuvinte aspre și repezi, să contureze înfățișarea tragică a Fiului schingiuit. Vorbele se rostogolesc furioase, aprinse de mânie, călăuzite însă de o disciplină uimitoare. Cu ascutită pătrundere, predicatorul evidențiază adâncimile dramei sufletești a lui Iisus. După ce predicatorul Maior prezintă o înfricoșată succesiune de prea dureroase priveliști, vine apoi și zguduitoră explozie din pregătirea finalului, adevărat torent de muștrări neînduplecate. Aici vrea să-i conștientizeze pe credincioși de starea lor de păcătoșenie și să arate că rostul jertfei lui Iisus este tocmai răscumpărarea păcatului omenesc și ridicarea omului din negura păcatului spre starea de curăție sufletească și spre apropierea de Dumnezeu. O astfel de predică, fierbinte și înaltă, în care devoțiunea pentru Hristos este tot atât de cutremurătoare ca și disprețul pentru necredință și păcat, nici nu putea să aibă

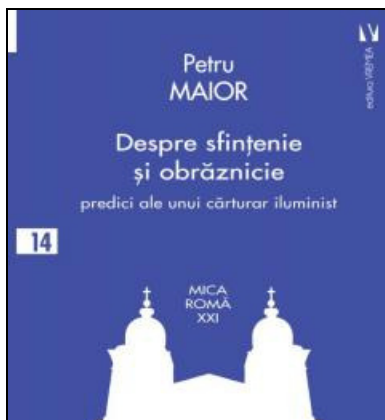

un astfel de sfârșit decât acesta: “Ori carele nu Te va iubi pe Tine (Doamne), vrednic este să fie isgonit, vrednic este să fie afurisit și lepădat, Cela ce nu iubește pe Domnul nostru Iisus Hristos, să fie anathema, maranatha”.

Astfel predica Petru Maior, avântat, iluminat, aspru. Cuvântul se împletea cu ideea în puternică armonie, ritmul este energic, tonul tare, atitudinea categorică. Avea și calități fizice care aduceau glasului său un adaus de sugestie, de autoritate. Barițiu, al cărui bunic ascultase predicile oratorului de la Reghin, vorbește cu mult elan despre “căutătura sa impunătoare”, despre frumusețea bărbătească a cuviosului protopop. Tirada începea întâi liniștită, cu ton de povestire domoală, pentru a irumpe apoi – cum spune Netea – în perioade suculente și nervoase ca în evocarea prăbușirii lui Nabucodonosor cuprinsă în *Predica din Duminică Vameșului și a Fariseului*. Puternic și sugestiv, bogat în imagini și nuanțe poetice, se arată Maior în evocarea înaltelor priveliști cosmice: prealuminosul soare, luna, preafrumoasele stele, aerul, apa mării etc. O profundă religiozitate se deslușește astfel din aceste predici. De altfel aceasta, întocmai ca și viața neprihănită și un înalt spirit al datoriei, constituie, din punct de vedere moral, însușirile unui perfect orator bisericesc. Niciuna dintre acestea nu i-au lipsit protopopului de la Reghin.

Concluzia se impune astfel de la sine: mântuirea și fericirea nu pot fi cunoscute decât prin flacăra credinței. Ea este singurul temei de optimism. Pe deasupra tuturor elementelor lumii se așează însă sufletul, considerat taină și lumină a veșniciei. În prefața “Predicilor”, Maior aduce și câteva indicații pentru preoții cei nevoiți a le primi. Îndeamnă în primul rând la “zicerea pe de rost”. A lămurit și termenul de “predică”, latinistul luând poziție împotriva cuvântului celui cu înțeles străin. Din toate cele prezentate aici reiese profundul spirit religios călăuzitor al predicilor lui Petru Maior și totodată nivelul intelectual al activității sale omiletice.

FLORIN BENGHEAN

CĂLĂTOR PRIN CAPPADOCIA

(note de călătorie)

Țărutul asiatic

Asemenea Constantinopolului, Cappadocia a rămas pentru mine ani la rând doar ținutul visat. Aceasta până când împreună cu un grup de pelerini am călătorit spre fascinantă Cappadocia, leagăn de cultură și civilizație, pământul care a format atâția sfinți ai Bisericii.

Plecați din Alba Iulia la puțin timp după miezul nopții, cu scurte pauze, la apusul soarelui suntem la Canakkale pe țărmul european al Mării Marmara. Strâmtoarea Dardanele apare dintr-o dată, neașteptată parcă, în stânga noastră dincolo de lanurile de floarea-soarelui, într-un splendid apus de soare. Totul e cuprins de auriul soarelui. Autostrada urmează țărmul strămtorii împins spre mare de dealurile înalte ce o străjuiesc. Strâmtoarea e plină de vapoare mari, comerciale. Urmărim drumul lor pe apă, paralel cu al nostru. Suntem atât de aproape încât se distinge bine puntea superioară. Urmărind traseul pe hartă, Gelibolu (Gallipoli) a rămas în urmă. Gallipoli îmi amintește de eșecul trupelor aliate din 1915 în încercarea de a scoate Turcia din război. Forțele Navale Aliate formate din trupe australiene și neozelandeze trebuiau să ajungă prin Dardanele la Istanbul. Greșeală strategică uriașă. Nimeni nu poate trece prin strâmtoare, dacă e bine apărată. Avea să o constate și amiralul englez Fisher care scria la 5 aprilie același an << Blestemate să fie Dardanele ! Ele vor fi mormântul nostru ! >>. După nouă luni de lupte crâncene căzuseră 86.000 mii de turci și 160.000 din trupele aliate. Comandantul german al armatelor otomane a încredințat comanda subalternului său Mustafa Kemal. Sub deviza << Nu vă comand să atacați, vă comand să muriți >> viitorul președinte al Turciei își duce trupele spre victorie. Cimitirul Bradului Singuratic și Monumentul comemorativ turcesc păstrează amintirea miilor de soldați care-și dorm somnul de veci pe câmpul de luptă. Monumentul comemorativ turcesc păstrează mesajul lui Mustafa Kemal:

<< Nu sunt diferențe între acești Ioani și Mahomezi pentru noi,

Unde zac unul lângă celălalt, aici în această țară a noastră, Voi, mame care v-ați trimis fiii din țări depărtate, ștergeți-vă lacrimile;

Canakkale – strâmtoarea

Fiii voștri stau acum întinși pe piepturile noastre în pace după ce și-au pierdut viețile pe acest pământ,

Au devenit fiii noștri acum. >>

La Canakkale, în portul unde se face trecerea pe țămul asiatic ajungem pe înserat. Cum feribotul aștepta mașinile și pasagerii, abia coborâți din autocar ne și imbarcăm. Traversarea strămtorii durează cam o jumătate de oră și se face gratuit. Se înnoptează repede. Plin de oameni și mașini feribotul se desprinde lin de țămul european și înaintează spre cel asiatic. Vanzători ambulanti îți oferă înghețată, ceai, sucuri, bere. Dardanelele, ținutul legendarului rege Dardanos care a întemeiat citadela Troiei și a domnit peste ținutul Troadei, mai poartă și numele de Hellespont. Helle fiica lui Atamas și a Nefelei, a fugit cu fratele ei Frixos pe un berbec zburător, de mânia mamei lor vitrege, Ino. Helle a căzut și s-a înecat în strâmtoarea care-i va purta numele. Hellespont, adică Marea Hellei, azi Marea Marmara. Strâmtoarea are 61 de km. o lungime cuprinsă între 2 și 6 km. Dardanelele a fost și va rămâne calea comercială între Marea Egee, Marmara și Marea Neagră, drum fără pulbere străbătut de mii de ani, ținut de legendă. Pe aici a trecut pe un pod de vase Xerxes, regele perșilor cu 100.000 de soldați ca să fie învins la Salamina și Platea. Mahomed al II-lea a construit aici în 1452 o fortăreață închizând strâmtoarea. Până în sec. al XIX-lea la Canakkale erau toate consulatele și punctele vamale. Vase comerciale taie calea feribotului, intrând sau ieșind din strâmtoare. Debarcăm pe țămul asiatic în plină noapte. Hotelul e în apropiere și ne cazăm repede.

A doua zi dimineață rămânem cam o oră în port. Feriboturi pleacă și vin de pe un țărm pe celălalt. Agitație mare, sute de turiști, dughene unde se vinde orice, de la celebrul kebab, apă, la tot felul de souveniruri și cum Troia e aproape, figurine de diferite dimensiuni reprezentând calul troian. Cum nu pot sta prea mult într-un loc mă plimb de-a lungul țămului. Într-un parc cu fața spre mare descopăr „ calul troian ”. E macheta folosită la superproducția filmului << Troy >> turnat în 2004. După terminarea filmărilor regizorul Wolfgang Petersen a donat calul orașului Canakkale. E cea mai spectaculoasă realizare a războiului troian. Cum „ descoperirea ” nu poate rămâne ascunsă le spun și celor din grup care se reped să facă fotografii. După necesarul schimb valutar ne îndreptăm spre antica Troie.

Pr. CORNEL MARCU

CIMITIRUL BELLU E... ÎN CĂRȚI

Interviu cu prof. univ. dr. emerit
Gheorghe Sarău

(II)

-Deși apreciați lucrarea, aveți și rețineri în privința ei. Care ar fi vulnerabilitățile ei?

-Pentru că nu putem să ne înfățișăm în fața publicului cu „de toate pentru toți”, abordare pe care o vedem și azi la unii cercetători dedicați subiectului, dar tratat din varii perspective. Nu putem, omeneste, să acoperim prin cercetare și prezentare, ce s-a întâmplat în fiecare entitate mortuară din București! E vremea, considerăm, să ne ocupăm doar fragmentar de subiect, anume, nu de „tot Bellu”, nu și de „vechinătățile Bellu-lui”, nu și de alte cimitire bucureștene, ci de fiecare în parte (separat de „Bellu Clasic”, separat de „Bellu Catholic”, separat de „Bellu Militar” (în care intră și „academicienii” – și nu prea înțelegem de ce) etc. etc. Căci, de pildă, la „Bellu Militar” sunt înmormântate persoane ortodoxe și de alte confesii (dar, cum spunem, și „academicienii”), iar la „Bellu Catholic” – la fel, sunt ortodocși, precum celebrul doctor ginecolog Ion Lemnete, cântăreața de muzică ușoară Lavinia Slăveanu, catolică, dar sora ei – tot interpretă a aceluiași gen muzical, Aida Moga, ortodoxă – incinerată, apoi înhumată în „Izvorul Nou” (deși bunica și străbunica lor, catolice, sunt incinerate, cu urne aflate în custodia Crematoriului „Cenușa”)

-Bine, și cu acest demers lexicografic al dv., unde ne aflăm?

-Ne situăm foarte bine, dar... de parte de capătul drumului pe care am izbutit să parcurgem doar zece – cincisprezece procente legate de informațiile care îi vizează pe cei înmormântați aici, pe cei înhumați (arși, dar cu urnele înhurate aici), pe cei găzduiți (prin transferarea osemintelor din alte cimitire din București ori din alte localități), pe cei înmormântați aici, apoi „transportați” în alte locuri, pe cei despre care avem simple mențiuni că osemintele lor au „poposit” aici o vreme (mărturie stând, de multe ori, operele de artă care au înfrumusețat locurile lor de veci) etc. etc. Astfel, în *Dicționarul...* de față ne-am restrâns cercetarea doar asupra persoanelor înmormântate în Cimitirul „Șerban Vodă – Bellu” (zis și: „Clasic”,

„Civil”, „Ortodox”), așadar, nu și în delimitările „Militar” și „Catholic”, dar am inclus referiri și la reînhumări (primele întreprinse, probabil, cu puțină vreme înainte de momentul deschiderii oficiale a cimitirului din ziua de 21 septembrie 1858), considerând că o abordare extinsă pentru arealul „Bellu” – ori mai cuprinzătoare, la nivelul Capitalei București – depășește bunele noastre intenții, posibilitățile umane.

-Cum ați procedat, mai precis, cum ați organizat materialul lexicografic?

-În *volumul I – ediția I*, potențialul cititor poate identifica persoanele înmormântate după **prenume** („numele mic”, „de botez”, ori de consacrare scenică, literară etc.), urmat de inițiala tatălui (sau a soțului), apoi de **numele propriu-zis** („numele de familie” ori supranume). În continuare, a fost dat anul de naștere (unde a fost știut) și cel de moarte, s-au menționat profesia, rangul (dacă există mențiuni în acest sens), am inserat sumare date despre soț sau soție, despre copii (unde a fost cazul), trimerile încheindu-se cu indicarea figurii (parcele) și, unde s-a cunoscut, și a locului unde se află mormântul. În general, s-a pornit de la modul de prezentare adoptat și de Bezviconi (1972), adaptat și completat de noi. De observat că, de multe ori, s-au inclus și date elementare relative la viața și activitatea relevantă a defunctului, la istoricul locului de veci (deși demersul de față nefiind, prin esența sa, o resursă enciclopedică, dar nici un simplu epitaf, despre care umoriștii spun că epitaful „ar fi ultima dovadă a mândriei, a orgoliului omenesc”). Prin urmare, acolo unde am descoperit informații inedite despre o anumită persoană, ca rod al cercetărilor noastre, le-am inclus, deși scopul acestui *Dicționar...*, cum reiese de mai sus, nu este de a prezenta, cu prioritate, biografii, ci informații elementare despre persoanele înmormântate în acest spațiu. Totodată, am inclus și trimeri bio-bibliografice spre alte surse care i-au avut în vedere pe defuncți, pentru ca persoanele interesate să consulte și acele lucrări.

-Ce va include volumul II?

-Celălalt, *Volumul II – ediția I*, în curs de editare și tipărire, este organizat pe „figuri/ parcele”, astfel încât vizitatorii să aibă la îndemână un prețios **ghid**, care, atât din perspectivă

sincronică, cât și diacronică, să le faciliteze identificarea în cadrul fiecărei diviziuni mormintele unor personalități și persoane care le pot stârni ori satisface interesul întru informarea lor și despre care nu cunoșteau că se repauzează într-o parcelă sau alta.

-Ce ați adăugat, dincolo de informațiile culese din sursele cercetate?

-Este clar că, așa cum se întâmplă în cazul dicționarilor, enciclopediilor, al lucrărilor de sinteză etc., nu putem aduce doar informații inedite, rostul științific este de a aduce laolaltă, bio-bibliografic, niște repere privind o persoană sau alta, care a fost înmormântată în această arie mortuară. Nu putem (și nici nu ne-am propus) ca noi să oferim prezentări ample ale defuncților, deși, uneori - atunci când am simțit că anumite date nu sunt cunoscute ori sunt interpretate greșit - nu ne-am putut abține să nu redactăm mici bio-bibliografii, să dăm informații de ordin genealogic ș.a.m.d. **Sursele bibliografic utilizate** sunt prezentate în volum defalcat, o primă categorie fiind reprezentată de cele din care am excerptat și citat onest date și pasaje, fiindu-ne de mare folos, de pildă, unele lucrări tipărite, precum cele ale cercetătorilor Bezviconi (1972), Filip (2000), Anfile - Dinu - Barbu (2022), Jianu (2022, 2 vol.), Ciorca (2022 și 2023), Sarău (2022 și 2023), completate cu investigațiile noastre pe teren, răstimp de zece ani etc. A doua categorie de surse bibliografice se constituie în surse tipărite ori stocate virtual, pe care le-am consultat (deși, din păcate, nu am reușit să le „vlăguim”, să extragem și să valorificăm toate informațiile conținute, urmând să reluăm examinarea lor la o eventuală a doua ediție).

NICOLAE BĂCIUȚ

TATĂL MEU ARE UN ANUME SENTIMENT

Tatăl meu
Are un anume sentiment pentru șerpi
El trece cu umbra amiezii
Ajunge în prag de seară,
Spre noapte,
Cu o haină roasă pe margini
De nesomn și de gânduri.
Mama o pânză de la înepuț de secol
Întinsă peste o corabie
Peste care s-a prăbușit vântul,
Involburându-i pala de păr
Cu zăpezi aspre din nord
Târziul se duce ușor
Iar amurgul intră în sufletul lor.,
Ca pe o terasă de marmură albă.

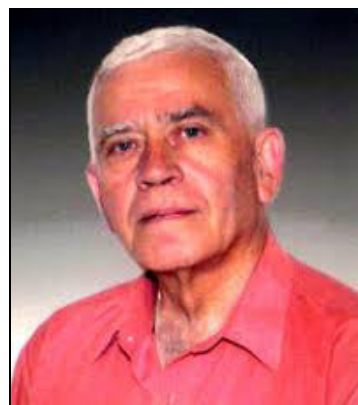
STARE

De unde pot să privesc adâncul
depărtării
Dacă nu de aici. unde mâinile mele
Vorbesc cu realitatea zilei
Și de unde în deplină dimineață

Privirea mea< se oprește la casa
părăsită,
Și totul , parcă se întâmplă în trecut
Eu încerc să constat, că dacă mai sunt
încă viu
Și văd lumina care se agață de mine
Și încerc să aflu casa de lumină
Din care, se aude o muzică vagă
Marginini de adâncimi se depărtează
Și alte vieți pleacă, oboseite de timpul
Care ca o oștire caută ulițile stinse
In vreme ce ochii lupilor mușcă din
umbra pădurii.

REÎNTÂLNIRE CU ROUA

Drumul e lung și eu mă chinui să
ajung departe,
Oamenii din preajma mea curg și ei
mai departe
Undeva , cineva se chinuie să aducă
aproape
Arcada dimineții
Peste cimitirul satului trec cocorii cu
aripile lor

Veșnice în zbor
Totul seamănă cu un trecut îndepărtat
Și eu văd rădăcinile arborilor
Cum se întind lacome
Pe sub tălpile noastre.Se trezește
dimineața
Și prin geamul casei mele
Mă reîntâlnesc cu roua așezată pe
ieder

MIRON ȚIC

Chiar dacă

copilăria e copilărie chiar dacă
o trăiești sub o coastă de deal.
chiar dacă iarna n-ai sanie.
chiar dacă porți hainele
rămase mici celor
născuți înaintea ta.

chiar dacă n-ai avut o grădină
cu cireșe cât oul de vrabie
nici mere dulci.

copilăria rămâne copilărie
chiar dacă cei mari
te privesc de sus. chiar dacă
nu se compară cu a celor născuți
în răsărit de magică stea.

Tot mai aproape

ci unde au dispărut toate frumoasele
care dărmă cu un surâs
zidul de nori și eliberează
din prizonierat soarele?

în ce depărtări în ce
anonimat își pierd urmele?

câți au iubit și au suferit
pentru cele care au luat
cu ele duminicile?

care drum le ascund
urmele acum când e tot
mai convingător mai aproape
departele în care te pierzi.

Față către față

față în față cu prezența aceea. nici
aripă să bată nici vânt,
un fel de respirație a nopții
dintre vis și realitate.

ceva între simț și văz
între tine și mersul lunii
cu parfumul ei de femeie.

ceva care refuză uitarea
între ieri și ziua
care se pregătește să vină.

față în față. în spate

Laurențiu Ivan Condrache

un fel de nici joi
nici vineri.
nici iluzie nici de tot adevăr.

Vocile zilei

poemul de toate zilele. cărți pe
bandă rulantă. cititori rari
ca stâlpii de telegraf
pe lângă calea ferată.

ca și cum ceea ce
trebuia să se spună s-a spus.

gânduri și voci.

confuzia dintre ceea ce este
și ceea ce pare a fi.

versuri de ocazie. de cartier.
poemul care tocmai vorbește
despre astfel de lucruri
urmare a acestui ciudat paradox.

ION DUMBROVĂ

Starea prozei

POVESTE DE TREZIT COPIII

A fost odată ca niciodată... Știți voi! Că de n-ar fi nu s-ar mai povesti...

A fost o vreme în care Zmeii se certau între ei, iar oamenii simpli sperau cu naivitate că vor avea în sfârșit liniște, să-și poată vedea de grijile de zi cu zi sau să se poată bucura de lucruri simple, de horă și cântece, de munca pământului lor, să poată respira în voie... Sperau ca balaurii cu multe capete să fie prea ocupați cu gâlceava ca să se mai sinchisească de alte probleme și că nu vor mai veni zmeii pe capul lor, să le fure roadele muncii, să le pârjolească grădinile, să le orăvească fântânile, să le ia fetele bune de măritat sau feciorii buni de duși la muncă sau la armată.

Țăranii de pe întreg ținutul își exprimau părerile, adesea gălăgios, ca la o întrecere sportivă, cum mai văzuseră ei. Ba chiar începuseră să facă pariuri, mizând pe câștigător. Seara se mai întâlneau pe la porți să își povestească problemele, dar, invariabil, ajungeau să discute și de Zmei.

- Eu cred că Zmeul Albastru va învinge, zicea nea Vidu al Titinei. Are mai multe capete decât ceilalți.

- De ce? Că așa vrei mata? Nu vezi că ăla pe unde a trecut numai prăpăd a făcut? se băgă în vorbă și Silica, cea pe care toți o știau bună de gură.

- Ăla măcar este departe, Silico! Am văzut noi ce-i poate pielea și Zmeului Roșu. Ce? Poți să uiți cât am suferit din cauza lui? îi răspunse Vidu. Ne-a luat tot, ne-a schingiuit.

- Tăceți, că Zmeul galben le va face felul amândurora. Hi, hi. Așa le trebuie! se amuză Frăsină.

- Nu-i a bună! Nu-i a bună, dădu trist din cap moș Toadere.

- Ei, ce tot spui că „nu-i a bună”? Ăia se ceartă și noi ne vedem de viața noastră. Ce ne privește pe noi?

- Nu-i a bună! Nu-i a bună, repetă Toadere. S-or fi certând ei între ei, dar se ceartă pentru avutul nost.

Se mai împungeau oamenii în păreri, mai aruncau foc în vorbe, dar realitatea era că nu-și prea puneau la suflet, mulțumiți că-și pot vedea de ale lor. Vorba aceea, spusă tot de unul dintre țărani: „numai gura-i de ei”.

Doar că de atâta huzur, văzând că nu mai au greutate, oamenii au început să muncească mai puțin. Ba chiar câțiva au început să nu mai muncească, părăndu-li-se mai

frumoasă viața așa, nefăcând nimic sau, în tot cazul, mai comodă.

Într-o zi, însă, stând pe laviță în fața porții, l-au văzut pe tânărul Visu trecând pe lângă ei fără să salute, apoi și pe Mița.

- Nu-i a bună! Nu-i a bună, se lamentă Toadere.

- Lasă-l în pace! Nu salută, asta este. Îi lipsesc cei șapte ani de-acasă! Atâta poate și el.

- Asta anunță o molimă, îi răspunse moșul.

- Despre ce molimă vorbești?

- Aia de prostește omul și nu mai judecă.

- Hai, las-o baltă! Se vede că ai îmbătrânit și nu mai înțelegi lumea nouă.

Doar că timpul a trecut și tot mai mulți s-au luat după tânăr, considerând că este o pierdere de timp să te oprești să mai stai de vorbă. Mai mult, de unde înainte dacă pățea cineva ceva, dacă avea vreun necaz, se înghesuiau toți să-l ajute, acum începuseră să nu mai bage în seamă astfel de situații.

- Fiecare pentru el! replicau celor care catadicseau să le atragă atenția că regulile lor nu prea semănau cu cele pe care le știau ei.

Astfel, acest „fiecare pentru el” se încetățenise ca obicei.

Chiar și discuțiile despre Zmei li se păreau inutile și banale, necesitând un prea mare efort pentru corzile lor vocale. Și, în fond, la ce bun să stea să judece ei? Consuma timp și energie. În fond, cineva avea grijă să le trimită ziare în care scria negru pe alb ce au de făcut. Așa au aflat și că tânărul Visu era pus să conducă și că ei trebuiau să-i dea ascultare.

Plictisiți, au început să nici nu mai dea atenție celor care mai îndrăzneau să vorbească. „Sunt cam ponosiți”, comentau ei. Moș Toadere era văzut uneori vorbind singur, spunând într-una „Nu-i a bună! Nu-i a bună!” și toți din ținut erau convinși că a luat-o razna.

Iar, cum nimănui nu-i place să vorbească fără să fie ascultat, chiar și cei care mai povestiseră cândva, au început să tacă, să se privească doar. Apoi nici măcar asta. Stăteau retrași în interiorul curții sau al casei lor. Nu mai ieșeau nici pe prispă, ca să nu fie văzuți de cei care mai îndrăzneau să circule pe uliță. Treptat, oamenii locului au devenit tot mai triști, fără chef de muncă, tot mai adunați de spate și mai verzi la față. Pe chip nu li se mai putea citi nicio expresie, poate cu excepția unui aer posac prezent constant. Au uitat și să se roage și asta era nemaiîntâlnit la ei. Au uitat și cui să se roage, iar biserița lor stătea singură, stingheră, vizitată doar de paianjeni. Pentru cei care dintr-o pură întâmplare le-ar fi vizitat ținutul, exista o placă memorială pe care scria: „Aici cândva a fost lăcaș de cult. Aici se adunau cândva oamenii să se roage”. Visu se gândea cu gândurile altcuiva, ale unui călător poposit un timp prin sat, să transforme clădirea în altceva. Dar încă nu știa în ce. Aștepta să mai revină acel călător și să-i spună.

- Ni, mamă, roboții! țipă pruncul Titinei, care tocmai învăța să glăsuiască, spre mirarea maică-sii care se întreba la ce i-o mai fi folosind pe viitor că va ști să vorbească.

- St! îl apostrofă Titina.

Dar copilul remarcase bine: sătenii mergeau ca teleghidaiți, fără niciun scop, uitând încotro se îndreptau. Se învârteau haotic după cum îi țineau bateriile. Când acestea dădeau semne de epuizare, rămăneau nemișcați într-un loc. În tot acest timp le dispăreau grânele și poamele, atâtea câte mai aveau, că majoritatea pământului rămăsese nemuncit și să le sece fântânile.

O foamete cruntă s-a abătut peste oameni. Se uitau unii la alții, neștiind ce să facă. Unii s-au pus în pat, resemnați. „Dacă vom dormi mai mult, vom trăi mai mult”, cugetau ei cu puținele gânduri care le mai rămăseseră treze.

Moș Toadere, șontac-șontac, mergând în baston, se îndreptă de unul singur spre locuința lui Visu. Era un palat verde, cu multe turle. Bătrânul își molfăi de câteva ori cuvintele până reuși să le scoată.

- Nu-i a bună, Visule! Oamenii fac foame, îi spuse moșul conducătorului ținutului. Iar unii se duc care încotro...

- Ia vezi-ți de treabă, că te caută Moartea pe-acasă și nu te găsește. →

SIMONA MIHUȚIU

îi răspunse Visu, după ce în prealabil citi cuvintele pe un prompter pe care îl avea mereu la îndemână.

Bătrânul plecă supărat nevoie-mare. După un timp însă, oamenii remarcară faptul că palatul lui Visu, poleit cu aur, a început să-și piardă din strălucire, ba chiar să cadă bucăți mari din fațadă, turlele să i se prăbușească, iar în grădină să crească numai mărăcini. Văzând asta, Visu se duse pe capul oamenilor și începu să-i momească, promițându-le celor care îl vor susține în continuare o viață de huzur. Destui din sat văzuseră în asta o soluție salvatoare pentru ei și neamul lor. Erău bucuroși, astfel încât strigau, amintindu-și brusc cuvintele uitate de multă vreme: „Ura! Ura! Trăiască Visu!” Li se părea că ideile lui Visu sunt și ale lor. Chiar se autoconvinseseră de asta.

Destui erau însă și aceia care nu aveau încredere în promisiunile lui Visu și stăteau deoparte. Ar fi vrut să fie lăsați în pace, doar că nu s-a putut. Susținătorii lui Visu au dat năvală în curțile lor, jefuind și plecau mai cu o găină sub braț, mai cu câte un sac de grâne în spinare, fiecare cu ce găsea.

- Puneți osul la treabă, dacă vreți să munciți pentru Visu, nu ne luați nouă fărăma pe care o mai avem!

- Ba, să munciți voi, noi ăștia, ai lui Visu, ne-om face și noi palate ca el!

Indignarea sărmanilor a crescut. Au ieșit cu pietre, cu bolvani, cu câte o furcă la bătaie. Vecin cu vecin, om cu om nu se mai înțelegeau, deși până nu de mult se avuseseră bine între ei. Ba chiar în aceași familie intra dihonnia, separând spiritele. Tot ținutul a devenit un loc de scandal perpetuu. Nimeni nu se mai înțelegea cu nimeni. Un singur lucru bun era: acela că, în răzvrătirea lor, și-au amintit să vorbească.

Într-o noapte, pe nepusă masă, peste ținutul lor s-a abătut un pârjol. Colibele, dar și palatul mare al lui Visu și altele mai mici ale susținătorilor lui, s-au făcut scrum. Oamenii au ieșit înnebuniți pe ulițe, ca să-și salveze pielea.

- Din care gură de balaur a țâșnit atâta foc? se întrebau unii.

- Parcă mai contează? Zmeul tot zmeu este, orice culoare și oricâte capete ar avea.

- Și acum ce facem? se întrebau fără să știe niciunul să răspundă.

Au început să dea vina unii pe alții,

să se acuze reciproc, doar că asta nu le astâmpăra foamea.

- Ce o să ne facem, mami? întrebă pruncul Titinei.

-Tu o să te faci mare, îi răspunse Titina, neștiind ce să-i zică altceva.

S-au pornit toți în căutarea moșului Toadere care nu era de găsit, să-l întrebe ce este de făcut. Într-un final, au dat de el pe o pajiște. Bătrânul stătea în genunchi și se ruga.

- Am venit să te întrebăm ce să facem! Poate ne dai un sfat, că ești mai bătrân și mai înțelept.

- Asta-i bună! dădu din cap, neîncrezător, Toadere.

Bătrânul nu le mai spuse nimic. Oamenii se uitau întrebători de la unul la altul, ridicând din umeri. La un moment dat cuiva îi trecu prin cap să-l imite pe bătrân. Se puse în genunchi să se roage. Îl mai urmară câțiva, mai neîncrezători, comentară:

- De ce să ne rugăm? Că Dumnezeu nu ne pune-n traistă nimica, comentă Frăsină.

- Nu, e drept, dar poate ne luminează mîntea, să știm ce să facem și să mai căpătăm nițică încredere.

- Te dau la școală, copile! îi zise Titina pruncului, străfulgerată ca de-o revelație. Așa devii om mare.

- Care școală, Titino? Că n-o mai avem! îi atrase atenția cineva din grup.

- O vom reface din temelii! săriră mai mulți, plini de entuziasm.

- Da, da! Și hai să muncim ceva la câmp, că pământul a devenit arid de atâta nelucrare, spuse altul.

- Muncim și după ce muncim nu ne mai distrăm și noi oleacă?

- Că bine zici! Eu pun de-o nuntă. Invit tot satul, anunță băiatul Silicăi.

- Și cu Zmeii ce facem? se întrebă nedumerit careva dintre ei.

- Știi cum e? îi răspunse altul. Zmeii ăștia vin și pleacă. Noi să ne vedem de interesele noastre. Cu toții. Și să ne avem bine unii cu alții, frate cu frate, vecin cu vecin. Așa nici ei n-or avea prea mult succes cu noi. Iar dacă tot nu ne-or lăsa în pace, le vom mai rețea din capetele alea otrăvite sau din limbile lor spurcate care aruncă flăcări! La un loc cu toții vom răzbi! Am dreptate, moș Toadere?

- Dreptate, dară! Și-un pic de judecată n-ar strica.

A fost odată ca niciodată și va mai fi... Dar cine mi-a zis povestea asta se jură că ținut mai frumos și cu oameni mai destoinici n-a mai găsit prin alte părți.

CARPE DIEM

În noaptea asta
orbitele goale ale pașilor mei
scârțâie de stele și greieri....
Orele alunecate din arbori
s-au topit una câte una....

....TU, cel plecat în mine demult,
ți-ai lasat tiparele în suflet,
să înșeli fluturii,
râul
și seara.....

Mi s-a ofilit în palmă până și ultima
silaba....

de atâta toamnă.....

Anotimpurile omului nu revin.
Niciodată.

VINERI, 13

Drumul e plin de cicatrice.
Amintirile de marți seara sunt deja
putrede.
Clipa? E dusă pe gânduri
și cutia de
scrisori e plină de silabe absurde.

Timpul poartă dolii după
privighetori,
apa și-a pierdut H2O-ul
și toți trifoiți cu patru foi s-au retras
în ierbare.

„Cicatricile dor pe vreme de ger!”
mi-ai șoptit...

O toamnă fără tine
e ca o poezie fără titlu.....
ca un om care și-a
pierdut numele la dreapta.....,

prenumele la stânga.....

DENISA ELENA PETREHUȘ

Povești despre compozitori

IANNIS XENAKIS

(29 mai 1922, Brăila - 4 feb. 2001, Paris)

M-am oprit astăzi la această valoroasă personalitate, compozitorul, matematicianul și arhitectul **Iannis Xenakis**, născut într-o familie grecească la Brăila, unde, la începutul secolului trecut, trăia o mare comunitate grecească.

Personalitate cunoscută și apreciată în întreaga lume, Iannis Xenakis a avut o carieră interesantă din multe puncte de vedere, nu numai ca exemplu de îmbinare a științei cu arta, subiect despre care voi mai scrie, ci și datorită felului în care acest compozitor, matematician și arhitect a îmbinat cele trei domenii într-o perfectă *armonie*, deși, în compoziție, a fost mai curând adeptul muzicii moderne, care neori a sfidat legile armoniei clasice, fără însă a înlătura calitățile sonore adecvate spațiilor pentru care muzica a fost compusă.

Una din lucrările sale cele mai importante pentru orchestră este *Metastaze* (1953-54), în care fiecare orchestrant are partitura lui proprie. Alte compoziții: *Psapha* (1975) și *Pléiades* (1979) sunt numai pentru instrumente de percuție, iar piesa *Terretektorh* (1966) este o muzică spațială, creată prin plasarea orchestranților în diverse locuri printre cei din public. Există și o serie de mai multe compoziții electronice, pe care el le-a numit *polytopes*.

Ca teoretician, printre altele, el a publicat în 1963 ediția franceză, tradusă în engleză în 1971 a cărții „*Muzica formală. Gândire și Matematică în compoziție*”, lucrare considerată una din cele mai valoroase publicații ale sale.

Ca arhitect, a lucrat întâi cu **Le Corbusier** la lucrarea *Saint Marie de La Tourette*, și apoi la *Pavilionul Phillips de la Expo 58*, pe care însuși Xenakis l-a conceput.

Câteva date biografice sunt edificatoare. Iannis, ai cărui părinți erau iubitori de muzică, a luat lecții de flaut cu mama lui și, împreună cu cu familia, a asistat de câteva ori la festivalul de la Bayreuth. Când avea cinci ani a rămas orfan de tată, fapt care l-a marcat definitiv.

În 1932 a fost trimis la școală în Grecia, unde a fost un elev eminent. A cântat în corul școlii și s-a remarcat nu numai prin talent, dar și prin faptul că a memorizat în întregime *Requiemul de Mozart*. Cursurile de solfegiu și teorie muzicală, ca și cunoașterea operelor muzicale clasice concomitent cu a muzicii tradiționale grecești au rezonat atunci în mintea și inima viitorului compozitor.

După abolvirea școlii și a facultății (în 1947), a devenit inginer constructor. În paralel, tânărul a studiat și literatura și istoria Greciei, a luat lecții particulare de armonie clasică și modernă. Pasiunile lui multiple pentru matematică, muzică și arhitectură - inginerie, dar și problemele politice din Grecia l-au motivat pe Xenakis să-și părăsească țara lui iubită Grecia. În 1947 s-a stabilit în Franța, devenind - mult mai târziu - cetățean francez. La început, deși rezident ilegal, a fost angajat de studioul arhitectural *Le Corbusier*.

În paralel, Xenakis și-a dorit o îndrumare muzicală, dar a fost respins de mării **Nadia Boulanger** și **Arthur Honneger**. Este interesant, pentru cine cunoaște armonie, că există o regulă foarte strictă în muzică: octavele și cvintele paralele sunt interzise, fiind considerate total inestetice. Am învățat și eu regula, o cunosc și o apreciez: melodiile diverselor voci sună mai bine când evoluează în sens contrar, nu în paralel, adică în același sens. Desigur, e surprinzător, ca **Arthur Honneger**, un compozitor modern, să nu fi apreciat compoziții în care regulile armoniei clasice nu erau respectate. Faptul că totuși el nu a acceptat această regulă fundamentală a armoniei ne dovedește că legile armonice nu permit orice *cacofonie* muzicală, nici chiar în muzica modernă!

Dezamăgit de aceste refuzuri, Xenakis s-a decis să ia lecții cu **Darius Milhaud**, dar a încercat să fie primit și de **Olivier Messien**, care mai târziu și-a amintit:

„Am înțeles imediat că el nu era ca alții (...) El are o inteligență superioară (...) Am făcut ceva oribil, ce n-ar trebui să fac cu niciun student care dorește să învețe armonie și contrapunct. Dar era un om atât de ieșit din comun, încât i-am spus: Nu, ai aproape 30 de ani, ai norocul de a fi grec, de a fi arhitect și de a fi studiat matematica. Profită de toate acestea și folosește-le în muzica ta.”

Pavilionul Philips conceput de Xenakis pentru Expo 58

Xenakis in his Paris studio, c. 1970

Xenakis a urmat totuși cursurile lui Messiaen între 1951-1953. Compozițiile lui Iannis din anii 1949-1952 au fost inspirate din *folclorul grecesc*, **Bella Bartok**, **Maurice Ravel** și alții. Au urmat studiile *serialismului modal*, pe care Xenakis le-a folosit în compozițiile de *muzică concretă*. În 1958 Xenakis a primit premiul pentru compoziție acordat de **Fundația Culturală Europeană**.

În 1965 când a devenit cetățean francez, a înființat câteva centre de *Matematică și Automatică Muzicală*, iar între anii 1967-1972 a predat un curs cu același titlu la Universitatea *Indiana* (USA), a fost *visitor profesor* între 1973 - 1989 la *Sorbonne* (Paris) și a fost membru al *Academiei Franceze* ca autor a numeroase cărți de teorie matematică și muzicală.

După o lungă boală, la 1 februarie 2001 Xenakis a intrat în comă și, după câteva zile a murit în casa lui din Paris. Avea 78 de ani.

În ciuda reputației lui Xenakis de a fi fost un compozitor *matematic*, operele lui au rămas cunoscute și apreciate prin forța sunetului, care - cum declară unii critici muzicali - crează o crudă și sălbatică vibrație în urechi. Muzicologul britanic și creatorul de emisiuni radiofonice Ben Watson (n. 1956) a recunoscut admirația pentru Xenakis datorită „*înfricoșătorului impact emoțional sonor*” al compozițiilor sale.

Xenakis a fost unul dintre pionierii folosirii modelelor matematice, a electronicii și computerelor în muzică. Muzician de avangardă, el a combinat creațiile muzicale cu arhitectura: compoziții destinate anumitor spații și, invers, concepția de construcții potrivite cu o muzică deja existentă. Nefiind destinată sălilor de concert, muzica sa a fost mai puțin cunoscută de ascultătorii curenți, dar este de admirat capacitatea acestui om de a fi combinat cu măiestrie și talent domenii care pot părea total diferite.

VERONICA PAVEL LERNER

Starea prozei

SUNT BLESTEMAT A FI ORICARE

(Roman în curs de apariție. Fragment)

Acum, tatăl stătea alături de mine, la Club33 și-mi urmărea cuvintele și gesturile. Nu vorbea nimic. Doar mă privea. Nu eram conștientă de starea lui, dar mama s-a aplecat la urechea mea și mi-a șoptit discret: „*Fata mami, domnul se îndrăgostește de tine. Ar fi bine să plecăm...*” M-am ridicat aproape instantaneu, am zâmbit copiilor și le-am mulțumit cu toată recunoștința și afecțiunea mea frustrată, l-am salutat pe tatăl nefericit și am plecat, susținută la braț, cu mama și Roxi.

Eram vulnerabili. Atât de slabi... Compasiunea lui pentru mine, mama orfană de unicul fiu, lipsită de protecția unui bărbat, s-ar fi putut transforma ușor într-o pasiune. Și nu era cazul. Iar eu, lovită cumplit, bătută în cuiele hazardului negru, mă puteam agăța de iluzia că el ar putea deveni tatăl copilului meu, pe care l-am putea concepe ca o sfântă reeditare a celor doi copii pierduți...

Când i-am mărturisit la ce mă gândeam, peste câteva zile, a refuzat printr-o fermă clătinare a capului, fără nicio explicație. Stăteam față în față, eu cernită toată, el fără culoare. Mă uitam în ochii lui și nu vedeam decât durerea mea lipită de retina lui îndurerată și apoasă, ca un ochi de ocean tulburat de mișcările tectonice din străfunduri.

-Vrei să avem împreună un copil?...

Adunasem toată forța, tot curajul, toată luciditatea și călcașeam nonșalant peste reticențe, jenă, pudibondism. Dintre toți bărbații lumii doar el era singurul pe care l-aș fi putut alege. Nu mă putea refuza. Copilul nostru ar fi fost câte un pic din copilul dispărut al fiecăruia. Era atât de logic. Era atât de curat. Excludeam tot procesul obligatoriu pentru un astfel de rezultat. Nu existau în mintea mea nici sexul, nici modificarea relațiilor, nici opinia publică, nici sentimentele, nicio complicație, de nicio natură. Exista doar rezultatul: copilul care trebuia să se nască în amintirea celor doi prieteni morți.

Păru șocat. Dădea din cap în semn de refuz, incapabil să scoată un cuvânt. Îi era limpede că femeia asta crunt încercată se află într-o tulburare

sufletească greu de gestionat. Se uita la ea cu înțelegere, cu acea compasiune nejuțată, care te ajută să accepți orice gest al celui compătimit, oricât de irațional ar fi. Știa că trebuie să răspundă cât mai curând, dar nu găsea niciun răspuns decent și inteligent. N-ar fi vrut s-o rănească, dar nici nu dorea să-i dea speranțe. Nu, nu se putea prinde într-o asemenea forțată, artificială, disperată situație! Ceva l-a blocat. Rațiunea, bunul simț, teama de Dumnezeu. Iubirea pentru soția lui. Iubirea pentru fiul pe care-l mai aveau. Opinia publică... Toate contau în fața unei asemenea fanteziste, din disperare, opțiuni!

Oricât aș fi fost de tarată, eram suficient de lucidă ca să înțeleg refuzul lui. N-am insistat.

Deodată se ridică și-mi spune:

- Întinde-te! Și-mi arată patul. Mă uit zâmbind neîncrezătoare.

- Cum așa?!, mă uit nedumerită și întrebătoare la el. Tocmai m-a refuzat, doar nu s-a răzgândit și vrea să treacă la o împlinire degrabă și fără fasoane a dorinței mele? Nu, eu nu vreau așa, o obiectă împerechere! Nu, eu vreau trăiri comune, sentimente de complinire sufletească, abia apoi un moment sublim, un moment încărcat de tandrețe, iubire, transă, vreau lumânări aromate și voaluri, mătășuri, gesturi tandre, iubire autentică. N-am să concep copilul într-un act de împerechere animalică!

Expresia mea împietrită, neîncrezătoare și uimită îl făcu să se apropie de mine. Îmi luă mâna și zise calm:

- Întinde-te! Are să-ți faci bine. Ai încredere.

L-am ascultat. Oarecum, credeam că e un joc. Eram curioasă și dornică să mă prind în el, orice ar fi.

Se aplecă asupra mea, îmi ridică bluza, deasupra ombilicului, coborî fusta spre pubis și începu o sarabandă cu dunga palmelor. Lovea ușor, dar ferm, abdomenul meu inferior și niciun mușchi nu se mișca pe fața lui. Privea undeva, dincolo de perete, dar mâinile lui loveau fără greș, într-o cadență tot mai rapidă. Zâmbeam într-una, cred c-am și chicotit. „Perversul”, îmi ziceam.

„Perversul!” Iar eu mă simțeam penibilă, ca într-un banc prost.

-Are să-ți faci bine. Ți s-au activat instinctele de maternitate. Vrei să compensezi pierderea printr-o altă sarcină, alt copil. Masajul ăsta te va calma. Ți va fi bine.

Doamne! El credea că libidoul meu e problema!!! Vai!!! Ce jalnică trebuie să fiu în ochii lui!. Nuuu! Nu simt nicio poftă trupească! E o dorință pur psihologică, o nevoie pur spirituală, e ceva sfânt, nu sunt în călduri!!!

Și l-am înțeles eu pe el. Ca medic, percepea reacțiile mele din perspectiva lui. Știindu-mă în situația asta delicată, dorea să facă ceva pentru mine și i s-a părut că m-ar pune la adăpost de jenante situații de viață, potolind instinctualitatea mea scăpată de sub control. Nobil gest, dar l-am considerat așa după mult timp, abia după ce m-am înțeles pe mine și mi-am înțeles viața. Abia atunci l-am înțeles și pe el și i-am apreciat intenția. Până atunci, momentul cu el l-am uitat. Mi l-am scos din minte. L-am reprimat într-o zonă ascunsă bine în conștiința mea...

Nu mai știu dacă atunci sau cu altă ocazie, i-am vorbit despre altă fantezie compensatorie:

- Aș vrea să pot face o clonă...

Îl priveam zâmbind neîncrezătoare. Lansasem ideea oarecum pentru a atenua amintirea ultimei noastre întâlniri.

- E simplu. E suficient un fragment de ADN și gata!

M-am legănat în visul acesta frumos.

- Ah, ce bine! Am șuvițele de păr de la fiecare tunsoare de plete după ce împlinise un an!. Am materialul ADN!. Pot clona o armată de Horia cu cantitatea asta de păr. Ce bogată sunt!

Dar, pe măsură ce mă dedicam ideii, surveneau și îndoielele.

Multe. Grave. Însăpăimântătoare. Ce calitate spirituală și intelectuală

VALERIA BILȚ

va avea clona, cum se va integra, cum va fi? Ca un nou născut sau ca tânărul de 18 ani? Ce destin va avea? Cât de plăcută îi este lui Dumnezeu o astfel de idee? Și atunci am înțeles că nu mă pot juca de-a Dumnezeu... L-a chemat la El? Acolo trebuie să rămână împreună cu toate infinitele versiuni, clonate sau nu!... Orice teorie transumanistă era sub nivelul meu de acceptare, odată ce am reușit să înving egoismul mamei frustrate. A rămas dragostea ei, pură, puternică, frustă, căci obiectul iubirii era absent în materie. Exista doar în spirit. Iubire în contumacie?...

Dar atunci, pe Dumnezeu cum îl iubim? Tot în contumacie?! Nu! Dumnezeu e atotprezent. Fiul meu e cu El. A devenit și el ubicuu. Îl simt, dar nu-l văd. Sunt conștientă de prezența lui...Fără să am nevoia de – certitudini

Și totuși, cât de seducătoare ar putea fi ideea asta?

Acum se pot face atâtea lucruri ce păreau de domeniul SF, dar mai ales o sfruntată sfidare a dumnezeirii. Inteligența artificială câștigă teren, au apărut primele readuceri virtuale la viață.

Celebrități din toate națiunile sunt animate, e suficient o fotografie și câteva informații despre ea, iar androidul creat după chipul și aceste informații, primește o voce care relatează la persoana I, deci trebuie să fie vocea sintetizată a personajului, povestea celui reînviat sau opiniile, crezul său de viață.

Am văzut de curând „reînvierea” Mariei Tănase, ca și pe cea a lui Brâncuși. Parcă nu e ceva catastrofal și nici interzis/păcătos nu mi se pare. Spaima față de nou a fost resimțită și în fața primei oglinzi ori a fotografiei, nu? Unii se temeau că li se fură sufletul prin ele. Mai apoi, figurile de ceară, atât de realist executate, încât cu greu poți deosebi persoana reală de reproducerea ei artistică...Filmul... Televizorul...

Hm! se complică lucrurile când e vorba despre cei dragi? Cu o clonă, da, se complică!Deși, am atâta material!... Am părul lui, am banda de magnetofon cu ultima înregistrare, iar de curând, am făcut o descoperire formidabilă! Am mostre ADN din cavitatea lui bucală!

Nu-mi vine să cred că au trecut 20 de ani și n-am știut ce bancă genetică am în casa scârilor! Am aflat

odată cu vizita Agnete și a fetiței ei. Urcau scările, iar când au ajuns la etajul meu, ea a strecurat mâna sub balustradă. O lumină și un zâmbet de bucurie și încă ceva, nedeslușit, ca o părere, ca un iz de misticism se așternu pe fața ei:

- E aici! Aici sunt toate! spunea, în timp ce urca și mâna ei pipăitoare și alunecândă, stăruia dedesubtul balustradei. Toate sunt aici! Abia am așteptat să ajung, să verific!

Mă uitam întrebătoare, dar zâmbind și eu, emoționată de tulburarea ei.

- Aici sunt gumele lui! De câte ori ajungea acasă, își scotea guma din gură și o lipea aici. Zilnic! El e aici! Sunt așa de bucurioasă! Doamne, ce dor mi-a fost de el!

Iar la plecare, a repetat gestul. Cu lentoare, cu insistență, în tăcere...Era de parcă se întărea energetic cu forța prietenului pierdut.

-Mama, pot să ating și eu?, întrebă micuța ei, cu glâscioru-i gingaș.

-Da, mama, poți să atingi. E Horică. O să te lase mama și pe tine să-ți pui gumele sub balustradă.

- Mama, mie nu-mi place guma!

-O să-ți placă! Doar să crești! Și am să te învăț să și-o scoți din guriță înainte de a intra în casă și să o lipești sub balustradă. Așa cum făcea Horică.

-Bine, mama. Mai mergem să-i dăm apă lui Horică?

Mă uit din nou întrebătoare și zâmbind. Agneta râde cu drag și-mi explică:

-Am fost amândouă la cimitir. Am pus apă la flori. Ea m-a întrebat de ce cresc flori acolo. I-am spus că sunt florile lui Horică. Dar unde e Horică?

Laurențiu Ivan Condrache

m-a întrebat. Acolo, sub flori, draga mami. Atunci, să-i dăm apă lui Horică, să bea, mama!Tanti Lelia, nici nu știți ce fericită sunt c-am putut ajunge în România după 20 de ani!Abia am așteptat să vin la Horică și să i-o prezint pe fetița mea! Trebuia să-mi respect înțelegerea cu el. Așa ne-am propus. Să fim aproape unul de altul, indiferent unde și cum ne duce viața. Am venit! Am reușit!

După plecarea lor, fantezia mea a fost alimentată în plus cu noua descoperire. Gumele astea păstrează ADN-ul lui, recoltat din gură! Am material genetic, conservat sub balustrada scării!

Dar, hai să fim rațională, Doamna! Clonă sau o reînviere virtuală, cu android?... De reflectat. De meditat. De judecat îndelung. De cercetat conștiința și sufletul și morala. De estimat forța iubirii mele de mamă și de cântărit toate resursele care o eliberează ori o îngrădesc... O îngrădesc?!?! Dragostea mea nu e îngrădită, e generoasă, nu e egoistă. Asta e certitudinea pe care o resimt cel mai puternic.

O clonă ar avea aceeași vârstă ca în momentul morții lui, aceleași gene, dar personalitatea ar fi diferită. Ar suferi stigmatizarea socială, i-ar trebui un scop și un rost în viață. Ar fi un ins nefericit. Nu. Nu-i pot aduce nefericire nici măcar clonei lui.

O hologramă?!?! Aș suporta o hologramă? M-ar ostoi? Nu, nu cred. Dimpotrivă, m-ar tulbura la început, apoi ar deveni ceva la fel de banal ca pozele uitate prin sertare...Sau, mai rău, poate. Ar fi aceeași senzație insuportabilă de frustrare ca în fața Frumoasei -Fără-Corp. O hologramă ar fi o iluzie vizuală impresionantă, fără suflet, fără consistență.

Progresul, zeul modern ne împinge cu viteză înainte, încălcând limite, forțând granițe. Dar, cu cât mai multe bariere dărâmă, umanitatea devine sclava tehnologiei și suferă metamorfoze care-i ocoltează, ba chiar i-ar putea șterge identitatea. Roboții, inteligența artificială tot mai prezentă în viața omului. Bioameliorarea vine cu promisiunea unei noi umanități, dar ce mai rămâne din noi, oamenii, când ADN-ul este editat? În labirintul de fire și algoritmi adus de Transumanism, ce mai e omul, cine e el? Hm! Nu e doar carne și oase, e și suflet, dar dacă el e nemuritor, vrea și carnea să găsească nemurirea...

Explorând Delta Dunării (I) Lupta cu stuful pe-o potecă de cer

Am ajuns destul de repede în Lacul Solomon, o fostă amenajare piscicolă, printr-un canal străjuit de stuf înalt, auriu, ce se reflecta umbros în apa lucioasă. Pe lacul ornat generos cu stuf două rațe alb-negre se odihneau la umbra unei sălcii, lângă cerul tremurat din apa pătată de nori. Nu departe, o cioară grivă își făcea siesta pe-un ciot ce ieșea din reflexia unei sălcii. Ne-am strecurat prin stuful auriu, omniprezent, spre o zonă mai largă în care câteva lebede albe patruleau somptuos. Două rațe și-au pornit elicele și-au decolat, în timp ce lebedele și-au întins gâturile, transformându-le-n săgeți, și au început să calce apa brună. Ceva mai încolo, un pelican alb și-a întins greoi aripile cu vârfuri muiate parcă-n smoală și și-a luat tâlpășița, folosindu-și picioarele ca pe niște arcuri.

Stuf mărunț, verde, își făcea apariția pe ici, pe colo, la fel ca și câțiva mici plauri. Ne aflam, fără nicio îndoială, în Regatul Stufului, regat survolat permanent de păsări. Câteva lebede însoțite de-un cormoran negru și-au luat grăbite zborul spre un ochi luminos de cer, atunci când ne-au simțit navigând printre pâlcurile de stuf ce ieșeau din apă. La fel a procedat și un stârc negru. O junglă de stuf verde-auriu se reflecta color în apa cenușie, parcă liniată. Piscurile acoperite cu nea ale cerului se oglindeau domol printre buchete 'nalte de trestie. Pe-alocuri apa încrețită împrumuta culoarea cerului, iar reflexia stufului fremăta-n ea, parcă speriată de lișițele ce țâșneau de te miri unde.

Cerul s-a întunecat pentru câteva clipe iar Soarele, un disc rece de nea, a permis stufului să se reflecte întunecat în apa mată, glazurată cu sloiuri de nori brăzdate de linii paralele. Insulițe de trestie, adevărate *wigwam*-uri, se lăsau survolate de rațe, formând un peisaj ireal. O lebadă albă și-a făcut apariția dintre „colibe”, iar noi am pornit pâș-pâș în urmărirea ei. Pasărea și reflexia ei își țineau gâtul galben drept, ca un periscop, în timp ce se unduiau și dădeau din coadă fără să se sinchisească, creând un siaj sticlos, fractal, pe-un fundal cenușiu-auriu.

Ceva mai încolo, o duzină de lebede și-au întins gâturile și-au început să-și alerge pe apă, pentru a fi deja în aer la sosirea noastră. Stuful auriu se colora ușor în verde iar cerul devenise cenușiu, ca și apa mată, așa că peisajul era tricolor. Am trecut la mai puțin de 2 m de-o lebadă înfoiată marțial, care însă ne-a întors spatele în timp ce ne urmărea cu coada ochiului - își păzea cuibul. În apropiere o alta, în poziție asemănătoare, își ținea capul în spate, protejat de aripi.

Navigând printr-un coridor îngust, străjuit de stuf înalt, am ajuns în Canalul Mustaca, o adevărată autostradă acvatică, lutoasă. Un câine a trecut înot canalul, spre malul unde-l așteptau semenii. Malurile neregulate, ca niște diguri, indicau o zonă de lucru, iar apa împrumutase culoarea verde-muștar de la reflexiile arborilor mărginași. Am trecut pe lângă frumoasa pensiune Holbina - Trei Bibani și am cotit la dreapta intrând pe Canalul Vărăriei, exact când picăturile fine ale ploii produceau superbe cercuri concentrice pe apa acestuia, acoperind-o cu mii de licurici ce aproape treceau neobservată iarba care plutea, provenind dintr-un gazon proaspăt tuns... Un stârc și-a demonstrat reflexele, în timp ce zidurile de stuf ne-au condus, în scurt timp, în Razelm - o imensitate lacustră căruia abia i se zărea țărnul. Păsări se ghiceau în depărtări acvatice, iar în câteva minute s-a apropiat un mal verde-auriu. Navigând printr-o apă stâncoasă, am găsit o deschizătură arcuită în stuful înalt și-am intrat pe-un canal de legătură. După ce-am lăsat în urmă arcada formată din ramuri bătrâne care făceau reverențe apa s-a îngustat, strânsă parcă de zidurile 'nalte de stuf ce-o străjuiau. În scurt timp, o nouă boltă ne-a pofit în Lacul

Holbina, nu înainte de-a trece pe lângă câteva căsuțe discrete.

Puzderie de păsări și-au luat zborul, care încotro: lebede, rațe, stârci de noapte. Un zid bărbos de stuf auriu împreună cu cerul ce se-ntunecase nu mai puteau fi deosebite de oglinzirile lor în apa calmă, creând un peisaj bicolor, ireal. *Apa-i cer și ceru-i apă în a noas' Deltă bogată*, mi-am spus. După un timp puzderie de insulițe cilindrice, din stuf, și-au făcut apariția, vegheate de-o lebadă-paznic. O duzină de lișițe, dispuse-n șir indian, tăiau cu viteză luciul apei. În curând stuful a devenit verde la bază dar s-a mai și rărit pe-alocuri, desenând o barbă pe suprafața apei. Sutele de insulițe se alăturau uneori, creând un peisaj cum n-am mai văzut niciodată. Un uliu păsărar ne-a survolat precaut, stârnind panică-n păsărimă. Alăturările contrastante de culori și reflexiile perfecte făceau din acel spațiu și timp o feerie. Apa s-a încrețit apoi, parcă supărată, făcându-ne cunoștință cu uimitoare simetrii tremurate, iar un stârc alb și-a semnalat, arogant, prezența deasupra lacului-golf.

Un perete verde de arbori și-a făcut apariția, iar în scurt timp am intrat pe Canalul Bucov și-am pornit în urmărirea unui șir de lebede, lebede care-n scurt timp s-au înălțat. Pe un mal s-au ițit, prin stuful des, niște vaci. Peisajul s-a schimbat rapid iar canalul s-a îngustat, crengile viguroase ale sălciilor ce-l străjuiau încercând parcă să te cuprindă. Treceam, ca mirii, printr-o boltă formată de ramuri îndrăznețe care se oglindeau fără greșală, nebănuind ce va urma. Arborii au fost devansați de stuf presărat cu frunze de nuferi și am dat peste niște câini ce păzeau o clădire degradată dar privată.

Inspirat probabil de sălciile ce-l păzeau, stuful și-a trimis țepușele să ne bareze drumul pe canalul ce se îngusta văzând cu ochii, până ce-a devenit potecă. Potecă de cer, căci acesta se oglindea fără cusur în apa lucioasă. Nu știu cum reușea șalupa să treacă prin stuful ce devenise verde la bază - începea să se înnoiască. Cel bătrân, ca și cum ar fi vrut s-arate încă vigoare, lovea barca iar uneori chiar fețele noastre, lăsându-se pân' la →

GEORGE DIMITRIU

urmă înfrânt, c-un scrâșnet dureros, de forța bărcii. Am scăpat însă teferi. *Asta da, aventură!* mi-am spus. Stuful a dat un pic înapoi în fața apei, cedându-i teritoriu, ca și cum s-ar fi repliat, apoi s-a aruncat iarăși în luptă. Pân' la urmă s-a declarat învins și s-a retras resemnat, lăsând loc canalului să se desfășoare!

Ba chiar a pierdut și lupta cu sălciile, care și-au aruncat iar, arogante, ramurile deasupra apei. Incredibil acel canal sinuos, în care ne strecuram cu greu printre sălcii și stuf. La un momen' dat părea că s-au aliat, pentru a permite pe-alcuiri suliițelor de stuf s-atace din nou scrâșnind, sub privirile tăcute ale sălciilor de pe celălalt mal, ce-și trimiseseră crengile să muște din canal. Canal care pân' la urmă a învins, desfășurându-se-n voie.

Am intrat iarăși pe Canalul Mustaca, pornind pe drumul de întoarcere. Pe maluri sălciile se hodoneau cuminți, intercalând pâlcurile de stuf ce străjuiau autostrada acvatică. Ajunși pe-un canal de legătură, sălciile au îndrăznit din nou să se-ntindă peste apă. În scurt timp am ajuns, din nou, pe largul canal Dunavăț, străjuit de sălcii bogate, mature, care răsăreau din apă. Se reflectau difuz în apa lucioasă, transformând-o într-o magistrală verde. Dup'un timp am intrat pe Canalul Lipoveni - pentru a doua oară în acea zi. Purta maluri înalte, mai mult chele, presărate cu vaci. Amurgea, iar un pescăruș ne-a survolat în lumina rozie a orizontului. Pe-un mal și-au făcut apariția câțiva cai ce priveau parcă apa creată a largului canal, apă care părea că se ondulează sub cortina de foc ce încerca să evadeze de sub pătura de nori.

Nu după mult timp am pătruns, prin celălalt capăt, pe Canalul Satului, mărginit de-o vegetație bogată. O rață a țâșnit din fața noastră, chiar înainte de apariția primelor pensiuni. Crengi bogate pătrundeau în spațiul canalului pe-un mal, în timp ce pe celălalt câțiva arbori venerabili răsăreau din apă. Am ajuns la pensiune după trei ore, timp în care am străbătut 11 canale și 4 lacuri. Nu întâlnisem niciun turist! După o zi cromatică, magnifică, care ne-a încălzit sufletele, parcă nici nu mai simțisem frigul ce ne dăduse ghes în ultima parte a călătoriei. Înainte de-a trece la somn, ne-am delectat cu câte-o plachie de somn.

Ocean întors

Casă de piatră

(I)

Iolanda și Cezar se întâlniseră demult într-un oraș transilvănean cu un pronunțat aer medieval care te predisunea, mai ales toamna, la reflecții romantice și nostalgii fără un motiv anume, doar pentru faptul că existi undeva pe pământ. El era un mic meseriaș care printr-o șansă neșperată ajunsese să lucreze la teatrul românesc, unde repara recuzita sau se ocupa de confecționarea diferitelor decoruri. Nu avea ora fixă de semnat condica. Împortant era să-și facă treaba. Se simțea atât de flatat că se amesteca oarecum cu actorii, că uneori aproape uita de locul lui firesc în acea instituție. Tatăl lui Cezar murise pe front, iar mama lui se recăsătorise cu un om prea puțin interesat de buna educație a fiului vitreg. Indiferența tatălui vitreg era compensată de mama Dina, care se vârase pe la partid atât cât să profite de un apartament foarte spațios în inima târgului, de care Cezar era foarte mândru.

Întâmplarea sau soarta i-a scos-o în cale pe Iolanda, originară dintr-un mic târg ardelean, unde tatăl ei era polițist, iar mama - casnică, dar copleșită de treburi pentru familia ei cu trei copii. Iolanda era cea mai mare, deci predestinată la rolul de subalternă a mamei, când aceasta lipsea de la post. Și se întâmpla de multe ori să fie absentă deoarece căzuse în patima băuturii. Și culmea culmilor, în ciuda ocupației stricte pe care o avea și tatăl Iolandeii îi ținea soției lui hangul cu sticluța, așa încât nu odată, venind de la activități sportive de după masa, Iolanda își găsisse, spre oroarea ei, părinții amețiți, trântiți pe pat, într-o stare de semiconștiență. După primul incident de acest fel fetiței îi trecu prin minte să fugă de acasă. Dar unde? La întrebarea asta nu-și putea răspunde, chinându-se zile în șir la școală, unde nu se mai putea concentra. Ce-i de făcut, ce-i de făcut se tot întreba, neavând cu cine să se sfătuiască. Își aduse aminte de bunicii materni și într-o sâmbătă făcu pe jos cei cinci kilometri până la casa lor. Le povesti acestora despre suferința ei, la care bunica Frusina îi promise s-o rușineze pe fiica ei pentru totdeauna. *"De aceea n-au ei bani când îi cauți"*, găsi bunica Frusina răspunsul la o nelămurire a ei mai veche. Bunica se

ținu de cuvânt și-i trase fiicei ei un perdaf ca acela. Mama Anica ascunse totul, dar se răzună pe Iolanda, persecutând-o fără motive reale. Îi era doar ciudă că fetița vorbise despre grava ei slăbiciune. Situația se mai amelioră pentru scurt timp, dar viciul roade la rădăcina caracterului, așa că cei doi soți trăiră în promiscuitate toată viața lor.

Frații ei mai mici observaseră și ei meteahna părinților, dar nu îndrăzneau să îi înfrunte deoarece cu cât vicioșii se cufundau în mocirla lor, cu atât se acopereau unul pe altul, având chiar tupeul să se justifice în fața copiilor și a lui Dumnezeu pentru "nevinovata lor slăbiciune".

Iolanda, deși fată isteată nu absolvii mai mult decât o școală profesională, după care se angajă într-o fabrică, mutându-se din târgușorul ei în orașul mai mare care avea două teatre, blocuri, unde ea primi o garsonieră de la întreprindere, ceea ce o eliberă de mizeria din familia ei. Absolvise doar o profesională, dar avea o dorință fierbinte de a se educa, de a pătrunde în lumea mai bună pe care o bănuia că există undeva prin jurul ei. Începu să frecventeze teatrul românesc. Se simțea în al nouălea cer. Accesul la cultură compensa suferința din copilărie, atenua parcă rușinea ei că Dumnezeu i-a hărăzit asemenea părinți. Într-o pauză, la unul dintre spectacole îl cunoscu pe Cezar care era de servici, că doar el trebuia să schimbe decorurile. O prozatoare a observat că *"destinul este călătoria pe care o facem ca să ne întâlnim soarta"*. Așa și cu Iolanda. Călătoria din seara aceea la teatru îi puse pe tavă soarta ei fără ca ea să știe. Într-un fel cei doi se potriveau prin originea lor socială. Să nu uităm că eram pe vremea dictaturii când încă mai →

SILVIA URDEA

contau dosarele, proveniența, atitudinea față de puterea comunistă, față de mijloacele de parvenire în sferele mai înalte etc.

Cezar era fiu de activistă. Dina, mama lui, originară dintr-un sat mixt românesc și săsesc, ajunsese să aibă o mică funcție în aparatul de partid la nivel raional, devenit apoi municipal. N-o interesase prestigiul în cadrul aparatului, ci mai mult avantajele care se legau de funcția ei. Când se ducea la părinți la țară o întrebau mereu vecinii cu ce se ocupă ea la oraș, la care Dina, expertă în relații sociale, prefera să-i îmbrobodească răspunzând evaziv.

- *Da ce-i frământă și pe ăștia ce învăț eu pe la oraș? Prea curioși! Fac și eu ce mi se cere ca să ajut pe superiorii mei în munca lor așa de plină de răspundere. Săracii de ei, sunt mereu chemați de la județ, chiar de la București ca să raporteze despre progresul înfăptuit în lămurirea țărănilor să intre în colectivă, să fie stabiliți la sate, că ei, șmecherii vor s-o întindă pe la oraș, zicându-și că mai bine la oraș portar decât la colectiv sub mâna ștabușilor, ba, de multe ori - bruftuluiți de milițianul comunei.*

Și Dina și-a sfătuit rudele să lase dracului pământul și să plece să lucreze în fabrică ca să scape de amenințările oficiale că le dă copiii afară din școli dacă nu intră în colectiv. Le zicea ea: *"Da, dati-le pământul și săturați-i. Să vedem ce mai zic atunci!"*

La ea în comună frunțașii cu mai multe hectare, cam zece de toate sau ceva peste, fuseseră unii mai rebeli trimiși la pârnaie, așa că opoziția începuse a mai slăbi. Citise și Dina când terminase liceul *Drum fără pulbere* de Petru Dumitriu și se mirase cum de putuse acel scriitor să elogieze Canalul, unde mii de suflete pieriseră din cauza pumnului dictaturii. În sine ea știa că nu-i de glumit cu puterea, așa că cel mai bine este să tănuiești gândurile tale adevărate și vorba din bătrâni *fă-te frate cu dracu până treci puntea.*

Cezar auzise nu o dată vorba zisă din bătrâni și o criticase pe Dina pentru așa o ipocrită gândire, la care ea îi răspunse apăsător:

- *Ești nebun copile, tu vrei să te întâlnești cu o putere așa de mare?! Că nu-i numai de aici de la noi, ci de la ruși, care de-abia au plecat în*

URSS-ul lor, dar nu gândi că nu ne controlează. Nu, vai!. Când am fost la niște cursuri la Ștefan Gheorghiu mi-a povestit un tovarăș mai bătrân că după '45 Ana Pauker era "cureaua de transmisie", așa-i zicea bătrânul, și Pauker asta obișnuia să vină de la Moscova de la instructaj și să le spună membrilor CC ce au de făcut. Tipa ca să-și dea importanță își începea instructajul totdeauna cu ~tovarășul Stalin mi-a spus. Nu numai că-și dădea ea importanță, dar îi băga în sperieți pe tovarășii cecești, că știa toată lumea câți au fost exterminați de „tătuca” Stalin, cam șapte sute de mii între 1936-1938. Perioada se numește marea teroare pentru că a fost unică în epocă. O tragedie fără margini, copile. Cine crezi tu că mai îndrăznește să se ridice împotriva cuvântului partidului. Trebuie să fii nebun!, încheie Dina perorația despre stalinism, atât cât aflase și ea de la alții, că nu se documentase, dar îi intrase bine în cap ce însemna "dictatura proletariatului".

Cam o dată pe lună Iolanda se ducea să-și vadă familia, părinții și pe ceilalți trei frați ai ei care se chinuiau cu școala. Nu le prea plăcea învățătura. Iolanda știa asta și de aceea le dădea întotdeauna mici daruri ca să-i îmbuneze, să-i atragă spre studiu, spunându-le mereu:

- *Ascultați-mă, ai carte, ai parte, așa se spune și dacă nu vreți să rămâneți niște șustări, mâncați cartea fraților ca să ieșiți din nevoi, să câștigați și voi un loc mai bun între oameni. Nu că de cizmari n-ar fi nevoie, dar una este să stai toată ziua aplecat peste pantofii altora să-i repari și alta este să lucrezi într-o fabrică la inginerie, la contabilitate. Eu vă ajut cât pot ca să vă ridicați și voi în lumea asta, mai ales că școala e gratuită. Trebuie numai să vrei să devii ceva că azi viitorul ți se deschide în față.*

Frații rămâneau cu gurile căscate la auzul perorațiilor Iolande și când nu înțelegeau prea bine ce le spune se îmbulzeau, chichotind de bucurie, bucuria că a venit Iolanda să-i vadă și că au primit mici pachete de bomboane și halva. Mama Anica o lua peste picior pe Iolanda pentru zelul ei de a-i convinge pe copii să urmeze cele școli înalte.

- *Ia, zi tu Iolandă, cine mai rămâne așa ca noi la munca de jos dacă vă domniți cu toții?*

- *Numai cei pe care nu-i duce mintea sau nu vor nicidecum să studieze, numai aceia vor rămâne ca voi.*

- *No, așa, acum mai pe scurt, ne faci proști pe noi, părinții tăi. Fain îți mai stă.*

- *Eu nu vă fac nicidecum, zise Iolanda. Doamne ferește să nu înțelegi asta, dar pe voi n-o fost cine să vă îndrume, pe când eu îmi iau această răspundere pentru frății mei, așa din dragoste pentru ei. Probabil nu vor vrea toți trei să urmeze sfaturile mele, dar măcar unu, doi dintre ei să se ridice, că ți-a părea bine și ție, că orice părinte adevărat vrea ca odraslele lui să ajungă mai sus decât el. Nu-i așa?*

- *Ia, ia așa-i că cine se poate pune cu tine de cât de sfătoasă ești! replică mama Anica ușor ofensată.*

Iolanda ieși afară ca să scurteze discuția pe muchie de cuțit. Era început de toamnă cu mirosul lui specific de fum de la vreascurile arse din grădinile curățate cu gândul la primăvară. Mirosul acesta o ferecea ori de câte ori îl simțea, fără să înțeleagă de ce. Poate că îi amintea de copilărie, când stătea singură pe pragul tindei la bunici, așteptându-i să se întoarcă de la câmp. Ea purtase mereu o greutate în sufletul ei de când descoperise slăbiciunea de neiertat a părinților. La bunici pe pragul tindei se simțea în siguranță, apărată de scenele grotești care o dezgustaseră de la bun început. Nu-și putea ierta părinții de la care aștepta mult mai mult decât erau ei în stare să ofere. Și nu de cultură era vorba, ci de decență, prestația părintească, ori când te amețești cu vinars numai cuviincios nu mai ești. Devii demn de milă, dar ea nu putea să-i scuze, nu simțea compasiune pentru ei, ci numai un fel de greață și durere că nu i-a fost dat să aibă niște părinți adevărați, precum colegele ei de la elementară sau profesională. Acum, ca muncitoare în fabrică se mai întărise sufletește, se maturizase și-i privea uneori cu înțelegere pe părinții ei inculți și bețivi. Nici ea nu avea ditamai educația, dar se uitase în stânga și dreapta, se fasonase luând aminte la oamenii pe care îi considera civilizați.

Despre viciul părinților ei numai bunica Frusina știa. Iolanda nu se plânsese nimănui și chiar se gândea că, dacă se va apropia de Cezar, n-o să-i destăinuie nici lui această suferință a ei.

Asterisc CONȘTIINȚA(?) AUTORULUI

Oricare individ, având convingerea că e talentat, sănătos la cap, dar având și o ajustare de pregătire școlară, poate demonstra, în calitate de autor, că are argumente aptitudinale, inclusiv certitudini, în privința creației literar-artistice, ori în alt domeniu. Aplicând chestiunii o logică simplă, nu pare deloc să fie greu, complicat, ori complex, însă, ca rezultat, poate crea sentimentul unei împliniri/neîmpliniri imediate, ori de mai lungă durată, dacă se are în vedere o perspectivă... Cu un simplu transfer în câmp ideatic, dar eficient, e posibilă construcția unui eșafodaj cu ajutorul căruia individualitatea cuiva se rotunjește ca formă și conținut calitativ ajungând în prima etapă până la consecințe valorice absolute binefăcătoare. În această ordine de evoluție a lucrurilor, nu este foarte cuprinzătoare dezvoltarea pretențiilor personale cu scopul imbarcării în mental a primului germen de conștiință critică. Astfel, ajuns în acest punct și stadiu, creatorul de artă are șansa reală să asigure o anumită o garanție valorică a operei sale. Însă, până una-alta, este necesară și esențială acceptarea ipotezei că opera literară aflată în drum spre destinatarul său principal, cititorul, dacă nu e în totalitate vulnerabilă, atunci, oricum este expusă ici-colo unui fenomen mai mult ori mai puțin unei infestări agresive cu multe, adesea foarte multe slăbiciuni, ori variante... tentante. De-aceea, revin să spun că o conștiință critică a unui autor asigură operei sale nu doar valoare, ci și forță în ideea de perenitate. Din nefericire, nu puțini autori actuali și pretins moderni, consideră existența conștiinței critice o nouă formă de cenzură/autocenzură pozitivă, la urma urmei, transferându-i această sarcină laturii responsabile din eul său creator.

Pe același versant al cunoașterii de sine, sintagmă suficient de lămuritoare, spun și cred eu, nașterea și viețuirea unei conștiințe critice nu e o povestioară simpatică și-atât, ci o modalitate sau o latură a eului auctorial cu o înaltă responsabilitate nu doar artistică, ci și umană, chiar dacă termenul sună oarecum nepotrivit. Este doar o aparență, să ne înțelegem! Pentru că artistul, scriitorul/poetul în cazul de față, este cel care, printr-o bună și serioasă pregătire în sensul de

cultură generală dublată de cultură de specialitate, va ști să-și pună în funcțiune conștiința critică și astfel se va prezenta în fața publicului cititor cu sufletul curat că realizase o creație așa cum și-a dorit-o, cum e pregătită valoric să reziste în timp. În această ordine de idei, se poate vorbi acum de o inspirată și reușită operă literară. Aici, într-o clipă de răgaz, să mai menționez că încrederea în exercitarea practică a unei ocupații oarecare (aici, literară), poate avea și rolul și rostul de atestare a unor aptitudini care nu le mai rămâne autorilor decât să demonstreze acest adevăr inclusiv din punct de vedere spiritual și material. Creația literară a cutărui autor devine astfel și un puternic și optimist punct de sprijin pentru întreaga creație a celui testat prin contactul/contactele cu masa mare de cititori.

Prezenta teorie, frumoasă, dar teorie, nu se naște din nimic, adică dintr-o bază a gândirii înfiptă treptat-treptat, deseori pe neașteptate chiar, în mintea și sistemul nostru psihologic. Spre binele său și a operei literare proprii, autorul, dacă este conștiincios și egoist din acest punct de vedere, odată agonisită materia primă ca bază de plecare, se poate metaforiza în conștiință critică exact cea care poate fi considerată un început. Spuneam: dacă autorul creator de operă devine conștient de ce i se întâmplă – ca să glumesc puțin – are și puterea și trebuința de a interveni cu scopul îndreptării unor erori apărute accidental în creația sa. Astfel, curățarea și aerisirea creației artistice proprii, este implicată într-o evoluție, sau ultima etapă, în calea ei spre destinatar, spre finalul calitativ hotărât de autor, în acest fel s-a ajuns la etapa de jubilație a lucrului bine făcut. Ajunși aici în ceea ce privește desfășurarea comentariului de față, ar fi total greșit să nu fi rezervat o

Laurențiu Ivan Condrache

întâlnire cu ideologia transmisă prin câteva generații de Georges Poulet (1902-1991) a ideilor din opera sa, tocmai sugestiv intitulată *La conscience critique* și tradusă la noi de Ion Pop... Apoi, ca să știm pe ce ne bazăm în cele ce urmează, mai completez aici că Georges Poulet (1902-1961), a fost un critic literar belgian și profesor universitar la Universitățile din Edinburgh (1927-1952), Baltimore (1952-1857), Zurich (1957-1969) și Nisa (1969-1973)... El este cel care a comentat consistent și doct fenomenul conștiinței critice referindu-se la autori precum Baudelaire, Proust, Bachelard, Sartre neomițându-l pe Jean Starobinski, de exemplu...

Însă, pentru argumentarea și consolidarea câtorva idei lansate în acest succint comentariu, printr-un simplu citat, dar aproape simbolic, îmi voi motiva aducerea în prim-plan a personalității lui Georges Populet și anume: „*Să ne imaginăm, atenționează el, începutul lui „Igitur.” Într-o odaie goală, pe o masă, o carte își așteaptă cititorul. Mi se pare că aceasta este situația inițială a oricărei opere literare. Înainte ca cineva să înceapă a o citi, nu există decât un obiect de hârtie care, prin prezența sa inerentă într-un loc oarecare, își afirmă doar existența sa de obiect.* (Georges Poulet: *Conștiința critică*, Editura Univers, 1979, p. 289).

Acum citez să spun că a vorbi despre *conștiința critică* în cazul creatorilor de literatură, în special poezie, suntem proprietarii conceptului de la care se poate porni spre desăvârșirea cu responsabilitate a unei opere literare, în special lirice, adaug eu...

DUMITRU HURUBĂ

Singur și liber

sunt un refugiat interzis
revenit în patrie dintr-o naivitate
uitat de toți
singur și liber
iubita este o farsă
ne-am pierdut vârstele
hălăduind pe străzi fără nume de
poeți
reîntors
între linii drepte și pătrate albastre
tăișul pensulei lui Vasarely
este mângâierea mea divină
speranța?...ce glumă
mi-a interzis să văd realitatea!

***

glonțul spune adevărul
pe care îl irosim
în fața destinului

Sânge și fum

mă uit la cer
la ultimul nor
mă izbește atâta lumină
în ochiul rănit
totul pentru putere
vine o zi cu sânge și fum
în care oamenii sunt umbre
au fost și nu mai sunt

Nu aparțin acestei insule

nu mai sunt un ionian
am fost pentru puțin timp
acolo unde grote uriașe înghit marea
nu știu cum se traduce Zakyntos
sau dacă se traduce într-un fel
acolo intri în alt timp
nu oprit dar încetinit
cu pescăruși haini
odihnindu-se pe carapacea uriașelor
testoase
când vacarmul turiștilor devine ecou.

***

nu ne mai putem controla viețile
afară câini de pază
rânjeau la noi

***

un glob de lumină
răscruce în noapte
pânza de paianjen

Trufia literară

e cald afară
ne lipim
ca limacșii
de frunza de salată

unii scriu de parcă
este o iarnă neterminată
în crezul lor de mari poeți
maculatura maculată
o văd ca pe o operă neterminată
și scriu și scriu bezmetic și trufaș
pentru imense cimitire literare
când moartea are propriul său orar
și viața pare o glumă proastă
(cine mai scrie cine mai citește...)

Santa Pola

un soare neconvingător
briză aspră înșelătoare
mă arde pe picioare
sângerez și merg
pe țărnul umed nesfârșit
Santa Pola are multe de povestit
alei largi pavate cu marmură
palmieri verticali
e liniște doar albatroșii
sparg cerul albastru
cu țipete stridente de copil
e seară
terase multicolor luminate
își așteaptă turiștii
în port
pescarii își întind la uscat năvoadele
mirosind a pește
începe o nouă zi
și eu visez că am ajuns acasă.

Santa Pola 29/05/2023

OCTOMBRIE 7/2023

încet încet
îmi fac ulimile bagaje
sunt sufocat de știri
cu morții pe șosea
la primele ore ale dimineții
e seara târziu
analiztii tv.au insomnii
se aud focuri de armă
se numără
morții:femei,copii,vărstnici
nu poți să ocolești literele
bilanțul morților e sumbru
ruine,sânge, lacrimi,durere

dar unde sunt ostaticii?...
vom ști oare,câți au mai rămas
torturați, violați,asasinați
fără clipe de rămas bun

ÎNTRE DOUĂ CANTOANE

eu nu voi mai fi cel care am fost
destinul mușcă din mine alt om
acum nu mai am energie să lupt
împotriva
acelor criminali de tei seculari
i-au culcat la pământ
pentru un pod peste calea ferată
flori de tei ultimul parfum
dintr-o copilărie prea scurtă
între două cantoane de cale ferată

n-ați așteptat măcar o lună
să adoarmă în toamna târzie,visători
la primăvara care pentru ei numai
vine.

***

uneori îmi vine să scriu
un poem de la început
fără sfârșit
sau cu un sfârșit
în coadă de pește
fără tragere de inimă
doar din plăcerea
de a nu mă plictisi
și așa am ajuns
să mă bucur de fiecare zi.

ÎNTRE TRECUT ȘI PREZENT

anii sunt tot mai scurți
priviri suspecte îmi arunc în trecut
prin ceață îmi re-văd neîmplinirile
tăvălug rostogolit
peste prezent

24/11/2023

ÎMI PETREC ZILELE

îmi petrec zilele scurte rămase
Labradorul meu a murit
îmi stingea țigara
n-a mai rămas decât lesa
pe care am agățat-o în cui

PLOUĂ CU SUNETE

ascult Pink Floyd
fără cuvinte
e sânge și cenușă
deasupra apei
plutește o mânășă

LAURIAN LODOABĂ

Parisul și lumea impresionismului

Partea a II-a. Pictori și Opere

(II)

Am discutat, de fapt eu am pus tot felul de întrebări iar domnul din fața mea a răspuns. Ascultându-l, am înțeles că și el avea multe lucruri de lămurit din viața impresionistilor. Considera asta ce-va normal, “ Arta și tot ceea ce ține de creație înseamnă posibilitatea descoperirii unor sensuri noi ale acelor creații. O creație are sensuri diferite pentru oameni diferiți, mereu alte întrebări și răspunsuri noi. Dar, mai ales, “ Nu poți înțelege opera unui pictor dacă nu îi cunoști viața !” Unde mai auzisem asta ? Suna cunoscut. Mi-am adus aminte ulterior, pe drumul de întoarcere la hotel, mergând dealungul Senei tulburată de ploaia ce tocmai se oprise. „Nu poți să înțelegi opera unui scriitor dacă nu cunoști viața lui “ fusese ideea susținută de cel mai mare critic al literaturii secolului al XIX – lea, Charles Augustin Saint Beuve.

Cu siguranță, distinsul domn cu care discutasem despre pictură nu se gândise la Saint - Beuve atunci când făcuse legătura între pictura unui artist și viața sa. Făcuse o afirmație personală sau o legătură între propria viață și pasiunea pentru pictura impresionistă. Eu însă, mergând cu metroul spre hotel, mă gândeam la notițele mele tot mai convins de teoria lui Saint Beuve, considerând obligatorie legătura între biografii și opere. Ideea părea perfect valabilă pentru înțelegerea impresionistilor pornind de la biografiile pictorilor. Poate chiar mai valabilă în cazul pictorilor impresionisti aflați la răscrucea evoluției picturii, în căutare de argumente și de susținători.

Să revenim deci la impresionisti încercând o trecere în revistă a evenimentelor ce au impus curentul, la momentele care le-au marcat istoria ca grupare distinctă și la rememorarea frământărilor care au marcat conflictele generate de anumite opere de referință. Poate că întrebarea : „De ce oare a fost impresionismul atât de izolat de restul curentelor din pictură ? “, apare și persistă și din încadrarea strictă în timp a curentului, între anii 1867 și 1886, circa 20 de ani de frământări continue. Cei 20 de ani de impresionism reprezintă o etapă definită, plasată între pictura clasică academică și cea contemporană. Impresionismul se încadrează între cele două perioade, sub numele de pictură modernă.

Așa cum am amintit deja, nucleul pictorilor reprezentativi impresionisti

apare în jurul perioadei 1830 – 1840. Îi vom numi aici, în ordinea anului nașterii, pe Pissaro, Manet, Degas, Cezanne, Monet și Renoir. Făcând această enumerare ne grăbim poate să facem o primă eroare căci, în mod sigur, critica ne va acuza că am uitat să îi amintim, de exemplu, pe Frederic Bazille, pe Armand Guillaumin, pe Berthe Morisot sau pe Sisley. Nu ne vom putea apăra de aceste acuze ci pur și simplu vom recunoaște că alegând să vorbim despre unii suntem conștienți că omitem alții la fel de importanți. Cei aleși însă nu vor putea fi contestați, sunt cu siguranță printre cei mai reprezentativi din toate punctele de vedere: ca valoare, inventivitate, forță de expresie, curaj. Dar și ca personaje de mare atracție, surse de conflicte sau persoane care au dovedit perseverență în creația lor în decursul timpului. Biografiile lor o dovedesc.

A trece în revistă reperatele importante din viața impresionistilor este o ocazie de a nota, evident, multe asemănări care i-au adus lalolaltă. Dar și destule diferențe care le scoate în evidență personalitățile. În ordinea deja amintită, a cronologiei după data nașterii, iată ce am putea reaminti despre “ mai marii impresionismului francez “ fără a avea pretenția că punctăm aici tot ce este notabil.

O primă observație ar fi că, spre deosebire de mai mulți dintre marii scriitori ai Franței care au venit din provincie, sau chiar din afara Franței către Paris, acolo unde și-au câștigat locul și gloria, cercul de impresionisti considerați fondatorii curentului, fie s-au născut și au trăit în Paris, așa cum este cazul lui Manet și al lui Degas, fie s-au născut la Paris dar s-au retras către finalul vieții în provincie, în cazul lui Monet. Mai sunt și pictori care nu au fost atrași suficient de Paris și au trăit mai mereu departe de capitală, ca în

cazul lui Cezanne. Renoir ar putea fi excepția. A trăit o mare parte din viața la Paris unde și-a făcut studiile, deși el s-a născut la Limoges și a murit Cagnes sur Mer. Observația aceasta, ca privire de ansamblu, nu trebuie să ducă, în niciun caz, la ideea că marii impresionisti ar fi fost statici sau izolați. Toți, absolut toți, au călătorit mult, mai mult în Europa vecină Franței, în special în Italia și Anglia, dar și în Belgia sau Olanda.

O altă observație ar fi legată de tendințele de apropiere și de influențele pe care pictorii grupului le-au avut unii față de alții dar și de contactele lor cu scriitorii contemporani aflați în Paris cu care au stabilit prietenii, au susținut și construit idei și curente și chiar au apărut poziții comune amenințate de societatea ostilă în anumite momente grele. Simbioza dintre pictorii și scriitorii parizieni prin naștere sau adopție, grupați după principii sau după identitatea stării sociale, a fost permanent forța ce a unit destine și a salvat idei și capodopere. Pictorii, și dintre ei pictorii impresionisti pot fi exemplele ideale, au fost tot timpul uniți și fideli până la sacrificiu ca prieteni și mai ales loiali picturii, privind fără invidie realizările celorlalți și susținând corect și cu convingere adevăratele valori. Este o situație rar întâlnită, poate unică în istoria artei. Dar de înțeles. Fiind loviți din toate părțile constant și nedrept, impresionistii și-au strâns rândurile, s-au susținut, s-au apărut și au reușit împreună. Poate nu imediat, nu foarte vizibil atunci pe loc, însă timpul i-a consfințit ulterior ca învingători.

Deși pot fi considerați longevivi, Monet, Degas, Pissaro și Cezanne depășind vârsta de 70 de ani (Monet trăind 86 de ani), toți au avut grave probleme de sănătate, mai ales boli de ochi ce i-au împiedicat să lucreze către finalul vieții. Pissaro a suferit de conjunctivită cronică. Degas devine aproape orb și a avut și probleme de auz. Renoir devine către finalul vieții parțial paralizat dar continuă să picte. Cezanne moare la 66 de ani după o pneumonie. Aceste drame nu îi vor opri din pictat până în ultimul moment iar lupta lor cu bolile capătă adevărate forme de dramatism.

Elevi ai marilor clasici sau romantici ca Delacroix, Courbet sau Corot, pictorii impresionisti au fost, la rândul lor, profesorii marilor postimpresionisti ca Van Gogh, Paul Gauguin și Georges Seurat, fiind totodată veriga de legătură către viitorii cubiști, fauviști și pintiliști ca Braque, Paul Signac sau marele Picasso. O nouă pictură își făcea loc pentru noile glorii ce băteau la ușă.

ALEX MĂROIU

Retrospectiva

Vreau o supradoză din ale tale
sentimente,
Să-mi aştern capul pe al tău piept,
Poate o să fie unul dintre cele mai
mari regrete.
Zdrobită, cu faţa la perete,
Nu-mi vine să cred că încă te aştept
...
Sufletu-mi rătăceşte în al durerii
fum,
Se zvârcoleşte trupu-mi în al
dragostei scrum.

Ochii-mi erau aţintiţi la tine,
Nesimţitor făceai bagaje, să pleci,
Să uiţi de mine...

Contratimp
Denult, pe vremea aceea, îţi eram şi
răsărit şi apus,
Făceam jocuri de cuvinte şi mă
iubeai nespun,
Mă ridicai la cer şi vântu-mi bătea
în părul pe spate,
Simţeam în trup şi-n suflet, totală
libertate.

.....
Dorinţă. Cu dor. Dornică. Doritoare.
Dor,

Dulce baladă de amor!

.....
Cu un sărut mă făceai să zbor în
depărtări.
Acum nu mai sunt a ta şi tu nu mai
eşti al meu...
Poate ne vom întâlni într-o altă viaţă,
Fără trupuri, fără putinţa voluptoasei
îmbrăţişări,
Nu cred că-ai să faci faţă,
Să răsvrăteşti „în ce-oi fi” iar
semeni-fiori,
Să mă faci să-nţeleg *declaraţia de
iubire*,
Ce conţine un buchet de flori.
Cum o să-mi mai sculpezi pieptul
Cu ale tale buze fierbinţi şi moi?

Ultima ceartă

Înima şi mintea sunt în statoric
război.
Desbrăcaţi de haine,
Amândoi goi.
Fără inhibiţii,
Ne scăldăm
În dulce, plăcutul
Fapt de contopire a doi,
Dragostei muşcându-i fructul...
Dar, începi să zberci,
Mă acuzi pentru ziua de ieri.
E vina mea că nu mai sunt la fel?

Hoţul de trandafiri

Pe ale inimii meleaguri te-ai plimbat
haotic,
Luându-mi soarele cu tine şi
unuversul exotic.
Până şi trandafirii i-ai furat, dar nu
să mi-i dăruieşti mie,
I-ai furat pentru ea, lăsându-mă cu
inima pustie!

Respiro

Mi-a dat plăcere profundă atingerea
ta
Şi şoaptele discrete, cuprinse în
scoica urechii,
„Mai lasă-mă un pic să-ţi ascult
povestea
Cu contopirea-n dragoste-a
perechii”!
Sărutam mâiile care-mi cutreierau
fiecare părticică a trupului
Şi reţineam cuvintele care mi-au
atins tandru sufletul.
Deşi eram o naivă şi erotic
neemancipată
Nu mi-a fost jenă că mă priveai
dezbrăcată,
Am simţit că ce-i natural nu-i
ruşinos.

.....
Ce mă fac aici şi acum?
Zilele sunt ceţoase, nu-ştiu-cum,
Noaptea nu mai au acelaşi cer
Şi eu încă suspin când te chem!

.....
Îmi spunea mama, când eram mică,
Că durerea naşte monştri.
Să zic aşa, oficial, am renăscut din
ură şi dispreţ,
Culmea, cu un suflet plin de iubire.
Ironic, nu?
Eu o să-mi învăţ copiii că durerea
naşte artişti
Şi că durerea naşte ce vrei tu să
nască.
În fiecare loc întunecat a fost

Laurențiu Ivan Condrache

.....
lumină cândva,
În fiecare loc luminat există o
fărâmə de umbră,
Nu o lăsa să te cuprindă!

RELUARE

.....
Unde să îngrop toate tristeţile
De la sfârşitul celor câteva bucurii?
Gândul zboară nătâng, purtându-mi
umilinţele
Clipei când disperată te chemam să
mai vii.
Caut prin univesul ştiut şi prin altele
închise
Un loc în care să mă regăsesc curată,
liniştită, cuminte.
„Acasă” este departe de mine acum
Şi găzduieşte alt trup, cu alte
chemări
De neântorcere mi-ai făcut orice
drum...
Deşi privirea mea, ochii mei,
Nu cred că poţi să îi uiţi,
Nici paşii când umblam desculţi
Prin apartamentul de pe strada cu tei,
Care nu era nici al tău, nici al meu,
Dar mă simţeam „acasă” în braţele
tale.
Nu vreau să mă mai petrec bizarele
taine,
În care ai schimbat la mine de la
haine,
Până la buzele pictate în rujuri care
de care.

.....
Cu timpul am înţeles că-n zadar
Guşti sfârşitul iubirii cu mult amar,
Că, după un timp, te linişteşti,
Dar nicidecum nu te lecuieşti
Şi începi cu dăruire pătimaşă iar să
iubeşti.

LUIZA PĂCURARU

În Marea Caraibelor

Înainte plecării în afara Statelor Unite, trebuie să anunț la bancă, cu câteva zile înainte, pentru a lua bancnote curate (nejerpelite, nemâzgălite, neșterse, nescrise, neșifonate, nerupte) – altfel risc să nu mi fie acceptate în străinătate.

Bineînțeles, și o carte de credit (VISA, ori MasterCard). Caut să-mi las toate problemele rezolvate:

- două articole de fizică împreună cu Vic (Christianto), convertite în LATEX pentru „Progress in Physics” – unul despre idei privind Hadronul, altul extinzând ecuațiile lui Maxwell în spațiul bicuaternionic;

- plătirea cărților de credit (dacă întârzii, mă penalizează);

- raportarea gradelor (mediilor semestriale) ale studenților;

- pus benzină la mașină, să mă țină dus-întors, până la aeroport, în Albuquerque;

- scanarea și expedierea (lui Jean) foilor pe care am investigat decondiționarea regulilor de fuziune PCRS, dar și idei referitoare la greutatea (importanța) surselor de informații (în robotică) și cum să le combini;

- terminarea articolului despre unificarea algoritmilor de filtrare în fuziune, plus folosirea logicii neutrosifice în segmentarea și procesarea imaginilor (tot în fuziune), sub îndrumarea lui Mark Alford – tot în cadrul unei burse (grant) date de Forțele Aeriene;

- bagajul excursiei – pe care îl las din nou pe ultima sută de metri – etc.

*

Înainte de plecare, telefonasem la Bălcești, mamei:

– Mă duc în Marea Caraibilor.

– Dar ce mai cauți și pe-acolo? Cheltui banii degeaba!

– Păi... pentru ce trăiesc!?

*

Sculați la 130, noaptea.

Vreo două ore până la aeroport, în Albuquerque, cu mașina prin imperiul întunericului.

Parcă am nisip în ochi și cercăne adânci. Trafic rar pe autostradă, mai mult camioane lungi. Ating 95 MPH (mile pe oră – 150 km/h), mult peste limita permisă.

Beau de mă umflu suc de nucă de cocos

Aseară n-am putut să adorm... Noapte bună, în avion, acum, de dimineață, spre Dallas.

Apoi spre Montego Bay în Jamaica – 3 h și 35 min.

*

Mi-am luat 10 schimburi de haine, să-mi ajungă pentru 21 de zile. Câte 2 zile pentru fiecare schimb. În apartament a trebuit să lăsăm temperatura la 55 °F (~ 13 °C) ca să nu se spargă conductele de apă la frig. La întoarcere, curentul electric m-a costat 128 \$!

*

La Montego Bay, al doilea oraș ca mărime din Jamaica, 32 °C! Iar noi, cu căciuli și scurte cu cojoace (eu îmi luasem și mânuși)!

*

Zburasem cu un Boeing 737, la software-ul căruia lucrasem și eu când eram inginer la Honeywell (1990-1995), la testări și programări (în Assembly, Pascal, C++).

Insula – muntoasă și verde, cu case printre pâlcuri de copaci; limbi de pământ intrând în apă.

Poze din avion, cu noul meu aparat digital FUJI. Am un card de 16 GB și au intrat în el peste 3.100 de poze din această excursie!

În aeroport, inscripții în engleză și în spaniolă.

Very Merry Christmas! (Un Crăciun foarte fericit!)

Vameșii nu ne dau voie să trecem, cică n-avem rezervare de cameră. Fiecare țară cu regulile ei! Ne-au trimis la o agenție, chiar în aeroport, care ne-a făcut rezervare la Hotel „Gloriana”, un kilometru și jumătate de aeroport, 46 \$/noapte, camera 125 de la etajul al treilea.

Rata de schimb 1\$ american = 80,05 dolari jamaicani, dar peste tot, putem plăti direct în valută.

O formație neagră de muzicanți, îmbrăcați în roșu, cântă.

Taxiul: 10 \$ până la hotel.

*

Te-agață vânzătorii peste tot. Și niște prețuri mai mari ca-n America! Fostele colonii engleze sunt scumpe.

*

Mă', cum dracu' merg mașinile astea? Mă uit și nu văd șoferul! Când colo: circulație pe stânga și volanul pe dreapta, ca-n Anglia.

Pe Plaja Groovy din Montego Bay, luăm o gustare la restaurant – preț ridicat.

Am fost pe destule litoraluri, pe 3-4 continente, dar cel mai mult mi-a plăcut (fără nicio chestie de patriotism) la Marea Neagră; Eforie Nord a fost plaja mea preferată. Parcă mai îngrijit, mai animat și plin de viață.

Mi-amintesc de „gogoșa înfuriată” cu ciocolată (dulce ca mierea, caldă), de peștișorii mărunți, prăjiți, ce-i ronțăiam și-i înghițeam ca pe semințe, de porumbul copt, ori bând bere și mâncând mici la terasă.

*

Muzica lui Bob Marley, peste tot. Și marca lui pe tricouri, obiecte de artă. Bob Marley a devenit legendă. El simbolizează această insulă.

*

Mă simt ca-ntr-un cazan cu aburi. E cleios, ca-n Miami. Pielea umezită, întinsă. Fără alergii, fără sânge curgând din nas, fără uscăciunea deșertică.

Când am văzut prima dată un palmier (în Maroc, prin 1982, când plecasem să predau în franceză ca profesor cooperant de matematică) îmi venea să-mbrățișez tulpina lui!

Clima te moleșește, bagă o lene-n tine, de-ai sta numai tolănit pe plajă.

Un alt fruct local de care mai consumasem: *ackee* (un fel de castană, cu gust lăptos, dulceag). Căzuseră din copac pe iarbă, lângă trotuar.

*

Am așa uneori senzația că încep să fiu prea bătrân pentru lumea asta, pe care câteodată n-o mai înțeleg.

*

La tropice, e ca-n paradisi: flori grămadă, plante exotice. Căldură și moleșală de te lenevește și nu poți face nimic.

Baie în piscina hotelului.

O pasăre (măiastră) a ciripit toată noaptea.

Decembrie 2009

FLORENTIN SMARANDACHE

ce ai atins

ce ai atins
atins rămâne ce te atinge
nu are sfârșit

trec mâini peste fața ta
terra cognita sau cerc fără centru
în timp ce-mi ceri socoteală sufletul
la schimb cu a simți

ninge cu ce-a mai rămas din niște
porumbei împușcați
nu te grăbi

ce ai atins
atins rămâne ce te atinge
nu are sfârșit

îndrăgostește-te

îndrăgostește-te de un bărbat care râde
mult
și rezolvă cuvinte încrucișate
îndrăgostește-te de bărbatul al cărui
gând e
o telecomandă de mișcat munți
și materia în pânțele,
care,
prins la strâmtoare,
dă ce-i mai bun în el, ca bobul în râșniță
îndrăgostește-te de bărbatul cu mâini
de ape
și catifea lustruind particula hodorogită,
de bărbatul care are curajul să plângă,
dar nu
de durerea lui, ci
a ta, când devine întregul
jumătății desprinse la-nceputul lumii,
din tine.

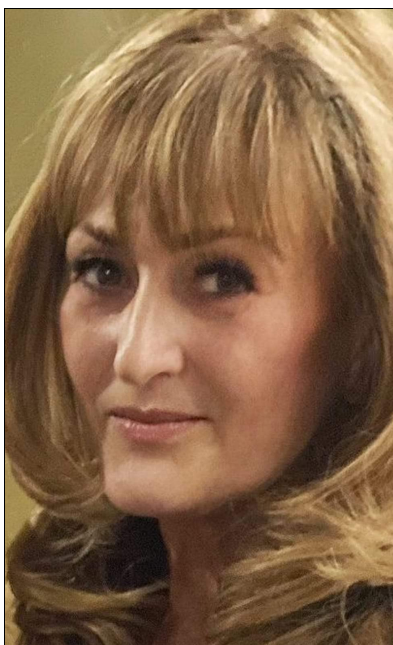
ce nu spui
nu s-a întâmplat
dacă nu rostești
nu există

frica, iubirea și celelalte vieți

de poftă îți plouă în cer
pe buze așterni broderii sparte
cu cât te iubesc mai mult cu-atât
alergi mai repede
un film derulat cu încetinitorul

lumina nu trece prin gura închisă
puiază cătușe la-ncheieturi și
sânul visării
alăptează brândușe

ce nu spui
nu s-a întâmplat
dacă nu rostești
nu există

tu știi, Pablo

a iubit-o și ea l-a iubit de o mie de ori
mai mult,
tu știi, Pablo, câte drapele de sânge
au fluturat când ea a pășit, ca o regină,
peste medalii înfrânte în drumul spre
nicăieri?
câte ovații când și-a ridicat ochii –
hortensii mov proaspăt tăiate și puse-
ntr-o sticlă
golită de vin c-o seară 'nainte
când limpede cerul mustea
ziua perfectă?

nefericiții se recunosc între ei însă
aburul dimineții...
Pablo,
aburul se poate transforma în orice,
uneori e parfum
ce ni se așază pe lobul urechii
și la încheietura inimii.

miroși a viață!

din scoarța copacilor se prepară pielea
de elefant

leagăn cuvintelor inima mea.

prin ele așa legănate cresc
copaci și
din ei cad semințe
astfel se nasc cotropitoarele, invadatorii.

sfârșitul oricărui vis e pădurea
cea mai amarnică iubită fără ea
traie nu e, dar nici moarte
o port pe tălpile sufletului ei

merge în mâini apucând fiecare piatră și
în gât îndesând-o ca pe-o neplânsă
lacrimă spune
ce colier porți tu, inimă?

din scoarța copacilor se prepară pielea
de elefant
de-aceea doar ei pot purta unele
inimi pe spate
când pleacă.

ecart

carnasier în delir privirile lui
mă devorau le-am lăsat
să o facă

c-ar fi două clavicule
de fluture am crezut la-nceput
le puteam frânge doar
strângând puțin ochii dar n-a fost
să fie așa castelana
poartă la brâu șiragul zilelor
în care n-a fost privită
realitatea ca o floare ce explodează
la butoniera cavalerilor de onoare

ca trupul păsării smuls dintre aripi

Poesia

ea este cea mai răbdătoare femeie
de obicei umblă cu inima-n gât
când deschide gura i-o vezi și câteodată
o scapă afară sau, pur și simplu,
tușește delicat și îți-o oferă
ea este cea mai răbdătoare femeie
îndură
operații de neimaginat
i se prelungesc picioarele cu bucățele de
salivă uscată
mâinile i se inversează și i se îndoie în
sus și la spate
mai mulți ochi îi invadează fruntea, iar
ceața
se subțiază ca un fir de tensiune înaltă
pe care
aterizează nenumărate șiraguri de fluturi
uneori i se înlocuiesc chiar organele
interne, de pildă
în loc de ficat un ceas rablagit fără cuc
rezistent la cataclisme și la mirosul
de castan înflorit, stomacul o grefă
de moară cu tot cu râu și pădurea de
spice
filamentul tenace de la un bec chior în
loc de trahee, o,
câte altele și
toate
ca într-un final să se
înfășoare într-un cearșaf cât palma
unui bărbat tandru.

LUMINIȚA GIURGIU

fulgurații

*
lumina se mișcă în matricea ei
doar umbra se dilată
se filtrează în sângele meu
pană va reuși să îl impregneze pe tot
pierzându-și măsura ca un fluviu
ajuns la estuar
timpul răsucit se apropie dinspre
viitor
se descompune se varsă în neant
rotindu-se rotindu-se mă clatină
mă desparte într-un fir subțire
în care se topește viața pe neștiute

e limpede că îmbătrânesc

*
patul pământului e o pernă arzând
și acoperișul cerului se clatină
chiar primăvara vine cu ierburi negre
zăpada așteaptă ascunsă în umbră
iar sângele continuă să curgă
pe pajiștile verzi ale domnului

și nici noi nu mai funcționăm cum
trebuie...

*
greșesc mereu ritmul lucrurilor
al cuvintelor al sentimentelor
toate alegerile mele sunt greșite
naivă și nătângă - nu-mi aflu locul
într-una din zile o să mă mut
în alt cartier în alt oraș în altă țară
în altă lume

*
râul era împânzit
de filoane de aur
de aur solar
tu erai prăfuit cu praf de aur
te-am simțit palid și absent

*
pe drumul de seară este o flacăra
pe care vântul nu o atinge
nu o clatină
nu o stinge
cred că aici
la hotarele nopții
gestează lumina

*
oricine învinge pe cineva
dar victoria e ca fericirea
nu-și găsește un loc stabil

*
de unde să știu că patima-i
abur al sângelui
stea prăbușită în sângeriul jăratecului
ceasornicării erotice

secure de piatră
în două să te despice?

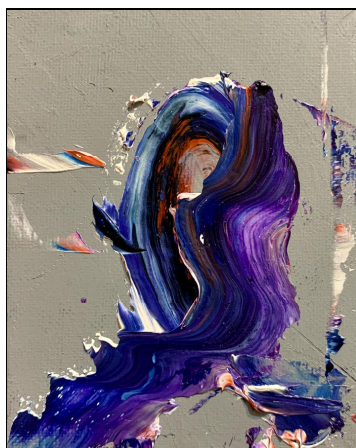
*
pantofii ăștia cu floricele
știu să valseze să plângă
să râdă să bată step
să se strecoare frivol spre tine
printre o multitudine de obiecte
de nume de erudiți îmbrâncindu-se
într-o cultură îmbâcsită de manevre
pantofii ăștia cu floricele
știu să țină moartea la o distanță
respectabilă

*
culorile strălucesc fierbinte
ritmic
ca o lumânare ard
de la răsărit la apus
ochiul verde-iaz
de curând deschis
nu știu dacă fără să se dilate
poate să vadă
cum din spatele scorușilor
răsare o lună albă
scorpionul gemenii taurul
totul e sus

*
multe nopți am visat că pictez luna
pe hârtie albastră
ierburi amare crescute mai sus de
glezne
în întunericul moale
și un copac pe care se sprijină
acoperișul lumii să nu cadă

*
stau pe marginea hăului
cu capul dat muuult pe spate
când respir mi se înroșește părul

*
mă sprijin de umărul unui copac

Laurențiu Ivan Condrache

de la o vreme încoace
am mai multă încredere în copaci
decât în oameni

*
ce-o fi însemnând „să trăiești mai
departe”?
e așa de greu să-ți aduci aminte
viitorul...

*
ce fărâme de stea am strivit sub pașii
mei?
tinerețea n-a fost decât rouă pe
câmpie
am ascultat bătăile inimii
dar timpul nu se măsoară cu inima

*
în dimineața asta nu a răsărit soarele
lumea s-a prefăcut într-un culcuș
cenușiu
și o ploaie grea grea grea
curge din mâinile tale îndepărtate

*
unde se duce soarele
să zăbovească o vreme
ruguri ard drept semn de durere
peste dealuri prin iarbă prin mine
ca un fulger spintecător
cu două tăișuri

*
în lumea nopții și-a umbrelor
fluturi de-argint se clatină
sub palmele lunii pline de tăceri și
linii
apoi se rupe o stea frumoasă ca visul
și cade nesăbuită...

DORINA BRÂNDUȘA LANDÉN

(din volumul „cartea a opta sau
cantată pentru iepurile roșu”)

Ocean întors

„Brain owner”

Citesc, zilele trecute: *The premiere of Beethoven's Ninth Symphony took place at the Vienna Kärnthnerthor Theater on May 7, 1824. By this stage of Beethoven's life, the composer's hearing had deteriorated to such an extent that conducting the performance was out of the question. Instead, Michael Umlauf led the premiere...* și 200 de ani mai târziu ceea ce ar fi putut rămâne în perimetrul restrâns al legendei devine notă determinantă a genialității: siguranța expresiei și mai ales comunicarea ei.

Aveam un patefon și câteva plăci cu muzică simfonică, rămășițe ale unui alt timp care trecuse lăsând urme ici-colo, Grieg, Beethoven, Richard Strauss (pasiuni ale tatei) și încă vreo câteva, dar comunicarea cu *sunerul* era încă în faza acceptării forțate; lecțiile de pian erau cum erau, exercițiul zilnic - Cerni trebuia să fie supliciu din care visam să ieșim teferi - iar duminicile, așa anemice cum erau, compensau, lângă radio ascultatul emisiunii simfonice *spăla* obrazul ignoranței și, presupun, calmau cumva spaimile tatei că s-ar putea să trecem prin viață amputați de indiferență și și chiar mai rău, de imposibilitatea de a celebra muzica dincolo de simpla atracție a sunetului oarecare.

Zice Cioran: "O atitudine și o concepție de viață care nu răsar dintr-o reală efervescentă lăuntrică, dintr-o complexă frământare a subiectivității, n-au absolut nici o valoare, precum n-are nici o valoare întreaga informație livrescă, dacă nu este adaptată unei energii subiective specifice" ...O posibilă definiție a genialității care - vrând nevrând - gândul mă duce (din nou) la Beethoven, poate nu numai pentru că ce spune Cioran mi se pare o sinteză a ceea ce genialitatea acestuia înseamnă, dar și o șansă de a interpreta - naiv chiar - profunzimea chemărilor pe care talentul ni le servește cu naturalețea posibilului și ne apropie de muzică în toată complexitatea ei...

Cât acceptăm că înțelegem din ea rămâne de văzut...

De ce ne-am *oprit* noi la Beethoven e totuși o întrebare deschisă...Mi-aduc aminte că ne duceam la Catedrală la Sf. Iosif să-l ascultăm pe Bach - doamne, cum îl

chema pe organistul acela, era o personalitate și eu i-am uitat numele ca al unui precupeț oarecare - ba nu, Pruner era! Chiuleam și ne duceam și la ARLUS...("Vreme trece/Vreme vine"- tocmai pentru ca vorbesc de geniu!)... ca Dinu Lipatti să ne învețe cine-i Chopin sau Schubert, garantez că urcam Alpii respirând Richard Strauss ori ne imaginăm verile cu Debussy, dar întotdeauna reveneam, revenim la Beethoven ca singura șansă de *cuprindere*, de *total*, **totalul** acela fără fisuri, impenetrabil perfect.

Pe urmă surprinzătoarea deschiderea a Pastorelei ne învăluia cu o suflare, deșteptare înceată, mișcare unduoasă, sonoritate discretă care nu-și permite să tulbure ritmurile firești și sigur omul nu e prezent în acest univers, stă undeva pe aproape totuși și, total necaracteristic lui, nu se amestecă, admiră și se încântă de armonia perfecțiunii pe care numai natură o poate oferi și doar Beethoven o știe traductibilă.

Așa aflăm: viziunea beethoveniană asupra naturii implică respect, ecoul relativ romantic obligă observarea unui univers de care ne bucurăm fără a-l putea modifica...

Și probabil nici nu vrem s-o facem. Totdeauna când încerci să vorbești despre muzică e căsnit, cumva așa inutil, o rostogolire de vorbe incapabile

Condițional

De-aș reuși să te cobor din vise,
Să îmi trezești dorințele ucise,
Să mă cuprinzi cu sufletul și gândul,
Aș înveli-n poeme-ntreg pământul.

Ți-aș înflori câmpii de albastrele
Și ți-aș aprinde-un cer imens, de stele,
Ți-aș răsădi un codru de smaralde
Și un ocean întreg de gânduri calde,

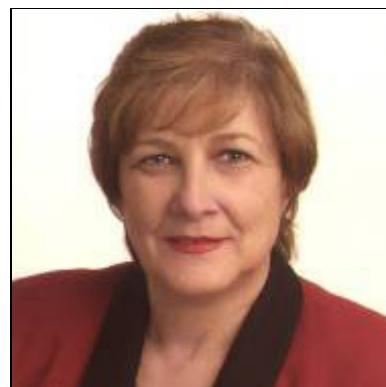
Un nou tărâm și-o lună doar a noastră,
Spre alte lumi să decupăm fereastră
Dar, peste toate-aș pune, nemurirea
De-ar fi să mă înveți din nou iubirea,

Căci bântuie-un alean prin nouă ceruri

Cuvintele de dor străbat eteruri,
Iar fluturii, prin trup, încep să zboare;

Mă lupt cu amintirea și mă doare...

EMILIA AMARIEI

bile să sugereze măcar - nu mai vorbesc de exprimare convingătoare - să sugereze, zic, oarecare înscriere în fluxul emoțional pe care numai sunetul știe a-l produce... sunetul acela al cărui limbaj pare intraductibil dar de fapt negociază creator și orice transcriere a specificului e un chin pe care ni-l asumăm doar ca o imposibilitate- posibilă de a ieși din cercul închis al rutinei pe care viață ne-o oferă

Ieri am ascultat, după mult timp, „Sturmsongate” și parcă niciodată n-am realizat mai acut că „furtuna” de pe clapele pianului este Beethoven însuși - totdeauna este El însuși, o să-mi ziceți - „treptele” furtunii sunt urmele pașilor LUI: ușor derutate de începuturi impun ritmicitatea speranței, a încrederii, a *științei* de a fi într-o lume aparent fără surprize, calmă, mângâietoare chiar; răvășită, însă, de bătaia ascunsă a îndoielilor, a exigenței, a chinului interpretativ, urmele se precipită devastator, *furtună a creierului*, a *talentului* reaşezând valorile firești în ordinea unică a genialității.

„Muzica este intrarea imaterială în lumea superioară a cunoașterii umanității, dar pe care - zice Beethoven -- umanitatea nu o poate cunoaște (înțelege)” eliminând echivocul interpretărilor profane.

Poate Cioran - și-i las cuvântul „greu” să vorbească - exprimă cel mai simplu și mai convingător decal oricine: „Cine nu s-a simțit nul, vid sau aproximativ în fața freneziei beethoveniene, n-a înțeles nimic din această muzică. Pe care ar trebui s-o distrugem pentru a mai avea dreptul la orgoliu”

□ Beethoven notează răspunsul la scrisoarea semnată malițios de fratele său, Karl „land owner” adăugând, „brain owner”.

MARIA CECILIA NICU

Ciuciur

De mică m-au dus părinții în Poiana Măgurii, unde bunicul din partea mamei avea o bucată de pământ, pe care creșteau câțiva pruni pentru țuică, vreo patru meri domnești și ionatani și fân ce trebuia cosit și strâns după uscarea, pentru a fi dus cu căruța la vale, în curtea casei și apoi urcat în pod. Erau chinuți caii care cărau din Măgură lemne, prune sau fân. Roțile din lemn – nu erau din cauciuc pe-atunci – se împotmoleau în pământul moale al drumurilor din pădure... Se cobora cu precauție pe pantele abrupte, prin pădure, pe coastă, pe vâlcea, printre tufele de cătină, de măceș, de muri, de corni... Existau în Vărbilău căruțași care erau tocmiți de localnici să le care lemne, fân sau prune la casele lor.

Când am mai crescut, mă puneau și pe mine să culeg prune, mere sau nuci și să întorc fânul cu furca de pe o parte pe alta, să-l strâng în „pele“, pentru a fi pus în căpițe... Și trebuia să ne grăbim, să nu vină cumva ploaia și să-l ude...

Vara era cald, ajungeam obosiți și însetați în Poiana Măgurii... Dar, aproape de intrarea în cealaltă pădure a poienii – care ducea spre Valea Mare, unde după o răpă se putea urca în vârful Măgurii, ținându-te de copaci pentru că drumul era extrem de abrupt –, era un izvor cu apă rece ca gheața, numit de localnici „ciuciur“. Cineva, cu zeci de ani în urmă, îl captase și-i zidise un fel de bazin din ciment de jur-împrejur... Se spunea că legionarii au făcut acest lucru, pe vremea când se ascundeau pentru că erau persecutați, alții spuneau că nemții erau autorii, în timpul retragerii, după '44... Întotdeauna în acel mic bazin al izvorului, aflat sub o stâncă, înconjurat de rădăcini uriașe de fag, erau mormoloci de broască, și câte o broască sărea veselă din apă. Făceam abstracție de ele, și beam din apa rece, limpede, înviorătoare...

Am nostalgia zilelor în care cei care aveau pământ (spuneau „loc“) în acea poiană minunată coseau iarba înaltă, plină de flori, sau întorceau cu furci din lemn sau din fier fânul, ori îl strângeau și construiau căpițele aruncând „pele“ una peste alta, susținute de un tărșu înalt... Greblau tot cu greble din lemn, cărora uneori le

mai cădea câte un dinte, și repede trebuia pus altul în loc de către bărbații pricepuți.

La prânz, poposeau, fiecare pe terenul lor, bărbați, femei, copii – și, la umbra câte unui pom, așezau pe o pătură hrana: ciorbă de fasole, mămăligă, ouă fierte, slănină afumată, brânză, roșii, castraveți, ceapă... Și-apoi iar lucrau de zor, până la apus, uitându-se cu grijă după norii vestitori de ploaie.

Acum e pustiu pe-acolo... Poate fi văzut doar vâcarul satului sau câte un singuratic ca mine, care ajunge în acel loc minunat, unde nu pătrunde zgomotul civilizației, șuieratul trenului, nici muzica dată prea tare, așa cum se mai aude de pe deal... Doar, poate, câte un avion mai brâzdează când și când văzduhul mult prea albastru, bâzâind supărător ca o muscă și lăsând urme lungi, albe, ce se destramă încet-încet, confundându-se cu norii străvezii.

Din copilărie până acum, n-a trecut an în care să nu fi mers măcar o dată, vara în special, în Măgura mea dragă, punctul final fiind poiana însorită. Acolo mi-am dus toți prietenii pe care i-am invitat la țară. Ca și cum trebuia să le placă așa cum îmi plăcea și mie! Nici nu mi-am pus problema că n-ar fi încântați, chiar dacă drumul până acolo era anevoios, dar tocmai acest lucru făcea ca popasul în poiană și mersul la ciuciur să fie încununarea efortului depus. Ca o călătorie inițiativă. Mi-am dus, mai târziu, și pe cei trei fii ai mei, cam de când au împlinit trei ani, ca să poată merge singuri, fără să fie cărați în brațe. Acum, rar de tot reușesc să-i conving... Și nici copiii Vărbilăului nu se mai duc pe dealuri... Au, în schimb, calculatoare și telefoane performante. Pe vremuri, mergeau cu vacile, caii și caprele părinților și bunicilor. Îi lăseau să pască, iar ei se jucau cu mingea, culegeau mure,

alune, jucau tot felul de jocuri, alergau fericiți, până când se lăsa seara. Acum, aproape nimeni nu mai crește vaci, capre, cai... Oile erau și atunci, și acum (dacă mai sunt) duse la cioban (așa se spunea) la munte. Doar toamna târziu le erau aduse oamenilor în ogradă, cu câteva kilograme de brânză, câte li se cuveneau, în funcție de numărul oilor... Astăzi, se cumpără lapte pasteurizat din numeroasele magazine din centru, carne, mezeluri și ouă ștampilate. Puțini mai cresc păsări. Uneori, și acelea provin din puii cumpărați din târg.

În fiecare familie aproape, există câțiva membri plecați la lucru în Occident, ca peste tot în țara asta... Și-au făcut vile (case e puțin spus) mari, cu multe camere, cu etaj, colorate strident, cu centrale și băi, cu garduri atât de înalte, că nu se mai vede nimic în curte, cu fier forjat, cu garaje pentru mașini... Nu mai sunt căruțe, nu mai sunt garduri la nivelul privirii, cu scânduri din lemn așezate la un anumit interval, pentru ca printre ele să se poată zări frumusețea florilor din curtea gospodariilor...

Mai sus de ciuciur, printre fagii înalți cu scoarța netedă-argintie, în liniștea profundă a pădurii, urcând cu greu, pe panta cea abruptă, se ajunge într-un sfârșit la altă poiană, din vârful Măgurii.

Acolo, priveliștea e mult mai sălbatică. Se văd urme de porci mistreți. Sunt și urși. Cu toate că nimeni nu cred că i-a întâlnit... Am fost doar de câteva ori... Țin minte iarba înaltă, galbenă și, dincolo de ea, din nou pădure. Pământul – accidentat, cu gropi pline de nămol și apă, greu de mers..., dar foarte frumos, fără semne că a mai trecut cineva pe acolo. Fără ambalaje aruncate, crengi tăiate sau rupte, urme de căruțe.

Nici nu cred că se poate ajunge cu caii și căruțele în acel loc. Sau poate, cine știe..., pe un alt drum, pe care eu nu-l cunosc. De-acolo ne-a adus tata, când eram mici, scorușe. Erau niște fructe portocalii-roșcate pe alocuri, ca niște pere mici, puțin lipicioase, cu un gust bun, deosebit, cam tari, parcă... Ne-a zis: „Știți ce sunt astea? Scorușe! De pe Valea Mare. E un pom foarte rar...“ Valea Mare se numește poiana cea de sus a Măgurii, poiana porcilor mistreți. Cu care nu e bine să te întâlnești, mai ales dacă au pui... Unii au văzut →

CORINA PERIANU

Minunile de pe pământul lăuntric

deseori, rătăcesc
pe potecile amintirilor
căutând clipele-n care
am fost fericit

astfel ajung la inima mea
acest munte sfânt
din țara celor mai arzătoare dorințe
astfel ajung la creierul meu
acest Taj Mahal
al celor mai frumoase
poeme de dragoste
astfel ajung la sufletul meu
acest duh al lămpii ce sunt
așteptând mângâierea
și poruncile Celui Ce Este

atunci realizez
câte minuni există
pe pământul așa lăuntric
atunci realizez

cât de mare și miraculoasă
este lumea din mine

tu trebuie un lucru să știi
chiar și deșertul ăsta
care se-ntinde în noi
cât vezi cu durerea poate-nverzi
dacă din norii gândurilor
cele mai cenușii

plouă cu dragoste pură
și nu cu ură

Floarea mea favorită

îți dăruiesc
floarea mea favorită:
inima

și ca să reziste
ți-o dăruiesc cu tot cu pământ
cu tot cu tulpină
cu tot cu sevă și rădăcină

tu doar pune-o
la fereastra ochilor tăi
și va înflori de miliarde de ori
pentru tine...

IONUȚ CARAGEA

(din volumul în pregătire *Fântâna
care-și bea singură apa*)

CIUCIUR

→vulpi, bursuci, căprioare, cerbi... Eu am văzut doar veruțe. Când eram foarte, foarte mică și mă întorceam cu părinții din Sinești, de la bunica paternă, cea care locuia destul de aproape de Măgură, am văzut, seara, când coboram de pe coastă spre ulița care duce la pod, un iepure. Tata, care era cu surioara mea în brațe (avea doar o lună sau două), s-a luat după el: „Uite un iepure! Țsta e păgubos!“ Mama l-a certat și i-a spus, superstițioasă, că nu e bine nici măcar să se uite la el, că nu e în regulă că ne-a ieșit în cale, că n-o să ne meargă bine... Și am crezut apoi în ceea ce a spus, pentru că, după puțin timp, surioara-bebeluș, născută la șapte luni, cu plămâni nedezvotați (așa au constatat medicii), s-a prăpădit...

Niciodată nu-l refuzam pe tata când întreba: „Cine merge cu mine în Măgură, la ciuciur?“ Abia așteptam! El tăia câte un lemn, culegea ciu-perci. Îi țineam de urât, cum se zice...

Mă întâlneam cu verișoara care era de o vârstă cu mine și care a locuit o vreme, împreună cu părinții și frații ei, într-o casă din curtea bunicii... La bunica, eram bine primită mereu, îmi dădea, pe lângă ceva de mâncare, și dulceață, mai ales de mure sau de cireșe amare, pe o farfuriuță de sticlă, cu un pahar de apă rece alături. De fiecare dată, îmi spuneam în gând că ar fi fost mai bună pe pâine, era prea dulce...

Bunica aducea apă de foarte departe, tata spunea că mergea un kilometru până la acea fântână... Sigur, când venea pe la ea, îi căra el. Bunica mă lua cu ea să aducem apă. Își lua cobilița, o pune pe umeri, cu două găleți din tablă, smălțuite, vișinii. Treceam pârleazul prin niște grădini ale unor oameni care aveau casa în cu totul altă parte. Acolo, aveau doar livezi cu pruni, meri și corcoduși. Nimeni în Vărbilău n-a auzit de corcoduși. Acestora li se spunea zarzări. Eram primii pomi care înfloreau. Făceau fructe mici, rotunde, galbene sau roșii. Când, mai târziu, la Liceul de arte din Ploiești, am auzit prima dată acest cuvânt, m-a bufnit râsul! Mi s-a părut foarte amuzant. Suna ca o poreclă! Eram convinsă că termenul corect e cel de zarzăr, iar corcoduș e doar un regionalism...

Sus, unde locuia bunica, nu se putea săpa fântână, nu era apă. Pentru spălat rufe, strângea apă de ploaie de la streșini. Drumul până la fântâna din grădina unor oameni cobora șerpuit prin tot felul de livezi despărțite de garduri vii, completate cu crengi pline de țepi și mărăcini, de salcâmi, rugi de mure și alți arbuști. Îmi plăcea tare mult acest drum! Acolo, în vale, se vedeau case, curțile din spatele acestora, cu oameni care își vedeau de treburile lor. Întotdeauna am crezut că ajungeam într-un sat vecin. De curând am aflat că nu era așa. Eram tot în Vărbilău, dar drumul mi se părea prea lung.

Pe lângă pereții casei bunicii din Sinești, mama tatei, creșteau trandafiri cățărători, foarte parfumați, cu florile mari, roșu-închis.

La plecare, tăia câțiva și îmi dădea pentru acasă. În grădina ei plină de araci cu fasole, porumb, brazde cu ceapă, usturoi, lăptuci, lobodă, mărar, pătrunjel, leuștean, cuiburi cu cartofi, pomi fructiferi de tot felul (parcă era și un vișin), creștea o tufă de agriș.

Mă trimitea bunica să vadă dacă s-au copt și să mănânc câte agrișe vreau... Agrișul era un arbust rar întâlnit, rudă cu coacăzul, cu fructele mai mari, însă când se coceau erau galbene-albicioase, puțin transparente în bătaia soarelui. Verzi – erau foarte acre!

Ciudad, de câte ori mănânc kiwi, îmi amintesc de gustul lor. Îmi plăcea să explorez grădina bunicii.

La deal, nu te plictisești niciodată. După o poiană urmează o pădure, o vale, o colină, iarăși o pădure... Dincolo de pădure, nu urmează niciodată întinderea nesfârșită a câmpiei.

Dincolo e poate un platou de unde se văd în zare, din ce în ce mai albastre, alte dealuri, mai înalte, case răsfirate, care punctează verdele din jur cu acoperișurile lor colorate, din țigla sau din tablă. Apoi, se întrezăresc munții, albaștri-albaștri, tot felul de nuanțe de albastru, din ce în ce mai transparente, până se confundă cu norii.

Istoria tehnicilor picturii murale

O abordare a conținutului stilistic și estetic

Perspectiva istorică asupra tehnicilor, ne oferă informațiile necesare la nevoie, pentru a cunoaște specificitățile tehnice, stilistice și estetice ale diferitelor perioade în ceea ce privește pictura murală. Vom încerca o analiză a principalelor momente în istoria tehnicilor, a caracteristicilor conceptuale și formale, inconfundabile, manifestate în mod constant.

Vom emite păreri asupra stilisticii, asupra „amprentei” particulare, asupra a ceea ce e original și recognoscibil, asupra gustului epocii. Ne vom referi asupra stilisticii, ca o prelungire a demersului tehnic și vom sublinia elemente comune sau care diferențiază respectivele perioade.

Acolo unde vom găsi relatări pe baza unor examinări atente în laborator, le vom aminti și ne vom baza deasemeni pe surse scrise (demne de încredere), luând în considerare numai indicațiile absolut verificate, aflate în tratatele de specialitate.

Ne vom abține a cataloga, cum foarte des întâlnim, frescă-o operă care poate a fost executată în altă tehnică, dar căreia i se atribuie această titulatură doar în mod generic.

Am încercat să emit anumite judecăți asupra stilisticii abia după studierea mai multor opere ce aparțin aceleiași perioade sau din aceeași arie geografică, observate global în acest sens, ca o caracteristică a timpului sau a zonei respective.

Sunt anumite caracteristici ce definesc stilistic o perioadă sau alta și vom încerca astfel să deslușim de ce într-o anumite etapă istorică s-a folosit o tehnică sau alta.

Apariția și practicarea diferitelor tehnici murale nu este deloc întâmplătoare, ele fiind dictate de preferințe estetice, de considerente pecuniare sau de necesități de ordin conceptual.

Îmbrățișarea folosirii unei anumite tehnici este o opțiune ce ține cont de mulți factori și observăm în acest sens că: în aceeași perioadă, în zone diferite, apar diferențe specifice, datorate de prezența sau nu a anumitor materiale, configurându-se modalități noi, particulare și care au performat sau nu.

Preistoria

Observăm astfel, că de la primele picturi pe peretele stâncii, apar diverse modalități de lucru susținute de tot atâtea tehnologii.

Este uimitor cât de diverse sunt tehnicile de lucru, chiar de la „începuturi” (ceea ce cunoaștem a fi un început în domeniul picturii murale) și multitudinea de presupuse instrumente folosite.¹²

Tehnica de lucru, destul de des folosită este aceea prin care oamenii paleoliticului s-ar fi ajutat de o țevă, confecționată prin scobirea unei trestii, pe care o foloseau la pulverizarea pigmentului, ținut în palmă, pe o scoică, etc., pulverizare ce se făcea suflând prin tub.

Această metodă se utiliza după ce peretele era acoperit înprealabil cu o substanță grasă, care avea rolul de a fixa pigmentii, aflați în stare de pulbere fină și uscată. Prin acest procedeu s-au obținut admirabilele picturi în care blana animalelor se termină spre margini cu acel sfumato (contururile figurilor se „topesc” discret în fond).

Primele reprezentări în arta parietală, folosind ca suport pereții

¹² A se vedea Paolo și Laura Mora, Paul Philippot, *Conservarea...* p. 93, unde se face apel la opinia lui H. Obermayer, opinie des citată în literatura de specialitate, conform căreia în perioada paleoliticului se foloseau: pensule primitive făcute din pene și bețișoare despicate la un capăt.

O altă opinie ar fi: „la Lascaux mai ales, peretele grotii este constituit dintr-o crustă de carbonat de calciu formată în decursul secolelor prin migrarea lentă prin rocă, urmată de cristalizare. Pe acest suport curat și umed, pigmentii par să fi fost aplicați în stare uscată, fără liant, după trei procedee diferite, de altfel în mod frecvent combinate. Se putea desena cu pigmentul în bloc, ca și cu o cretă sau un cărbune de desen, ceea ce produce un traiect granulat, datorat rugozității peretelui și uneori întrerupt de iregularitățile acestuia; este tehnica cea mai curentă pentru contururi negre și detalii, ca de pildă coamele de cervicide. Masele de culoare și petele în general roșii-se obțineau, după toate aparențele, suflându-se cu ajutorul unui tub asupra unei cochilii cu pigment uscat. Această formulă producea, firește, un degrade spre margini, exploatat în mod admirabil pentru redarea părului animalelor; dar se putea obține și un contur net acoperind cu o mască o porțiune a suprafețelor în timpul operației. Masele de culoare astfel obținute erau, în general, înconjurate cu o linie neagră. În sfârșit, a treia posibilitate consta în aplicarea pigmentului prin tamponare cu un tampon de piele. *Mai ales în acest fel sau suflând praful pe zid trebuie să se fi obținut la Lascaux aspectul umed al botului taurilor.* Cf., Gaël de Guichen.

peșterilor, înfățișează animale. Ele erau destinate unor practici magice și inițieri ce duceau la identificarea animalelor, dominarea și capturarea lor.

În zona temperată a Europei, în special munții Pirinei, francezi și spanioli (Gargas în Hautes Pyrénées, Lascaux –Dordogne; Altamira –Santander; Teyjat Les Combarelles, Font-de-Gaume, Rouffignac în Dordogne), găsim numeroase reprezentări ce aparțin paleoliticului, reprezentări îndeobște de animale, cum ar fi: zimbriul, mamutul, bizonul, calul. Găsim și reprezentări umane, mâini și alte motive mai mult sau mai puțin abstracte.

Pigmenții folosiți în această perioadă sunt cei găsiți în stare naturală: roșu, brun, ocră, iar pentru contururi se folosea cu precădere negru, obținut din arderea lemnului.

Sunt specifice în această perioadă desenele obținute prin gravare cu instrumente confecționate din silex (material ascuțit și dur). Desenele puteau fi uneori și colorate.

Așa sunt unele reprezentări în Dordogne.

O altă metodă, este cea prin care, după ce se puneau un strat de argilă proaspătă pe peretele peșterii, uneori pe tavan, desenul, era realizat cu unul sau două-trei degetealăturate, prin afundarea lor în stratul de argilă. Un asemenea exemplu de tehnică întâlnim la Pech-Merle, pe plafonul sălii mari, reprezentând mamuți.

Picturile executate prin trasarea cu cărbune negru, sau diferiți pigmenți colorați, direct pe pereții de rocă ai peșterii, sunt foarte comune. Bizonii înfățișați pe pereții peșterilor de la Altamira, Spania, sunt un astfel de exemplu.→

Dr. DORIN MACOVEI

Fig.1. Pech-Merle
Imagine reprezentând mamuți de pe plafonul sălii mari.

Fig.2. Altamira, Spania
Bizon, cca.15 000-10 000 î.Hr.

Fig.3. Gargas (Hautes- Pyrénées)
Mână pulverizată în negativ pe zid

Fig.4 In-Tinerin (Tassili)
Antilope

„În magdalenian, pictura rupestră paleolitică atinge punctul maxim al dezvoltării sale, atestat în special de capodoperele de la Altamira și Lascaux.

Principalii pigmenți utilizați de artiștii paleoliticului sunt oxizii naturali de fier și mangan, hematita, limonitu, care furnizează o gamă mergând de la ocră brun la galben și

cărora li se adaugă negrul (cărbune de lemn sau os) și câteodată albul (probabil un fel de argilă). Se știe că pământul roșu, utilizat deopotrivă pentru tatuaje și în diverse rituri, avea în cea mai mare parte a culturilor arhaice o semnificație magico-religioasă. Fin măcinați, pigmenții erau păstrați în cochilii, în pietre sau oase scobite.”¹³

La Gargas (Hautes- Pyrénées) sunt reprezentate mâini, executate ca tehnică, prin pulverizare, rezultând o imagine –negativ.¹⁴ Întâlnim și aici aceiași pigmenți: negru, ocră, roșu. Există două modalități, menținute și în zilele noastre, de reprezentare a mâinilor pe pereții peșterilor. Prima este cea prin care, mâna introdusă în vopsea, este aplicată apoi pe perete. Cea de-a doua metodă, este cea menționată mai sus, prin care se suflă culoare asupra mâinii puse pe peretele stâncii, caz în care mâna apare ca imagine-negativ. (fig.nr.3)

Chiar dacă aceste prime reprezentări picturale au fost inițial executate al fresco, unele sunt astăzi fixate prin carbonatare (asemenea frescelor).

„Migrarea carbonatului de calciu prin rocă și cristalizarea sa la suprafață, continuându-se după executarea picturii, fixau pigmenții ca într-o frescă.

Dar realizarea, amploarea și modalitățile acestui fenomen depind evident de condițiile geologice și climatice ale grotelor și de eventualele lor modificări în decursul timpului. Absența exsudației calcaroase lasă pigmentul fără alt mijloc de fixare în afara porozității și umidității peretelui, ceea ce antrenează cel mai adesea dispariția progresivă a picturii, după cum se vede mai ales în diverticulul drept de la Lascaux. Dimpotrivă, o exsudație abundentă riscă să ascundă pentru totdeauna sub un strat prea gros de carbonat; proces care se poate vedea în curs la Fond de Gaume. Buna conservare a picturilor depinde de aci înainte în primul rând de menținerea echilibrului climatic al grotelor.”¹⁵

¹³ Paolo și Laura Mora, Paul Philippot, *Conservarea...*, p.93

¹⁴ Vezi și Ion Stendl, *Desenul – Estetica - Suporturi-Materiale*, Editura Semne, București, 2004, p.36, unde se prezintă sub formă grafică „țeava de trestie” folosită la pulverizarea pigmenților.

¹⁵ Paolo și Laura Mora, Paul Philippot, *Conservarea...*, p.93

Reprezentările rupestre de la Tassili, din nordul african, au făcut obiectul unor numeroase studii, printre care cele ale lui R.Vaufrey, F.E.Roubet sau Henri Lhote.

Henri Lhote, scrie „Spre descoperirea frescelor de la Tassili”, rod al expedițiilor sale din anii 1956-1957, carte care s-a bucurat de un imens succes, descoperind lumii întregi frumusețea picturilor rupestre și importanța acestui tezaur.¹⁶

Temele cu bovidee sunt caracteristice mileniilor IV-II î.Hr. La In-Tinerin, într-o scobitură nu prea adâncă, într-o stâncă solitară, se găsesc trei superbe antilope, pictate în roșu închis, ocră și alb.

De jur-împrejurul lor se găsesc pete răzlețe de culoare, semn că pictura se desfășura aici pe o porțiune mult mai mare.

În perioada expediției lui Henri Lhote, când acesta a făcut releveul picturii, pe această stâncă se aflau unsprezece antilope.¹⁷

Tot la Tassili, la Issaoualafan, întâlnim o tehnică de pictură rupestră deosebită: după desenul executat pe stâncă cu multă acuratețe, cu o piatră moale ca o cretă, ceea ce permite o cursivitate și un duct rafinat, se intervenea cu un vârf ascuțit, făcându-se pe această linie mici găurele, care apoi erau unite, într-o trăsătură continuă și care astfel urmăreau cu fidelitate ductul desenului pregătit.

La Sefar (Tassili), descoperim o adevărată capodoperă a genului. Proportia, armonia formelor, mișcarea personajului, toate sunt realizate magistral. În cartea sa Henri Lhote, evocă astfel, această compoziție:

„Fără să-și dea seama, audeșperit o operă magistrală, care va fi socotită printre cele mai frumoase capodopere din toate timpurile. Dar despre ce este vorba? despre un bărbat și o femeie, nimic mai mult. Dar ce bărbat, mai ales, ce femeie!

Reprodusă în mărime naturală în ocră roșu, ea este așezată în fața interlocutorului ei, trupul foarte drept își poartă capul puțin aplecat, bustul e magnific prin proporțiile sale, talia bine degajată, totul este de un echilibru desăvârșit; sânii grei și bine conturați, sânt săni de femeie

¹⁶ Vezi Vasile Drăguț, *Fata Morgana la Tassili*, Editura Sport Turism, București, 1983, p.23.

¹⁷ Vezi amănunte despre această tragedie în Vasile Drăguț, *Fata ...*, p.63

Tineri poeți

Născut în anul 2000, Andrei Cuș este student la Facultatea de Litere din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. A absolvit Liceul Teoretic „Octavian Goga” din orașul său natal, Huedin, și a început să scrie de la vârsta de 19 ani, fiind pasionat de poezie, proză și dramaturgie.

A debutat în revista *Neuma* în numărul 9-10 (71-72), 2023 cu poezie.

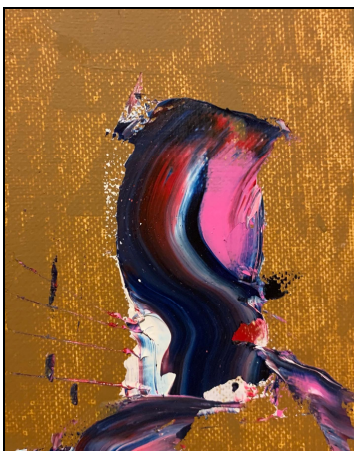
A câștigat Premiul Special la Festivalul Literar Internațional pentru Tineret Vox Napocensis în 2023.

A apărut în revista *Caiete Silvane*, nr. 230 (martie 2024) cu poezie.

Pierdere

Rândurile acestea
scriitorile
le-ai pierdut în văzul
tuturor anotimpurilor
tuturor copacilor rătăciți

cu degete uscate
mi-ai pierdut moartea
pentru a înflori în spinării
te-aș pierde și eu
dacă m-aș întoarce la tine
să-ți pipăi noua coroană.

Laurențiu Ivan Condrache

Lei

De mâine vei îmblânzi
tot ce este albastru
vei începe cu ochii mei stinși
pe urmele tale vor fi
fiecare om cu capul în mâini
fiecare pod fără lacăt
fiecare felinar fără fluturi
te vei întoarce și vei biciui
liniștea palidă
să pot visa
lei.

ANDREI CUȘ

ISTORIA TEHNICILOR MURALE...

→care a alăptat; un picior este întins, celălalt îndoit, punând în evidență curbura armonioasă a genunchiului, finețea încheieturilor. Este o operă de o rară perfecțiune, demnă de greci prin studiul formelor corpului omenesc, demnă de cele mai frumoase picturi din Renaștere.

Cele două personaje constituie un ansamblu impresionant și gândul că autorii acestei capodopere sânt niște oameni din epoca de piatră ne umple de uimire și admirație.¹⁸

Calitatea acestei opere care te lasă cu răsuflarea tăiată, ne îndreptățește să dăm crezare lui André Leroi-Gourhan, care susținea că din punct de vedere tehnic și stilistic omul primitiv poate sta pe „picior de egalitate” cu omul modern.¹⁹

¹⁸ Henri Lhote, *Spre descoperirea frescelor de la Tassili*, Paris, 1958; ediție românească-București, 1966, p.144-145, apud Vasile Drăguț, *Fata Morgana...*, p.95.

¹⁹ Vezi André Leroi-Gourhan, *Gestul și cuvântul*, Editura Meridiane, București, 1983, Volum.II, p.194, unde se afirmă: „e foarte important de notat și că în același timp constrângerile tehnice sânt independente trecerea timpului; arta constituie un instrument mai bun de măsurat umanitatea decât tehnica, căci dacă aurignacienii aveau de așteptat 30 000 ani, ca să-

Aceste picturi, ca de altfel majoritatea picturilor rupestre din perioada paleolitică, din Africa, Asia și Europa, sunt pictate direct pe stâncă, fără o preparare prealabilă.

Aceste picturi se află într-o perfectă relație cu peretele, formând

Fig.5. Sefar (Tassili)

Femeie șezând - perioada bovidiană

și arate inteligența în electronică, ocrul și manganul lor răzuie erau culori de bună calitate, din părul vânatului făceau pensule bune, burinile lor din silix a fi zgâriat până și oțelul; materialul lor de artiști îi puneau prin urmare pe picior de egalitate cu oamenii actuali în ceea ce privește mijloacele de exprimare.”

cu acesta o strânsă legătură, urmărind uneori sugestiile plastice oferite de acesta.

În picturile din nordul Saharei, din mileniiile IV-II î.Hr., s-au descoperit, prin metoda C14, urmele unor materii organice, care după părerea specialiștilor ar putea fi lapte sau caseină.

În perioada neolitică, apar construcțiile din cărămidă crudă, legată uneori cu noroi, peste care se aplica un strat de măr sau argilă albă cu procente maride materii calcaroase.

Pe aceste suprafețe se picta direct, fapt pentru care aderența picturii și coeziunea tencuiei erau în general de proastă calitate.

Pigmenții erau: huma, hematita, azuritul și cărbunele de lemn. Lianțul utilizat nu a putut fi identificat. Astfel de locuințe au fost descoperite în Anatoli, o serie de pereți fiind pictați de mai multe ori, de fiecare dată stratul pictural precedent fiind acoperit cu un strat de argilă albă pe care se aplica pictura nouă.

Perioada neolitică este considerată a fi perioada trecerii de la naturalism la stilizare și geometrism, trecerea de la arta magică la arta profană ceea ce reprezintă prima mare mutare stilistică în istoria artelor.²⁰

²⁰ Ion Stendl, *Desenul...*, p.37

Proletari din toate țările, fiți DADA... și la centenar!

Volumul *DADA se dă-n spectacol*, apărut la Editura Scoala Ardeleană din Cluj-Napoca, în condiții grafice excepționale, este rezultatul muncii a trei autori - Ștefana Pop-Curșeu, Ioan Pop-Curșeu și Ion Pop - care, la o sută de ani de la dizolvarea mișcării DADA, analizează câteva dintre punctele nodale ale dadaismului, acel curent literar-artistic prin care o mână de tineri inventivi și exuberanți, dincolo de faptul că își propuseseră să-i facă pe oameni mai buni, au încercat să răstoarne canoane și să cutremure artele din temelii. Cartea deschide însă și alte linii de cercetare spre spațiul teatral al avangardei istorice, fiind în același timp o lucrare despre un spectacol de succes, *TZARA ARDE ȘI DADA SE PIAPTĂNĂ (Fantoma de la Elsinore)*, spectacol realizat de Teatrul Național Cluj-Napoca, în cadrul proiectului DADA >100: Viață / Artă / Muzeu, în coproducție cu Facultatea de Teatru și Televiziune UBB Cluj și Asociația Persona, montare a cărei premiera a avut loc în 9 februarie 2016, marcând astfel centenarul nașterii mișcării DADA, din februarie 1916.

În Cuvântul înainte, *Când teatralitatea devine teatru. Nașterea unui spectacol cu dedicație: DADA 100*, Ștefana Pop-Curșeu, după cum mărturisește, și-a asumat misiunea memorialistic-confesivă de a revedea parcursul acestei „aventuri culturale dadaiste”, începută în anul 2015, până în 2023, când s-a finalizat acest volum. Autoarea, conferențiar dr., la Facultatea de Teatru și Film și totodată director artistic al Teatrului Național „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca, relatează cu sinceritate și emoție cum s-a născut ideea aplecării celor trei autori asupra dadaismului, a conceperii textului montării ce a urmat. „Trebuia ceva viu care să ofere publicului contemporan și înțelegerea contextului istoric al nașterii dadaismului, să reconstituie atmosfera de la începutul secolului XX de la Cabaret Voltaire și mai ales să îl aducă în prim-plan pe Tristan Tzara, care ni se părea a fi figura cu cel mai mare potențial teatral și dramatic din grupul avangardist.” Sprijinindu-și documentarea, pentru textul dramatic, cu precădere pe scrierile lui Tristan Tzara, pe biografia lui și pe activitatea grupului de prieteni de

la Cabaret Voltaire, povestită de Hugo Ball în jurnalul său, autorii au construit piesa precum un colaj dadaist, un text cu planuri biografice, intertextuale, vizuale, ficționale, având ca reper și dând totodată structura de bază meta-teatrală a textului, piesa *Batista de nori*, scrisă de Tzara în anul 1924, după cum relevă Ștefana Pop-Curșeu. Dincolo de explicația cu note umoristice a titlului original al textului dramatic, *TZARA ARDE ȘI DADA SE PIAPTĂNĂ*, cel de-al doilea, *Fantoma de la Elsinore*, este indicat ca provinind din acea figură emblematică a operei shakespeariene, Hamlet, cu cele 3 ipostaze ale sale „poetul, nebunul și bufonul”, personaj ce traversează ca o fantomă opera lui Tristan Tzara, care, paradoxal, aglutina în prezența și creația sa chipul histriionului, al cabotinului, al nebunului, bufonului, clownului, idiotului, fiind toate aceste, cumulate sau pe rând, după cum i se năzărea.

Volumul conține așadar, în prima parte, textul integral al piesei, *TZARA ARDE ȘI DADA SE PIAPTĂNĂ (Fantoma de la Elsinore)* precum și traducerea lui în limba engleză, *EVERY TZARA HAS ITS DADA (THE GHOST OF ELSINORE)* și italiană, *OGNI TZARA HA IL SUO DADA*

(IL FANTASMA DI ELSINORE), necesare turneelor pe care spectacolul le-a avut, cu indicații privind distribuția, regia, scenografia, coregrafia, sound și light-designul montării clujene. Despre construcția acestuia, care a fost „o creație colectivă în stil DADA”, Ștefana Pop-Curșeu notează detalii ale muncii în echipă, a creatorilor, echipă pe care a coordonat-o în calitate de inspirată regizoare, cu o viziune originală a construcției scenice, figurând totodată, cu farmec, mai multe prezențe feminine. Filip Odagiu, Rareș Stoica, Cătălin Codreanu, Cristian Grosu, dincolo de multiple personaje pe care le-au interpretat, în spectacolul propriu-zis, s-au ocupat și de scenografie, coregrafie, creații video, în simbioză cu viziunea regizorală a Ștefanei Pop-Curșeu, echipa reușind montarea de succes, apreciată de publicul larg, dar și de critica de specialitate, prin cronicile excelente pe care le-a avut. Întregul volum conține, de altfel, zeci de sugestive fotografii color, realizate de fotografii Nicu Cherciu, fotografii ilustrative ale secvențelor din spectacol, mărturii de la repetiții, dar și din cele două turnee de dincolo de graniță, pe care cu acest spectacol le-au realizat – La New York, în septembrie 2016 și la Roma, în noiembrie 2016. Apoi, fotografiile din turneele de la Chișinău și Bacău (meleag natal al lui Tristan Tzara, născut la Moinești), efectuate în anul 2018.

Partea a doua a lucrării, *DADA în perspective spectaculare*, cuprinde cinci studii critice, care „fac parte din procesul de geneză, având și →

TAMARA CONSTANTINESCU

reverberații multiple în compunerea piesei de teatru, fiind pe de altă parte îmbogățite la rândul lor de experiența alcătuirii spectacolului”, precizează autorii. Forajul de adâncime al sondării în operele dadaiste, în timpul procesului de documentare, de cercetare, pentru aceste texte critice, s-a sprijinit, după cum arată impresionanta bibliografie prezentă în volum, pe numeroase lucrări de specialitate privind curentul dadaist, lucrări publicate atât în limba română, cât și în alte limbi. Profesorul, poet, critic, istoric literar, Ion Pop, specialist în istoria avangardelor românești și europene, semnează un minuțios studiu despre cele șapte Manifeste DADA, în - *Teatralitatea manifestelor dadaiste. Lumea ca teatru în manifestele lui Tristan Tzara*. Despre Manifeste, autorul notează, printre altele, faptul că erau citite în public în perioada 14 iulie 1916 - 12 decembrie 1920, uzând de ceea ce reprezentau schimbările apărute în materie de comunicare publică, influențate de futurism, constând într-un stil de discurs persuasiv rostit cu aplomb, într-un loc precum cel al Cabaretului Voltaire, inaugurat la Zürich în februarie 1916. Manifestul, subliniază Ion Pop, e definit ca o „comunicare făcută lumii întregi cu surle și trâmbițe pe tonul adecvat împrejurărilor, anume al *prozei* îngrijite așezate elegant sub formă de *vers* al strigătului sau înjurăturii, *să strigi, să înjuri* sau al acelei *pălăvrăgeli* ușoare, șiret-surăzătoare și complice.” Tristan Tzara este prezentat precum un clown, un comedian care joacă comedia limbajului, bătându-și joc de adevăruri, de marile principii, contrazicându-se, făcând din contradicție un principiu pe dos, atâta timp cât lumea însăși este pe dos, fără coerență sau substanță autentică. Autorul detaliază, cu ochiul specialistului, și vizibilitatea caracterului teatral al Manifestelor DADA, fiind vorba despre un teatru esențialmente parodic și burlesc, care se folosește de improvizație, amintind de commedia dell'arte, cu arlechinade amuzante, cu situații comice absurde, toate, în cazul Manifestelor DADA, cu scopul de a submina și compromite convențiile vieții burgheze și ale artei care-i corespundea.

Ștefana Pop-Curșeu semnează alte două sugestive studii critice, mesaje articulate asupra sistemului de

valori ale operelor dadaiste și ale personalității creatorilor lor. Prin textul - *Punerea în scenă de sine: înainte și după Tzara* - autoarea, relecturând scrierile lui Tristan Tzara, liderul român care a inventat termenul ce denumește mișcarea, în ziua de 8 februarie 1916, reliefează atribute ale operelor concepute de dadaști, care se identificau cu figuri de bufoni, nebuni, idioți, ca „imagini hiperbolice și voit deformate pe care artiștii s-au complăcut să le dea despre ei și despre condiția artei”, din perioada romantismului până în cea modernă. Dealtfel, autoarea punctează similitudinea dintre neghiobul medieval și idiotul dadaist, care sunt performeri, cu rădăcini în mimul antic, anticipând transformările fundamentale pe care le va suporta spectacolul de teatru în perioada modernă, precum happeningul anilor 60, sau performanceul de astăzi. Teatrul lui Tristan Tzara, redactat între anii 1916 - 1924, era compus din texte hibride, după cum precizează Ștefana Pop-Curșeu, dramatico-poetică, în care „valorile dramaturgice tradiționale sunt contestate radical”, texte, concepute în jurul unuia sau a mai multor personaje generice, cu identități precare, ce poartă, de cele mai multe ori, mască. De asemenea, autoarea notifică și influența esențială a acestor texte asupra pieselor create de dramaturgii aparținând teatrului absurdului, ca Eugène Ionesco sau Samuel Beckett, dar și asupra multor autori contemporani.

În cel de-al doilea studiu - *Tristan Tzara, Marcel Iancu și fascinația dadaistă pentru reciclarea*

măștilor, Ștefana Pop-Curșeu conturează, printr-o analiză complexă, universul celui element esențial al practicii scenice a dadaștilor, masca. „Prin excelență vehicul al dedublării, al jocului identității lor este și imaginea-obiect care pune cel mai bine în evidență contradicția dintre natură și artefact, prezență și absență, adevăr și minciună, având ca efect, în mod paradoxal, demascarea a ceea ce ascunde, sublinierea diferențelor dintre aparență și esență.” Masca devine, astfel, autentic „exorcist” al artei și culturii europene, alungând demonii care o bântuie, printr-o întoarcere la origini, o răsturnare a canoanelor europene, o revoluționare a esteticului, a sensibilității artistice, prin reciclarea măștii arhaice, preluată din culturile continentului african, american sau asiatic. Autoarea subliniază totodată faptul că sursa de inspirație românească, din folclorul românesc, pe care dadaștii originari din România îl cunoșteau, este prea puțin investigată în legătură cu măștile dada, unii cercetătorii care descriu măștile dadaiste făceau trimiteri spre teatrul japonez sau cel al Greciei antice, deoarece nu văzuseră niciodată măștile din folclorul moldovenesc sau muntenesc. Dadaștii, evidențiază autoarea cu referiri concrete la măștile concepute de Marcel Iancu, nu preluau ca atare măștile, fie ele de inspirație africană sau arhaică europeană românească, ci le modernizau, stilizau, rafinau, arhaismul fiind reinvestit cu forțe și semnificații noi.

Ultimele două studii aparțin lui Ioan Pop-Curșeu, profesor, cercetător la Facultatea de Teatru și Film a UBB Cluj, care a cochetat și cu actoria, în secvențe video ilustrative pentru atmosfera Cabaretului Voltaire, în spectacolul *TZARA ARDE ȘI DADA SE PIAPTĂNĂ. Filmele DADA, probleme de istorie și estetică, sau despre scula lui Marcel Duchamp*, este o explorare minuțioasă a universului reprezentat de →

Literatură și film Visul și radiografia culiselor

Dacă iubiți teatrul, nu ezitați să vedeți filmul *Visul*, regizat de Cătălin Saizescu, după un scenariu de Gabriel Gheorghe. Întreg filmul e un omagiu adus teatrului. Bine zicea Camus: „pentru a trăi în autenticitate, jucați teatru!”. Acolo poți avea o aventură colectivă, scăpând de singurătate.

După premiera filmului, sălile au fost cam goale. Mereu afirmația „e...film românesc”, adică lipsa de calitate? Măcar dintr-un respect național putem acorda încredere. Filmul lui Cătălin Saizescu nu are nimic distonant, cu umor discret, fără exagerări. Cu suspans și empatie. Alex (Vlad Logigan) e un actor fără succes, ignorat de regizorul din acel teatru de provincie, dezamăgit de atitudinea iubitei Carmen (Georgiana Saizescu), o fată decisă spre ascensiunea în carieră, afișând adesea un pragmatism sfidător. Umilit în cariera sa, Alex acceptă să lucreze într-un penitenciar,

adică să pună în scenă *Visul unei nopți de vară* de Shakespeare. Actorii? Deținuții dornici să fie selectați la un festival de teatru, care le-ar da posibilitatea de evadare. Încetul cu încetul se produce virusarea, plăcerea de a juca, de a ieși din sine spre altceva, spre o alteritate purificată. Teatrul ca împlânzire, ca accedere în teritorii insolite, curative. Asistăm la *facerea* unui spectacol, intrăm în culisele creației, a muncii asidue. La un moment dat, Alex obosește, mai ales că propria lui viață se împotmolește în deziluzii. Însă pușcăriașii continuă munca începută, iar piesa va fi selecționată pentru festivalul „Descătușare prin cultură”.

În ciuda unor secvențe mai trenante, filmul are ritm și veridicitate. Vlad Logigan nu dezamăgește, mereu în ascensiune actoricească. Excelenți George Ivașcu și Serghei Mizil. În multe interviuri, actorii povestesc despre filmările din penitenciarul Rahova, dar și de la Teatrul Odeon,

cel cu tavanul mișcător, magic. Pe scenă, „preț de câteva minute, veți fi actori, nu delincvenți” – îi încurajează Alex în culise. Pregătirea febrilă a accesoriilor: spada, zidul, sânii. Emoțiile. În sală, familiile lor. Vor evada? Suspans.

Referitor la poveste, am avut senzația de *déjà vu*. Ba chiar îmi amintesc de un film italian, unde jucau deținuții teatru. Nimic nou sub soare, dar drumurile sunt diferite, mereu „alți actori, aceeași piesă”. Filmul lui Cătălin Saizescu e convingător, ingenios, provocator.

ALEXANDRU JURCAN

Proletari din toate țările, fiți DADA...

→filmele create de artiștii dadaști, autorul insistând asupra ideii potrivit căreia fiecare artist s-a simțit liber să își creeze propriul său univers de nonsensuri și reprezentări vizuale, în filmul dada, unde nu există narațiune în sensul clasic al termenului, iar imaginile se înlănțuie în funcție de nevoile contrastului sau ale analogiei, cu o deschidere fără precedent către experimentul optic, spre ceea ce s-ar putea numi astăzi efecte speciale, tema principală a filmelor dada fiind critica burgheziei și a ordinii sociale date, o critică concepută însă cu mult umor și detașare auto-ironică. Ioan Pop-Curșeu semnaleză, totodată, reperul estetic fundamental, pe care l-a reprezentat filmul dadaist, constituind și generând întrepătrunderi cu alte tipuri de discurs, în special cu poezia și pictura, inspirându-se din ele și furnizându-le, în același timp, modele de referință.

În *Cine-poemul, o găselniță avangardistă: Fondane, Artaud, Tzara și...ceilalți*, ultimul studiu critic al volumului, Ioan Pop-Curșeu se apleacă, în urma unei temeinice documentări, cu precădere asupra originalității operei lui Benjamin Fondane, pentru care poezia și filmul

mut coboară în străfundurile ființei umane, a fricilor primare, a impulsurilor eroice și instinctelor amoroase intense.

Fondane a publicat în anul 1928 un volum de „cine-poeme” care marchează un moment important în istoria poeziei moderne de limbă franceză, fiind una dintre creațiile majore legate de spiritul dadaismului. Particularitatea operei lui Benjamin Fondane, pe care Ioan Pop-Curșeu o esențializează, printre altele, în studiul său, nu constă neapărat în afirmația că filmul mut este un soi de limbaj universal, ci în postularea ideii că universalitatea respectivă este legată de „lirism”.

„Limbajul filmului mut poate fi asimilat de toți spectatorii, permițând o decodificare eficientă și rapidă și pliindu-se perfect pe ritmul rapid al vieții moderne.

Ceea ce spun imaginile în înlănțuirea lor specifică e atât de clar, atât de cristalin, încât nici măcar nu e nevoie de intermedierea limbajului verbal pentru ca înțelegerea să se producă. [...]

Filmul vorbit, dimpotrivă, sau *palavrașii*, cum îl numește Fondane, devine din universal, cum era în perioada filmului mut, *național și patriotic*, în asemenea măsură încât nimic nu-l poate salva de la decăderea

în toate naționalismele și provincialismele imaginabile.”, remarcă Ioan Pop-Curșeu

Desigur, figura centrală a volumului *DADA se dă-n spectacol* rămâne Tristan Tzara, poetul excentric, rămas în amintirea secolului XX ca mereu tânăr, concepând manifeste dadaiste, ori scoțând bucați de hârtie de ziar dintr-o pălărie sau din buzunare, pentru a compune poeme dadaiste.

Un om cu toate contradicțiile sale, după cum remarcă autorii, cu dorințe nebunești, dar și cu visele, jocurile, fericirile și durerile primitive, cu umorul său și cu dorința de libertate absolută, dincolo de teribilismul căruia se relevă în fond un autentic savant, un cititor de poezie medievală, un critic de artă nuanțat și un deschizător de drumuri către înțelegerea culturilor și a artelor primare.

Cartea *DADA se dă-n spectacol* devine incitant material de studiu, deschizând noi direcții de cercetare, nu numai pentru specialiști, studenții de la facultățile de teatru sau litere și profesorii lor, dar și pentru cititorii interesați de fenomenul dadaist, provocându-i în aflarea de informații noi despre acest curent literar, invitându-i, totodată, la întâlnirea sau reîntâlnirea cu operele creatorilor dadaști.

CATRENE ALERGENE

Afacerea Watergate nu s-a dus pe Potomac?

De la faimosul Watergate
La mai dositul Pfizergate...
Afaceri câte-or mai urma
Și politrucii – scandaliza?

Locul nostru în UE

Nu degeaba ne-am spetit,
Angajații de la stat:
Campioni la cheltuit
Și codași la colectat.

Țarul modern se crede Iisus luptând în Ucraina cu himera Occidentului satanic

Pseudocristul rusului
Ar păzi valori creștine:
Prédică elevii lui
Doar cu gloanțe, bombe, mine.

Podul din Brăila s-a născut cu căiță

Cade-o dronă (lași abjecții!)
Cu trotfăl, ce Dumnezeu!
Competenții, circumspecți,
Mai nu spun că-i ... ozenéu.

Care-i mai breaz în privința dronei?

E știut că, la tot baiul,
Rusu-o face pe niznaiul,
Dar al nostru, șmecherește,
Că nu zboară nici un pește.

Viața ni-e în mâna cui?

Nu ne-a pus viața-n pericol,
C-a picat pe câmp agricol.
Dacă peste sat cădea,
Atunci cine răspundea?

Să nu vadă rusul urma?

Drona cum să fi căzut,
Craterul să-l fi făcut,
Dacă groapa-i astupată
De când búni era fată?

Drumul spre UE al RM trece prin Țară

A trecut, cu dulci fiori,
Vremea podurilor de flori.
Este timpul, *mon très cher*,
Celor de beton și fier.

Fiecare cu bisericuța sa

Catedrala Neamului
Și Casa Poporului.
Cea de-a doua, mult prea bellă,
Are-o proprie capelă.
Tot rivalizând așa,
Turla lui și turla mea,

Nu-i exclus s-avem, rostrale,
Chiar și două catedrale:
Una, caldă, -a neamului,
Alta – a Divanului.

Spatele unei afaceri prospere

Când ajunge să constate
Că-i merg strună și socoate,
Tu te-treabă și socoate
Cine-i ține spatele.

Au cine o fi pus fitilul?

Cine-a stârmit la zi furia,
Că-s doar în Daco-Géția
Salarii ca în România
Și prețuri – ca-n Elveția?!

Produsul costă...

„DOAR 50 lei și 50 de BĂNUȚI!”!
Păi, dacă „DOAR”, de ce nu și
„LEUȚI”?
Ce voce dulce, Doamne! Ce plăcută!
Dar pentru noi jumate e din sută!...

Arhaisme și „neologisme”

Azi arhaisme-s kilogramul,
Șoricul, mielul, cozonacul,
Iar la putere este gramul:
Felía, lóboda, spanácul.

Curtea dă exemplu de echitate socială?

Când își dă indemnizații
Pân-la siderale spații,
Ea, Constituționala,
Cum stă-n țară cu morala?

Pe când și paradoxul lui Zenon?

Te-ncântă, clasă muncitoare. Știi
Că pensioara ta se va dubla,
Încât, la sigur, te-o invidia
Și cel ce are douăzeci de mii.

Scutirea de impozitare și puterea de cumpărare

Nu mai e impozitată
Pensia sub două mii,
Dar la cât urcă, măi tată,
Coșul de consum ce-l ții?!

Cele speciale nu se recalculează?

Cică, la recalculare,
Unele din pensioare
S-ar putea chiar să mai scadă.
Nu spun cei din scaun moale
Dar din cele speciale
Măcar una o să cadă?

Un nou mod de-a-ți face drum

Metode nu-s mai bune-n lume
Să scapi în cursă de rivali
Decât să-i iei ușor cu glume
Și să-i ridici baroni locali.

În febra noilor alegeri

În precampanii – sate, -orașe-,
Unde te-ntorci, numai cai verzi:
Primarii, foști, ne vând gogoășe,
Iar noii lor rivali – scoverzi.

Unii primari își promovează-n funcții tot natul

Au ajuns în stat mărfii,
Și-au plantat copiii-n posturi.
Nu-s în țară primării
Câți nepoți își cată rosturi.

Dacă rezultatele se știu dinainte, care mai e rostul alegerilor?

Lideri, experți, profeți ne spun
Cine va-nvinge la alegeri.
Păi, dacă-s siguri, la ce bun
Urzesc atâtea înțelegeri?!

Jalea mielului de Paște

-Un' te duci tu, mielule?
-La tarabă, domnule.
-Ce să faci tu, mielule?
-Niște euro, domnule.
-Ce te mână, mielule?
-Ticála, boierule:
Statul nu mai investește,
Ciobănașul sărăcește,
Iarna iarba nu mai crește...
-Ce-ai să faci tu, mielule,
În Obor, blajinule,
Dacă neamul meu, șoimanul,
Nu te cumpără, sármanul,
Cu cincizeci lei kilogramul?
-Ce să fac, domn'e, cu blamul:
Cum apare-n zare ceamul,
Eu – țuști! pe corabie
Și drept în Arábie!

Necropolele de la „Bellu” ale faraonilor autohtoni în viață

Vreți vreun mormânt să-l prindeți –
faraonic –
La piramida lui Kephren, Keóps,
Când mausoleul nostru, ca în cronic,
În cer proptit, vegheat e jos de-n
mops?!

NICOLAE MĂTCAȘ

Lumea lui Larco

ÎN LUNA MAI

DIN CALENDAR

Luna mai e-apreciată,
Se pronunță-n mare grabă,
Cum vedeți, că e formată
Dintr-o singură silabă.

BANCHET CU PRIETENI

A fost un minunat festin,
Cu dans, mâncare, veselie,
Dar ghinion pe-un biet vecin
Că a plecat cu-a mea soție.

FOSTULUI ȘEF

Era un munte de prostie,
În juru-i se-mpânzise jalea,
Doar până când voci, cu mânie
Au explodat, zicându-i: valea!

INFATUARE

De când e lumea, orișicare vale
Pozează-a fi cea mai facilă cale,
Cum firul de nisip se vede clar
A fi un rest de munte milenar.

UNUI NETOT

Cum nu știa nici cum îl cheamă,
Nici în ce lună e, măcar,
Eu i-am făcut o epigramă,
El mie, capul calendar.

LUNA FLORILOR

E luna când sunt flori pe plai
Ce-ndeamă grabnic la iubire
Și-i luna viselor când MAI
Sperăm la câte-o ieftinire!

UNUI DON JUAN

Spunând la primărie: „da”, curat,
E pentru totdeauna înșurat,
În jurul său iubite multe-având,
E și holtei, așa, din când în când.

PERMANENT CĂSĂTORIT

S-a cununat holteiu,
Văzând că nu e greu,
Plăcându-i obiceiul,
Se-nsoară tot mereu.

NESIGURANȚĂ NAȚIONALĂ

Pacea unde-i încheiată,
Dracul, cum îl știm vioi,
O să-și „bage coada”-ndată,
Pregătind un alt război.

PROPUNERE

La școală, dacă s-ar putea,
Pe lângă alte mici atenții,
Elevilor să li se dea
Și pentru note mici subvenții!

UNUI CURTEZAN

Tu curte-i faci, des, negreșit,
Distinsei domnișoare,
Dar altul i-a meșteșugit
Portița-i de scăpare.

POVAȚĂ

Azi circulă și-acest util concept,
E bine de urmat, neconținut:
Să învățăm de la un om deștept,
Urmând și sfatul celuiia pățit!

LA SFÂRȘIT DE PRIMĂVARĂ

În mai e vremea foarte bună,

Când păsările ciripesc
Și când cu pensia pe-o lună
Pot o cireășă s-o plătesc!

„LA PLĂCINTE ÎNAINTE”!

Când o aromă rară de plăcinte
Se împânzește-n grabă prin coline
Toți olfactivii nervi pe om l-ar ține
Destul de treaz să meargă înainte.

De pe întinse plaiuri carpatine
S-avântă spre mirosul cel fierbinte,
Chiar de o fi să calce pe morminte
Cel insolent, căci nu se poate-abține.

Doar, vorbe dulci aruncă, prea
microase,
Când simte că a bine îi miroase,
El grijuliu la fel ca un părinte

Va fi în sfaturi darnic spre oricine.
Dar gestul său să nu-ți miroase-a bine
Să fii convins, de la-nceput, că minte!

RONDELUL PAPUGIULUI

Nicicând nu este prea târziu
Când vrei să faci un bine-n lume,
Sunt vorbe vechi și nu sunt glume
Ce se transmit din tată-n fiu.

Așa-i la toți cei cu renume,
De la cel blond la tuciuriu:
Nicicând nu este prea târziu
Când vrei să faci un bine-n lume.

Dar este câte-un papugiu
Ce are-o datorie-anume
El o și trece la „postume”,
Aflând de fapt ce toți o știu:
Nicicând nu este prea târziu.

VASILE LARCO

De la un clasic citire:

CORNELIU VĂLEANU
(1939-2024)

LA NAȘTERE

În ziua-n care m-am născut,
O ursitoare am avut,
Ea mi-a venit să am mulți ani,
Dar nu a zis nimic de bani.

UNUI SLUGARNIC

Cu capu-n jos ca un umil,
Cu șefii e mereu servil,
Că lumea l-a și declarat
Nevindecabil cocoșat.

CONSECINȚĂ

Când în casă nu e pace,

Totul se părăduiește,
Soața numai cioburi face,
Iar bărbatul le plătește.

FATA MAMEI

Părinții-au spus neîncetat
Că-odrasla lor va fi o divă,
Dar mai târziu au constatat
Că prea e divă în derivă!

CONJUGALĂ

Soacra mea a fost isteță
Dându-mi fata ei de soată,
S-a jurat, pe ochi, să-i sară,
Că-mi dă o podoabă rară!

Selecție: VASILE LARCO

Curier

De la „Vatra” veche, la noua „Vatra veche”

Motto: „Adevărul despre un autor e de căutat mai degrabă în corespondență decât în opera sa. Cel mai adesea opera este o mască.”

(Emil Cioran)

Maestre,

Am citit atent și cu plăcere remarcabila publicație condusă de domnia ta. Nu știu pe unde se găsește la București, as cumpăra un exemplar tipărit.

Felicitări pentru ce faci, inclusiv pentru recunoașterea pe care ți-a acordat-o dulcele târg al Ieșilor.

Constantin Dumitru

www.topbusinessnews.ro

Foarte mulțumesc! Splendid! Iar Corina Perianu e o pictoriță de mare talent!

O să vă trimit foarte curând materialul pentru luna mai. Cum vă spuneam, vârsta și greutatea la respirație își spun cuvântul, asta e cauza întârzierilor mele... Numărul pe aprilie e fascinant! Bravo!

Cele bune să se-adune! Stimă

**V.P.L.
Canada**

Dragă Maestre Nicolae Băciuț,
Mii de mulțumiri și felicitări pentru revistă! (...)

Zenovie Cârlegea

Mulțumesc mult, dle. Băciuț. Sunteți sufletul unei mișcări cultural-artistice impresionante. Mi-a mers la inimă poezia d-voastră *Lacrimă în primăvară*. Felicitări pentru sărbătoarea limbii române care va fi la Viena, unde Horea s-a dus pe jos de trei ori ca să ceară împăratului să facă dreptate. și s-a ales cu moartea. Cele bune și de folos sufletului.

S. J.

. Stimate domnule Nicolae Băciuț,
Mulțumesc pentru faptul că primesc regulat de la dumneavoastră revista „Vatra Veche”. Îmi face deosebită plăcere s-o citesc, având în vedere că în fiecare număr sunt publicate articole care merită cu adevărat să fie lecturate.

Succes și putere de muncă!

Cu sinceră apreciere,

Gheorghe Bălăceanu

Aprecieri pentru munca de promovare literară și ținuta revistei!!!

(...) Cu prețuire,

Cristian Meleșteu

Vă mulțumesc d-nule Băciuț pentru noul număr al revistei „Vatra veche” pe care mi l-ați trimis. F. f. interesant, abia aștept să-l citesc pe-ndelete. Mii de mulțumiri, să aveți a zi frumoasă, sărbători fericite, luminate.

Nicolette Orghidan

Stimate Domnule Băciuț,
Mulțumesc mult pentru revistă și pentru publicarea articolului despre poeziile colegului Vaida. Felicitări pentru realizarea de excepție și a acestui număr...cu binevenitele precizări... (...)

Cu prețuire,

Livia Fumurescu

Cu mulțumiri și cu binecuvântare.

+Serafim

Mulțumiri pentru Revistă.
Frumoase lucrările Corinei Perianu
Splendid poemul *Lacrimă în Primăvară*

D.C.

Vă mulțumesc mult, domnule Băciuț!
Revista dumneavoastră este un frumos standard al culturii!

Cu stimă,

Vlad Moise

Felicitări! Revista este plină de semne de cultură, de adevăr, simplitate și valoare. Ea face cinste culturii românești.

Prof.univ.dr. Ioan Gâf-Deac

Maestre, am primit și numărul pe aprilie. E o publicație foarte serioasă și care chiar merită citită

C. D.

Vă mulțumesc din suflet pentru superba revistă! Sărbători fericite!

Vasile Bycu

La urări de Paști, ați răspuns cu bogatul cadou al revistei dvs. mureșene – sunteți mereu darnic, împărțind cu amândouă mâinile... mereu dăruitor și-nmulțitor de lumină. M-am bucurat să aflu despre unele recunoașteri personale, despre prietenii și colaborări pe care le-ați cultivat o viață, despre preocupări și evenimente recente.

Vă felicit pentru ce faceți. Îmi plec fruntea.

Cu prețuire și afecțiune,

Milena Munteanu

Mulțumesc din suflet! Sunteți minunat, Domnule Băciuț.

Hristos a înviat! - și de la noi, din Spania.

Cu prietenie și respect,

Gabriela Căluțiu Sonnenberg

Mulțumesc frumos!

Felicitări!

Multe alte numere minunate!

Ileana Popescu Bâldea

Mulțumesc mult.

Un număr excepțional.

Coman Șova

Am citit treptat. Conduci o publicație paradoxală: e în același timp istorie și actualitate. Felicitări!

Constantin D.

www.topbusinessnews.ro

Primit-am, recent, revista *Vatra veche*, aferentă lunii anterioare, mulțumesc maestre Nicolae Băciuț, felicitări, succes deplin în continuare!

A trecut și luna aprilie, nu este nicio păcăleală, suntem în luna florilor, în luna mai, când totul este înflorit, iar cititorilor revistei *Vatra veche* le putem spune cu drag:

Intrat-am, de o vreme, iată,

Cu toții în trimestrul doi,

Iar *Vatra* este înflorată

Cu subiecte, toate, noi!

VASILE LARCO

Panoramic cultural - mai 2024

La Porolissum, incursiuni în istorie

Participanți la Festivalul de Literatură „Întâlnirile de la Viișoara” (Neamț), în vizită la Mănăstirea Bistrița

Bădăcin (Sălaj), recital „Poezia Sfinților Închisorilor”

Târgu-Mureș, Biserica de lemn – de „gardă” la cufărul lui Eminescu

La Sângeorgiu de Mureș, în „Împărăția cuvintelor”, cu Vasilica Roată

Brăila, Festivalul de Creație și Interpretare „Ana Blandiana”, Teatrul „Maria Filotti”

La Oradea, „Dincolo de Like”, cu Simona Mișuțiu

Iași, Conferința Națională „Solidaritatea versanților”

OCHIUL CICLOPULUI

Laurențiu Ivan-Condrache, Portret

Directori de onoare
Acad. MIHAI CIMPOI
MIHAI BANDAC

Redactor-șef adjunct
GHEORGHE NICOLAE ȘINCAN

Redactori:

Mihaela Aionesei, Emilia Amariei, Doina Bălțat,
Florin Bengean, Valeria Bîlț, Sorina Bloj, A.I.
Brumaru, Aurel Buzincu, Geo Constantinescu,
Luminița Cornea, Melania Cuc, Răzvan Ducan,
Dumitru Hurubă, Alexandru Jurcan, Vasile Larco,

Rodica Lăzărescu, Cleopatra Lorințiu, Ioan Marcoș,
Eugen Mera, Simona Mihuțiu, Cristina Sava, Nicolae
Suciu, Gheorghe Sarău, Ilie Șandru, Dorin N.
Uritescu, Gabriela Vasiliu

Correspondenți: Elisabeta Boțan (Spania), Darie Ducan,
(Paris), Dumitru Ichim, (Canada), Bianca Marcovici
(Israel), Dorina Brândușa-Landen (Suedia) Simina
Lazăr (Paris), Veronica Pavel Lerner (Canada),
Gabriela Mocănașu (Franța), Dorin Nădrău (SUA),
Mircea M. Pop (Germania), Ognean Stamboliev
(Bulgaria), Silvia Urdea (SUA).
Alexandra Scherer (Paris), secretar de redacție

Lunar de cultură editat de ASOCIAȚIA „NICOLAE BĂCIUȚ” PENTRU DESCOPERIREA, SUSȚINEREA ȘI
PROMOVAREA VALORILOR CULTURAL – ARTISTICE ȘI PROFESIONALE Președinte SERGIU PAUL BĂCIUȚ

• Nicio parte a materialelor nu poate fi preluată fără acordul editorului. • Copyright © Nicolae Băciuț 2024 • Email: vatraveche@yahoo.com,
nicolaebaciut@yahoo.com; • Adresa redacției: Târgu-Mureș, str. Ilie Munteanu nr. 29, cod 540390 • telefon:
0744474258. • Tehnoredactare Sergiu Paul Băciuț • Materialele nepublicate nu se restituie. • Responsabilitatea
asupra conținutului textelor revine autorilor. Opiniile reflectă exclusiv punctul de vedere al acestora.

3044-0953